آفت زدائی شد
تاریخ ۵ر۲ر۶۶

کتابخانه آستان قدس

اسم کتاب مجموعه
مصنف ملا محسن فیض وغیره
مؤلف
خطی نستعلیق مختلف الخط
چاپی
سال چاپ یا تحریر — عدد اوراق ۲۰۲
جزء کتب حکمت و جامع شماره خصوصی
شماره عمومی ۱۱۱۳۴ شماره قبض
واقف شیخ محمد صالح علامه حائری تاریخ وقف مرداد ۵۱/
طول ۲۱ عرض ۱۱/۵ شماره صفحات

باز بین شد
۱۳۵۳ ش

باز بین شد
۱۳۷۹ ش

اهدائی کتابخانه آیت الله شیخ محمد صالح
علامه حائری به کتابخانه آستان قدس رضوی
تیر ماه ۱۳۵۱

لله کتب به در حائری [illegible]

شرایع الاسلام جلد ... | مجمع الصغیر جلد اول | مفاتیح المفصل جلد | حاشیه شیخ ... جلد

حاشیه ملا عبدالله جلد | حیاة الحیوة جلد | حق الیقین جلد

فرهنگ سروری جلد | شرح حقیقت جلد | تفسیر [illegible] رسائل

جامع الاخبار جلد | هدایة الحکمة جلد | [illegible] علم فرائض جلد

مختصر التلخیص جلد | جنگ بزرگ جلد | عیون اخبار الرضا جلد

سرمایه ایمان جلد | گلستان سعدی جلد | مطول جلد

لله کتب مرحوم آمیر سید عباس موقوفه و غیرها که در خانه است

[illegible] | تفسیر بیضاوی | شرح لمعه جلد | حاشیه ملا عبدالله جلد

[illegible] | حمدیه جلد | شرح تصریف جلد | مراح جلد | [illegible] جلد

[illegible] اللغة جلد | شرح کافیه جلد | جنگ [illegible] | امامت جلد | تهذیب الاحکام جلد

اصول کافی جلد | مختصر التلخیص جلد | [illegible] شیخ فارسی مع حاشیه جلد | [illegible] جلد

حاشیه [illegible] جلد | هدایة الحکمة جلد | حاشیه خطائی مع حاشیه میر [illegible] جلد

۱

باز بین شد
۱۳۵۳ ش

اهدائی کتابخانه آیت الله شیخ محمد صالح
علامه حائری به کتابخانه آستان قدس رضوی
تیر ماه ۱۳۵۱

لله کتب که در عهده [illegible]

زبدة الاحکام جلد ... | شرح صغیر جلد اول | مفاتیح لفضل جلد | حاشیه ... بر ... جلد

حاشیه ملا جلال جلد | عین الحیوة جلد | حق الیقین جلد

فرهنگ سروری جلد | شرح حقوقیه جلد | ... با بعضی رسائل

جامع الاخبار جلد | هدایه حکمت جلد | کتاب علم قرائت جلد

مختصر التلخیص جلد | جنگ بزرگ جلد | عیون اخبار رضا جلد

سرمایه ایمان جلد | گلستان سعدی جلد | مسکوک ... جلد

لله کتب مرحوم آقا میر سید عباس که ... در خانه است

قرة العیون | تفسیر بیضاوی | شرح لمعه جلد | حاشیه ملا محمد ... جلد

... ابن بویه | حمدیه جلد | شرح تصریف جلد | مراح جلد | ... جلد

... اللغه جلد | شرح کافیه جلد | جنگ ... امامت جلد | تهذیب الاحکام جلد

اصول کافی جلد | مختصر التلخیص جلد | ... مع حاشیه جلد | ... جلد

حاشیه ... جلد | هدایه حکمت جلد | حاشیه خطائی مع حاشیه میر ... جلد

۱

بازبینی شد
۱۳۵۲

هذه المنظومة الشريفة من كلام الامام الهمام امير المؤمنين علي بن ابي طالب صلوات الله وسلامه عليه شرح الدر و[illegible] البحر الاعظم [illegible]

لقد بدأت ببسم الله مفتتحا ... ادركن البلى مدحا له فانفتحت
مصليا لصلوة الله كلها ... على النبي سبيل الهدى فتحت
محمد خير خلق الله سيدهم ... ومنه الخلق يوم الفصل قد صلحت
ذنوب امته من اجله كرما ... عنهم بكل رحم عفو الله قد صفحت
تا رب رام ذو وقصد ان [illegible] ... فبالصلوة عليه تكشف الحجب
يا رب [illegible] ... بان يقدر له الا رضوانه قد [illegible]
نفس سلطوا حواء المحيا لقدر صحت
بحر الغنا [illegible] ... غرق [illegible]
فذ تسبق الموت وقت [illegible] ... الا [illegible] فتحت
الا [illegible] ... [illegible]
الاوان في الطاعون [illegible] ... شهادة للذور الايمان قد [illegible]
[illegible] القدر المقدور [illegible] ... ومدة الاجل المحتوم قد [illegible]
فذ كان [illegible] ... زوج [illegible]
[illegible] ... [illegible]
فهم على الاثم والعدوان قد مردوا ... [illegible]
[illegible] ... [illegible]
[illegible] ... [illegible]
[illegible] ... [illegible]
[illegible] ... [illegible]
[illegible] ... [illegible]
[illegible] ... [illegible]
[illegible] ... [illegible]
ولا تبح سر هذا القول [illegible] ... [illegible]
من بحر علم رسول الله مغترف ... [illegible] فالعارفون بها [illegible]
خذها نفائس در [illegible] ... [illegible] تمت

منظومة اخرى منه عليه السلام

الحمد لله واشكره ... [illegible] عبد مولاه علي قد غدا ... من معان قد غدت [illegible]
[illegible] اربع [illegible] ... [illegible] دائرة ... [illegible]
وضع الاسماء [illegible] ... في الجهات [illegible] وكذا الآية فاكتبها [illegible] ... [illegible] تذكره
ثم [illegible] ... [illegible] كل حرف [illegible] ... [illegible] الكرام البررة
[illegible] ... [illegible]
بالغيب [illegible] ... [illegible]
وهو [illegible] ... ثم [illegible] ... [illegible]

هذه النسخة موافقة لنسخة ميرزا ابراهيم المنقولة عن الفاضل ملا محمد شفيع الجيلاني

هذه هي النسخة التي نسبت الى السيد الهند العالم العامل المتقي الامير حسين القزويني

كل من كان لتقوى آخذا — باعتقاد سوف يجبر ثمره
قد وهبنا نذر من ينذر ربا — من قليل او كثير نذره
وهو اوفى حكم او دحنها — ضمن ابيات كشمس نيره
وكذاك عدا ان تلقاهم — فاتل الآيات وكثر خيره
وملك جائر في حكمه — ليس يعفو عند تحت المقدره
ثم قل يا فرد يا قدوس يا — مخذل الكفار فاحم بصره
وصلوة الله ربي دائما — وسلام مثل سحب ممطره
نحوه لا ينفقد دهرا عنه بل — كلما فاض عليه كرره

وورث البيت اتى النقش — وارث العلم وقائره
للذي قد حاز سرا لها — جميع اخيار الورى مفتقره
كل شهر في سناه نوره — حقيقة الكنها الكبرى محققه
سبوتوا حقيقة كانهم — حمر فرت اذا من قسوره
حتى تلقاه ويلقاك فقل — حكم عدل بدا اعجزه
فباذن الله تلق باذا — حقيقة منك مع [illegible] ره
شيق بالرضوان قربا قد حوى — اعظم الختم حين نعزه

تمت وفاذ

[illegible]

١٣٥٥

وما هو الا الله تعالى لو فرض جريان العلم على ترتيب آخر حدث مثلا عقيب النار
لكان سوم ان النار علة لعدمها بالخاصية ومن اعطى التامل حقه
لم يجد سببا عقيبه في النار لا للتحلل ولا للاحراق فالتحقيق
ان النار معه صرف لعضان قرني الكيف في ملاصقها من
القياس المتحلل بالحرارة للازالة صورته واحداث صورة اخرى
فان قلت النار تكفي لازالة الصورة فالفياض يحدث الصورة الجديدة
لا انه يزيلها قلت اذا عرفت ما قررنا ان النار علة لا تكفي في
حدوث الحرارة فكيف تكفي في زوال الصورة من غير مزيد
مختار فان قلت الذي يورد الذكر في الشبع والري في اثر
نحو الكفار ذلك الذي يكار قلت اما الذي لا شك ان الشبع تر
تب على الاكل كما لا شك في الترتيب في امر النار ولكن الدقيقة
في ان الاكل او الذي يتقرر في كيس المعدة من الغذاء يخلق كيفا
لطيفا او جسمانيا يعرفه بالشبع مثلا او انه يعد او يرفع لا على ما فيه
في الكيف من مبدا فياض حتى انه لو لم يفض [illegible] الكيف لم يقع
الشبع والمعدة ولو الى المعقوم كالتكلف في دار بحوع ومرض
العطاش كمخلف امر بار بمورد وسكنه امر على نبيهم ولعمري
من ادعى الضرورة والبداهة ان جوهرا الكون النار له في المعلول
هو الكذاب لصفة الشيء الذي له وجود خارجي حقيقي متى في حدوثه
الى الصانع محدث هو اولى بان يكون مكابرا فان قلت فاذن
اذن من القائلين بالحرمة قلت نحن نقول في الاسباب العشرة
واثارها وخواصها ولذلك في الدهان الاختيارية

فصل

ان خلق جميع الاسباب [illegible] الله [illegible] الوجود
[illegible] النفوذ والانبياء [illegible] التابعين
[illegible]
ان الله [illegible] العلم [illegible]
[illegible] العلة [illegible] ان الله [illegible]
[illegible] فان قلت [illegible]
[illegible] الله تعالى فافهم
[illegible] الاسباب [illegible]
[illegible] والعلاج لا يعرف [illegible] ان يعلم
[illegible]

فان قلت فانقول في الفرح المحصل من المدح وذكره والعجب
المسبب من العجب قلت هذا ايضا احد موارد الغفلة الذكرية.
فان النفس تدرك فان ادركت معنى حسن بالذات كان
ملائما لها فيحمد سبحانه تعالى بهذا النعمة كيف الفرح مثله او ما ذا
في الغضب والكراهة بالادراك السمع ان كان النعمة كلاما
مسموعا او البصري ان كان بصرا ونحو ذلك وليس السمع
والمرئي علة لهذا الكيف بوجه فان له تأثير في الكون
الدالة واما الغفلة الذكرية فليس تأثيرا اذ الذكر المترتبة
على الغفلة من قبل الموت او النعمة او الفرح ونحو ذلك
فالكلام فيه الكلام واما الغفلة المترتبة على الغفلة الذكر
فهذا الترتب عادة عبارة يعلم كما مر سابقا واما منشئه
ان الخلق بل يمكن من الاول بردالدنيا فالدنيا لا
عاجلا حتى ينبغي ان يلي الشيء في ذلك انه ان اريد به الطاعة
الموجودات الخارجية والمهيات الخاصة فهو حق تام ان اراد به
بمعنى انه تعالى امر بشيء ان يكون بالطاعة او لا يكون بما فيه
فيه فانه فيتعلق جوهر المعنى ان الصورة الجوهرية الذهنية ولو
كما حصله في ذهن غير او في اوذهن على الذي حال بامرنا بالوجود
فتوجه الطاعة والتقدير اللذان ليس به وهذا اثر القدر المتعلق
من اختيار الصور والمهيات فالوحي هو المريد الثاني

[illegible]

بسم الله الرحمن الرحیم وبه نستعین

حمداً لا له غمر الخلق آلاؤه لا معبود سواه بل لیس سواه ذرات
دو کون سرا را آسیب عدم غیر از حرم رحمت او نیست پناه حمد سزاوار
سرادق کبریا تقدس و تعالی از غیر الحضرت اعلی صدور نتواند یافت
و شکر ممکنی ثنا و آلاء آن ساحت والا از مفلسان کوی عدم و فنا در وجود
نتواند آمد ما لی شئ کناه آلات العبد و ما له لمولاه قدح و ز مشتی عطایاه
لا یحملها سوی مطایاه پس الیق آنست که حمد و شکر او را هم کو ال هم بدان
حضرت دادند و زبان بصداق لا احصی ثناء علیک برآرند ما نقص خاک
نشینان کوی هستی را بکمال خود تلافی فرماید و حضرت ظلال و تقدس شی در آئینه
قصور و عجز ایشان تجلی نماید اکنون خود خود را بثنای لایق جلال خود بستاید
و زبان حال ترانه کما اثنیت علی نفسک سر آید   ای وصف کمال
تو نیارم گفتن این در گرانمایه نتانم سفتن هم خود زبکر مدح کمال تو کنی تا
گفتنی نه تو باشد و ز تو آشفتن و درود که مناسب رفعت مرتبه و علو
درجه حضرت نبوت پناه خاتم عربی بود از اعجمیان بلا زبان عرصه
امکان که اطفال ابجد خوان مکتب دانش و بینش اند نیاید پس حواله آنهم
بحضرت عالم الخفیات مناسب نماید و لهذا مضمون صیغه ماثوره
در کیفیت صلوة حضرت جز توکیل حضرت الهی در صلوات و تفویض
آن بآنحضرت نیست اللهم صل علی النبی محمد و علی آله الطیبین وصحبه اجمعین
و بعد در سوالف ایام که عنفوان جوانی و ریعان زندگانی و عنفوان
شادمانی بود بعضی رباعیات در بیان حقایق وجدانی و معارف ربانی
بروجهی که اهل عیان در حیز بیان آورده اند سمت ورود یافته بود و چون
قلت بضاعت خود خصوصا در امثال این مطالب عالیه که مجاز الفاظ اولی
الایدی و الابصار است معلوم داشت در زاویه اعراض مطروح شده
بود و اکثر آن منسیح عناکب نسیان گشته و مدتی بود که جمعی از اخوان صفا

6

بازبینی شد
۱۳۷۱ش

وخلان وفی التماس جمیع ان وشرح بعضی غوامض که در طی آن منطوی است مینمودند و خاطر بر انجاح
این ملتمس متوجه نمی شد والامور مرهونة باوقاتها تا درین فرصت که وارد ورحجه ورود
ووافد رو فرخنده و فود محبوب زلف عنایت نشان مذهب هموم و احزان مقرون و معنون
نعم و احسان از حضرت پادشاهی رسید که کواکب همه تن چشم گشته شب و روز گرد جهان
گردیده اند بجهانبانی چون او در هیچ مکان ندیده اند و افلاک با آنکه سراپا گوش شده مشرق و مغرب
عالم را سیر کرده اند طنینی طنطنه صاحب قرانی چنین در هیچ قرن نشنیده اند ظفر و
فیروزی در شب و روز کمال از بیم زوال به چتر همایونش پناه آورده اند سعادت و اقبال
بسمت غلامی آنحضرت بسمت قبول یافته بند چتر عظمت نثارش بر سر خود آسمانست که خورشید
عظمت
در سایه اوست ایوانش کی طبقات سموات نردبان پایه اوست قامت اعتدال آیینی
در صفحه عدالت الغیث نکت و در چمن خلافت و رافت رسته سرو بلند همتا
بلندی پشیمانم که بالایش بسرو کرده ام نسبت بجا سرو سهی یک سایه ساده نشین دارد
مطلب براهین او را پیوسی دامن از ما که بهر رحمت عالم دگر و آستین دارد فلک
ندبهر تعظیم غلامانش سر هر مه زناه نو بسر انگشت تواضع بر جبین دارد آفتاب
دار از پرتو انعام عامش اقطار آفاق روشن گشته و سحاب تب از فیض مدار
در اراضی عرصه امصار گلشن شده کف دریا نوالش جود حاتم را طی کرده سمند دولت
و اقبالش قوایم توسن افلاک را پی کرده دست زرافشانش روی زمین را از کثرت ذهب
مسکوک که با فاصل هر دیار رسانیده رشک طباق افلاک و نقود دراری آن گردانیده
رشک طباق افلاک و نقود دراری آن گردانیده زر از ترس کف کریمش که از فرط
جود آنرا از خزانه عامره بیرون می اندازد و در اطراف جهان منتشر میسازد زر در ته
در خاک معادن متواری گشته آن شاه که شاهان شیخ اند وعیان است بر خلق
جهان دعاش فرض عین است زر در برق امانت زبیم کف او صفت نگر
که ظاهر اندر عیان است خاقان الخافقین سلطان المشرقین قرآن ذی القرنین
الواصل من العلم العینی الذی هو لاء عین خواقین العالمین والاقاصی بحجوم
المماکن زمین الی حصیله الکمال الکمال النفسانی السلطان بن السلطان ملاذ الاکاسرة الدوار

معاذ

سمنان
کتابخانه شخصی
شیخ محمد صالح علامه حائری مازندرانی
تاریخ ۸
۱۳ شماره ترتیب ۶

معاذ قیاصرة الزمان المختص بعنایة الملک المجید جلال الحق والسلطنة والدنیا والدین سلطان ایلدرم
بایزید خصه الله تعالی کل لمحة بفیض جدید و لطف مزید و فاض علیه من عظام منحة المرید و بعد
از آنکه مدتی زمان داعیه عبودیت عتبه جاه و جلال که قبله اهل اقبال و قبله گاه سلاطین و اقبال است
او راسخ شد و فی الفور علی سبیل الاستعجال احرام حج آن کعبه آمال بست فقیر کم بضاعت
چون استطاعت تحفه شایسته و خدمتی بایسته در خود ندید یافت و استیفاز رفتار و ... کوز
مانع از تامل و تفکر بود در مخزونات خاطر کسیر و مکنونات ضمیر سیر مینمود ناگاه کلک خیال
بر لوح اندیشه این نقش کشید که قرامنه بی قیمت را مسکوک بسکه عالیحضرت خاقانی سازد و
بخزانه عامره کتب سلطانی فرستد باشد که بیمن سکه قبول عالیحضرت خلافت پناه اسکندر
جاه در نظر اصحاب بصیرت و انتباه و ارباب قلوب آگاه که صرافان بازار حقایق
و معارف اندرو ایجی یابد و بعز دولت خاقانی از رد اهل جلال و مرا مصون و بقبول
اهل کمال موصوف مقرون گردد همیشه که بمیان انا نحن نزلنا الذکر و انا له لحافظون این
مخدرات حرم شاهی باطل ارباب شهود که مهور معمورات فی الخیام وصف الحال ایشانست
از نظر ناپاکان نفاق خوی و آلودگان شقاق جوی مصون و محفوظ ماند و بنظر پاکان
یک ورک از الوان تعلقات گوناگون دار جنس رذایل نفس منزه اند ملحوظ گردد
والله یحق الحق و یحقق الآمال و هو مفیض الخیر والکمال رباعیه فی کون الواجب
عینه و بیان وجود الممکنات الممکن و نسبته الی الوجود الواجب هستی تو بذات
ما بتو هست ... الله تعالی تفاوت از کجا تا بکجاست تو غنی مطلق خلق گدا دار
ز تو وجود از خویش فنا محققان اصحاب عیان و مدققان ارباب بیان چنین
دیده و دانسته اند که وجود حق سبحانه و تعالی عین ذات اوست و فرقه ... بر این
آن برین وجه کرده اند که هر چه عقل از تحلیل شیء او وجود تواند کرد عین هر چه
وجود زاید بر ذات او باشد هر آینه اتصاف او بوجود علتی طلبد و چه اگر
علت آن اتصاف ذات او باشد لازم آید تقدم اتصاف او بوجود بر تاثیر

در اتصاف بوجود زیرا که عقل حاکم است بانکه ایجاد فرع وجود است پس اگر
وجود سابق عین وجود لاحق باشد تقدم شئ بر نفس لازم آید و اگر غیر باشد
نقل کلام باتصاف بان وجود کنیم تا لازم آید تسلسل در وجودات یا انتها
بوجودی که بعین ذات باشد تا دیگر تعدد در وجود شئ واحد محال کما تشهد
به الفطرة السلیمة و بیان آن بوجهی دیگر آنکه هر چه معروض وجود است
نظر بذات او وجود از و مسلوب است زیرا که ماهیت من حیث هی غیر ذات
و ذاتیات او مسلوب است کما هو المشهور بین الجمهور من ان لیس الماهیة من حیث
هی واحدا و لا کثیرا و لا شیئا من الامور العارضة بها و ثبوت وجود او را
ناشی از ذات نمیتواند بود بنا بر آنکه گذشت که عقل حکم میکند بر آنکه ایجاد
فرع وجود است پس نتواند که ماهیة من حیث هی هی شرط وجود موجد باشد خواه
موجد خود گیری و خواه موجد غیر پس حقیقت حقیقتا وجود متکثر نباشد یعنی
وجود قائم بذات خود و هم وجود باشد و هم موجود به معنی موجود ما قام به
الوجود است خواه از قبیل قیام صفت بموصوف باشد چون قیام وجود با
ماهیات ممکنه یا از قبیل قیام شئ بنفس باشد چون قیام وجود واجبی بذات
خود و از آنکه اطلاق قیام بر آن مجازی باشد لازم نیاید که اطلاق موجود
بر و مجازی باشد کما لا یخفی علی من له ادنی بصیرة و دوم فرقه اولی که مدار ادراک
مطالب نزد ایشان بر وجدان صحیح و مکاشفات حقانیه است گویند که بکشف صریح ما را
معلوم است که وجود حق تعالی عین ذات اوست و موجود حقیقی غیر از و نیست و اشیاء دیگر
شئون و اعتبارات لاحقه بان ذات است و بعضی از ایشان تنبیه بر این معنی بدین
وجه کرده اند که هستی دیگر که غیر هستی باشد نیست پس هیچ هستی بر او مقدم
نباشد پس هستی واجب شد و تفصیل این سخن آنست که هستی مطلق مستغرق
جمیع هستیهاست پس هیچ هستی بر او مقدم نباشد و الا تقدم او بر وجود خود

لازم آید

لازم آید و چون هیچ هستی بر او مقدم نباشد واجب باشد و این تنبیهیست مقنع
صاحب کمال نه ملزم صاحب جدال و فرقه اولی وجود را بشرط سلب جمیع اعتبارات
و نسب حقیقت واجب میدانند و وجود غیر او را الحقیقت وجود که بذات خود حاصل
شود با آنکه وجود را قیام باو باشد همچنانکه حداد کسی را گویند که حدید موضوع صناعت
او باشد و مشمس آنرا گویند که او را با آفتاب نسبت خاصی از محاذات و نحو آن بواسطه
او حاصل شده باشد و همانا در لفظ موجود که در لغت عرب بمعنی که معرب از کنه
حقایق است تعبیر از هست آن میکنند ایمائی باین معنی توان یافت چه لفظ مذکور
بصیغه مفعول واقع شده همچون مشمس و مشهور از فرقه ثانیه آنست که وجود
مطلق را یعنی وجود من حیث هو بشرط تجرد و اطلاق و غیر آن از عوارض و صفات
حقیقت حق میدانند و از مراتب اثبات میکنند مرتبه اول غیب هویت
که در آن مرتبه بهیچ وجه اشاره الیه نگردد و بهیچ وصف موصوف نشود و بهیچ
اضافه منسوب و منسوب الیه نشود چون قدم و حدوث و وحدت و کثرت
و غیر ذلک بلکه این احکام مراتب تنزلات اوست چه من حیث الاطلاق والتاثیر
والفعل والوحدة مرتبة الالوهیة است و هی حقیقة انیة وله بهذا الاعتبار
الوجوب الذاتی والقدم و امثالهما من صفة الکمال و من حیث التقید والانفعال و بهذا التأثر
و قابلیة الوجود من الواجب بالفیض والتجلی حقیقت عالم است وله بهذا الاعتبار
الامکان الذاتی والمعلولیة و غیرهما من الصفات التی تتبع الامکان و هذه المرتبة
یسمی عالم المعانی والاعیان الثابتة و من حیث الجمع بین المرتبتین حتی یکون مطلقا
من وجه و مقیدا من وجه آخر مرتبة احدیة الجمع و لها مرتبة الاولیة الکبری والآخریة
العظمی این تفصیل منقول از سخنان این طائفه است و گاه گویند که مراتب
کلیه وجود پنج است اول غیب مطلق و آن مرتبه اطلاق محض است که گاه آنرا غیب
الغیب هویت و منقطع اشارات و غیب الغیب گویند دوم غیب مضاف و آنرا
عالم عقول و نفوس گویند و گاه عالم اعیان ثابته چه تحقق آن اعیان در مرتبه

عقول و نفوس خواهد بود و از ملکوت اعلی خوانند و قسم شهادة مضاف که از عالم مثال
و خیال منفصل خوانند که خیال از آن بمنزلهٔ جدولی است از نهر عظیم از آن بحر و از
ملکوت اسفل خوانند و عالم برزخ نیز گویند بنا بر آنکه در آن عالم صور مجرده و ماده ثابت
مجتمع است و چهارم شهادة مطلق و از عالم ملک و شهادت خوانند و آن عالم جسمانیات
بما فیه من الاعراض و الجواهر و پنجم مرتبهٔ جامعه و آن حقیقت انسان است که جامع جمیع
حقایق عوالم است و در ذلک اشار الشیخ المحقق ابن العربی قدس سره بقوله اقول و روح
القدس ینفث فی نفسی بان الوجود الحق فی العدد الخمس بیت مجمل اقوال این دو طایفه
و هر دو مشرب باهم نزدیک است عند البطن به شرافت ها فانه خلاف ... این طریق
و اگر واقف بصیر در باب اثبات مسلک از حیز عبارت و اشارت و اسم و رسم
و نعت و وصف خارج است چنانکه مذکور شد پس بحث و نظر را در وی مجال نیست
از این جهت سر فرقهٔ اولی که اهل نظر و بحث اند در مرتبهٔ ثانیه که محل وجوب
ذاتی و مقید است شروع کرده اند چه طایر بلند پرواز عقل را مجال تجاوز
از آن مرتبه نیست لو دنوت انملة لاحترقت و از این بیان تا مباین شد که موجود
بالذات حق سبحانه و تعالی است و ممکنات باعتبار اضافه و انتساب بآن ذات موجود
نامیده میشوند نه آنکه بحقیقت موجود اند چنانچه گفته اند الاعیان الثابتة ما شمت
رایحة الوجود بل هی باقیة علی عدمها و قال الشیخ اوحد الدین عبد الله البلیانی
قدس سره ظننت ظنونا بانک انت فی انت انت فانک ... و ثانی
اثنین دع ما ظننت زیرا که محقق که نزد اهل تحقیق و اصحاب نظر دقیق
وجود حقیقی است قائم بذات خود نه در مفهوم بعضی چنانچه بحسب نظر علیل
ظاهر شود پس غیر او بحقیقت موجود نباشد بلکه موجود حقیقی همان ذات
باشد بهمان معنی که سبق اشاره بآن واقع شد پس تفاوت و تباعد میان
ممکنات و حق تعالی در مرتبهٔ موجودیه در غایت کمال باشد چه ذات حق تعالی
هست و نیست و ممکنات نه عین هستی خود اند و نه مقتضی هستی خود و نه

معروض

و نه معروض هستی بحقیقه بلکه هست نمایند بسبب نسبتی خاص که بآنحضرت دارند پس در مرتبه
وجود بمراتب از مرتبهٔ وجود حق از دل شیند چنانچه در مصرع ثانی باز نموده شد
ما للتراب و رب الارباب من از تو دور که چندین هزار مرحله راه بلطیفه انک تو نزدیک
تر ز من بمنی و عنقاء مطلق حضرت حق است که بمقام وجود و کمالات او غیر او نیست
ولو جوهها من وجهها قمر ولعینها من عینها الکحل و عنقاء مطلق المدامع خلقه لیلا از
فی عینها منه الکحل و کمال فقر و نیستی خلق است چه وجود حقیقی ندارند و نمایشی
که ایشان راست نه از ذات ایشان است بلکه از ذات حق بلکه عکس وجود حق است
که در مرآت اعیان ایشان ظاهر شد اگر سوال کنند که از فحوای مصرع اول فهم میشود که
وجود عنقای ذات واجب است بلکه همین افاده میکند که وجود او از غیر نیست
و این معنی اعم است از آنکه عین وجود باشد چنانچه محققان است یا مقتضی وجود چنانچه
مذهب متکلمانست جواب آنست که مراد بموجود بالذات که اطلاق بر حضرت حق رفته
موجود فی حد ذاته است مع قطع النظر عن غیره و این متحقق نمیشود الا بآنکه موجودیت عین
او باشد چه اگر غیر او باشد در حد ذات خود از و مسلوب باشد چنانچه مفصلا گذشت
با آنکه بطلان این احتمال بنوعی که نا فی ظاهر است و اگر خواهی مصرع اخیر از بیت اشارت بعینی
گوییم هستی عنقای ذات ما هست نما ربا عنه فی نسبته الحق کالعلم الخلق و بنسبة الخلق
الخلق فی وجدان الحق و ظهوره فی مرآت وجوده بمقتضی جوده هستیست که از نیست کند جود عدم
زان هستی نیستی است عالم بنظام اعیان ثابته در محو با و موجود ند آنکه صفه
جلال اینکه اکرام حق سبحانه و تعالی بذات خود موجود است چنانچه مفصلا گذشت
و ظهور آن ذات در اعیان ممکنات است که معدوم اند و همچنان بر صرافت عدم
باقیند همچنانکه آیینه در آن زمان که لون در وی ظاهر است همچنان بر تیرگی خود ثابت
و لون که در وی مینماید لون غیر است نه لون او چه عالم اعتباریست از آن اعیان
که بواسطه فیض تجلی حق نمایش دارند پس نظام عالم بواسطه آن هستی است
و آن اعیان بوحدت ذات حق و احدیت او مستهلک است و قال فی این

صفت جلالت و قهر که مقتضی نفی ما سوی است و نظر بتجلی حق و ظهور او در مرایای صفات
صفات ایشان موجودند بآن معنی که مرتبه ایمان رفت عین موجود نشد و این حقیقت صفه
اکرام است که مستدعی ظهور حق تعالی در این مرایا و مجالی است تحقیق و لبسط محققان
گویند شدت ظهور مدرک مانع ادراک میشود بمثابت تیرگی که در قرص آفتاب
رسد و نماینده هر چیزی که از غایت ظهور ادراک آن نتوان کرد سر شعشعه سطوات
ظهور او نکند او را نتوانند نمود پس شاید که چیزی مظلم مجهول عدم مطلق نماینده
روشنی کامل چون وجود او مطلق یا روشنی ضعیف یعنی عدم ممکن که از عدم
اضافی گویند نماینده روشنی از خود گردد چون آینه نسبت با قرص آفتاب و تقابل
میان نموده و نماینده ضرورت است و مقابل هستی جز هستی نیست و نماینده ناچار
بعضی از صفات متصف نگردد و تخلیه و تصفیه موصوف نگردد نماینده از و نیاید
بلکه بحقیقت نماینده آن نیستی است مثل آینه که از لون خالی باشد لون نمی‌نماید
ازین جهت مجالی و مظاهر وجود حق تعالی ممکنات که معدومند فی حد ذاتها شوند
بود چه هر مظهری تا در ذات خود از صفتی که مظهر آنست خالی نباشد اظهار صفات
غیر از و نیاید چه ظهور صفات او مانع ظهور صفات غیر گردد چنانچه در مثال آینه دانست
روشن است و درین رباعی که بعد ازین است اشارت بآنست رباعیه فی توضیح
ذلک گویم سخنی در خور خاطر است مرآت وجود و مظهر او عدم است
چون آینه از لون ندارد رنگی زین روست نماینده هر رنگ که هست
نزد این طائفه مقرر است که ماهیات ممکنات که باعتبار وجود علمی حق تعالی
اعیان ثابته میگویند ازلا و ابدا بر عدم است نمود یافته است و استفاده وجود
بمعنی اتصاف بآن نمیکند چه حقیقت وجود نزد ایشان اصلا وصف نیست
بلکه ذاتی است قائم بخود چنانکه در مفتتح این رساله سبق ذکر یافت اما اطلاق
وجود بر معنی نسبتی میکنند و این معنی که نسبت است چنانکه میگویند
زید در خیال من موجود است یا در خانه موجود است و این معنی بحسب ظاهر

همان

صفة ممکن شود و ممکن را اتصاف بآن باشد و آن بحقیقت عبارت است از نسبتها
او بوجود حقیقی که ذات حق است و از این ارتباط بالتعبیر مجاز نمایند و این ظهور
و لون نسبتی نیز نزد این طائفه حقیقت اعیان ثابته را نیست قال الشیخ صدر
الدین القونوی قدس سره فی النصوص من اعظم الشبه و الحجب المتعددات الواقعة
فی الموجود و الوحدة بوجود آثار الاعیان الثابتة فیه فیتوهم ان الاعیان ظهرت
آثارها فیه و لم یظهر ابدا لانها لا تقتضی الظهور و حاصل این سخن که ظاهر
بحقیقت وجود حقیقی است که بصفات متعینه اعیان ثابته متصبغ شده
و ذلک اشار من قال منهم الحق محسوس و العالم معقول و باین اعتبار حق
آینه ممکنات باشد چنانچه در رباعیه آینده مبین شده رباعیه فی
کون الحق مرآت للممکن شعر تعینات انما منتفعة (?) فی انفسها منزل به بنوع من الظهور
الوهمی فی فسحة العدم باشعة نور الوجود الحقیقی ای عشق تو نی آینه بود و بود
فی غیر تو کسی نبوده نه کسی خواهد بود وین طرفه که باروی کسی از ره دست
هر لحظه هزار نقش اظهار نمود مراد از عشق درین مقام وجود حقیقی است
که نزد این طائفه عین ذات است بر منوال سایر صفات او و تصویر
این معنی آنست که هر حقیقتی که قائم بغیر باشد موجود بهذا التعبیر است
و معنی اتصاف آن غیر است باو و چون قائم بخود باشد منسوب
بغیر نباشد و موجود لذاته باشد پس خود هم موصوف شود بخود در این
نهج که در معنی موجود گذشت مثلا اگر فرض کنند که حرارت آتش بر خیزد
و بذات خود قائم باشد او هم حرارت باشد هم حار بآن معنی که حرارت
باو قائم است قیام آتش بنفسه و قد سبق انه لا یلزم من کون اطلاق
علی هذا المعنی مجازا ان یکون المشتق علیه مجازا و ان لم یتجاسر (?) احد غیر ذلک
روشت (?) الحکمة الرسمیة حتی صرح ابن اطلاق الموجود علیه یسمی رفرف (?)

اللغة اما مصدراً منهم ان مرتبة الوهب الی ما یفهم عرفاً من لفظ الموجود بل هو نفس الوجود
او کان وضع المعارف انما تتعلق بالمعانی التی تحصل فی اذهان اهل العرف و ما کان
هذا المعنی خارجاً عن مدارکهم اطلقوا علیه الموجود بناءً علی ما اعتقدوه من کونه
موجوداً بوجود زائد و کان حقه ان لا یطلق علیه الموجود بالمعنی الذی اعتقدوه
و چون حق سبحانه و تعالی متصف است بمحبت چنانچه ائمه علوم عقلیه و نقلیه
بران متفقند و کنت کنزاً مخفیاً فاحببت ان اعرف و آیات قرآنیه و احادیث
صحیحه بران ناطق و صفات الهی عین ذات است بنابراین طائفه محققان اطلاق
عشق بران حضرت میکنند فهو عاشق و عشق و معشوق کما انه عالم و علم و معلوم
و چون مقررست که اعیان ثابته را اتصاف بوجود نیست بلکه بسبب ارتباط با حضرت
وجود ظهور مجازی می‌یابند و آن نیز بحقیقت ظهور حق است بصفات آن اعیان
بمنزلهٔ صور مرآت پس ظهور نسبت بذات حق و یقرب من هذا المعنی مضمون هذه الرباعیه
ای عشق تو نهانست نمانده که نه   هر لحظه بصورتی برآئی که نه دانی
طلبت کون و مکان میطلبد آخر تو کجا و کجا که نه   رباعیه فی ان ذات الحق
من حیث مرتبة غیب الهویة فوق مدارک العقول والاوهام   ای عشق که
بالاتر از ادراک منی   گر پرده ز روی همچو مه برفکنی   حقا که بغیر از تو
رو نیست   زیرا که تو دیده و دل و جان منی   حقیقت حق سبحانه و تعالی
من حیث الوجه الاطلاقی هو المشار الیه بمغیب الهویه از اسم و رسم
و وصف و انتساب و تعین و انتساب بغیرها و متعالیست پس ادراک
متعلق باین مرتبه نشود زیرا که ادراک مستلزم تمیز مدرک است از غیر
و در این مرتبه تمیز بکلی مفقود است و حکم باینکه این مرتبه متعقل
نمیشود از قبیل حکم بر مجهول مطلق است باستناع حکم و وجه حل شبهه
در این وجه حل شبهه در آن و طائفه از بشر آن برانند که در مرتبه
بقا ما سوا ادراک این مرتبه حاصل میشود و مدرک در آن مرتبه غیر حق نیست

چنانکه

چنانکه بیت دویم اشاره بآنست و بحث در تحقیق علم حق تعالی بذات خود و در این مرتبه
و رفع شبهه از آن بعد ازین خواهد آمد ان شاء الله تعالی رباعیه مشیره الی ان الحق
تعالی انما اختفی لشدة ظهوره و بعد لغایة قربه و یجهل لفقد ادراکه الا لفقد ادراکه
آن شوخ که نور چشم تاریک منست   پیدا و نهان وصال او بد و نیک منست
در چشم منست غایب از چشم منست   من دورم از او و او بس نزدیک منست
این طائفه بران اندکه ادراک حق سبحانه و تعالی من حیث الاطلاق لا من حیث التعین
الاطلاقی هرگز در هیچ حال از انسان منفک نیست و در معنی هیچ تفاوت نیست
میان افراد موجودات و این ادراک را معرفت و علم بسیط خوانند و تفاوت
در ادراک ادراک است و غفلت از آنکه مدرک حق است و بعثت
انبیا و تکلیف از جهه تحصیل این ادراک است که آنرا علم مرکب خوانند
بر قیاس جهل بسیط و جهل مرکب و در ضمن تشبیه بنور چشم و اثبات
تاریکی چشم خود را آنکه تنهاست که واقف و ظن را حجاب و تنبیه بران است
که ادراک حق من حیث الکنه والاحاطه آن از طوق بشر خارج است
چنانکه سابقاً ایماء بآن رفت و یقرب من ذلک مضمون هذه الرباعیه
آن شوخ که نور چشم تاریک منست   بیرون ز خیال فهم باریک منست
از بوالعجبیهای وی آنست که او   نه دور ز من نه نیز نزدیک منست
رباعیه اخری قریبه من ذلک   ای عشق تو نیست نمانده که نه
هر لحظه بصورتی برآئی که نه   یک وجه از معانی این رباعیه آنست که ذات
حق که موجود حقیقی اوست بواسطه مظاهر که از وجهی مکان اند
از نظر ادراک محجوبان محتجب میگردد و این معنی بواسطه ظهور و اتصاف
بصفات اعیان ثابته است چنانچه سابقاً ایماء بآن رفت و در مصراع ثانی اشارت
بآن دو وجه دیگر آنکه حقیقت بواسطه تجلی در صور اعیان ثابته که آنرا
عدم اضافی خوانند و در نظر محجوبان همان ممکنات مینماید و حال آنکه سرادق

عرفتش از آن مراتب منزه و متعالیست از کل ما خطر ببالک فانه اعلی
من ذلک فانه ما تصورته فقد اوجدته و انه خلقکم و تعلمون تنبیه از مقدمات
سابقه معلوم شد که از دو جهت اعیان ثابته مظاهر حق اند و از دو جهت امر
بر عکس است پس هر یک بمنزله آئینه باشد آن دیگر را چنانچه المؤمن مرآت
المؤمن اشعار است بلطف آن مینماید و هر یک بنظر جلیل منصبغ بصبغ آن
دیگر است و صبغة الله و من احسن من الله صبغة و نحن له عابدون اشاره
بآن است سرخ گونه ز وصل آید زردی ز فراق خرم عشق است که
رنگش همه گونه گونه الوانست رباعیات تنبیه الحث عن کون الاعیان
الثابتة مجعولة او غیر مجعولة و بیان ما فی هذا البحث من الغموض و التفحص
عن وجه الحق فیه منها اعیان که باصطلاح این قوم ثابتات چون از
دو وجود شئی اثر فیض خداست از بهر چه مجعول نباشند بگو این ار دو
سخن بهم نمی آید راست اعیان که درین بحر بجای رگ اند معنیست
وجود بحت و ایشان صورند در بودن خود خود اند از غیر غنی در ذات
ولی تابع ذات دیگرند اعیان که باصطلاح ماهیات است در خارج علم ار
دو فرع ذاتست مجعول بوجهی و بوجهی ازلیست احکام بلا تابع چنین است
آخر چون علم باعیان صفت ذات خداست تاثیر باختیار در روی
نه رواست الحکم که از آن نفی کند مجعولی گر این قدر رش مراد باشد حظ است
میان این طائفه شایع است که اعیان ثابته باعتبار ثبوت مجعول نیستند چنانچه
شیخ صدر الدین قونوی قدس سره در نفحات آورده که شیئیه بر دو وجه است
شیئیه ثبوتیه و شیئیه وجود ظهور شیئیه وجود ظهور شئی است بوجود در
مرتبه از مراتب و عالمی از عوالم و شیئیه ثبوتیه ثبوت شئی است در علم نه
در خارج و این شیئیه مجعول بجعل جاعل نیست پس معدوم مطلق
شئی نیست مطلق نه باعتبار ثبوت و نه باعتبار وجود اما معدوم

ممکن

ممکن را شیئیه ثبوتیه هست پیش از وجود عینی و باین شیئیه مخاطب میشود بامر کن و سماع
و قبول امر میکند و بوجود خارجی می آید و بر فطن متدرب در علوم عقلیه مخفی
نیست که این سخن قریب بسخن معتزله است که قائل اند بثبوت معدومات ممکنه و فرق
همین قدر است که معتزله آن ثبوت را نسبت بخارج میکنند و ثبوت خارجی میدانند
و این طائفه آنرا وجود علمی حقیقی میدانند و در استثنای ممتنعات نیز موافق
معتزله اند و شیخ محی الدین قدس سره در رساله انشاء الدوائر بیان آن برین وجه
میفرماید که تعلق علم بمعدوم مفروض چون شریک الباری و ولد و صاحبه مر او را
و دخول جمل در سم خیاط محالست زیرا که عدم محض را صورت نیست و مقید
بصفتی نیست و او را حقیقتی نیست که بضبط در آید مگر نفی محض و خبر در نفس
حاصل نمیشود چه اگر حاصل شود وجود باشد و عدم بهیچ وجه وجود نشود البته و
قلب حقایق محالست و در نفی شریک باری تعالی ما در نفس خود مکرر وحدانیت
و آن موجودست و اگر قبول این بر تو مشکل باشد بوجه دیگر بیان کنم و گویم که شریک
پیش تو موجود است و معلوم از محدثات پس آن نسبتی که با آن اضافه میکنی شریک
را محدثات آن نسبت بعینها نفی میکنی از حق تعالی پس علم محال ار جمع باشد با جزای
متفرقه موجوده و اگر آن اجزا نباشد فهم نکنی نفی آن را از حق تعالی پس هر که اراده تصور
معدوم کنی علم باشد بوجود ضد آن یا اجزای موجوده که نفی کنی نسبت و اضافه
آنرا از موجود را علم بموجودی که مثل آن معدوم باشد تا اینجا ترجمه سخن شیخ است
و محصل آن آنست که علم خواه علم واجب و خواه علم ممکنات متعلق بمعدوم مطلق
نمیشود خواه آن معدوم ممکن باشد و خواه محال و تفصیلی که در آخر سخن شیخ قدس سره
در تعلق علم بمستحیل فرموده بعینه همانست که شیخ الفلاسفه در کتاب شفا
آورده و شیخ صدر الدین قونوی قدس سره میگوید تعلق علم واجب بمعدومات ممکن
قبل از وجود خارجی فی الحقیقه تعلق بمعدوم نیست زیرا که جمیع ممکنات
نامتناهی در ام الکتاب است و علم اعلی که روح قدسی و عقل کل است مجمل

بعض آنست و لوح محو و اثبات که نفس کلی است مفصل آن مجمل است و حضرت شیخ در
تدبیرات الهی میگوید که ام الکتاب لوح محفوظ از تغیر و تبدل است و لوح محو و اثبات
لوح قضای زمردی است یعنی نفس کل پس معلوم شد که ام الکتاب بی نهایت است
زیرا که صور علمیه حق اند که صور منتقشه در لوح و قلم لقوله صلی الله علیه و آله کتب
ما هو کائن الی یوم القیمة و قد فرموده بغا بین معانی در بر فطن لبیب پوشیده نیست
که این سخنان بر اصول ائمه کشف و تحقیق اشکالی ندارد و اما بنا بر قواعد حکمیه
رسمیه ملائم نیست اگرچه بعضی از متأخران آن طایفه بران رفته اند چه برای تقریر
ایجاد جوهر که محل صور علمیه است مسبوق بعلم نباشد کما لا یخفی بعد از تمهید این مقدمات
نموده میشود که چون اعیان ثابته در ثبوت و وجود هر دو محتاج اند بحق تعالی و تعبیر از ثبوت
آن اعیان بفیض اقدس میکنند و از ایجاد در خارج بفیض مقدس چنانچه اول اشاره
بآن رفته پس هم در وجود و هم در ثبوت مجعول باشند و این شبهه ایست در تحقیق
ایشان محصل آنکه مبنای عدم مجعولیت اعیان و آنکه ایشان منتجه فیض اند منافی است
این مضمون رباعی اول است و محصول رباعی ثانی آنکه جعل بر دو وجه است یکی جعل
الشئ شیئا و باین معنی شئ را نسبت بخود معقول نیست زیرا که توسط جعل میان
شئ و نفس خود بی معنی است دیگر جعل الشئ و آن عبارتست از ابداع ذات معلول
باین معنی که ذات جاعل منبع ذات معلول باشد و اتصاف بوجود از انتزاعات
عقل است بعینه نزد آن طایفه که اثر اولی جعل اتصاف بوجود میگیرند
انتزاع اتصاف بالاتصاف و اتصاف الاتصاف بالاتصاف میتوان و هکذا الی حد و بجملة ما
از اتصافات نتواند اثر جاعل نمیدارند بلکه اتصاف اول را اثر جاعل میدانند
و باقی مراتب از انتزاعات عقل است که بحسب آن انتزاع لازم اثر جاعل است
بهمان منوال تصور باید کرد که اثر جاعل نفس ذات است و اتصاف بنفس و هکذا
الی ما بلغ همه از منتزعات عقلیست و آنکه در وجه تفصی از این میگویند
که اتصاف اثر جاعل است باین معنی که ماهیت متصف میسازند باین
معنی که ذات اتصاف از و صادر میشود بعد از نیست چه هر گاه که سوال
کنیم

کنیم که ما اثر الفاعل او ما الصادر عن الفاعل بالضرورة رجوع به تقسیمی میشنوید
کرد که آن اثر باشد و هر چه تقسیمی کنند ماهیت از ماهیات است پس بالآخره قائل
باید شد بآنکه ماهیتی از ماهیات اثر فاعل است بآنکه بتفصیل آنچه گفته شد پس این امر
مفصل مقتضی آنست که مجعول و مجعول الیه یکی باشند و باین معنی در صورت وجود
معقول و متصور نیست و تعبیر این عبارت بآنکه این ماهیت از حیثیت وجود
صادر از فاعل است نافع نیست چه ماهیت از حیثیت وجود هم ماهیتی است
پس بالآخره ماهیت اثر فاعل باشد بآنکه میگوئیم که ماهیت بحسب وجود مجملست
که محلل و مفصل میشود بسه چیز ماهیت و وجود و اتصاف هر یک از آنها
ماهیتست و مجموع هم ماهیتست و التزام آنکه این ماهیت بخصوصها اثر فاعل
لا غیر اگر بگوئیم تحکم است بار رستم نیست و منشأ این توهم آنست که متعارف
و مشاهد از تأثیر احداث اثر است در قابل و ابداع صرف مشاهد نیست
بنا برین عقل مشوب بوهم حکم میکند که تأثیر عبارتست از متصف کردن
شئ را بشئ پس محصل این مباحث این شد که ماهیات هم باعتبار ثبوت
علمی که قوم اثبات میکنند و هم باعتبار ذات خود مجعول میتوانند بود بل باعتبار
آنکه نفس خود شوند مجعول نمیتوانند بود و فرق میان جعلهای مختلف نیست و ظاهر
است که قائل بمجعولیت یکی از آن دو معنی خواسته نه معنی ثالث که بدیهه عقل
حاکم است بنفی آن بلکه آن معنی خیالی خارج از تحصیل است و محصل رباعی ثالث
شروع در تفصی از این شبهه و تحقیق مقام است و حاصلش آنکه اعیان را دو
اعتبار است یکی اعتبار وجود ایشان علما و عینا و باین اعتبار مجعول اند و یکی
اعتبار کونها صفات للحق و صورا علمیة له و باین اعتبار اطلاق مجعول برا
ایشان نمیتوان کرد چه صفات حق تعالی عین ذات اوست و محصل رباعی
رابع تفصی از شبهه بوجهی دیگر است و آن آنست که چون علم اعیان که عبارت
از نفس اعیان است باعتبار ثبوت علمی صفت حق است و صفات حق متعلق
باختیار حق نیست پس تأثیر باختیار در آن محال باشد و شاید که

مراد نافی مجعولیت ما بمعنی اول باشد و برین تقدیر وجه توفیق میان نفی مجعولیت اعیان ثابته
انکه ایشان منتجه فیض اقدس اند ظاهر شود والله ولی التوفیق وبیده ازمّة التحقیق
رباعیة اخری فی احوال الاعیان الثابتة والاعتبارات اللاحقة فی هذه
اعیان که حریم نشین ملک قدم اند موجود بوجود نوعی علم اند هر چند
بذات خویش ز هیچ کمند آئینه هستند رخ جام جمند اعیان ثابته
که نزد این طائفه صور علمیه حق اند و باعتبار ثبوت علمی حق قدیم اند و ازلی و چه
که ذات ایشان بر عدم مستمر خود باقی است معدوم اند و هیچ نیستند لا علما
ولا عینا و مع هذا مرآت وجود حقیقی اند بدان وجه که از پیش گذشت و
چون وجود حقیقی متصف بجمیع صفات کمال است و در هر مظهر که ظاهر میشود
صفات از و منفک نمیشود بلکه عین ذات وی اند پس هر یک از اعیان گنجایش
نمایش جمیع اعیان باین اعتبار دارد اگر چه در بعضی بحجاب کمون و اجمال
محتجب است و در بعضی بنقاب ظهور و تفصیل منتقب چنانچه در عالم
و آدم مفصل است اگر چه مراتب تفصیل مختلف است و مرآت بودن
وجود را بنابر عدم ایشان است چه آئینه تا از رنگ خالی نباشد رنگ
ننماید رباعیة منثورة اعلم ان المعقول الذی سطر و المعقول فی ذاته انه لو انما هو
عن ادراکه انه عین ذات المدرک کما تقرر سابقا و ان الممکن فی حد ذاته
لیس بشیء و من حیث ظهور الوجود الحقیقی فیه بجمیع صفاته علی نحو من التفصیل
الذی لا یخلو من شوب اجمال هو کل شیء غایب شو از من ار دو جهان تو منم
و در دل نشسته منش بحق در دهنم از خود چو بخود بنگرم هیچ نیم
ور تو بخود بنگرم جمله منم ممکن در حد ذات خود هیچ نیست چون
هیچ وجود ندارد بلکه هیچ ذات ندارد پس همه چیز از وی مسلوب است حتی
خود از خود و نظر بحقیقت ظاهره در او همه چیز است چه حق سبحانه
و تعالی چنانچه مذکور شد با همه صفات کمال اجمالا در هر ذره از ذرات

موجودات

... مصالح ... کتابخانه آستان قدس رضوی
تیرماه ۱۳۵۱

موجودات متجلی است رود بیند آن که هر ذره خاک جام جهان نماست چون مکرر
و این تحقیق مطابق آنست که بعضی از اهل شهود گویند الکل فی الکل اگر یک
قطره را دل بر شکافی برون آید از و صد بحر صافی و در تلو آن بوده که هر فرد
از حیز متکلم بنوع ثانی باشد و حق همه بودن آن مظهر و جلوه باشد و ما نادر این مقام
کمال حکمت رسید از نشیه نظار شود چه در علوم عقلیه مقرر شده که ماهیة
فی حد ذاتها از همه چیز عاری از ذات و ذاتیات او مسلوب است چنانچه میگویند
لیست الماهیة من حیث هی الا نفسها و ذاتیاتها فلیست من حیث هی جزءا ولا
کلیا ولا غیرهما من العوارض و از این تحقیق لازم می آید که ممکن در حد ذات خود خود باشد
و ذاتیات او را مات باشد پس نتوان گفت که در حد ذات خود هیچ نیست
چنانچه در مصراع ثالث گفته شد پس ذات و ذاتیات از و مسلوب نباشد
و وجه دفع این شبهه آنست که معلوم کنند که آنچه در علوم عقلیه مقرر شده آنست
که عقل بعد از فرض ماهیة و ملاحظه او با قطع نظر از امور خارجیه حتی فرض او
را مشتمل بر ذاتیات خود مییابد و خالی از غیر در این ملاحظه و این معنی در نفس امر
مقارن وجود است لیکن عقل بخاصیت تعقل وجود در دیگر عوارض کرده او
را باین حال می یابد و حاصل آنکه ماهیت مذکوره موجود است در عقل اما عقل
ملاحظه وجود او نکرده و این وجود عقلی او را نه از ذات خود است پس خود بخود
هیچ باشد اگر گویند که چون ممکن بذات خود هیچ نیست پس بودن او ذات خود
از غیر باشد پس باعتبار بودن خود خود مجعول باشد و این منافی آنست که سابق
تحقیق رفت جواب آنست که اثر اولی فاعل نفس او است و چون ذات از
فاعل صادر شد محتاج نیست بجعل دیگر در بودن او خود نیست بلکه عقل از و
انتزاع مینماید که خود خود است بی احتیاج بجعل اگر گویند از ین لازم می آید
که اتصاف شیء بذات خود و ذاتیات او موقوف بر فاعل باشد بنا بر آنکه
ثبوت شیء مر شیء موقوف است بر وجود او و وجود ممکن از فاعل
جواب آنست که بودن شیء شیء مستلزم وجود او است نه موقوف

بر وجود چنانچه در تعلیقات و حواشی کتب عقلیه تحقیق کرده ایم و وجود منبسط
بسبب این بحث از این وجه تحقیق کنند پس شبهه مرتفع گردد رباعیه مشیره
الی عجز العقل البشری عن درک کنهه تعالی چندانکه دلم عرصهٔ بحث پیمود
معلوم نشد حقیقت بود و نبود در بادیهٔ طلب دل از غم فرسود
در کعبهٔ مقصود نشد نشنود میتواند که مراد بحقیقت بود کنه ذات
واجب باشد که از مدارک افهام و مدارج اوهام متعالیست و لهذا در
حدیث مصطفوی صلی الله علیه و آله و سلم وارد است تفکروا فی آلاء الله و لا تتفکروا
فی ذات الله و عدم علم که مراد از بود و نبود ظاهر است چنانچه مشروح شد
که معدوم مطلق مدرک نمیشود و میتوان که مراد از بود وجود ممتد بر موجودات
باشد یعنی وجود عام که در عرف این طایفه معبر بنفس رحمانی میشود و حضرت
شیخ محیی الدین قدس سره آنرا حق مخلوق به میخوانند چنانچه در کلام مجید اشارتست
بان حیث قال تعالی ما خلقنا هما الا بالحق چه وجود ممتد مذکور نیز من حیث
الاحاطه و العموم مدرک نیست رباعیه مشیره الی العلم البسیط الاجمالی المسمی عندهم
بالمعرفه و الی غایة الایجاد و تمیز بعض الاحوال ما ظاهر و باطن جهانیم
ما حاصل امر کن فکان میدانیم آن قوت سرمدی که عیسی میگفت
گر گوش کنی معنی آن میدانیم نزد این طایفه مقرر است که علم بذات
حق بوجهی منفک از ان نیست که از وی هیچ موجودی نیست قال شیخ محیی الدین
قدس سره هو الظاهر الاشیاء تحققا و الباطن و اخفیها حقیقة و حق هم ظاهر
است و هم باطن کما قال تعالی هو الاول و الآخر و الظاهر و الباطن پس ظاهر
و باطن جهان باین وجه معلوم باشد و در تحت آن معنی دیگر هست و آن
آنست که هر یکی از وجوب و امکان مرآت آن دیگر باشد و مرآت از ان
رو که مرآتست مرئی نیست و باطن است مرئی ظاهر پس بنا بر ان اعتبار
حمل ظاهر و باطن بر هر یکی از ان توان کرد و حاصل امر کن فکان چنانکه
مضمون حدیث قدسیست که کنت کنزا مخفیا فاحببت ان اعرف

مخلوق

فخلقت الخلق لکی اعرف ظهور حق است در مظاهر عینیه و علمیه پس آنهم معلوم است
و قوت سرمدی که عیسی علیه السلام میگفت اشارتست که عیسی علیه السلام
منقولست الاب قوة سرمدیة و انا نقطتها و روح القدس علمها و معنی
و الله اعلم تواند بود که این باشد که ذات حق تعالی مبدأ تاثیر و ایجاد و اظهار
کلیست پس از این وجه اطلاق قوت بر او کرده باشد و روح القدس شاید
که ام الکتاب خواسته شده قلم اعلی که عقل کلیست چنانچه اصطلاح شیخ محیی
الدین است زیرا که نزد او تمام معلومات در عقل کلی نیست چنانچه سابق
منقول شد و معلوم است که در علم حق جمیع معلومات هست و اطلاق اب
باعتبار مبدائیت است چنانچه عرف آن زمان بوده که تعبیر از مبدأ باب مینموده اند
و چون این عبارت بمتشابهان و منحرفان نصاری رسید از غایت قصور حمل
آن بر معنی نموده اند که لایق جلال حضرت حق نیست تعالی الله عما یقول الظالمون علوا
عن الزیغ و الفساد و منه المبدأ و الیه المعاد رباعیه مشتمله علی الاستفسار عن حقیقة
ما اشتهر بین القوم من ان الاعیان و الحقایق کلها ثابتة و الاشارة الی ما فیه من الغموض
ای آنکه ترا نکوست معنی گذرانست از طور در آن طور عقل خبر است گویند
که اعیان همه بخشی نشد با وحدت حرفی از نسبت اثریست
تقریر مضمون این رباعی آنست که قومی گفته اند که اعیان ثابته استشمام رایحه
وجود حقیقی نمیشوند و در این سخن اشکالست چه نسبت فرع اثنینیت است
و دو وجود حقیقی واحد پس چگونه نسبت صورت بندد و جواب این در رباعی ثانیه
مفصل خواهد شد رباعیه فی جوابها در دهر کسی که اهل ذوق و نظر است
آید که مگر صورت ثانی دگر است گو نسبت غیریت و گو صورت غیر
آنجا که نظر در همه البصر است محصل جواب آنست که وجود فی حد ذاته واحد
حقیقی است اما فطرت نفس انسانی بواسطه تعلقات جسمانی قاصر است
از ادراک وحدت آن بمنزلهٔ احولی که یکی را دو می بیند و بهمین دلیل صورتی
نسبتی تصور میکند و آن بنا بر قصور آلات اوست نه آنکه در نفس امر

امتیازی باشد و آنچه محققان گفته اند که تعینات و عینها تمام راجع بنسبت و اضافات
از برای تفهیم محجوبان و تقریب بافهام ایشان بر سبیل تنزل بمدارک ایشان
گفته اند و تمثیل نموده که از تکرار مثال دانسته هرچند در ذهن حاصل میشود هم از این
دادلیست و سر این مقام آنست که چون وجود حق را مماثلی نیست بلکه غیر او در
وجود نیست چنانچه نزد این طائفه بمرتبه عین الیقین و حق الیقین رسیده
پس هرچه در تمثیل و تصویر حقایق الهی و نسبت ذات او بممکنات گویند خالی
از شائبه قصوری نخواهد بود ولله المثل الاعلی فی السموات والارض زیرا
که علم و ادراک او محیط نمیشود فکیف عبارت و الفاظ که در مرتبه احاطه از علم
فروتر است زیرا که نه هرچه باشد توان دریافت و نه هرچه توان دریافت تعبیر
از آن توان کرد فلا تکل ما املت عقول الطالبین و ان تمیصت حقیقة من
سبع تسعه و عشرین حرفا من مقالة قاصر رباعیة فی تحقیق الامکان والوجوب
وجه کون کل منها مرآت بلا وجه امکان وجوب بحیثیت جز بود نبود
ما معدوم دان و این را موجود شاهد است علم ما علم است ما از فرط کمال
لطف و از غایت جود ها ما در طی مباحث سالفه معنی این رباعی منکشف شده
چه ممکن در ذات خود معدوم است یعنی موجود نیست بلکه هیچ نیست و واجب بوجود
که عین ذات اوست موجود است و هر یک از وجهی مرآت آن دیگر است پس جهت
عدم ممکنات زیرا که ممکن در حد ذات خود عدم است با وجود ظاهر میشود و عدم است تا آن
زیرا که بواسطه تجلی حق موجود نما میشود و در تحت این معنی دیگر است کما لا یخفی علی العارف
و این معنی از فرط کمال لطف و غایت جود الهی است که با وجود غنا ذاتی افاضه ظهور
بر اعیان ممکنات مینماید بمحض جود لا بعوض و لا لغرض تعالی عن ذلک رباعیة
فی الاشارة الی مراتب التوحید و احتیاج الممکن الی العلة فی الحدوث والبقاء و ان الطور
التوحید طور وراء طور العقل و هی هذه در کون و مکان فاعل مختار یکی است
آرنده و دارنده اطوار یکی است از روزن عقل اگر برون آری سر
روشن شودت که این همه انوار یکی است فاعل مختار عبارت از کسی است
که اگر خواهد

که اگر خواهد کند و اگر نخواهد نکند و بهیچ وجه مراد از ارادت و متخلف نشود و بمعنی
بحقیقت در غیر واجب نسبت به علم و قدرت و ارادت که منشا افعال
اختیاریست و تحقق نخست میشود با آنکه عین ذات اوست و ممکنات را
تخلف از ارادت و ممکن است اما هر آینه اذا اراد شیئا ان یقول له کن فیکون و هر
چه غیر اوست علم و ارادت و قدرت حق چنانچه به براهین عقلیه و شواهد نقلیه
ثابت شده و ما تشاؤن الا ان یشاء الله و مراد از ارادت او متخلف میشود
نرید و اراید و لا یکون الا ما ارید و چون ممکن در حدوث و بقا هر دو محتاج
بعلت است چنانچه در محل خود مقرر شده و موجد و مبقی غیر حق نیست پس
آرنده آن یعنی محدث و دارنده یعنی مبقی هر دو آنحضرت باشد و از این
بیت توحید افعال صریحا معلوم شد و بالتزام توحید صفات که مبادی افعال
اختیاریه اند و بیت دوم اشارتست بتوحید ذات و اینکه این مرتبه فوق مرتبه
عقل است و تا شخص محیط بمرتبه عقل نشود آنرا بمعنی منکشف نگردد چنانچه کسی
که از روزن خانه نور خاید نور در نظر او متعدد و متجزی نماید و چون سر از
روزن بیرون آورد و مشاهده کند که همه انوار یکی است و تعدد و تجزی
بواسطه قصور ادراک او و حجب فی وصل متمیزه و درینجا بحث است
با آنکه بودن این طور وراء طور عقل بآن معنی است که عقل بدون امداد
نور حق تعالی از ادراک آن عاجز است نه بآن معنی که عقل جازم است باستحالة
کما صرح به المحققون قال حجة الاسلام قدس سره اعلم انه لا یجوز ان یظهر فی طور
الولایة ما یقضی العقل باستحالته نعم یجوز ان یظهر فی طور الولایة ما یقصر العقل
عنه بمعنی انه لا یدرک بمجرد العقل ومن لا یفرق بین ما یحیله العقل وبین ما
لا یناله العقل فهو اخس من ان یخاطب فلیترک و جهله رباعیة مشتمله
مشتمل علی الاشارة الی تحقیق عدمیة الممکنات و تدقیق فیها علی وجه توافق
القواعد العقلیه والمشاهدة الکشفیه ز خود نه وجود نه عدم دارم من
چون منسوب اینها ز کجا دارم من نیکو دریاب کاندرین سخت محال

کفتی بجزین رمز ترا رمز [?] چون ممکن در حد ذات خود هیچ وجود ندارد
لا ذهنا ولا خارجا پس بنظر بذات او تمام مفهومات از وی مسلوب باشد و هیچ
مفهوم او را باین اعتبار ثابت نباشد چنانچه در کتب عقلیه در بحث ماهیه
مقرر شده که لیست الماهیة من حیث هی واحدا ولا کثیرا ولا غیرهما من العوارض
و بهمین منوال نه موجود باشد و نه معدوم زیرا که صدق موجبه مستدعی وجود
موضوع است و چون در حد ذات خود وجود از وی مسلوب باشد و عدم از جمله
مفهومات خارجه است چه نه عین او است و نه جزو او است پس او نیز از وی مسلوب
باشد و آنچه متاخران گفته اند که صدق موجبه سالبة المحمول مقتضی وجود
نیست خلاف تحقیق است و آنچه گفته که عقل از مقدمه مشهوره که ثبوت
شیء لشیء مستلزم وجود موضوع است استثنا محمول السلب میکند و بهمین
مفهوم عدول میکند تحکم صریح است که عقل سلیم مساعد آن نیست بلکه این
قضیه که ایشان آن را سالبة المحمول نام کرده اند معدوله است چه حرف سلب
در وی جزو محمول است و ما در کتب عقلیه تحقیق کرده ایم بر وجهی که منصف
کامل جوهر را در آن محجه نماند اگرچه متخوف [?] جدال خور شده اند پس آنچه مشهور است
که ممکن در ذات خود معدوم است باین معنی فرا باید گرفت که در ذات خود
موجود نیست نه آنکه صفت عدم او را ثابت است زیرا که این معنی مقتضی
آن کند که وجود بذات خود ثابت بنحوی از انحای ثبوت و معلوم است
که ممکن را هیچ ثبوتی از ذات خود نیست چنانچه در بحث مجعولیه ماهیات
مفصل شد و آنچه شیخ محی الدین قدس سره در رساله انشاء الدوایر میفرماید
که معدوم عین عدم است و امر زاید بر عدم نیست غرض وی آن نیست
که او را صفت ثابت است و چگونه چیزی که اصلا ثبوت نداشته باشد او
را صفتی از اوصاف باشد بلکه غرضش آنست که او را هیچ ذات نیست و هیچ
وصف نیست پس تعیین آن بهیچ وجه نتوان کرد مگر بحسب فرض و عبارت
شیخ مشعر بر این است کما لا یخفی علی ذوی البصایر و از این بحث معلوم

بود

بود که آنچه در علوم عقلیه مقرر شده که ممکن اگرچه قدیم زمانی باشد حادث ذاتی است
بمعنی که عدم او سابق بر وجود او است محمول است بر تقدم سلب ثبوت
نه بر تقدم ثبوت سلب و در تقدم سلب ثبوت نیز غموض تمام است چنانچه
در تعلیقات و حواشی کتب عقلیه تفصیل آن آورده ایم علی ما فیه من البحث
والله الموفق رابعة عشر الاشارة الی ان الحق تعالی متصف ازلا و ابدا
بالصفات الکمالیة التی هی عین ذاته و دفع الوهم الذی قد اعتری بعض
السالکین حتی ضلوا واضلوا ووقعوا فی التعطیل والله الهادی الی سواء
السبیل قومی گویند حق تعالی گویا باشد در ضمن هیاکل و بذاتش دانا نباشد
نه نه غلط کرده اند جمله اوصاف کمال در ذات خدا بود نه پیدا شد بعضی از
قاصران چون از محققان شنیده اند که حق تعالی عین وجود است حمل این
معنی بر آن کرده اند که حقیقت حق تعالی ماهیتی مشترکه میان جمیع موجودات است
و چون از ارباب علوم رسمیه شنیده اند که کلی موجود نیست الا در ضمن افراد
ممکنات و صفات او منحصر در صفات افراد است چنانچه علم او منحصر در علوم
افراد ممکنه باشد و همچنین قدرت و سایر صفات و کلام او همان کلام بشر
باشد و این معنی بطلانش قطعی و جهالتش شنیع و از این لازم آید که هرچه
معلوم افراد ممکنات نباشد معلوم حق تعالی نباشد و همچنین هرچه مقدور
ایشان نباشد مقدور او نباشد و هرچه مراد ایشان نباشد مراد او نباشد
و همچنین لازم آید که افراد ممکنات در وجود مقدم باشند بر حق چنانچه اشخاص
در وجود مقدم آید بر طبایع کلیه کما بین فی العلوم العقلیه تعالی الله عما
یقول الظالمون علوا کبیرا و این فقیر با یکی از این طائفه اتفاق صحبت
افتاد و در آن اثنا قائل شد باختصار وجود حق تعالی در ضمن افراد ممکنات
و انحصار علم و کلام او در علم و کلام بشر با او گفتم این سخن مستلزم
آنست که بعضی ممکنات معلوم حق نباشند و بعضی مجهول او باشند که

همه نسبت معلومیت حق تعالی نشر یکند مثلا عدد ریگ بیابانها و قطرات باران
حصلا معلوم بشر نیست چه هیچ فرد از افراد بشر مطلع بران نیست و نه مجموع
افراد بشر پس برین فرض که علم الله تعالی منحصر در علم افراد بشر باشد
تعالی عن ذلک لازم آید که اینها و امثال اینها معلوم او نباشد و دیگر چیزها که
معلوم بشریست معلوم او باشد و امثال این وجود شناعت دیگر نیز است
مستلزم تقرر ذات اعیان ممکنات در معلومیت حق و حدوث
علم بعضی از ممکنات و قدم علم او بعضی و هیچ عقل تجویز اینها نمیکند چون
این تقریر کردم بر قبح این سخن متنبه شد و از آن عقیده فاسد رجوع نمود
نعوذ بالله من شر الشیطان و اضلاله والالحاد فی اسماء الله و صفات
کماله پس حقیقت سبحانه و تعالی وجود بحت است قائم بذات خود و صفات
کمال او عین ذات اند و حق تعالی در ذات خود متصف است بآن و صفات
ممکنه ظل و عکس صفات اوست که بقدر قابلیت هر یک در آن مرائی ظاهر شده
خلقت الخلق لیری تجلی [illegible] و تفصیل این سخن آنست که حق تعالی ازلا
و ابدا بصفات کمال که عین ذات اوست متصف است و وجود خود را بجمیع
صفات کمال ازلا و ابدا مشاهد است و این مشاهده او را بذات خود ثابت
مع قطع النظر عن الخلق و هی مشاهدة ذاتیة غیر زائدة علی ذاته ولا متمیزة عنها و رای
صفاته و اسمائه فی ذاته بنحو تعینیه مستهلکة الاحکام تحت قهر المرتبة الاحدیة
غیر ظاهرة الآثار ولا متمیزة الاعیان لکنه شاء ان یطلع من حیث الکمال
الاسمائی و یراها متمیزة الاعیان فی مرائی الآثار فاوجد من حیث اسمه العلیم
و جعل [illegible] آدم [illegible] الحقیقة انها نسبة [illegible] فحصل العالم کمرآة کبیرة یری کل هذ
فیها صفاته التی عین ذاته مشاهدة تفصیلیة و آدم کمرآة صغیرة
یشاهد فیها صفاته مشاهدة هی الاجمال الحقیقی والتفصیل الصرف
[illegible] نسبت [illegible] الاجمال کالمرتبة الاحدیة ولا فی صرافة التفصیل

کالعالم

کالعالم فصار الانسان مختصرا منتخبا من ام الکتاب الذی هی عبارة عن الحضرة الالهیة الاحدیة
فهو فذلکة حساب الموجودات و خلاصة کتاب الاسماء و الصفات و لذلک خص فی احادیث
النبوی صلی الله علیه و آله بالاسم بالصورة الالهیة فخلق موجودا حیا عالما سمیعا بصیرا قادرا
مریدا متکلما کما انه تعالی موجود حی عالم سمیع بصیر قادر مرید متکلم الا ان وجوده تعالی
و سایر صفاته عین ذاته و وجود الانسان و سایر صفاته من حیث کانت ذاته المطهر
غیر ذاته فاصل الصفات مشترکة والتفاوت فی الکمال والنقص والقدم والحدوث
و تلک الاحکام انما ثبتت للاوصاف من الانتساب الی الموصوف فقد تقرر عند ائمة
الکشف والتحقیق انه لا کمال للصفات احکام ثبتت [illegible] الموصوف فان العلم والقدرة مثلا
یصیر بها الموصوف عالما قادرا لکن للموصوفات احکام فی الصفات فان العلم والقدرة
بانتسابهما الی القدیم یصیران قدیمین و بالانتساب الی الحادث حادثین فاذا جردنا
الصفات السبعة عن الکمال الناشی من انتسابها الی الحق تعالی بعینیة الذات والذاتیة فی
الوجود والوجوب و سایر الصفات والشمول والکمال فی العلم والقدرة والارادة والقدم
والوحدة فی الکلام لم یبق شیء منها عن الانسان فان الانسان مکلف بان یؤمن بوجود
موجود علی الکمل وجه واجب علی الکمل وجه حی علی الکمل وجه بصیر علی الکمل وجه سمیع علی الکمل
وجه قادر علی الکمل وجه مرید علی الکمل وجه و لیس مکلفا باعتقاد وصف لا یوجد
اصلها فیه و لو کلف به لم یمکنه التصدیق تصدیقا وجدانیا فدعوة الانبیاء
علیهم السلام انما هو لما ظهر من الحق سبحانه فی مرآة النشأة الانسانیة مع تنزیهه
عن النقص الناشی من جهة المرآة و عند هذا یظهر سر قوله صلی الله علیه و آله و سلم من
عرف نفسه فقد عرف ربه علی وجه جدید و نمط سدید فاعرف ذلک
رباعیة اخری فی مثل هذا المعنی و هی هذه   هر موج که ما [illegible] او ذات است
وان یک بمثال بحر دین یک چون جوست   پس هست کمال ما از و نی
بر عکس ز مغز بود پوست نه مغز است از پوست   چون مقرر است که موجود
حقیقی و موجود بذات خود غیر ذات حق نیست و هرچه غیر اوست بانتساب
بآن ذات موجود نما میشود و جمیع صفات کمال او باشد نه آنکه کمال آنحضرت

از ممکنات باشد تعالی عن ذلک علوا کبیرا اگر گویند چون حق سبحانه و تعالی ازلا و ابدا متصف
بجمیع صفات کمال است و عشق ذاتی آنحضرت مقرر است پس اینجا در عالم جبروت بود
فانه تعالی معلوم علمه عین ذاته و لم یعلمه معشوق و عشق عین ذاته و لم یعشقه تو بنیم اسما الهی
مقتضی ظهور در مجالی اعیان است چه حسن الله مقتضی تجلی است منقول است که شیخ
العارفین والعاشقین ترجمان کلام الرحمن شیخ ابو محمد روزبهان در اول حال که
خفاش را از استقرا میامن برکات ساخته بود در جامع عتیق آن متصدی
تذکیر شد روز اول که میرفت تا وعظ گوید در راه دید که زنی دختر خود را
بر سبیل نصح میگفت که حسن خود را پوشیده دار و بر کسی ظاهر مشو تا خوار و بی
اعتبار نگردی شیخ چون این شنید گفت ای زن حسن بآن راضی نیست که تنها و
منفرد باشد البته میخواهد با عاشق قرین باشد حسن و عشق در ازل با هم عهد بسته اند
که هرگز از هم جدا نشوند شیخ چون بمجلس آمد اول این حکایت را نقل کرد اصحاب
را از استماع آن چندان وجد و حال رسید که بعضی در آن حال از هوش رفتند
و بعضی از این عالم رفتند   هرجا که حسن جلوه کند عشق سر زند   جمله است
حسن لم یزل با عشق لایزال و بیان این معنی بنوعی دیگر آنکه جود الهی اقتضا اراده
افاضت پرتو نور وجود ذات بر اعیان ممکنات نمود پس بمقتضی اراده بیغرض از
اغراض ذرات مکنونات از کتم عدم و مکمن فنا در عرصه وجود و فضای شهود
ظاهر گردانید و فعل حق تابع از ذات است چه ذو فعل مختار است که شیخ اشعری
و متابعان او برانند که افعال الله تعالی معلل بغرض نیست اگر چه خالی از حکم و مصالح
نیست و معنی این سخن آنست که اینجا جبر نیست از آنحضرت صادر میشود و شعور را از دست
بدانکه تصور آن باعث و محرک او باشد آن فعل نه همچنانکه در افعال اختیاریه
حیوانات که تصور آن مطلوب محرک و مشوق فاعل میشود و او را فاعل میسازد که
این نقص است و مستلزم تأثر حق از شعور ممکنات و آنکه غیر متمم فاعلیة او باشد
همچنانکه در افعال حیوان غایة متمم فاعلیت است و در این مقدمه منافقه رجحان
بنا بر آنکه علم بممکنات و غایات متکثره بر آن صفه حق است پس اگر فعل حق

موقوف بران باشد استکمال واجب تعالی بغیر لازم نیاید بلکه توقف صفت فاعلیة
او بر صفات ذاتیه او لازم می آید و در این محذوری نیست زیرا که صفات
ذاتیه او بعضی بر بعضی موقوفست مثل حیوة و علم و کلام و قدرة و اراده
پس اگر فعل که صفتی نسبتی اضافیست موقوف بر علم بغایت باشد که صفة حقیقی است
در اضافه چه محذور باشد جواب آنست بلکه بواسطه شعور بغایة شوق و انفعالی
در وی پیدا شود همچنانکه در حیوانات تعالی عن ذلک و همانا غرض اشعری از
نفی غایة نفی این معنی باشد و عبارت حکما در این مقام آنست که حق سبحانه تعالی
خود غایة افعال خود است و متأخران ایشان گویند که آنچه مشهور است که غایة
در وجود عینی مترتب بر فعل است مخصوص غایات متکونه است اما غایة فعلی
که اعلی از کون است مترتب بر فعلی نباشد در حقیقت این سخن آنست که فاعلیت
حق تعالی بذات خود تمامست نه بواسطه امری دیگر پس ذات او متمم فاعلیت
او باشد همچنانکه تصور غایات متمم فاعلیت ممکنات است در افعال اختیاریه
پس این اعتبار خود غایت فعل خود باشد و این سخن راجع بنفی علیت غائی میشود
و اثبات آنچه از علیت غائی است که آن تمام فاعلیت است و در کلام اهل عرفان
اثبات علیت غائی هست و گاه میگویند علت غائی انسانست و گاه میگویند
علت غائی ظهور حقایق اسما و صفاتست در مظاهر اکوان و عند التحقیق مآل هر
دو یکی است چنانچه بر اهل فطانت مخفی نباشد و اصل سخن حکما را با این سخن انطباق
تمام است اگر متبصر بفطانت در آن تأمل نماید و از اینجا ارباب حکمت متعالیه
را منکشف شود که الله تعالی منتهی جمیع سلسله علل است چنانچه علة فاعلی و مادی
و صوری و غائی است فهو فاعل الفواعل و غایة الغایات و مادة المواد و صورة الصور
رباعیه فی الاشارة الی مرتبة الانسان

انسان چه تن جمله جهانها بر سر است
بل جان جهانست جهانش بدنست
هر کس سخنی گفت در اسرار وجود
جان سخن اینست و دیگرها سخنست

قال الشیخ قبلة المحققین ابن العربی
قدس سره فی نقش الفصوص اعلم ان الاسما الالهیة لما کانت تطلب بذواتها

وجود العالم فاوجد الله العالم وجعل روحه آدم وعلمه بأن ذي وجود العالم الانسان وعلمه
الاسماء كلها فان الروح هو مدبر البدن بما فيه من القوى وكذلك الاسماء الالهية
للانسان الكامل بمنزلة القوى ولهذا يقال في العالم انه الانسان الكبير ولكن بوجود
الانسان فيه و در فصوص ميفرمايد وسمي انسانا فانه من الحق بمنزلة انسان العين الذي به ينظر الحق
الى الخلق فيرحمهم و در سخنان او و تلامذه مذكور است كه حق تعالى در آئينه دل
انسان كامل كه خليفه اوست تجلى ميكند و عكس نور آن از آئينه دل او بر ذرات
عالم ميرسد و شيخ قدس سره در بعض رسائل فرموده كه سير دوري افلاك تابع
حركت قلب انسان كامل است هذا و در شرح بعض رباعيات سابقه اشاره بوجوه
ديگر ازان معنى رفته با عادة آن احتياج نيست ويمن ذلك رباعية اخرى
اي در قدم حدوث عالم حيران پيوسته ميان اين آن سرگردان رمزي بشنو
بنوبت قائم دو جهان پيش از تو و بعد از تو نه اي رشته آن و شرح اين
رباعي اجمالا از مطاوي سخنان سابق مستفاد است و وقت رخصت تفصيل آن نميدهد
به حقيقت رمز آنست كه پيش اهل الكشف والكتم باشد با انكه ارباب فطانه از سوابق ولواحق
مفصل آن معلوم خواهند نمود رباعية في كون العالم مرآة لوجهه الكريم وان
آدم مرآة نسخة كلي الالوهية [illegible] بر عكسه والله ذريه مستويا در جام جهان عكس
رخ يار به بين در آئينه دل رخ دلدار به بين يك نور رخ بر روزن بسيار فتد
ظاهر شد در صورت انوار به بين معني اين رباعي از شرح رباعيات سابقه
مكشوف شده در ضمن آنكه جهان را مظهر عكس وجه ذاته و آئينه دل را مظهر نفس
وجه دقيقه ايست كه بر فطن لبيب پوشيده نيست و در بيت دويم بر عموده ميشود
كه تعدد مظاهر قادح در وحدت حقيقت ظاهر نيست همچنانكه روزنها كه ازان
شعاع بر سطح زمين مي افتد قادح در وحدت حقيقت نور نيست رباعية في اشاره
الى جامعية القلب الانساني في جميع المراتب واستعلائها عليها واحاطتها بجميع الحقائق
در هر لحظه دل برزخ بحرين حدوث وقدم است آئينه اسكندر و جام جم است
از منزل الكرشان مسلطنست بالاتر از اقليم وجود و عدم است قال بعض

المحققين

المحققين قدس سره كل حقيقة من حقايق ذات الانسان الكامل برزخ من حيث
احديه جمعها بين حقيقة ما من حقايق بحر الوجوب وبين حقيقه مظهريه اياها من حيث
حقايق بحر الامكان من عرضها ويلتقيان الحقيقة الوجوبية متنوعة عليها ومراد باقليم وجود
وعدم مرتبه وجود اضافي نسبي است وعدم مقابل آن و سوطن قلب مرتبه حقيقيست
كه فوق وجود اضافي و عدم مقابل اوست رباعية مشيرة الى كيفية نشو النشأة الانسانية
وانها نشأت بالعشق والشوق وهي هذه جاميست دل از شراب جان حق مست
در نشئات او عاشق معشوق پرست آن جام جهان نما جم كز كف رفت اين نسخه ...
جام جهان نما آدم با قوت نفس ناطقه را محققان دل مينامند تسميه للمتعلق
باسم المتعلق كه آن عضو صنوبري است كه معدن روح حيواني است كه مستقر سرير تعلق نفس
ناطقه است و مراد بدل درين رباعي آنست واو بمنزله جاميست و نفس ناطقه بمنزله
شراب و ساقي حق جنانچه در آيه كريمه ثم انشاناه خلقا آخر اشارت بدان و چون عشق
و شوق مجتمع از خواص نفس است درين رباعي مجموع اثر آن در سكر اين شراب دانسته
نشاه در حيض كاس ثم انشاناه هست هر كه از ساقي نگردد باخبر سبب ان ميتوان و تحقيق
اين سخن آنست كه حقيقه عشق ميل باتحاد است و حقيقه شوق ميل باتحاد است با فقد
اتحاد و لهذا الم كه لازم تفرقه است در صورت شوق لازم است بخلاف عشق كه بدان
الم ميتواند بود همچون عشق مقربان ملأ اعلى پس مجموع عشق و شوق از خواص نشات نفس
است چه در نشاه عقول فقد نيست بلكه دوام مشاهده است پس شوق در ايشان مفقود
باشد فرد بيت را عشق نيست در دنيست درد جز آدمي در خور دنيست
و چون لذت عاشق در الم است چه عاشقيت بالذات مقتضي فنا و ناكامي است پس
كمال عشق و لذات او نيز در مرتبه نفوس باشد نه در نشاه عقول بلكه چون عشق
در مرتبه عقول امر فطري است بواسطه دوام مشاهده و عدم فقدان از مشاهد
بيخبر باشد و ايشان برادراك ادراك نباشد چه ظهور اشيا بضدها است و ايشان از
علم بفقد مشاهده نصيب ندارند فرشته را خبر از عشق نيست تحت مكي
بخواه جام و گلاب بروي آدم ريز نا زبر ورد تنعم نبرد راه بدوست

عاشقی شیوه رندان بلاکش باشد پس اگر بدین اعتبار هر یک از عاشق و معشوق را بخصوص
ان ان دانند مستبعد نباشد و خارج از وجه حسن نه اگر سوال کنند که اصل مراتب
عشق عشق ذات احدیست خود را و در آن مرتبه اصلا فقد نیست پس لازم آید که
عشق اکمل نباشد جواب آنست که در آن مرتبه عشق و عاشق و معشوق بصورت
امتیاز ظاهر نیست بلکه هر سه یکیست و سخن در عشقیست که در مرتبه امتیاز
عاشق و معشوق و عشق باشد و در انکه تعبیر از آن بعاشق و معشوق رفته نه بعشق و شوق
ایمائی لطیف بدین معنیست چون معنی بیت اول ظاهر شد و بیان معلوم شد که قوام
عالم بانسانست چنانچه مضمون حدیث لا تقوم الساعة و علی وجه الارض من یقول الله الله
نیز مشعر بران است بلکه احادیث و آیات مشعر بمعنی متفق آنست که قوام هر دو عالم ابدالآباد
بنشأه انسانیست و زوال را بحقیقت او راه نیست معنی بیت دویم منزلقات خفا
از جمال اجمال کشاید و حقیقة جمال المستعدان درک حقایق نماید اگر گویند دل
درین رباعی عبارتست از عضو صنوبری و جام خدانما که باستعاره ازو واقع شده دیگر
یسعنی قلب عبدی المؤمن اشارتست بآن است نفس ناطقه است که درین سیاق تعبیر از آن
بجان رفته پس اطلاق جام خدانمای بران صحیح نباشد جواب آنست که همچنانکه اطلاق
دل که در اصل وضع معنی عضو صنوبریست بر نفس ناطقه بعلاقه تعلق اطلاق جام جهان
نمای که نفس ناطقه است بر عضو صنوبری که عرش نفس ناطقه است و مظهر اوست در
عالم حس نیز بهمین علاقه جائز باشد رباعیة فی الاشارة الی ان وجود العالم
الحسی وجود مجازی زائل تراه ثابتا و هو بحسب النشأة العنصرية كالنفس الذی یری
النوم لها صور و لکن من الحقایق در دیده تحقیق سرابیست جهان بر سیل فنا نقش
حبابیست جهان رو چشم خیال خواب در بند و ببین کز روی یقین خیال
خوابیست جهان سراب چنانچه در حس ظاهر میشود موجود نیست بلکه حقیقت
موجود دیگر است که بدین صورت در حس مینماید بواسطه عدم تعلق حس بذات
آن موجود چنانچه آب است پس سراب از حیثیت سرابی موجود حقیقی نیست
اگرچه در حس موجود مینماید اعیان عالم نیز از حیثیت ذوات ایشان موجود نیستند

اگرچه

اگرچه در حس موجود مینمایند و همچنین حباب که در حس بغیر آب مینماید از حیثیت حبابی وجود
ندارد و چون نزد این طایفه مقرر است که بقا صفتیست مخصوص بحضرت حق
چنانچه شیخ اکبر و دیگران تمامی صفات سبعه داشته و بقا را که ممکنات را مینماید نزد
محققان تجدد امثال است چنانچه مضمون کریمه و تری الجبال تحسبها جامدة و هی
تمر مر السحاب صنع الله الذی اتقن کل شیء اشعار بآن میدارد پس تشبیه آن بحباب
که بر سیل فنا مناسب افتاد و چون تبدل کثرات عالم بواسطه تنزل نفس از عالم
تجرد ذاتیست بدار ارض بعلاقات جسمانی و عوارض و هیولانی و اینمعنی سقوط بفطرت
ذاتی بمنزله خوابیست چنانچه الناس نیام فاذا ماتوا انتبهوا مفصح از آنست و تیقظ
ازین مقام یا بموت طبیعیست یا بموت ارادی که مضمون موتوا قبل ان تموتوا و نحو
مت بالارادة تحی بالطبیعة دال بر آنست پس اگر بعد الموتین نفس را
ازین خواب گران تنبه حاصل گردد و چشم خیال و خواب بسته شود و بفطرت ذاتی
خود باز گردد وجود کثرات در نظر او ننماید رباعیة فی الحث علی التوجه الی التعرف الحقایق
الالهیة من صفحات المکونات والتدبر فیها و تنفر اسرار الغیوب من اشارات الکائنات
المعبر عنها بقوله تعالی و ان من شیء الا یسبح بحمده و لکن لا تفقهون تسبیحهم والمنع عن الانهماک
فی تتبع قد انها مدرکات الغیر و ما اخذ من الکتب از لوح جهان خط الهی خواندن
خوشتر بود از حرف سیاهی خواندن بر صفحه کائنات خطیست کزان اسرار
ازل توان کماهی خواندن چون حقایق اسما الهی در مظاهر اعیان کائنات
و صفحات افراد کونیات متجلی و ظاهر است متبصر دقیق نظر در مجاری ربط اوراق احوال
عالم مشاهده آن میکند و هر لحظه از مطالعه آن آثار قدرت و اسرار
حکمت نامتناهی مشاهده میشود بلکه در آن مرآت جز حقایق اسما و صفات
که عین ذاتست مطالعه نمیکند پس شان سالکان و طالبان حقیقت
توجه بتحصیل این نحوه سعادتست و فوز باین مرتبه علیه و درجه سنیه
نه تتبع اقوال دیگران و طلب حقایق از سطور رسالات و معقولات
ایشان که در معرفت تقلیدیست و لهذا محققان ائمه دین بر آنند

که تقلید در اصول دین جایز نیست ومن حق الرجوع علی التقلید راه حق امر و عمی لعمیا
رباعیه اخری قرینه بزن ذکت مشتمله علی الحث علی تتبع نصوص الکتاب والسنة
والتعمق فی اغوار بحارها لتحصیل الفوز بلالی المعارف والحقایق فانهما
البحران الملتقیان یخرج منهما اللؤلؤ والمرجان والذی یخرج نمط الکلمات
المحالفه تا چند پی بافکر دهر در کردی رو خاک حبیب گرد
از مردی گردی تو خلاص از آتش شرک نفاق گر غسل جه مآب
شرعش کردی اخری فیها تقریب جنه تا چند کنی حدیث منهاج
نصوص حق را طلب از نصوص عام نه خصوص چون است مقام جد
مخصوص و [illegible] نیست درس عرفان مخصوص اکثر منتسبان تصوف
درین روزگار منشیات به نقل از کتب شیخ المحقق شیخ صدر الدین
قونوی و قدوة العارفین ولیث هذین شیخ محیی الدین قدس سرهما کنند و در
تقلیدات ان شیوع منهمک شده که مطلقا اعراض از نصوص کتاب
وسنت نمایند و اگر ظاهرا ابحاث نقلی میان ظواهر اقوال ایشان و نصوص
باشد آن مبالات ننمایند و در وجه توفیق سعی نکنند بلکه بتقلید محض
نقل سخنان آن دو بزرگ بقبول کنند و بی سبب حجت آیات و احادیث
از ظواهر منحرف بجدل که محی [illegible] نصوص و اجماع دانسته باشد کنند و ظواهر
این قصور نیست و هرچه اگر تقلید [illegible] بتقلید کنار نیست
اولیاست از تقلید ظواهر کلمات [illegible] فرمانید [illegible] زاره
هیچ ندارند فاید قرشب از بحار [illegible]
آن نصوص را اصل دانند و نصوص نصوص و فصوص چون عرض کنند
وعیار آن را از میزان ذوالکفلین کتاب [illegible] بیند و تمیز
باشد محی معطف بر ظواهر نصوص کتاب و سنت [illegible] عبارات دیگر را تابع
آن سازند و اگر منافی تمایند تاویل در کلام [illegible] دانند و [illegible]
صرف کتاب وسنت از ظواهر کتاب ننمایند نه آنکه ظواهر عبارت [illegible]

اهل دانند

اهل دانند و صرف عبارات کتاب وسنت از ظواهر کنند چنانچه منجر شود بتکذیب اصل
از جهت تصدیق فرع چنانچه بسمعون وجود که عین انعکاس وضع طبیعت است مستلزم تناقض
سبب انخلاع از ربقه اسلام است نعوذ بالله من الحور بعد الکور و از جمله این مواضع
آنست که حضرت شیخ محیی الدین قدس سره در فصوص شریف خود ذکر خاتم الولایه بروجهی
کرده که ظاهر در جمیع ادیست در حق لیق و معارف بر خاتم النبوة علیه الصلوة والسلام
و بتلویح بلکه بتصریح کشف آن نموده اند که خاتم الولایه خود است و در بعضی مواضع بیک وجه
فرموده که خاتم ولایت مطلق مهدی است و خاتم ولایت مقیده که باطن نبوت همه
انبیاست حضرت امیرالمؤمنین و یعسوب الموحدین کرم الله وجهه است و مثل [illegible] در مرموزه
که خاتم ولایت محمدیه حضرت شیخ خود است و در فصوص آورده که خاتم النبوة نبوت
را تمثیل فرموده بحایطی از خشت که از آنجا یک خشت مانده تا تمام شود و آن یک
خشت وجود حضرت خاتم النبوة است که متمم بنای انبیا و اولیاست و خاتم الولایه
آن حایط را می بیند که در دو جا دو خشت مانده یکی از طلا و یکی از نقره و خود را می
بیند که بجای آن دو خشت نشسته پس خاتم الولایه آن دو خشت است و سبب آنکه دو
خشت می بیند آنست که او تابع شرع خاتم الرسل است در ظاهر و آن موضع خشت
فضه است و آن ظاهر خاتم الولایت است و احکام که تابع ظاهر او ست و بحسب حقیقت
اخذ احکام از آن معدن می نماید که ملک که واسطه نزول وحی است از آنجا فرا
میگیرد و از این حیثیت لبنه ذهبست و هر نبی از انبیا اقتباس نور نبوت
از مشکوة خاتم الانبیا نموده اگرچه بحسب زمان مقدم بوده باشد و هر ولی از
اولیا استفاضه نور ولایت از مشکوة خاتم الولایه می نماید اگرچه بحسب زمان
مقدم بوده باشد و نسبت خاتم النبوه از حیثیت ولایه بخاتم الولایه همچو
نسبت [illegible] انبیا بخاتم النبوة است و همچنانکه خاتم الانبیا بذات خود نبی است و دیگر
انبیا [illegible] اقتباس نور نبوت از او میکنند خاتم الاولیا بذات خود ولیست
و دیگر اولیا اقتباس نور ولایت [illegible] خاتم الاولیا میکنند و بعد از آن مسکوت شد
و هو حسنه من حسنات [illegible] سید المرسلین محمد صلی الله علیه وسلم مقدم
الجماعه وسید ولد آدم فی فتح باب الشفاعه فعین حالا خاص عم وفی هذا الحال التی
تقدم علی الاسماء الالهیه فان الرحمن لا یشفع عند المنتقم فی اهل البلاء الا بعد شفاعة

انّ فیهم فقد ز محمد صلی الله علیه وسلم البتة وفی هذا المقام التی هی محل فهم المراتب
الوجودیه والمقامات لم یعثر علیه فیقول مثل هذا الکلام بعض شارحان معتمد مقامات
در بیان عبارت شهودیه کرده اند و ظاهرا غرض شیخ آن باشد که در مراتب وجودیه
تقدم خاتم النبوة راست و در مقام ولایه خاتم الولایه را پس هر یک از حیثیتی مقدم
باشند و در فتوحات می آورد که منهذا مذکوره او را بطریق رؤیا در سنه
خمس و تسعین و خمسمائة در مدینه فارس واقع شده و این فقیر حقیر بالقصور و تقصیر معترف
معترف از ساحل افاضات از بحر عز میگوید چون حضرت شیخ قدس سره
این صورت را در رؤیا مشاهده فرموده و رؤیا محتاج بتعبیر است چنانچه از اقوال
حضرت شیخ استفاده رفته تواند بود که تعبیر رؤیة بعد دلبنه و بودن یکی
بصورت ذهب و دیگر بصورت فضه آن باشد که در نشأة ولایة حقایق معارف
شهودی که بمنزله ذهب است از احکام تشریعی که بمنزله فضه است ممتاز و منفصل
شوند و هر یک بصورت خاص خود ظاهرست و در نشأة نبوت آن حقایق در
احکام ظاهره مدرج و مضمن است چه همچنانچه ذهب باطن احکام تشریعیست در
آن مندرج و چون نشأة نبوت مقتضی عموم دعوتست بحکم اوتیت
جوامع الکلم مناسب آن نشأة آنست که حقایق معارف را در طی احکام ظاهر
منطوی سازند تا هر کس بقدر استعداد خود از آن بهره مند گردند لاجرم در
آن نشأة بیان احکام بر وجهی رفته که حقایق بلند و معارف ارجمند بلکه
هر چه نهایت مقامات واصلان باشد در آن مدرجست پس حقیقة آنکه شریعت
صورت حقیقتست و ظاهر آن و حقیقت لب شریعت و باطن آن
و نشأة خاتم النبوة مقتضی همین است بلکه اقتضای آن دارد که مخدرات
صور اسمات حقایق را در لباس صور اوضاع شرعی بر دیده اولی الاسماع
والابصار جلوه دهد و کشف آن حقایق و جدا کردن آن از آن پوششها
ظواهر موکول بنشأة خاتم الولایه است و بحقیقت خاتم الولایه در آن

حقایق

در آن حقایق نیز مستفید از خاتم النبوة است و آنحضرت در ظواهر احکام ادرج کرده
از مقامات کمون و اجمال بمنصه ظهور و تفصیل میرساند و بتبیّنة ظاهره بحرف
این دعوی آنکه قطب است در جمیع تحقیق و تدقیقات حضرت شیخ قدس سره بلکه
در جمیع مکاشفات جمیع عارفان و واصلان تأمل نماید بنور عقل سلیم و طبع مستقیم
اعتبار نموده تطبیق آن بر کتاب و سنت کند جمیع را اجمالا در نصوص قرآن و کلام نبوی
مشاهده کنند بلکه ظاهر شود که در آن معارف دیگر کامنه است که هنوز تحریر نشده
و لهذا اگر فرض کنند که از کلمات این اکابر آنچه از کتاب و سنت فرا گرفته اند محو
کنند در شبهه که چیزی از آن قدر ثابت نماند و تفصیل این سخن آنست که همچنانکه
نبوت ظاهر ولایتست و ولایت باطن آن همچنین قرآن ظاهر کتابست و فرقان
باطن و خاتم النبوة جامع بین الظاهر والباطن است بحیثیتی که هیچ کدام از طرفین
کلام قدح در آن طرف دیگر نباشد و این مرتبه بغایت علاست و دو رتبت
اگر کریمه انک لمن المرسلین علی صراط مستقیم و استقم کما امرت مشیر باین مرتبه باشد
و خاتم الولایه چون نشأة او مجید فرقانست و حظ او از قرآن اتباع است لاجرم
هر دو را جدا ببیند و یکی بصورت ذهب و دیگری بصورت فضه مشاهده مینماید
و از این لازم نمی آید که او را در هیچ طرفی بر خاتم النبوة فضل باشد و نه مساوات
بلکه در هر دو طرف مستفید و مستکمل از روحانیت نبویه حتی خرف کمالات افاضات او
همچنانکه حضرت خاتم النبیین در فتح باب وجود شافع است و مقدم در کشف
الخاتم شهود نیز فاتح و مقدم است و مکنت شفاعت در اصل لغت شفیع گردانیدن
است و بحسب عرف لغة مستعمل شده در امداد اعطاء ادنی را در آنچه ادنی را ملائم
باشد از دفع ضرر یا طلب نفع و چون حقیقه محمدیه اول تعینات است باتفاق
اهل کشف و شهود پس شافع در وجود او باشد و چون بمحمود که مفسر شفاعت
کبری شده مختص بآنحضرت است چنانچه اسماء همان آثار که مشتق از حمد است
بصیغه اسم فاعل و مفعول چون احمد و حامد و محمود مشعر بآنست و حقیقه

جهة اظهار صفات کمالست و شعار ثبوت و شعار رتبهٔ شهود مقصود نیز پس شفیع در
شهود نیز آنحضرت باشد چنانچه در حدیث اسرا وارد است که شرح لک
صدرک ووضع عنک وزرک ورفع لک ذکرک وجعلنی فاتحا وخاتما پس واقف
حقایق اسما وصفات کمالی الهی بکمال الا غیر از آن حضرت نباشد واگر بر دیگری
لمعه از آن بارقه شود از مشکوة روح اقدس آنحضرت بقدر مناسبت منعکس
باشد واگر قطع لغت تامل نماید در یابد که چون حقیقت محمدیه اول تعینات است
که در بعض روایات معتبره نقل شده ودر بعضی بقلم ومخاطب بخطاب کتب
ماکان وسیکون گشته ودر اخبار معتبره وارد است که روح دیگر انبیا از
لمعات نور روح قدس آنحضرت مخلوق شده وروح اولیا از عکوس انوار ارواح
انبیا پس چگونه تواند بود که در علم بمعارف الهی دیگری برابر آنحضرت رجحان
باشد با آنکه آنحضرت علی آن غایتست وچنانچه در صحاح حدیث وارد است
که حضرت حق سبحانه وتعالی خطاب با آدم فرمود وعزتی وجلالی انه لآخر النبیین من
ذریتک ولولاه لما خلقتک ودر بعض خطاب بآنحضرت فرمود که لولاک
لما خلقت الافلاک و همانا صاحب بصیرت از طی المقدمات معلوم نماید که سیادت
در شفاعت مستلزم سیادت در علمست بلکه مستلزم سیادت مطلقه من غیر تقیید
بل العموم چه حقیقت شفاعت در دنیا عبارتست از واسطه بودن در
وصول فیض شهود چنانچه بر نکته دانی مخفی نخواهد بود وعن ابن عباس فی حدیث
طویل انه قال صلی الله علیه وسلم الا وانا حبیب الله ولا فخر وانا حامل لواء الحمد یوم القیمة
ولا فخر وانا اول من یحرک حلق الجنة فیفتح الله لی فیدخلنیها ومعی فقراء المؤمنین
ولا فخر وانا اکرم الاولین والآخرین ولا فخر ومخفی نیست که اهل کرامت وشرف
علم بمعارف وحقایق الهیست پس چگونه تجویز رجحان غیره بر آنحضرت در آن
توانکم نمود با آنکه در بعض از احادیث متعدده بروایات متنوعه ثابت شده
که آنحضرت فرمود که انا اکرم ولد آدم علی ربی ولا فخر وعن ابی سعید رضی الله عنه قال
قال رسول الله صلی الله علیه وسلم انا سید ولد آدم یوم القیمة وبیدی لواء الحمد

ولا فخر

ولا فخر وما من نبی آدم یومئذ فمن سواه الا تحت لوائی وانا اول من تنشق عنه الارض ولا فخر
وانا اول شافع واول مشفع ولا فخر واقفان حقایق احادیث نبوی علیه افضل الصلوات والتسلیمات
گفته اند که تقیید سیادت به یوم القیمة با آنکه آنحضرت هم در دنیا وهم در
آخرت سید ولد آدم است مبنی بر آنست که آنحضرت در آن روز منفرد است
بسیادت وشفاعت وجمیع افراد بشر التجا بآنحضرت آورده اند پس انفراد
آنحضرت بسیادت در آنروز ظاهر شود چنانکه حضرت حق در حق خود فرموده
لمن الملک الیوم لله الواحد القهار با آنکه در دنیا وآخرت ملک از آن اوست
تعالی شانه لیکن چون در آخرت دعوی مدعیان منقطع میشود وتوهم اشتراک برطرف
از ینجهت تقیید بروز فرموده ودر ضمن این رمزیست نه آنکه در عهود مبدا
او دیگر یوم القیمة نمود از آنست آنحضرت مستقل ومنفرد است ودیگران
در این امر متوسل ومتوصل بآنحضرت اند وعن جبیر بن مطعم قال قال رسول
الله صلی الله علیه وسلم رحمته الیکم انا محمد وانا حامد وانا احمد وانا الماحی الذی یمحو الله
به الکفر وانا الحاشر الذی یحشر الناس علی قدمی وانا العاقب قال القاضی عیاض
رحمه الله اما اسمه احمد فعل مبالغة من صفة الحمد ومحمد مفعل مبالغة من کثرة الحمد فهو
صلی الله علیه وسلم اجل من حمد وافضل من حمد واکثر الناس حمدا فهو احمد المحمودین
ومعه لواء الحمد یوم القیمة لیتم له کمال الحمد ویشتهر فی تلک العرصات بصفة الحمد ویبعثه
ربه مقاما محمودا کما وعده یحمده فیه الاولون والآخرون بشفاعته لهم ویفتح
علیه من المحامد کما قال صلی الله علیه وسلم ما لم یعط غیره وفطن نکته دان از مضمون
این اسامی کریمه استنباط رجحان آنحضرت در جمیع کمالات تواند نمود چه رجحان
در حامدیت ومحمودیت مستلزم رجحان در جمیع کمالات خصوصا در کمال علم و
معارف الهی که اصل همه کمالاتست وهمچنین در تقیید بیوم القیمة که در احادیث
ماثوره واقع است اشعاریست برین مقصود چه در آن روز مدار رجحان بر کمال
علم ومعرفت خواهد بود وچون معنی در آن عالم متصور میشود معنی استفاضه

ممکن است معارف و کمالات را از آنحضرت که مدار نجات از شرک جلی و خفی بر آنست
بر صورت استفاده از وی ظاهر شود و اوصاف آنحضرت کمالات را بر اثبات این مقصود
شفاعت و نقل القاضی عیاض عن وهب بن منبه انه قال قرات احدا و سبعین
کتابا فوجدت فی جمیعها صلی الله علیه و سلم ارجح الناس عقلا و افضلهم رایا و فی روایة
اخری فوجدت فی جمیعها ان الله تعالی لم یعط جمیع الناس من هذه الدنیا الی انقضائها
العقل فی جنب عقله صلی الله علیه و سلم الا کحبة رمل من رمال الدنیا و قال القاضی فی موضع
آخر و عن عقله صلی الله علیه و سلم کانت معارفه بسایر ما علمه الله تعالی و اطلعه علیه
من علم ما کان و ما یکون من عجایب قدرته و عظیم ملکوته قال الله تعالی و علمک
ما لم تکن تعلم و کان فضل الله علیک عظیما و این نکته اینجا ظاهرست که از
رجحان عقل که آلات ادراکست رجحان علوم و معارف لازم آید لا یقال
المعارف لا یدرک بالعقل فلا یلزم من الرجحان فی العقل الرجحان فیها لانا نقول
المعارف انما یدرک بالعقل القدسی اذ لا آلة للادراک سوی العقل غایة الامر ان
العقل ما لم یتنور بنور القدس لا یهتدی الی المعارف الالهیة و لا شک فی ان عقله
صلی الله علیه و سلم هو العقل القدسی بل عقله اقدس العقول ثم العقل الذی مدح
به الله علی نبیه لا یمکن ان یکون مجرد العقل الذی یصدر عنه الاراء الجزئیة فی مصالح
المعاش و فی مصالح المعاد فقط بل المراد القوة التی بها یدرک الحقایق
اگر گویند که چون استفاده موسی ع از خضر ع در کتاب کریم مذکورست
و مفسران گفته اند که موسی در علم تشریع اعلم بود و خضر در علم باطن و همچنین
مرویست که داود علیه السلام استفاده از لقمان میکرد پس چرا نشاید که خاتم
النبوة از خاتم الولایة بهمین نسبت باشد جواب آنست که استفاده موسی ع از
خضر نه در معارف الهی بود بلکه در مکاشفات علم ملک و احکام ظاهر
آن بود با آنکه خضر ع پیغمبر بود و تفاضل در میان انبیا در معارف
جایزست و واقع و همچنین استفاده داود از لقمان شاید که از
این قبیل بوده باشد و بر تقدیر تنزل سخن در آنست که ترجیح خاتم
الولایة

الولایة بر خاتم النبوة خلاف شرع و امریست عجیب که بعقل ابدا بدلائل و امارات نقلی و عقلی مبتنی
شود و اگر چه فرض کنیم که بعضی اولیا را در بعضی معارف رجحان بر بعضی انبیا باشد
والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم و این فقیر حقیر را چنین مینماید که شاید که
چون حضرت شیخ مظهر ولایت محمدی بود نور ولایت او را در مراتب شتی رو نموده
مشاهده نموده باشد و چون نبوة از ولایت مستمد است پس خاتم النبوة از این حیثیت
که خاتم النبوة است مستمد است از باطن خود که ولایت خاصه اوست و همه
اولیا از باطن خود که ولایت اوست استفاضه میکنند همچنانکه همه انبیا از ظاهر او
مستفیض اند و چون عکس آن نور در باطن خود مشاهده کرد او را چنین نمود
که مگر استفاضه اوست ... مرآتی طلعت لها بصری ناظری محجبها فقبلت
ناظری بلطفی و انما قبلت مرآتی بعد ذلک نموده میشود که مدتی شاید بود که
این معنی بضمیر این حقیر کسیر بود که در این باب چیزی نویسد چه مشاهده میکرد که
بسیاری از سالکان در مسلک ارباب حقایق و معارف بنابر این سخن که
از حضرت شیخ و اتباع او قدس سرهم صادر شده انواع انحراف از مسلک قویم
روی نموده و بنابر علم بدنائت محل و سفالت مرتبه خود و علو قدر قائلان آن
از سخن تباعد مینمود و با خود خطاب طرف کرد میکرد و میگفت کدام گوشه
نشین تو جاوظ مخروش تا بعد از چند گاه بعد از استخاره و تامل خاطر بآن
منشرح گشت و این کلمات بزبان قلم بر آمد امید که از مسقره هوا و مخیله سمعه
مصون باشد و از نظر ناپاکان مامون و بحسن ملاحظه پاکان و اهل صفا مقرون
و نحن فی ذلک علی قدم الاعتذار من الشیخ قدس سره و ارجوا ان یکون ذلک حسنة مبرورة
و خصلة مشکورة و استغفر الله و اتوب الیه من کل قول و فعل و عقد ینافی الاسلام
آمنت بما جاء به رسول الله من عند الله علی مراد الله و مراد رسول الله رباعیه انور
قال معناها تاکید المنع عن التقلید و بیان انه لیس فی التقلید خیر و انه لا یرجع الا طائل
در خانقه و مدرسه گشتیم بسی انصاف که در هر دو ندیدیم کسی
دیدیم بلاف نه کوی چندی قانع شده از دوست ببانگ جرسی

اکثر افراد انسان که درین زمان بسمت عرفان و صفت ایقان موسوم و موصوف میشند
و بحسب اشتهار بارشاد طالبان و ایصال ایشان بمطالب حقیقیه و معارج یقینیه نامزد و معروف
میکردند خواه مسمی باهل کشف و عیان و خواه موسوم باصحاب حجه و برهان اند از کمال
حقیقت عاری و بر مناهج تقلید سالک رهبان شده و قصار ای امر ایشان در بهره
دو طرف نقل سخنان غیر و جمود بران میباشد و طالب صادق را که نظر او تکمیل
نفس و حقایق اشیا مقصود است از صحبت ایشان تسلی علت طلب حاصل نمیشود
اگرچه قاصران که دو جهت قصد و قبل عزیمت ایشان ترسم بر پوست باره فریفته
میکردند و از اسرار یه معاملات خود میدارند پس در مثل این زمان اگر کسی بعد از
عزیمت متوجه بجلا شرایع نبوی و امتثال اوامر و نواهی مصطفوی گردد
و فطرت اصلی خود را بقدر امکان از الوث تغیر و تبدل نگاه دارد شاید
که بمطلوب حقیقی زود تر برسد بنور فطرت خود میرویم در ره عشق
چراغ همت دون همتان چه نور دهد اگرچه فیض خدا شامل است لیک
سالی نیست نهر چیز که تو بینی صدا چه طور دهد رباعیه فی الحث علی
معرفة النفس و قطع الطمع عن ابناء الزمان و هی هذه بالا تر از این دو و از چند
قیاس نشناخت کسی ترا تو خود را بشناس زین دون صفتان حق شناس
انسان مطلب کان شان نشناسند انا من از نشناس کمال النفس در
معرفة خود است چنانچه مسطور من عرف نفسه فقد عرف ربه بان نسبت
و در کتب منزله قدیمه بوده اعرف نفسک یا انسان تعرف ربک و کمال
توجه بمعرفت نفس و قطع طمع از خلق میسر نمیکردد چه اشتغال بالغیر مانع از توجه
بخود است در مبادی حال که سالک بحقیقت توحید متحقق نشده توجه بغیر
قاطع طالب است تا زمانی که بمرتبه وحدت حقیقی برسد آنزمان در نظر
شهود او غیر نماند و ملاحظه کثرت او را مانع شهود وحدت نشود
رباعیة اخری فی مثل هذا المعنی والحث علی ترک الفضول الدنیاویة

وترک

وترک الخوف والطمع فانهما من الافات العائقة عن التوجه الی الله تعالی کما اشیر الیه بقوله
الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم ولا هم یحزنون ای لا خوف علیهم من فوت المطالب
ولا یحزنون من نزول المکاره او بالعکس تا چند روی از نکبت امید و هراس
بگذر ز خیال غیر و خود را بشناس دل بر کن ازین منزل ویران کانرا
بر قاعده فنا نهادند اساس در مصراع دویم از بیت اول اشاره بمرتبت
که امر برفع خیال غیر کرده و تنبیه بر انکه حقیقه وصال رفع خیال است نه انکه ما بین
سالک و مطلوب اتحادی حاصل میشود یا حلولی چنانچه قاصران از سخنان محققان
توهم میکنند تعالی الله عن ذلک وصال اینجا که رفع خیال است خیال از پیش برخیزد
وصال است نه او این گشته و نه این شده آن همه اشکال گردد بر تو تهان
توهمت قدما ان لیلی برقعت وان الثام دونها یمنع اللثم
فلیس و الا الثمة حاجب سوی ان طرفی کان من حسنها اعمی
رباعیة فی الاشارة الی الوجود الاصلی والعدم المقابل له من الاعتبارات سطاهره
بسبب فیض نور الحق ای درد دو جهان وصل تو مقصود دلم ره دور و دهن
تو بود نابود دلم ترکیب رخ زلف تو دلا که زحیثیت از شعله آتش دل
دود دلم این رمز لیست از انکه عدم نیز از مظاهر وجود حقیقی است چنانچه
حجة الاسلام در بعضی رسایل میفرماید که اصل همه کائنات فنا است پس
بر فنا هم رحمت کردند بایجاد فنا در اصل موجود شد و اول درجه وجود
فنا حادث فنا است زیرا که فنای کائنات قدیم نیست فنا در اصل خود
فانی بود چون او را موجود کردند نام فنا بر وی نشست اگر فنای کائنات
را قدیم دانیم قدم بر سبحانه و تعالی فنا را شریک کرده باشیم پس
درست شد که فنا قدیم نیست بلکه فنا محدث است پس فنا که اصل کائنات
ست در فنای خود محدث است نه قدیم و خاک که اصل جماد است

درجاد و همه از خویش محدث است نه قدیم این است معنی قول اهل سنت المعدوم
لیس بشیء تا اینجا تحقیق اهل سنت و متفطن لبیب از اسلوب این کلام حقیقت
فرجام استشمام تواند نمود که مفهومات فی انفسها مجعولند بجعل بر زمت حران
مشهور است که جعل متعلق است بایجاد به ذات و اما تفصیل ایشان در شرح
بعض رباعیات گذشته والله الهادی و بدانکه این طایفه اعیان ثابته را
عدم اضافی گویند چنانچه سابق اشارت نموده و گاه اطلاق عدم بر
رفع کون نسبی میکنند که صفت ممکن است باضافه بخارج یا ذهن و محتمل
بود و نابود و نیز مقام برد وجود اضافی در مقابل آن است تمسک بنمایند که نور
و ظلمت که در رخ و زلف اشارت بانست و کفر و ایمان از مصطلح هر آن از
اعتبارات عقل انتزاعیست که بحسب نور وجود حقیقی بر شیئیات ممکنات
تابش میشوند و همه در حضرت ذات مستهلک میکنند و این سر غامض
و هی ناواقف بر اشارات سابقه را در استماع احتیاج بمزید تفصیل
خواهد بود اگر متعرض بسط آن شوند شاید که مجملات این وفی کنند
رباعیتان فی الاشارة الی تفاوت الموجودات فی النقص و الکمال و الخیر
و الشر و سایر الاحوال مستندة الی تفاوت الاستعدادات و القابلیات اللازمة
للذوات بحسب التجلی الاول المسمی بالفیض الاقدس و هذه المرتبة هو لوح
القضاء الالهی و القدر هو التجلی الثانی العینی علی طبق ما سبق فی العلم الالهی
و هو المسمی بالفیض المقدس هر حال که دارد بود در اطوار وجود
آن لازم ذات تست بی نقص و فزون در طور شهود را فزون قصر شوارینه
از خود در بخب چون نشاء اقتضای آن حال بنمود اکنون سر فرازست
نیست معلوم کس سر راه شده از دست درین راه بسی هوش و صفا
درین طور بسی کس از نور یقین مگر بیابی قتب سابقا
معلوم شد که اشیا را قبل از وجود خارجی ثبوتی در علم حق هست و

البتا

د هیئات را باین اعتبار اعیان ثابته میخوانند و قابلیات و استعدادات از لوازم
ذات در این مرتبه است و فیض وجود که منبسط بر اعیان میگردد هر چیز را
آن مرتبه از کمال و نقص که قابلیت آن دارد ظاهر میگرداند همچون
فیض آفتاب که بر هر یک از اعیان قابله واقع میشود انچه در وسعت
از احوال و الوان مینماید و فیض باران مدرار که از آن هر ظرفی بقدر
گنجایش خود پر میگردد و هر زمینی آنچه در مشیمهٔ قابلیت اوست میرویاند
و استعداد ارباب شهود مقرر است چنانچه در بیت اول اشعار رفت بآنکه
در طور شهود تمام احوال جاریه بر هر شخص لازم اوست پس بحسب تحقیق
هر نیک و بدی که بر هر شخص میگذرد از لوازم و مقتضیات نشاه اوست
و اگر کسی بآن راضی نباشد و از آن برنجد بحقیقت از خود رنجیده
باشد اما درین مقام نکته است که جا دارد و آن اینست که انچه از حضرت
حق صادر میشود فیض وجود است و آن خیر محض است و شر از نقصان
قابلیت اعیان ثابته است که قبول تمام فیض ننموده پس ازین وجه منسوب
بحق نباشد چه بحیطه از جانب مبدا نیست در اینجا است آنکه در حدیث است
من وجد خیرا فلیحمد الله و من وجد غیر ذلک فلا یلومن الا نفسه پس منشا ظهور
همه صفات حمد فیض وجود حق است اما منشا قابلیت ذوات اعیان
ثابته پس همه احوال من حیث الظهور مستند بحق باشد و نقص از محض
قصور قابلیت اعیان پس منسوب بحق نباشد چنانچه فرموده الخیر کله
بیدیک و الشر لیس الیک مشعر بآنست و از اینجا وجه توفیق میان
نصوص متخالفة الظواهر مثل قل کل من عند الله و ما اصابکم من حسنة
فمن الله و ما اصابک من سیئة فمن نفسک و قل کل یعمل علی شاکلته

معلوم شود کسی را که بتوفیق و تحقیق ها در طریق تحقیق شود چه همه من حیث الظهور
الوجودی از حقیقت و من حیث الثبوت منسوب باعیان و مقتضای استعدادات
ایشان و چون نقص از قصور قابلیت اعیان است نه از بخل مبدا الیه منسوب
نمی باشد والله الهادی الی التوفیق و بیده ازمة التحقیق و این مسئله سر
قدر است و تفصیل آن معلوم محققان است و وجه استلزام او نفی مذمت
احوال که بر او میکنند از آن امور است که عقول بشری را بآن راه نیست و سالکان
مسالک نظر در این مسئله در مهالک افتاده اند چنانچه معتزله که قایل اند
بانکه حق تعالی فاعل مختار است و فعل او معلل بغرض است و اکثر السلف و آنچه اصلح
است بر الله تعالی واجب است و مدار امور بر حکمت نهاده اند در توجیه خلق
کافر و فقیر و امثال آن متحیر مانده اند و اشاعره ملاحظه جانب قدرت کرده اند
و اختیار را بآن باز بسته و اعراض از تفحص حکمت نموده متمسک بنصوص مثل
[illegible] هؤلاء فی الجنة ولا ابالی و هؤلاء للنار ولا ابالی و لا یسئل عما یفعل
وهم یسئلون شده اند پس معتزله قدرت را فوت کرده نظر بر حکمت کرده اند و از
از آن مجبور شده اند و اشاعره نظر بر قدرت کرده اند و از ملاحظه حکمت
اعراض نموده بکلی تفویض آن بجانب او تعالی کرده اند بخلاف ایشان تحقیق آن
است و بنا بر این تحقیق که طایفه صوفیه کرده اند پس شبهه مرتفع میگردد
چه در جای خود معلوم است که هر چه در علم ممکنات قابلیت آن دارند در ایشان
ظاهر میگردد و زیاده و نقص در آن محال است بجهت آنکه سلب زوجیت از اربعه
و انقسام او برابر از دو نصف و نقصان او از ثلثه و انتهای او زیادتی
بر خمسه محال است و محال قابلیت تعلق قدرت نیست پس اگر کسی در این مقام
تامل نماید از بسی ورطات و مضایق که مختار عقول است سالم ماند چنانچه
در رباعی دوم گفته شد و محصل این سخن آنست که اتصاف اعیان بقابلیات

از لوازم

از لوازم ذوات ایشانست و ثبوت علمی ایشان لازم ذات حق نه صادر باختیار
چه در صفات ذاتیه حق را مدخلی نیست چنانچه سابقا اشارتی بآن رفته
و ظهور ایشان بنور وجود بمحض اختیار و بنور وجود اشیا چنانچه از ذات
خود مستدعی و مقتضی آنند ظاهر میگردند و همانا آنچه از حضرت عالم
اهل البیت نبوت و شهسوار میدان فتوت مطلع انوار هدایت مجمع اسرار
نبوت و ولایت الذی هو بالحق ناطق الامام جعفر بن محمد الصادق
علی آبائه الکرام و علیه التحیة والسلام منقول است که لا جبر ولا تفویض بل امر
بین الامرین اشارت باین تواند بود و آنچه در صحبت بعضی از اعیان
فقر و حکمت باین فقیر رسید که از حضرت قدوة العارفین بالله و صفوة
الواصلین شیخ ابی سعید ابی الخیر قدس سره سوال کردند که حق سبحانه و تعالی
موجب یا مختار حضرت شیخ در جواب این رباعی انشا فرمود زلفش
بکشی چنگل باز آید ازو ور بگذاری مشک طراز آید ازو هم ازین وادست
و محصل آنکه سعت دائره صفات آلهیه است از انحصار در طرفی از اضداد
و تقیید بیکی از آن بلکه مقتضی نفی اطراف و جامعیت اضداد است
چه نزد اهل تحقیق مقرر است که کمال هر صفتی در آن است که با ضد خود
معانق گردد چنانچه در عقد فراید اسماء الله الحسنی مندرج میگردد هو الاول
والآخر والظاهر والباطن پس باعتبارات مختلفه وصف آنحضرت بصفات
متقابله توان کرد و در هیچ کدام محصور نباشد و هذا المجمل سیهدیک الی
التفصیل والله الهادی الی سواء السبیل رباعیه فان العلوم الرسمیة
لا یوصل الی التحقیق و انما الموصل الیه بعد مساعدة التوفیق مصاحبة اهل
الطریق و ملازمة ذوق الفریق در مدرسه گفتیم بسی گفت و شنود
وز سر جهان یک سر مو روشن نشود هر چند گشودیم بسی مشکلها

زانجا بجز از رفته کاری نگشود از عرف   خواهی که رهی بکوی تحقیق بری
چون اهل حق از جدال مباحثه بری ، اهل خدا الشیئی ، ایشان باشی
باشد که مکر بجدال ایشان سپری طریق استدلال اگر چه موقوف بجدل بسی مشکلات
و ممنوع بسیاری معضلات میگردد اما نفوس مشرفه را نتیجه صدور و سکون
علت طلب بحاصل نمیشود چنانچه از احوال و اقوال ائمه صاحب کمال که در مبادی
احوال متتبع علوم رسمیه و جدال اشتغال داشته اند و چون مقصود خود از ان
نیافته اند آن طریق را گذاشته و رایت ترک و تجرید افراشته اند معلوم
میگردد و چنانکه امام حجة الاسلام در منقذ من الضلال وغیر آن از کتب و رسایل
از حال خود ادا کرده و همچنین حال خود را در زبدة الحقایق باز نموده در این
باب کافیست و آنچه مقصود ارباب بصایر میباشد از خدمت و صحبت
اهل مشاهده و متابعت ایشان حاصل میشود چنانچه در زبدة الحقایق میگوید
نعم المعین علی التصفیة الباطن مصاحبة اهل الذوق و مجالستهم و خدمتهم
من صمیم القلب و عند اهل الذوق اقوام طهروا بواطنهم عن رذایل الاخلاق
حتی فاضت علیهم من الطاف الحق ما یستحیل عنه السادة فالسعادة کل السعادة
للطالب ان ینفرد بکلیته روحه لخدمته واحد منهم لقی الله وشاهده
حتی اذا افنی عمره فی خدمته احیاه الله حیوة طیبة لیس منها مع العالمین
لهم ورسم و وافقه حضرت الشیخ العارف الربانی اوحد الملة والدین عبد الله
البلیانی در آخر رساله میفرماید و من لا یعرف لا یعرف الا بصحبة شیخ مرشد
واصل کامل رباعیة مشیره لان صفات الانسان عکس صفات الحق
و لا قرب للحق من العبد و بعد العبد عنه من قبل ما یعطل شانه من القیود
الامکانیة والعلایق الکیانیة   ای خال لبت سواد بینائی من
زلفینه رخسار تو گویائی من   من دور ز تو بصد هزاران فرسنگ

وانکه

وانکه تو درون دل سودائی منی   معنی بیت اول ظاهرست چه مکرر مقرر
شد که کمالات ظاهره در ممکنات عکس کمالات حق است چنانچه بی یسمع و بی یبصر
و بی ینطق افصاح از ان میفرماید و قرب حق که در بیت ثانی با بعد عبد موکد
شده هم ظاهرست بحسب احاطه ذاتی و هم بحسب احاطه علمی اما احاطه ذاتی همانا
از ظرف سخنان سابق مکشوف شده و معلوم است که عبد را احاطه ذاتی بر حق تعالی
نیست و احاطه علمی نیز نیست بنابرانکه علم الهی محیط است بجلایل احوال
و دقایق آن لا یعزب عنه مثقال ذرة فی الارض ولا فی السماء و علم عبد اگرچه متعلق
است بحق من حیث الوجه النوری الظهوری اما از کنه ذات حق در غایت بعد است
و از ادراک آن ادراک نیز غافل میشود و در مقام بعد می ماند و لهذا جوهر
بعد و عبد یکیست از محصل نصوص آیات قرآنی و احادیث نبوی چنانچه ظاهر
میشود که قرب از جانب حق است چه در هر موضع که قرب مذکور شود منسوب
بان حضرت است بلکه قریب از اسماء حسنی الهی است و اذا سألک عبادی عنی
فانی قریب اجیب و نحن اقرب الیه منکم رباعیة فیما یقرب من هذا المعنی
ای عکس رخ تو اصل پیدائی من   خاک قدمت مایه بینائی من
همواره دل ز تو برکنم که گنجائی نیست   جز درد تو در دل سودائی من   شیدائی را
چون معلوم شد که ادراک حق تعالی من حیث الظهور فطریست و انفکاک از ان
انسانرا بلکه هیچ موجود از حیوانات عجم و نباتات و جمادات نزد محققان ممکن
نیست و تفاوت در ادراک ادراکست و بعثت انبیا علیهم السلام از جهت
تحصیل ادراک ادراک و ارشاد باینست پس انفکاک از ادراک که در رباعی
نامه تعبیر از ان بدل برکندن رفته ممکن نباشد و چون مرتبه امکان محیط
عاشقیست و عاشقیت بالذات لازم و مستلزم تفقیست و تفقی مستلزم

شوق بکمال و شوق مستلزم درد است پس ممکن هرگز از درد شوق کمال حالی نباشد طبع کان او اراده و کمال مطلق کمال حق تعالی است پس ممکن همیشه با درد عاشقی و شوق بکمال الهی باشد و همانا در طی شرح بعض رباعیات سابقه تمامی بفرق میان عشق و شوق رفت فلا نفصل والله الموفق رباعیه فی بیان امتناع تصور الحق بکنهه والاشارة الی قول الصدیق الاکبر رضه العجز عن درک الادراک ادراک

ادراک همه بتمیز حاصل شود پس عقل بکنه ذات واصل نشود چون نیست دران مرتبه جز وحدت صرف اوصاف دران مقام حاصل نشود ذات حق سبحانه و تعالی در مرتبه غیب هویه از احاطه عقول و افهام متعالی است و ازین وجه هیچ ادراک را با و راه نیست چه این مرتبه محیط است بسایر مراتب تنزلات پس هیچ یک از ان مراتب احاطه بان نتوانند بلکه آنچه در عقول و افهام خواه ملکی و خواه بشری درمی آید مرتبه از مراتب مجالی ظهور آن حضرت است چه حق سبحانه و تعالی همچنانکه در مظاهر غیبی بحسب اختلاف استعدادات و قابلیات بصور مختلفه تجلی دارد در مجالی علمی نیز بهمان منوال بصور مختلفه ظاهر است و هر فردی از افراد او را بصفتی که در وی ظاهر است میستاید و از دیگر صفات که او را از ان حیثیت ظهر نیست تنزیه مینماید الا الانسان که محیط است بجمیع حقایق است که او را بجمیع صفات کمال بحسب حال و بال و مقال میستاید و این مرتبه حضرت ختمی را که مبعوث بمقام محمود است و لوا حمد مخصوص او است و لهذا اسم مشتقات حمد شده گاه باسم فاعل و گاه باسم مفعول و گاه بصیغه مبالغه در طرفین چون حامد و محمود و حماد و محمد و در ضمن این نکته و ان لطایف معارف و دقایق حقایق لطیفه از نظر بسیاری از سالکان و واصلان محتجب شده ظاهر گردد و این از آنجاست که انسان کامل را حاصل است بر دو وجه است یکی باعتبار تقیید او بجمیع صفات

که در مظاهر

که در مظاهر مختلفه و مراتب متفاوته او را حاصل است و این ادراک متعلق بحق الحق نیست بلکه باعتبار جمیع تقییدات است و یکی دیگر باعتبار وحدت حقیقی ذاتی و این در مرتبه بقا بالله حاصل میشود که درین مرتبه ادراک و مدرک و مدرک یکی گشته و آن ادراک راجع بذات ظاهر است نه بمظهر تبارک الله وارث عنه عجب فلیس یعرف الله الا الله و ازین تفصیل معلوم شد که ذات حق تعالی در همه مراتب عالم است بخود و آنچه بعض از سالکان مسلک تحقیق را اشتباه شده که چون دران مرتبه نسب تمام مستهلک اند پس علم بذات دران مرتبه نباشد بنا بر آنکه علم نسبت است با مقتضی نسبت شبههی ضعیف است و مستلزم امری شنیع که سلب علم بذات از حضرت حق تعالی عن ذلک علوا کبیرا و تحقیق مقام بر وجهی که ازان مرتفع شود آنست که حقیقه علم عدم غیبوبت مجرد است از مجرد و عدم غیبوبت گاه از جهت عینیت باشد همچون علم نفس بذات خود و این را علم حضوری گویند و گاه بجهت ارتباط دیگر باشد بجهت قیام صورت مجرده منتزعه از ماده بان و این را علم حصولی خوانند و در صورت اولی چون آن قایم بذات خود است علم خود باشد بخود پس خود عالم و خود معلوم و در صورت ثانیه که قایم بغیر است علم غیر باشد و خود عالم باشد و معلوم اما عالم غیر باشد و چون حضرت حق در اعلی مرتبه تجرد است زیرا که از ماهیت مجرد است فضلا عن الماده پس خود عالم باشد و خود معلوم و نسبت عدم غیبوبت را مصداق عینیت باشد و تفصیل این سخن آنست که نسبت از منتزعات عقلی است مطابق و مصداق آن گاه وحدت چون اتحاد و عینیت که متحقق در واقع که محکی عنه این نسبت است و عددیت دالنسبت دوئی در عقل است در حکایت و گاه مصداق و مطابق نسبت ارتباطی است میان دو چیز که هر یک بصورتی موجودند در واقع همچون نسبت ابوت و بنوت و نسبت عدم غیبوبت در صورت ادراک نفس و عقل و حضرت حق خود را وحدت است و عدم اثنینیت و علم مستلزم نسبت است

باحد الطرفین وازین لازم نمی آید که علم عالم متعلق بذات او نشود و چگونه کسی
را این وهم شود در شان حضرت حق تعالی با آنکه نفس و عقل که از مراتب امکان
اند عالم اند بخود بلکه بحقیقت حق تعالی عین علم است بخود و آنچه از وصادر شده
و شود من الازل الی الابد بران نهج که مبین شده کما هو و لهذا بعض قدما حکما که انوار
حکمت از مشکوة نبوت اقتباس نموده اند تعبیر از مبداء اول بعلم کرده اند و چنین گفته
که از علم عقل صادر شد و از عقل نفس و از نفس طبع و از طبع جسم پس
روشن شد که حضرت حق عالم است بخود در همه مراتب اما عزاو علم مرتبه
ذات من حیث هی و حدتها الاطلاقیه نمیتوانند شد چه مصداق نسبت دران
صورت عینیت و عدم نیست لثبوت التقید و التعیین فی جانب المدرک
و بعلت دیگر نمیتوانند بود بنا بر آنکه دران مرتبه غیر تجلی فانی نیست پس تعلق و
ارتباط دران مرتبه نمیگنجد این بحث خالی از غموض نیست باید که بنظر دقیق
دران معانی نمایند رباعیة فی تحقیق العلم الله تعالی و کلامه و الاشارة الی حل الاشکال
التی تترای فی قدمها در علم حق که لاشی است اصل کمال گر نیست بنظر گزینیاید
اشکال آنجا است همه ماضی که مستقبل حال آنجا همه هست نیست علم را بمجال
در علم الهی و کلام آن حضرت بسیاری از سالکان مسالک نظر و شهود را
اشتباه شده تقریر شبهه در علم آنکه چون علم او قدیم است و متعلق بحوادث
پس لازم آید که علم آنحضرت متغیر شود چه در وقت قیام زید مثلا عالم بالقیام
اوست چون قیام بقعود مبدل شود اگر علم بقیام مانده باشد علم الهی جهل
میشود و اگر متغیر شود و منقلب بعلم بقعود گردد تبدل در علم الله تعالی لازم
آید تعالی عن ذلک علوا کبیرا و نیز الله تعالی در ازل عالم بود بحوادث آتیه
اگر علم او برین وجه بود که ایشان موجودند خلاف واقع باشد و اگر
برین وجه بود که موجود خواهند شد بعد از آنکه حادث موجود شد اگر
علم بر همان وجه مانده جهل باشد و اگر آن علم مرتفع شد و علم بآنکه موجود است

حاصل شد

حاصل شد زوال علم اول و حدوث علم ثانی لازم و هر دو در حق الله تعالی محال است و بنا برین
بعضی از حشویه قائل شده اند بانکه علم الله تعالی بحوادث در وقت حصول آنهاست
لا غیر تعالی عن ذلک علوا کبیرا و متکلمان تفصی ازین شبهه برین وجه کرده اند
که علم الهی قدیم است و تعلق علم حادث و تبدل در تعلقات آن واقع میشود
نه در نفس علم و این سخنی است و آنچه علم متعلق نشود بشئ آن شئ معلوم نشود
پس لازم آید که الله تعالی در ازل عالم بالحوادث نبوده باشد و این راجع بسخن حشویه شود
بلکه وجه تفصی آنست که همچنانکه ذات الهی زمانی نیست بلکه محیط بزمانیات است
بر زمان علم آنحضرت نیز زمانی نیست بلکه محیط است بجمیع ازمنه دفعة واحده
و هر جزو صغیر و کبیر از اجزاء زمان و حوادث واقعه دران بهمان وجه که واقع است
مشاهد اوست مثلا زمان نوح علیه السلام برین وجه که ماضی است نسبت ببعثت
انبیاء متاخران ازو و مستقبل است نسبت با بعثت آدم و دیگر انبیاء مقدم برو
و حال است نسبت بحوادث مقارنه با آن و همچنین سایر ازمنه و حوادث برین
وجه متبدل و متغیر نمیشود چه هرگز بعثت نوح مثلا ازین صفات خالی نیست
پس ماضی و مستقبل بنظر بدیگر امور است نه بنظر با حضرت حق و سر اینمعنی آنکه
چون ذات حق بلکه امور مستقله بر زمان مطلقا محاط زمان نیست بلکه محیط است
بر زمان پس ماضی و مستقبل نسبت با ایشان نباشد بلکه نسبت بزمانیات باشد
و ماضی و مستقبل و حال که بنظر بزمانیات واقع است همه بنظر بعلم ایشان
در حضور متساوی الاقدام باشد چه ماضی و مستقبل از ثبوت عدم حاصل
میشوند زیرا که منشا ماضی و مستقبل زمان است و زمان فرع حرکت و حرکت
ناشی از قوت و قوت مستلزم عدم ما بالقوه و عدم را در ساحت وجود حقیقی
بلکه در حریم آنکه مجردات اند راه نیست و مثال الطیف بوجهی آنست که شخصی
ریسمانی را بنظر که اجزاء آن مختلف اللون باشد بیکبار ملاحظه نماید و

در جمیع احوال دفعة مطلع شود و همان خطا را بتدریج بر عنوان ضیق الحدقه که جاهله
آن نتواند کرد گذارند چنانچه آن حیوان هر لحظه ازان رنگی مشاهده نماید و هر دو
علم او بران الوان متبدل شود و پندارد که یکی منعدم شد و یکی موجود شد
وانکه مبنی بر غنیمت به آحاد آن الوان از مشاهده اوست و تفاوت فی حضور
عنده و همانا در اینجا از اساطین حکما سابق منقول است که نسبة الثابت الی الثابت
هو الدهر و نسبة الثابت الی المتغیر هو السرمد و نسبة المتغیر الی المتغیر هو الزمان
ذلک دقایق و از انبیهات بر اینمعنی اگر غشاوه پندار و سبیل جدال و مرا
از پیش چشم بصیرت بردارد و عصای تقلید مصطلحات رسمی از دست
بگذارد و روی توجه بوادی مقدس درک حقیقت شناخت آرد تا هادی توفیق
چراغ هدایت براه او دارد و معلوم گردد که از ازل تا ابد یک دفعه مجالی علم
الهی است و هیچ چیزی و هیچ شانی از آن خفا نبود و غایب نمیتواند شد و مضی
و استقبال بنظر مشاهده قاصره عالم امکان است که مشوب بعدم و ممزوج است
اینجا که محض هستی و کمال است و غبار عدم را بهیچ وجه راه تطرق بان ساحت
نیست مقدر نشده مضی و استقبال نخواهد بود و همین معنی را بعضی از عیال
فقر و حکمت در رباعی بیان کرده بتیمن و تبرک در اینمقام ایراد کرده میشود
و آن این است: در علم خدا ماضی مستقبل حال — آنکس گوید که او ندانند احوال
اینها همه محبوس زمان میگوید — از قید خود او فتاده در ضیق مقال
این بود تقریر شبهه در علم الله و وجه تقصی از آن و از بسط در آن تحقیق
حقیقت نسخ معلوم میشود با رفع شبهه که منکران نسخ را مثل یهود و مکر قاصر ازا
واقع شده و تنبیه برفع وهم که جهال را می شد که نسخ ابطال حکم
سابق است و نقض آن تعالی عن ذلک بلکه حقیقت نسخ انتهاء حکم است
بلکه رفع توهم بقاء حکم چنانچه محققان اصولیان تحقیق کرده اند و همچنانکه

بواسطه حوادث متعاقبه در علم الله هیچ تغییر نیست بواسطه احکام متعاقبه و احکام متعاقبه
حوادث متعاقبه بر یک عنوان از ازل و ابد امحا علم الهی است و تبدل در نظر قاصر
عقول زمانیست فاما شبهه در کلام ظاهر است چه کلام بحسب ظاهر مرکب است از حروف
و حروف اصوات مقطعه بتقطیعات مخصوصه است با هیئتی که عارض اصوات میشود
بحسب آن تقطیع و بر تقدیر حصول بعض از آن بعد از انقضای بعض خواهد بود چه صورت
ترکیبی که عارض آن میشود از قبیل اعراض سیاله است که بقای آن محال است پس قدیم
نتواند بود و قائم بحضرت حق و بنا بر این معتزله نفی کلام بحقیقت از حضرت حق کرده
اند و کلام الله را عبارت از ایجاد اصوات و حروف در غیر دانسته اند چنانچه در کتب
کلامیه مشروح است و حنابله در کلام موتی را قدیم دانسته اند و قائم بذات حق حیث
قال بعض الجهال الجلد و الغلاف ایضا قدیمان فضلا عن المصحف اقول انهم لم یقولوا
بقدم الکتاب و من لم یستحق ان عاقلا لا یقول بقدم النفوس المحدثة و الاجسام التی تحدث بصنعنا
و استظهر انهم منعوا عن اطلاق لفظ الحادث علی الکلام اللفظی و الکتبی رعایة للادب
و احترازا عن ذهاب الوهم الی حدوث الکلام الازلی کما ان بعض ائمة الاشاعرة ذکر ان
کلام الله تعالی لیس فی محل لا لسان او قلب و لا حال فی مصحف و لوح و منعوا من القول بحلول کلام
فی لسان او قلب او مصحف و ان کان المراد به الکلام اللفظی رعایة للادب و احترازا عن ذهاب
الوهم الی الحقیقی الازلی مع انهم ذکروا انه لا نزاع فی اطلاق اسم القرآن و کلامه بطریق الاشتراک
علی هذا المؤلف الحادث و هو المتعارف عند العامة و القراء و الاصولیین و الفقهاء و کرامیه کلام
الله را اصوات و حروف میدارند و اشاعره بران رفته اند که آنچه قدیم است کلام نفسی است
و ظاهر تحقیق قدماء ایشان آنست که کلام نفسی مدلول کلام لفظی و شیخ اشعری بدین عبارت
گفته که کلام نفسی معنی قائم بنفس است و صاحب مواقف میگوید که مراد شیخ از معنی
نه مقابل لفظ است بلکه مراد از معنی امر قائم بغیر است چنانچه اصطلاح متکلمان است
که تعبیر از جوهر بعین میکنند و از عرض بمعنی پس شامل لفظ و مدلول هر دو
باشد تا لازم نیاید که اطلاق کلام الله بر کلام لفظی مجاز باشد زیرا که مستلزم

پس مفاسد است مثل عدم تکفیر منکر کلامیت ما بین دفتی المصحف و الجه تحدی
و معارضه بکلام نبوده باشد بحقیقت دال بران باشد و انکه مکتوب و محفوظ
بحقیقت کلام نباشد و چون حمل معنی در عبارت شیخ بر معنی ثانی کنیم این مفاسد
مرتفع گردد چه کلام الله شامل لفظ و معنی هر دو باشد و مکتوب در مصاحف
باشد و مقروء بالسنه و محفوظ در صدور و آن قدیم است اگرچه کتابت و قراءة
و حفظ حادث است و ترتب حروف و الفاظ در تلفظ بواسطه عدم مساعدت آلت است
پس تلفظ حادث است و ادله که دلالت بر حدوث میکند منصرف بحروف تلفظ
میشود و ادله قدم راجع بقدم ملفوظ این بحث موافقت است و گفته اند که محمد
شهرستانی در نهایة الاقدام فی علم الکلام برین رفته و بسیاری از متاخران این
توجیه را پسند نموده اند و بان قانع شده و بعضی از ایشان بران اعتراض کرده اند
اولا بمنع فساد لوازم مذکوره چه تکفیر منکر کلامیت ما بین الدفتین کاهی
مسلم است که اعتقاد کند که از مخترعات بشریت نه مجرد انکار آنکه صفتی قایم
بذات حق تعالی یا اثبات آنکه دال است بر صفت حقیقی ذات حق تعالی و الله تعالی
ایجاد آن کرده در زبان ملکیه یا در زبان پیغمبر یا ایجاد نقوش دال بران در لوح
محفوظ که در ان هیچ کفر نیست و لهذا معلوم است که معتزله درین مسئله منکر نیستند
و چگونه تکفیر کسی که منکر ما بین الدفتین باشد بمعنی باشد توان کرد و حال آنکه
بیشتر اشاعره براین اند و ثانیا آنچه گفته شد که ترتب حروف در تلفظ بواسطه
قصور آلت است و در ملفوظ هیچ ترتب نیست اعتراض کرده اند که این امریست
خارج از طور عقل و ازین قبیل است که گویند که حرکتی هست که اجزاء آن مجتمعند
در وجود و بعضی ازانها بر بعضی تقدم نیست و تحقیق مقام در مسئله کلام بروجهی که
شبهه و شکوک ازان مرتفع شود موقوف است بر تمهید مقدمه که ازان حقیقت
کلام معلوم شود و آن آنست که قوت در ما عبارتست از قوت نظم

و تالیف

و تالیف میان الفاظ و حروف که مؤتلف باشد پس آن کلام باعتبار حصول در
اذهان و مشاعر ما قطع نظر از وجود خارجی کلام نفسی است و چون بواسطه
آلات موجود خارجی شود کلام لفظی است و چون تحقیق آنست که موجود خارجی
و موجود ذهنی بالذات یکی است و باعتبار وجود مختلف پس کلام لفظی همان
کلام نفسی است که مبدا تالیف طایفه از حروف و الفاظ معلوم باشد و کلام
الله آن الفاظ و حروف مؤلفه و شکی نیست که این صفت که مبدا تالیف است این
غیر علم است چه ممکن التخلف است از علم و متعلق علم میتواند بود که متعلق این صفه
نباشد همچنانکه کسی عالم است بکلامی که مؤلف غیر است که آن کلام او نیست اگر
چه معلوم اوست و این صفه بمنزله قدرت است نسبت بکلام است در ما و کلام نفسی
بمنزله کلامی که مؤلف شد در حین ادعاء ما و آنچه بعضی اکابر کشف و شهود گفته اند
که کلام صفتی است که از صفات رحمه تخییر که میان علم و قدرت حاصل میشود
اشاره باین معنی است فهم من فهم بهمین منحاز الفاظ و عبارات و
مخلوقات اند معلوم حضرت حق است اما کلام آنحضرت نیست و کلام حق
آنست که مؤلف حضرت حق باشد در علم ازلی بی واسطه و چون علم آنحضرت
بهمه چیز یکدفعه ازلا و ابدا بی ترتب و تعاقب متعلق است آن حروف
مؤلفه در علم الله نیز مرتب بی تعاقب مجتمعه حاصل باشد اگرچه در وجود
خارجی آن اصوات متعاقبه باشند و از علم بمرتبه ترتب در علم لازم
نمی آید چنانچه بر ذکی مشتبه نیست همچنانکه آنحضرت ازلا و ابدا عالم است
بحوادث مرتبه متعاقبه در وجود خارجی با آنکه در مرتبه علم متعاقب
نیستند و حاصل آنکه صفتی که مبدا تالیف است قدیم است و این نه
مذهب فلاسفه است که کلام را صفتی زایده بر علم نمیدارند چه تمیز

ادا از علم مبانی شده و نه سخن چنین بلکه اصوات را قائم میکنی بنده و نه سخن صاحب
مواقف که الفاظ و حروف لفظی را قائم بذات حق میگیرد با ترتب و تعاقب
در آن و سبب تعاقب در قرائت قصور آلت میداند پس نزد او حروف
و اصوات مجموعه بی ترتب تواند بود و معلوم است که کیفیت سیالۀ بی ترتب
مستحیل الوجود است در خارج و ترتب اینها در وجود خارجی لازم ذات
اینها است نه آنکه بواسطه قصور آلت است تا آنکه منفک شد که بر دیگر لازم می آید
چه شکی نیست که کلام لفظی عرضی است قائم بقاری و این عرض عین صفت
قائم بذات حق تعالی نیست بلکه اگر حروف و اصوات بی ترتب قائم بذات باشد
چنانچه ظاهر التحقیق است میان این نقوش و آن علاقه و آلیت و مدلولیت
باشد و اطلاق کلام الله بر آن بمجاز باشد و نزد او این محذور نیست فقد
وقع فیما هرب منه و چون بر این وجه که بتحقیق رفت اتفاق نمایند
بسی شبهات مندفع شود از جمله آنچه گویند که در کلام الهی اخبار بطریق مضی
بسیار است مثل قال موسی و عصی آدم و مثال آن و چون کلام قدیم ازلی باشد کذب
لازم آید زیرا که سابق بر ازل زمانی نیست و این شبهه در کتب کلامیه مشهور است
جواب بر این وجه گفته اند که کلام الله در ازل متصف بمضی و حال و استقبال
نمیشود بلکه در لایزال بحسب تعلقات و حدوث ازمنه و اوقات متصف
بآن میشود و بعضی بر این وجه گفته اند که ماضی و حال و استقبال در کلام
لفظی است که حادث است نه در کلام نفسی که قدیم است و این هر دو سخن در
غایت ضعف است چه کلام لفظی دال بر کلام نفسی است و اختلاف در
مدلول باعث نمیتواند بود و اگر اختلاف باشد کلام لفظی دال بر کلام نفسی نباشد
بلکه بر خلاف آن دال باشد و تحقیق جواب بر وجه صواب آنکه کلام

نفسی ازلی

نفسی مشتمل بر مضی و استقبال الفاظ بزمان مخاطب است نه نظر بزمان متکلم چنانکه کسی
در روز سفر خود بتقدیر مخاطبی کند و باو گوید اکنون چنین کردی و بعد از این
چنین خواهی کرد و پیش از این زمان چنین بود و مراد تو از این حضور و استقبال
نسبت با زمان وجود مقدر آن مخاطب شد نه نسبت با زمان خطاب نفسی
زیرا که کلام نفسی خطابی است متوجه بمخاطب مقدر پس در او ازمنۀ آن مخاطب
مقدر ملحوظ است و آنچه ائمۀ عربیت حکایۀ حال ماضی را اعتبار نموده اند و
مضی و استقبال و حضور جملۀ حالیه را بقیاس با زمان فعل منکر بذی قریب
با این و مقرب بآن است والله القریب المجیب و در این مبحث دقایق بسیار است
اما چون تطویل این تعلیق بایراد آن مباحث مناسب مقام نبود بهمین
مقدار مختصر رفت والله الهادی الی الحق و الی طریق مستقیم

رباعیة اخری قریبة المعنی من الرباعیة الاولی
گویند زمان نیست جز آن سیال
سیال ولی در نظر و هم و خیال
گر چشم خیال و هم بندی گردد
اندر نظر ماضی و مستقبل حال

رباعیات مشتملة علی نبذ من مناقب امیر المؤمنین و یعسوب المسلمین حیدر و الحث علی اخلاص الحب له و التوجه الیه فانه ملاک الامر فی سبیل التحقیق کما اشار الیه المخبر الصادق انا مدینة العلم و علی بابها

الاولی
رو رفت طلب باقی گوی در کش
و ز گوهر کثرت حق و حدت در کش
لا الطف اصلا ابدا شاید زینها
رمزیست درین حرف توانی در کش

اخری
در ملک حقیقت است آن شاه مدار
دست طلب از دامن آن شاه مدار
او باب مدینۀ علوم است درآ
زان در که رسی زود بمنزلگه یار

اخری
خورشید کمال است نبی ماه ولی
اسلام محمد است و ایمان علی
گر بینه بر این سخن میطلبی
بنگر که ز بینات آیات جلی

معنی رباعی ثانی ظاهرست و در رباعی اول اشارتست بآنچه در اخبار صحیحه وارد است که در موطن معاد از حوض کوثر که مخصوص بحضرت خاتم النبوتست کما یومی الیه قوله تعالی انا اعطیناک الکوثر حضرت ولایت پناه خواص امت کریمه را شربتی خواهد داد که شاربان آن هرگز تشنه نگردد و چون نزد محققان محقق شده که هرچه در موطن آخرت ظاهر میشود در این موطن مثالی و نموداری دارد چه عوالم بمنزلهٔ مرایای متقابله اند و هرچه در یکی از آن ظاهرست در دیگری صورتی از آن بوجهی از وجوه ظهوری دارد و اگرچه صورت را بحکم اختلاف موطن اختلافی شد در سیاق این رباعی کثرت را مثالی کوثر داشته که تعبیر بحوض اشاره بوضوح احکام آن تواند بود و لهذا با تباین استعدادات و تخالف آرا و مذاهب در مسایل عددی و دقایق حسابی از هیچ کس در هیچ عصر در هیچ مکان اختلاف منقول نشده بخلاف دیگر علوم که حق و باطل در آن متشابه و متشاکل است و اتفاق در مطالب آن بسیار نادر و مشاهده وحدت در کثرت که عبارت از تحقق بحقیقه توحیدست مثال شربت موعود و چون حضرت ولایت پناه باب مدینهٔ علم است بی مدد فیض باطن آنحضرت فوز باین مرتبه متمشی نمیشود چنانکه ارتواء از شراب کوثر موعود جز بوسیله آنحضرت حاصل نمیگردد و تفصیل معنی رباعی آخر آنست که بینات اسمای نبوی علیه و علیه الصلوة والسلام بینات ست دال بر صدق آن دعوی که در بیت اول مذکور شده چه بینات اسم علی محمد است بی میم الا و عدد مجموع آن عدد اسلامست و بینات اسم عالی علی اینست یا ام او این بعینه حروف ایمانست و چون ایمان بنسبت اسلام بمنزله باطنست چنانکه ولایت باطن نبوتست بینات اسم خاتم نبوت اسلام واقع شده و بینات اسم مظهر ولایت علی النبی و علیه الصلوة والسلام حروف ایمان واقع شده و چون نشاده نبوت مقتضی ابای حقایقست در صور احکام

احکام شرعی و نوامیس وضعی و کشف و افصاح از آن حقایق موکول بنشاه ولایت تمام حروف بینات اسم اعلی نبوی بصورت کتابتی ظاهر نشده بلکه چهار حروف اول که آنکه حروف ایمانست بترتیب در آن ظاهرست ایما بآنکه شان مرتبه نبوت ایما بحقایقست نه افصاح از آن و در بینات اسم عالی ای تمام بصورت رقمی کتابی صریحا ظاهرست اشعار بر آنکه افصاح از حقایق و کشف حجب از آن شان این مرتبه عالی شانست این شمه ایست از فواتح انوار اسرار که در مطاوی این دو اسم عالی منطویست و همانا نکته دان صاحب فطانت که از اسلوب رمز و ایمای که زبان مرغان چمن قدس است باخبر باشد بسی حکم و لطایف از خبایای این زوایا استخراج تواند نمود لیکن این مرتبه ایست عالی و صول بآن متعسر نما خیال پرست رهی سر بیست بشر قصه سیمرغ و قصه هدهد کس رسد که شناسای منطق الطیرست چه دانی زبان مرغان که ندیدی دو سلیمان را

ایمان

نسال الله تعالی الاطلاع علی حقایق الاسرار و الاستفاده بلوامع الانوار تمت الرساله الرشاله الموسومه بشرح الرباعیات من تصنیف المحقق والنحریر المدقق مولانا جلال المله والدین الدوانی رحمة الله الاکرم

۳۵

صفت ستارهٔ ثابته

اما صفت چند ستاره از ثوابت که در اسطرلابها ثبت کنند از جهة
ارتفاع گرفتن از کواکب ثابته مشهورتر این نزدیکتر بر دم ثریاست
که آنرا بردین خوانند و چون ثریا طلوع کند کوکبی روشن و بزرگ از جانب
شمال او طلوع کند چنانکه میان هر دو مقدار دو نیزه بالا بود و زیاده
آن کوکب را عیوق خوانند و چون بردین یک نیزه بالا طلوع کند
کوکبی روشن برآید در سمت جنوب مایل با چهار کوکب دیگر ازو بالاتر بر
صورت کتابت حرف دال باشد و این کوکب را عین الثور خوانند
و آن منزل دبران است و بعد از آن صورت جوزا برآید که عوام آنرا
ترازو خوانند و منجمان جبار گویند بر صورت مردی با کمر و شمشیر و دو دست
او که بر بالا رسد کوکب کمر باشد دو ستاره روشن بر خط بود اما دست
راست روشن‌تر و آنرا ارتفاع گیرند و از دو پای او که در زیر کمر و شمشیر
بود پای چپ روشن‌تر و بزرگتر بود ارتفاع ازو گیرند و بر میان دو دست
او بالا سه کوکب خورد با هم پیوسته باشد سه نقطه که بر ث خوانند
و آنرا رأس الجبار خوانند و هقعه از منازل قمر آن بود و بر عقب جوزا
دو ستاره بزرگ و روشن برمی‌آید بر دو سوی مجره که میان ایشان
دو سه نیزه بالا باشد یکی بجنوب مایل و یکی بشمال جنوبی روشن‌تر بود
و شمالی سرخ‌تر و خوردتر باشد هر یک کوکب خوردی برمی‌آید بر حدود
سه ذراع این دو ستاره بزرگ دو شعری بزرگتر را که جنوبیست
شعری یمانی خوانند و خوردتر را که شامیست شعری شامی خوانند و شامی را نیز
غمیصا و آن ستاره را که با هر یک برمی‌آید مرزم خوانند و این کوکب
در تابستان طالع شود در آخر شب و در زمستان در اول شب طالع
شود و در مقابل شعری شامی از جانب شمال دو ستاره باشد روشن

نزدیک

نزدیک بیکدیگر که آن دو ستاره را ذراع گویند و هر یکی را رأس
التوام خوانند آنکه اول برآید بمغرب نزدیکتر بود رأس التوام مقدم
خوانند و دیگر را رأس التوام مؤخر و بر عقب ایشان بمقدار سه نیزه
بالا چهار کوکب برآید بر خط مستقیم مایل بجنوب و ازین چهار جنوبی
کوکب سیم که مقابل او باشد روشن‌تر بود و جنوبی از همه بزرگتر بود
و او را قلب الاسد گویند و در جنوب او یک ستاره تنها باشد که
در حوالی او هیچ ستاره نباشد او را فرد خوانند و بعقب قلب الاسد
ستاره دیگر بود روشن و ستاره نزدیک او بر روشنی این دو ستاره
بغایت روشن باشد و آن دو ستاره را زبره خوانند و بمقدار
یک نیزه کوکبی روشن در بزرگی و خوردی میانه بر عقب ایشان برمی‌آید
آنرا صرفه خوانند و بر عقب صرفه بمقدار دو نیزه ستاره تنها برمی
آید و بر جانب شمال او بمقدار چهار نیزه ستاره قوی بزرگ و روشن
و ستاره تاریک بر بعد دو گز او و این دو ستاره روشن یکی سماکان اند
یکی تنها او را سماک اعزل خوانند و دیگر که روشن‌تر و نمایانست سماک
رامح خوانند و در آخر بهار در اول شب سماک رامح بر میان آسمان بود
مقابل سر و اعزل در جنوب و مغرب بود و در شمال و مشرق او بمقدار
دو نیزه و آن هفت ستاره باشند بر شکل دایره ناتمام که عوام آنرا
کاسه شکسته خوانند و کاسه درویشان و منجمان آنرا فکه خوانند و یکی روشن
تر بود آنرا فکه خوانند و چون فکه بمیان آسمان رسد و در جانب جنوب
ستارگان عقرب نزدیک رسند بنصف النهار ازان کوکبی روشن‌تر
ستاره بود که با او دو ستاره تاریک بود که از دو جانب او باشند
و بر خط مقوسی آنرا قلب العقرب خوانند و ستاره روشن میان
آسمان گذرد که با او دو ستاره خورد بر مثال مثلث خورد متساوی

الاضلاع باشند و عوام آنرا دیکپایه خوانند و آن ثابتان باول
راست بر سمت الرأس باشد آنرا نسر واقع خوانند و در مقابل او از سوی
مشرق و جنوب نزدیک کناره مجره ستاره روشنی بود میان دو ستاره
دیگر تاریکتر بر مثال خطی مستقیم باشد و عوام آنرا شاهین ترازو
خوانند آن ستاره روشن نسر طایر است و جهول نسر آنرا قاعده
سازند که کمی تاریکتر از ایشان از سوی مغرب با ایشان بر مثال
مثلثی باشد آن کوکب را رأس الحوا خوانند کوکبی دیگر از جانب
مشرق و شمال ایشان بر مثال مثلثی باشد مختلف الاضلاع و آن ستاره
بر میان مجره بود و او را ردف و ذنب الدجاجه خوانند و بعد از دو بر
مجره چند ستاره روشن در روشنی یکدیگر نزدیک می آیند بر
صورت شتر عوام آنرا شتر خوانند از ان ستارگان یکی که در روشنی
می آید بر مثال کوهان شتر منجمان آنرا الکف الخضیب خوانند پس
باین تعریفات آن هشت کوکب را وصف کرده اند و از
ایشان ارتفاع گیرند و آن اینست عیوق عین الثور ید الجوزا
الیمنی رجل الجوزا الیسری شعری العبور شعری الغمیصا
رأس التوأم المقدم رأس التوأم المؤخر قلب الاسد فرد فرقد
سماک الرامح سماک الاعزل نیر الفکه قلب العقرب
النسر الواقع النسر الطایر رأس الحوا کف الخضیب
بر هشترکی اصطرلاب این کواکب را بشبکه نقش میکنند
هرکه این را بشناسد چنانکه در اشتباه نیفتد او را درین
باب کفایت است والله اعلم بالصواب
در اسامی صورت بروج اثنی عشر بدانکه حمل سیزده کوکب است

برصورت

بر صورت گوسفندی که او را دو شاخ باشد مقدم او از جانب جنوب
و مؤخر او بطرف مشرق است و پشت او بطرف شمال و پایهای
او بسوی جنوب است و گویا بر عقب خود نگاه میکند و ثور
سی و دو کوکب است بر صورت گاوی که نصف جسد او را از ناف او جدا
کرده باشند و منکوس یعنی سرنگون است و مقدم او بسوی مشرق و مؤخر او
بطرف مغرب است و از کواکب مشهوره ثور یکی ثریا و یکی دبران است
و جوزا که او را توأمین نیز میگویند هجده کوکب است بر صورت
دو کودک برهنه که در وسط ایشان معتنق اند سر ایشان بطرف
شمال و مشرق و پایهای ایشان بطرف جنوب و مغرب است
و سرطان نه کوکب است بر صورت خرچنگ سر او بجانب مشرق
و شمال و پای او بطرف مغرب و جنوب است و اسد بیست
هفت کوکب است بر صورت شیر و روی او بطرف
مغرب و پشت او بجانب شمال است و قلب الاسد آن
ستاره روشنی است که در میان او است و هم نیز از کواکب
اسد است و بطلمیوس در اقتصاص می آورد که این کواکب
مجتمعه متکاثفه جملتها ثلثه و یسمیها بالضفیره و سنبله که او را
عذرا نیز خوانند بیست و شش کوکب است بر صورت جاریه که او را
دو جناح باشد و دامن خود را بدست چپ خود فرو گذاشته
بود و دست راست را مقابل منکب خود افراشته باشد
و خوشه گندم بدین بدین دست گرفته و کوکبی روشن را که
برکف دست است سماک اعزل گویند و رأس این صورت
بجانب مغرب و شمال و اقدام او بطرف مشرق و جنوب است

و دیگران هفت کوکب است بر صورت ترازوئی که عمود او بجانب مشرق
و کفتین او بطرف مغرب است عقرب هشت کوکب است بر صورت
مذکوره سر او بجانب شمال و مغرب و نیش او بجنوب و مشرق است و
کوکب سرخ و روشنی که در میان اوست قلب العقرب است می گویند
و قوس که او را رامی نیز میگویند سی کوکب است و از سر تا کمر او بر صورت جسد
آدمی است از روی داب و از کمر او نصف صورت اسب ظاهر میشود تا جایگاه که او را بر
دستها در بند و کمان نیز داشته باشد و تیر در کمان نهاده بغایت عراقی بجانب
مغرب کشیده است و جدی هشت کوکب است بر صورت که از سر تا نصف
مثابه بزغاله است که سر و دو دست بجانب مغرب و پشت او بطرف شمال است
و از نصف دیگر تا آخر مثابه نصف آخر ماهی است و دلو که او را ساکب الماء
و دالی نیز گویند چهل و دو کوکب است بر صورت مردی ایستاده که سر او بجانب
شمال و پای او بطرف جنوب است و متوجه است بجانب عراق است و هر دو دست
او ممتد است و در یک دست کوزه دارد که قفلی کرده است و آب از آن
در آن مقام که پای اوست ریخته است و آب از زیر او تا بدهان حوت میرسد
و حوت که او را سمکتین نیز گویند سی و چهار کوکب است بر صورت دو ماهی
که دم هر یک از ایشان بیکدیگر رسیده است یکی را سر بجانب مغرب و دم بجانب
مشرق است و دیگری را سر بطرف شمال و دم بسوی جنوب است نزدیک شکم ماهی
صورت حمل و ذکر این صورتها بجهة آن کرده شد که اگر مردم از تشخیص آن
عاجز آیند لاجرم چون بدین موجب تشخیص کنند ادراک اشکال بروج توانند
کرد و استخراج صور معرفت طلوع و غروب بر ایشان آسان شود والله اعلم بالصواب

آستان قدس

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

نام کتاب: ذخیرة العقول فی علم الاصول
مؤلف متن: سید جعفر بن اسحاق کشفی — محشی:
شارح: — مترجم:
تاریخ تحریر: ۱۳ ق — نوع خط: نستعلیق چلیپا — تعداد سطر: [illegible]
جزء کتب: اصول — زبان: عربی — عدد اوراق: ۱۴
طول: ۲۱ — عرض: ۱۱.۵ — شماره عمومی: ۱۱۱۲۴/۱
وقفی / خریداری: علامه حائری — تاریخ: [illegible] — وقف / خریداری
ملاحظات:

[illegible]

ودیگر آن هفت کوکب است بر صورت ترازو که عمود او بجانب مشرق
و کفتین او بطرف مغرب است عقرب هشت کوکب است بر صورت
مذکوره سر او بجانب شمال و مغرب و نیش او بجنوب و مشرق است و
کوکب سرخ و روشنی که در میان او ست قلب العقرب سیم می گویند
قوس که او را رامی نیز گویند سی و یک کوکب است و از سر تا کمر او بر صورت جسد
دابه ایست از دواب و از کمر تا نصف صورت مردی ظاهر می شود تا جایگاه که او را بر سر
دستار بسته باشد و کمانی نیز در دست باشد و تیر در کمان نهاده بغایت اغراق بجانب
مغرب کشیده است و جدی سی و یک کوکب است بر صورت که از سر تا نصف
میانه بزغاله است که سر و دو دست بجانب مغرب و پشت او بطرف شمال است
و از نصف دیگر تا آخر میانه نصف آخر ماهی است و دلو که او را ساکب الماء
و دالی نیز گویند چهل و دو کوکب است بر صورت مردی ایستاده که سر او بجانب
شمال و پای او بطرف جنوب است و متوجه بجانب مشرق است و هر دو دست
او ممتد است و در یک دست کوزه دارد که منقلب کرده است و آب از آن
در آن مقام که پای او ست ریخته است و آب از زیر او تا بدهان حوت می رسد
و حوت که او را سمکتین نیز گویند سی و چهار کوکب است بر صورت دو ماهی
که دم هر یک از ایشان بیکدیگر رسیده است یکی را سر بجانب مغرب و دم بجانب
مشرق است و دیگر را سر بطرف شمال و دم بسوی جنوب است نزدیک بشکم ماهی
صورت حمل و ذکر این صورتها بجهة آن کرده شد که اکثر مردم از تشخیص آن
عاجز آیند لاجرم چون بدین موجب تشخیص کنند ادراک اشکال بروج توانند
کرد و استخراج صور معرفت طلوع و غروب بر ایشان آسان شود والله اعلم بالصواب

بسم الله الرحمن الرحیم رب یسر و تمم بالخیر

[illegible]

مثلا كما عرف [illegible]

انما هو القطع الا انه لا ينقل الا ان يقطع [illegible] الا ان [illegible]

لا يسلم اليه الا بالقطع الا انه لا [illegible] المتكلمين [illegible] وعلى [illegible]

ولا ينفيه الا [illegible] التي [illegible] فان وقع [illegible] في [illegible] بعض

الاجتهادات العقليات [illegible] المسائل [illegible] الا [illegible] التصحيح

والعمل [illegible] العلم [illegible] الرجال [illegible] العاملين [illegible] المسائل والاصل

عنه [illegible] العلم [illegible] ان [illegible] خلاف [illegible] المسائل [illegible]

وضلال [illegible] مسئلة [illegible] خلاف العقيدة [illegible] الذي [illegible]

عنه ما سلم [illegible] المسئلة [illegible] خلاف [illegible] وبعض

في الكتب اما [illegible] بعض [illegible] الاجماع وانما [illegible] بعقله [illegible] الاحتمال

صورة وبعض [illegible] والعقيدة خلاف العقائد [illegible] على [illegible] الوجه الواحد

الاتفاق ولا [illegible] وابطاله وان [illegible] المسئلة وانما [illegible] خلافا [illegible] اللغة [illegible]

وتعرضها [illegible] الالفاظ وان كان قوله [illegible] مثلا وانه [illegible]

للعقد واطلاق [illegible] الالفاظ [illegible] في الوقت [illegible] في الامر

المسائل [illegible] والعقيدة [illegible]

دون ان يقول [illegible] عند [illegible] الوجه [illegible] العقيدة [illegible] مسئلة

[illegible] ودون تخصيص [illegible] الكلام [illegible] بعضهم [illegible]

عند الفقه [illegible] بعضهم [illegible] مثلا او [illegible] في الكلام [illegible]

[illegible] الالفاظ مثلا [illegible] بعض [illegible]

[illegible] الالفاظ او اجمال [illegible] عدم

وذلك لا [illegible] مسئلة [illegible] بعض [illegible]

المقصود [illegible] والاطلاق او العموم [illegible] بعض [illegible] وعدم

التخصيص [illegible]

[illegible]

وقت [illegible]

القطع [illegible] الخلاف [illegible]

[illegible] العلم [illegible] الخلاف [illegible]

كما في [illegible] مسئلة [illegible] المتكلمين [illegible] والاعتقاد [illegible]

او غيره [illegible] مثلا [illegible] المتكلمين [illegible] الا [illegible] على

[illegible] فيما [illegible] الشيخ [illegible] الا [illegible] بعض [illegible]

ووقع [illegible] المعتقد [illegible] ان [illegible] العقيدة

وكما القول [illegible] والعقد [illegible] القطع [illegible]

عن الجهات والحيثيات [illegible] القطع [illegible] وقد [illegible]

كما فرق [illegible] الواقعة [illegible] المقصود [illegible] المنصف [illegible] الذي [illegible]

[illegible] من دون [illegible] على المنصف [illegible] الذي [illegible]

[illegible] واللطف [illegible] الا [illegible] يختلف [illegible] الا [illegible]

[illegible] المذكورة [illegible] جميعها [illegible] الاجمال [illegible]

[illegible] مختلفين [illegible] خلافا [illegible] الشيخ [illegible]

[illegible] العلم [illegible] بالعمل [illegible] المسائل [illegible]

ما جاء [illegible] الاول [illegible] المنكر [illegible]

[illegible] القسم الاول [illegible] على [illegible] قلبه [illegible] مرض [illegible]

خلافا لما [illegible] الذي في قلبه [illegible] والعلم [illegible] صاحبه [illegible]

الذي في [illegible] مرض [illegible] القلب [illegible] صلاة [illegible]

[illegible] الذي في قلبه [illegible] مرض القلب [illegible] وانما [illegible]

صاحبه لا [illegible] فيما [illegible] كما [illegible] القلب السليم [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]
وحصلت [illegible]
فلما [illegible]
وانتهائها [illegible] فان [illegible]
عند [illegible]
[illegible] وافضل الاوقات [illegible]
والاعتبار بقصده [illegible] افضل الاوقات [illegible]
ما سواه ثم اعلم انه اذا [illegible]
[illegible] الجمعة [illegible]
[illegible] القرات [illegible] العالم [illegible]
في ليلها [illegible] فقال الامام [illegible]
فاعرف [illegible]
[illegible] والتخصيص [illegible]
وصلاة [illegible] التفضل [illegible]
والتعرض [illegible]
وان شغل [illegible] فلمكن [illegible]
[illegible]
في شغل [illegible]
الله [illegible]
مختلفة [illegible] والاستغفار [illegible]
[illegible] منهم [illegible] والنوم [illegible]
[illegible] في الاسحار [illegible]
على نفسك [illegible]
في آخر النهار [illegible]
نفسه [illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ولكن [illegible]
ثم اعلم ان الله تبارك وتعالى [illegible] محمد صلى الله عليه وآله [illegible]
النبي ورسوله الامي [illegible] بالقرآن [illegible]
محمد صلى الله عليه وآله [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

تفضيلا

[illegible]

قسمها الى الاول [illegible]

[illegible]

الباب الاول [illegible]

الفصل الثاني [illegible]

[illegible]

والله اعلم

[illegible]

[illegible]

[illegible]

المستعمل [illegible]

لا يمكن كون اللفظ مشتركا [illegible]

قرينة ولا تنافي [illegible]

عادة وذلك [illegible]

كما في المشترك [illegible]

[illegible]

وقول الفقهاء ...

... فقضاء ما فات ...

...

وقوله ... المطلق ...

... المطلق ... المقيد ...

... والمجمل ... والمبين ...

... والنص ... والظاهر ...

... العام ... والخاص ...

[illegible]

تخصيص العام ... المنفصل ... والعام ... [illegible]

والذى ... [illegible] ... المتصل والمنفصل ... [illegible]

العام ... [illegible] ... بين الدليلين ... [illegible]

... [illegible] ... التخصيص ... [illegible]

... العمل بالعام قبل البحث عن المخصص ... [illegible]

العام ... [illegible]

[illegible]

... والمقيد ... [illegible] ... العام ... الخاص ... [illegible]

... المطلق والمقيد ... [illegible]

... المجمل ... والمبين ... [illegible]

[illegible]

[illegible] فالمتصل [illegible]

[illegible] روايته والمعتمد [illegible] والدليل [illegible]

او يعرف [illegible] فيقبل [illegible] الارسال [illegible]

والاظهر القبول [illegible]

تتمة ولا يضر [illegible] وقرات عليه [illegible]

الصورة [illegible]

والقراءة عليه [illegible] فلان [illegible]

فيقول [illegible]

الكلف [illegible]

وابن سيرين [illegible]

[illegible]

الكلف [illegible] محمد بن [illegible]

فائدة [illegible]

[illegible]

وانا بغيره [illegible]

[illegible]

ان الكلم [illegible]

[illegible]

وما شاء [illegible]

اونحوه [illegible]

والدليل على [illegible]

تتمة الدليل [illegible]

والمفتقر [illegible]

[illegible]

والموقوف [illegible]

الوسط [illegible]

عند الاكثر [illegible] تتمة الاجماع [illegible]

على اعتباره [illegible]

الباب الرابع في الاجماع [illegible]

في عرف [illegible]

لفظ الامة [illegible]

انه [illegible]

من [illegible]

[illegible]

[illegible]

فصل في الدليل على حجية الاجماع [illegible]

[illegible]

القول الثالث في الاجماع [illegible]

[illegible]

ومنه جواز [illegible]

[illegible] ودليل العقل وهو الاستصحاب

مبحث الاستصحاب

[illegible]

الظن القوي [illegible]

ولا [illegible]

[illegible] الاول وهو [illegible]

متفق على قوله [illegible]

[illegible] القول [illegible]

الائمة الطاهرين [illegible]

[illegible]

العصمة عليهم السلام [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] فقوله عليه السلام [illegible]

[illegible]

القياس [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] لم يبلغ رتبة الاجتهاد [illegible] التقليد [illegible]

[illegible] المجتهد [illegible]

[illegible]

ولكن [illegible] النفس [illegible]

[illegible] الذي [illegible] العلم [illegible] والصلوة على رسوله واله [illegible]

والحمد لله كما هو اهله ومستحقه والصلوة [illegible] [illegible]

[illegible] فان [illegible]

١٨

١٢٢٠

آمين [illegible]

وارزقني [illegible] ولوالدي [illegible] علی الناس [illegible]

[illegible] النفس [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] الكلام [illegible]

ولكن [illegible] الغرض [illegible]

نفوسنا النفس [illegible] العلم [illegible] والصلوة علی رسوله واله [illegible] والسلام [illegible]

[illegible]

والحمد لله [illegible]

غريب السنن فان عثرتم خللا او زللا فاغفروا [illegible]

[illegible]

١٢٧١ ش

حفظ
الاولان يكون عنه
ملاذه [illegible] ونرثنا [illegible] المفاضح
نقدر على جميع [illegible] بمعرفة [illegible] ولا يرجع اليه ولو [illegible]
وقلنا بامكان حصول [illegible] فلا [illegible] فيها وكذب [illegible] والاحفظ
فقطعا كما هو حقه [illegible] وبعض الامر [illegible] بين الاصول والفروع
تحفة [illegible] في بعض الاصول دون الاصول [illegible] وكي [illegible] فرق بين الاصول
معاذ [illegible] الفروع دون الاصول [illegible] كلام وبعد هذا [illegible]
[illegible] الاول اذا [illegible] كلام وبعد [illegible] الطرق فلنفسه [illegible]
والتخطئة [illegible] تحفة [illegible] المجتهد المفضي الى [illegible]
[illegible] والا ان [illegible] كذا او انفلت [illegible] او الزمت او ادعى اليه
على الا في [illegible] فيفعله لا يكون الا تخفيف [illegible] العفو
ما زاد او اخرج [illegible] نقض حكم [illegible] وقطعا ولا يجوز
[illegible]

آستان قدس

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

نام کتاب .... [illegible]

مؤلف متن .... [illegible] محشی ....

شارح .... مترجم ....

تاریخ تحریر .... نوع خط .... تعداد سطر ....

جزء کتب .... زبان عربی .... عدد اوراق ۱۵

طول ۲۱ .... عرض .... شماره عمومی ....

وقفی / خریداری .... تاریخ وقف / خریداری ....

ملاحظات ....

[illegible]

۵۱

۱

نقلته من ... سنة ... وقیل ...
والمنتهی ... الآن ... علی ... النفقات ...
الاحادیث ... عن ... والحاکم ... العالم ...
علیها وجمعها ... وکذا فی شرح الفاضل العلامة المجلسی ... الکافی ...
فی الحلال والحرام وکل ... نقلتها عنه ... الاسلام ... وقد جمعت ... الآن فی ...
بحضور ... وکل ... الاسلام ... سنة ... الاصطلاح ... عشر ...
فمنها کتاب الکافی فیه الفقه ... الصحیح منها ... وخمس ...
یحیط بما ... وستة عشر ... حدیث والقوی ... الاف وفقیل
حدیث ... والمذکور ... حدیثا ... اربعمائة ... وعلیه واما الفقیه فیشتمل علی
وسبعون اربعون حدیثا وثلثمائة والضعیف منها ... الکافی ... بابا الاول ... علی ...
والقوی منها اثنان وثلثمائة فلا الفقیه ... ستمائة ... بابا والثالث علی ... الف
حدیثا واما التهذیب فیشتمل علی ستة وعشرین بابا والمجلد الاول ...
یشتمل مجموعه علی اربعة مجلدات ... علی مائتین وسبعین بابا والجمیع ... احادیث
ستة وثمانین بابا والثانی علی مائة وثلثة وسبعین بابا والرابع ... مسندة ... احد
وسبعین بابا والرابع علی مائة ... وجمیع ما فی الکتاب ... حدیثا ومراسیله ...
وثمانمائة وخمسة احادیث وستة وسبعون ... اربع وستون حدیث
وجمیع ما فی المجلد الاول سبعمائة وما فی المجلد الثانی ... الف
واربعون وثمانمائة حدیثا ... حدیثا وما فی المجلد الثالث ... وعشرون حدیثا
ومراسیله ثلث وسبعون ... حدیثا ومراسیله ... وسبعون
واثنان وخمسون ... حدیثا ... المجلد الرابع ... ومراسیله
وسبعمائة
مائة

٥١٣

[illegible]

وكتاب الغيبة وكتاب [illegible] والمصباح [illegible]

[illegible] والنهاية [illegible] وتلخيص [illegible]

[illegible] الفقه كلها للشيخ [illegible] محمد بن الحسن الطوسي [illegible]

[illegible]

[illegible] ومن كلام [illegible] منتجب الدين ومن اجازة العلامة [illegible]

مما نقلنا جلالة قدر المؤلف وان كتابه [illegible] وذكر رجاله [illegible] اعلام الورى

اقول [illegible] ترجمته في احوال الرجال [illegible] باعلام الهدى [illegible] رسالة الاوائل [illegible]

[illegible]

٣٥

كلها [illegible] بن الحسن [illegible]
للشيخ ابي علي الفضل بن الحسن [illegible] فقال ابو [illegible] وكتاب [illegible] الجليل
ابي علي الفضل الطبرسي وكتاب [illegible] ولده [illegible] الامالي [illegible] والده
الفضل الطبرسي [illegible] الواقية [illegible] ابن [illegible] الجليل
ينقل عنه [illegible] الفضل [illegible] بالدروع الواقية [illegible] الكلام [illegible]
تأليف [illegible] الغيبة [illegible] الطبرسي [illegible] الغمة
مشكوة الانوار [illegible] علي [illegible] الطبرسي [illegible] وكتاب [illegible] السعيد
مشكوة الانوار لسبطه [illegible] احمد بن علي [illegible] الائمة [illegible] الزاهد ورام
وكتاب الاحتجاج لابي منصور احمد [illegible] النصوص على الائمة [illegible] ابن ابي
المجد وابن شهرآشوب [illegible] وكتاب كفاية الاثر [illegible] تنبيه الخاطر ونزهة الناظر [illegible]
علي بن عيسى الاربلي [illegible] الخزاز وكتاب [illegible] ابن حمدان [illegible] طاوس [illegible] والقواعد
ابن محمد [illegible] ابن [illegible] والدروس [illegible] الشهيد
ابن عيسى [illegible] الدرر [illegible] والذكرى [illegible] السعيد
الاثر [illegible] وكتاب [illegible] الارشاد [illegible] والاستبصار
الانوار [illegible] وكتاب [illegible] الانبياء [illegible] علم الهدى
والبيان والالفية والنفلية [illegible] كلها [illegible] النبوية
محمد بن مكي وكتاب الدرر [illegible] على الملائكة [illegible] البلاغة [illegible] الاغيات
والذريعة وتفضيل الانبياء [illegible] نهج البلاغة [illegible] خصائص الائمة [illegible] ابي
ابي القسم علي بن الحسين [illegible] وكتاب [illegible] الحسين [illegible]
لاخيه السيد الرضي محمد بن [illegible] ابي الحسن [illegible]
عبد الله [illegible] سلطان [illegible] الرضا [illegible] المعروفة [illegible]
سلطان [illegible] وكتاب صحيفة الرضا [illegible] ولم [illegible]
وكتاب [illegible] الذريعة [illegible]

الرضا

اخرجنا [illegible] المحدث [illegible]
الفقه [illegible] الفاضل [illegible] بعد ما ورد [illegible]
في [illegible] امير حسين طاب ثراه [illegible] حاجين وكان [illegible]
الفاضل [illegible] قد اتفق [illegible] اهل قم [illegible] الوالد [illegible] الفضلاء [illegible]
اصفهان قال ان جاءني جماعة [illegible] وسمعت [illegible] الكتاب [illegible]
الله الحرام [illegible] عصر الرضا [illegible] فاخذت [illegible]
قديم يوافق تاريخه [illegible] وكان عليه اجازات [illegible] وصححه [illegible] الفقيه
يقول كان عليه خطه [illegible] القرائن انه تاليف الامام [illegible] لا يحضره [illegible]
حصل لي العلم بتلك [illegible] الكتاب [illegible] من الاحكام [illegible]
فاخذ والدي [illegible] ابو جعفر بن بابويه [illegible] الشيخ [illegible]
لما يذكره الصدوق [illegible] والده في رسالته [illegible] والجرائح [illegible]
سند وما يذكره [illegible] فيه وكتاب الخرائج [illegible] الدروع
ولا يعلم مستندها مذكورة [illegible] الراوندي وكتب السيد [illegible] وفلاح السائل
سعيد بن هبة الله [illegible] امان الاخطار وكتاب [illegible] الاعمال وكتاب
للقائم [illegible] فضل [illegible] فرج المهموم [illegible] كشف المحجة لثمرة المهجة [illegible] العارفين
الواقية وفتح الابواب [illegible] مصباح الزائر [illegible] التقيب [illegible] الابا
ومهج الدعوات ومصباح [illegible] كلها للسيد [illegible] وكتاب
اللهوف على قتلى الطفوف [illegible] محمد بن طاوس [illegible] الغري
ابي القسم علي بن موسى بن جعفر [illegible] للسيد الفاضل [illegible]
الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة [illegible] شرف الدين [illegible]
علي الحسيني الاسترابادي [illegible] الكركي [illegible]
شرح الجعفرية [illegible] الشيخ علي بن عبد العالي [illegible] ابي العباس [illegible] ابن
واكثره [illegible] التفسير [illegible] الجليل محمد بن [illegible] الهيثم
علي بن [illegible] وذكر

جمال
وكتاب [illegible] عبد الكريم بن احمد بن [illegible] الجليل
عبد الكريم [illegible] بن طاوس
ابن جعفر [illegible] محمد بن طاوس

وكتاب ... عدة الداعي ... وكتاب ...
ما نزل من القرآن في اهل البيت ... وكتاب ...
وكتاب ... سعد السعود ... وكتاب ...
الفوائد وهو مختصر ...
رأيت بعض نسخه ...
ملح ... البحار ...
والبحار ...
نافعة ...
ويظهر ...
عن الشيخ جعفر بن محمد الدوريستي ...
الصادق عليه السلام برواية المفضل ... توحيد المفضل ...
وكتاب مصباح الشريعة ومفتاح الحقيقة ...
عن الصادق عليه السلام ...
لشبه كلمات الائمة وآثارهم ...
فيها جماعة ...
من اهل العلم ...
منه ولكنه لا يبلغ ...
وان سنده ...
والله تعالى اعلم

ابن طاوس

ابن طاوس ...
وكتاب كشف المحجة لثمرة المهجة ...
... الطرائف ...
كتاب ... الجمل ...
الجمل ...
المرتضى ...
الشيخ الفاضل العارف ...
التحصين للشيخ ...
مؤلفه ومنتهى المطلب ...
وكتاب كشف الحق ونهج الصدق ...
الفقه والمختلف ومنهاج الكرامة ...
الفقه ونهاية الكلام والتحرير ...
الرجال ... ابن يوسف بن المطهر ...
الدين الحسن بن يوسف ...
المحقق ... الشيخ محمد بن علي بن عثمان الكراجكي ...

العلامة الحلي

وله رسالة في العقود والدر ... الحج

الصلوة وحرمة الجمعة وتحديد الغوص بيع الثمار وبعض رسائل في اصول الدين من

وجوب الجمعة وتمهيد القواعد والنافع جعفر بن الحسن علي بن

ورسالة الغيبة وشرائط الاربع والنافع ... مسائل

وشرحها وشرائع المعتبر والذكرى كمال الدين ... عن الثاني

الشهيد الثاني وكتاب المحقق نجم الدين في الكلام وكتاب الوسيلة

والمعارج في الاصول للمحقق والبلاغة للعلامة ابن ابراهيم وكتاب ابي سعيد بن حسن بن

بحر بن سعيد وشرح النهج ... الملك ... الدين ... للمحقق الدقيق الحج

البحراني وكتاب النقض للشيخ الفاضل بحيى والعالم المحقق محمد بن الحسن

بن الاشباه والنظائر للشيخ الفاضل جمال الدين المحقق محمد بن

الفاضل محمد بن علي بن حمزة وكتاب المستند ومفتاح الفلاح وا

الخ وكتاب مدارك الاحكام وشرح النافع والاربعين والاثنا عشرية محمد بن

وكتاب الحبل المتين وشرح اللمعة وكتاب الدروس

والكشكول من مؤلفات الشيخ بهاء الدين محمد ابن الحسين بن عبد الصمد

الحلي العاملي والفوائد الدنيه للمولى تقي الدين بن

المعارف في الكلام للشيخ البلاغ والمراسم للعالم الزاهد ... وفيه

الفقه للشيخ عبد العزيز بن البراج وجواهر الكلام والوقوف على

عبد العزيز الديلمي وكتاب دعائم الاسلام وكتاب جماعة بعدم الائمة دون

مستند كشف الاحكام المشهور الشرح عن ... تقدم من ... كاشف

مسند الائمة لا يقبل الاسلام للصدوق ... عليه ... الفاضل

مستند ... الآثار ... بن حرم ... المحقق الاصفهاني ... للحقق ... ومن

هذه نادر عنه ودليل ... الفاضل المحقق في شرح العقود ...

الهندي ... شرح الصدوق

سلمه فهرح

الفاضل

ــــــــ

الفاضل بن الحسن ... بن سعيد ... وفي

المحدث بن الحسن ... الدين ... في حياة ... الرجال ... الاسلام ... وجه

مخطوطة في بعض ... الدولة ...

ولكن ذكر حوله ... اهل ... الاسلام في ... الكتاب

وعلى مؤلفاته ... والدعاء ... ابي محمد ... في الاعلام

خط الشيخ ... النعمان ابي محمد ... في ... الائمة

لنا انه ... العلامة ... الصادق ... قال ابن ... العلم

الاسماعيلية وكان ... والاثنا عشرية ...

نظر

كان في كتبنا المشهورة ... الحق ... من كتاب

ونحن ... التقية اظهر الحق ... الاثنا عشرية ... الامامية

هو احد الفضلاء ... العلم ... ثم انتقل الى مذهب الامامية

والفقه والدين ... غيره ... النعمان ابي محمد

اصول المذاهب في غيره ... كان ابوه النعمان ... الفقه وعلم

وقال ابن زولاق ... القرآن ... معانيه وعالما بوجوه الفقه

القاضي ... الفضل ... والمعرفة ... النعمان ... وعمل

اختلاف الفقهاء واللغة والشعر ... الاف ... وعلى

والف ... من الكتب ... ابي حنيفة

في المناقب والمثالب كتابا حسنا وله ردود على المخالفين ... اختلاف ... اهل البيت

وعلى مالك وعلى الشافعي وعلى ابن شريح وكتاب اختلاف ... وقال ابن شهراشوب

اقول ثم ذكر كثيرا من فضائله واحواله ونحوه وذكر النعمان في كتبه

وكتاب معالم العلماء القاضي النعمان بن محمد بن منصور ... الصادق في الدولة

شرح الاخبار في فضائل الائمة الاطهار وكتاب المناقب والمثالب ... اصول المذاهب

الاتفاق والافتراق المناقب والمثالب الامامة ... في الاصول والفروع

الايضاح ... وكتاب ... عليه السلام

علم الاصول والفروع

للشيخ ... عالم

... وشرح ... المحقق علي
الكلام ... وشرح ... المقداد بن ... وكتاب
ابن علي ابن ... العرفان وشرح ... الفاضل المقداد بن ... السيوري
وكتاب كنز العرفان للمحقق ابي عبدالله ... التنقيح ... النبيل
المسترشدين ... وكتاب الالفية ... وكتاب ... العالم ... احوال
عبدالله السيوري وكتاب ... في اللغة وكتاب ... الجليل ... تحقيق
ابن العلامة الحلي وكتاب ... المحرر ... المختصر النافع ... الجليل
الصوارم المهرقة ... وكتاب ... الاحكام كلها ... الشهاب
الثالث القاضي نور الله ... وتفسير آيات ... وكتاب ... وان كان
الرجال الكبير والوسيط والصغير ... ابن علي ابن ابراهيم الاسترابادي ... الروضة
العالم النبيل الميرزا محمد بن علي ... وكتاب ... والخلاف ... الذي
الاخبار من كلمات النبي ص وحكمه ... فقرات ... وقال ... المنتخب
من مؤلفات المولى ... لكن ... وتصحيح ... والتنقيح ... كتاب
من طرقنا ولذا اعتمد عليه علمائنا ... عالم صالح ... عنه و
السيد فخر الدين ... ابن محمد ابن ... سلامة ... جعفر ... الفقه ... الارشاد
الشهاب للقاضي ابي عبدالله محمد ابن سلامة ... وكتاب شرح
كتاب شرح الشهاب للشيخ المحقق ابي الفتوح الرازي ... الاردبيلي وكتاب
وكتاب تفسير الآيات الاحكام للمولى ... الدقيق المقدس ... ابن علي
الرجال وغيره من مؤلفات الشيخ ... الفقيه ... وكتاب الرجال
ابن داود الحلي وكتاب الرجال للشيخ فرج الله ... آل ابي طالب
للسيد ... وكتاب عدة ... الرجال ... وكتاب ... ابن سعيد
وكتاب زبدة ... وكتاب ... وكتاب ... البحراني
عباد ... الاصغر وكتاب ... حمل ... كتاب
جعفر بن

محمد بن

نهج ... وشرح ... بحرين
محمد ابن الحسن ... وكتاب ... الطوسي ... ابن
عبد الملك ... وكتاب ... الرجال ... ابن بابويه
الوليد ... وكتاب ... ابن ... المحسن الكاشاني
ابن عثمان وكتاب النوادر ... المحقق العالم ... الرسول ... محمد
ابي حمزة وكتاب ... الكشف ... للمولى ... العلامة ... الرجال
والمقانع وغيرها ... وكتاب ... العقول ... الشروح ... والمعاد
بحار الانوار وكتاب ... وغيره ... العلل ... الانبياء
الاحكام والاربعين وغيره ... والاباس ... وكتاب ... وقصص الانبياء
باقر بن محمد تقي المجلسي ... كتاب التوحيد ... وكتاب ... الاعم ...
فاوله كتاب العقل والعلم ثم ... مواضع العلوم ...
ثم كتاب الاحتجاجات والمناظرات وكتاب الامامة ... واحوال امير المؤمنين
وكتاب تاريخ نبينا ص واحواله ... غصب الخلافة وكتاب تاريخ فاطمة
الفتن وفيه ما جرى بعده ... وكتاب تاريخ علي ابن الحسين
وكتاب احوال امير المؤمنين وفضائله ومعجزاته وكتاب تاريخ ... جعفر الكاظم
والحسن والحسين ع وفضائلهم ومعجزاتهم ... محمد الصادق ... الرضا ومحمد بن
ومحمد بن علي الباقر وجعفر بن محمد ... علي بن موسى ... ومعجزاتهم
وفضائلهم ومعجزاتهم وكتاب تاريخ علي ابن ... العسكري واحوالهم ...
علي الجواد وعلي ابن محمد الهادي والحسن ... وكتاب الغيبة واحوال القائم
صلوات الله عليهم وكتاب السماء والعالم ... يشتمل على احوال
السموات

٦٧

ذكر ترتيب ...

والاقلال ... وبعض ... وفيه ... والاوامر والنواهي ...

والمولد ... والاكار ... ونسب ...

الوجوه ... ورود ... وبعض ... وكتاب ...

ابواب الغيبة والامر بالمعروف ... وكتاب الاذان ... والنهي ...

والكفر ومكارم الاخلاق وكتاب ... ابواب الحدود وكتاب ... الزكوة والخمس ...

والكبائر والصغائر ... ابواب الصوم ... والصلاة وكتاب القرآن والدعاء وكتاب ... والايمان ... كتاب

للخلاف وكتاب الطهارة ... كتاب العقود كتاب الاحكام ... اجازات العلماء وجميع

جمال السنة ... كتاب ... ابواب العلم ... وطرقه ... علماء الاكتاب

الاجازات ... فضل ... التقية ... ووقفت ... اعيان ... وسعادات

هذه الكتب وفي الجملة ... واما الكتب ... كتاب ... البداية ...

الروضة وكتاب ... وجوامع ... وغيرها ... الاثر ... وكتاب ...

العلامة الحلي ... والحق ... الاحوال وفضل ... وكتاب ... وتبصرة

الشيعة ... محمد بن علي بن بابويه ... وكتاب ...

وكتاب الفقيه كلها للصدوق محمد بن علي بن ... القدماء قال

من ... للوالده ... بن ابي ... الجليل ... بن ابي

البحار ... بعض ... الشيخ ... والمجالس ...

مونس ... وكتاب الاقتصاد ... وكتاب الاختصاص ... وكتاب الغيبة ...

كلها للشيخ الطائفة الطوسي وكتاب ... ورسالة ... والاجوبة

المشتهر بالفصول وكتاب ... المسائل ... والعكبرية

والاحمدية ...

وعيني

وشرح ... عقائد

الصدوق كلها للشيخ ... وكتاب ...

المفيد محمد بن محمد بن النعمان ... القرآن ...

العلل ... محمد بن ... الانوار ... وكتاب ...

معالم العلماء وكتاب ... محمد بن علي بن شهر آشوب ...

الشيخ الفقيه ... محمد بن علي ... ابن ...

تحف العقول عن آل الرسول ... وكتاب ... محمد بن ...

وكتاب العدة وكتاب المستدرك ... بن ابي ... الاربعين

المجالس ... للشيخ ... وكتاب ...

الاسد ... ورسالة الاجازات ... وكتاب ... الذرة ...

ورسالة في ... وكتاب الانشاد ... وكتاب ...

محمد بن مكي وكتاب ... رسالة ... وجوبه ...

... الطاهرة ... ورسالة ...

والاثر ... وكتاب ... العلم والعمل ...

وشرح ... السيد ... وكتاب ... الملائكة ورسالة ... المتكلم

في الفقه ورسالة ... تفضيل الائمة ... القضاء والقدر

والمتشابه وكتاب ... المرتضى وكتاب ...

والاجوبة المسائل المختلفة كلها للسيد المرتضى ... في القرآن

المعجزات ...

ولم يثبت

السرائر ...

وكتاب الاربعين ... الرجال ...

عند الله بلطفه ببلده الغري

انه كان نسخة قديمة فيها [illegible] محمد [illegible] الغراب [illegible]

عندنا منه بعض فوائد احاديث الائمة وبعض على جل قصص

من مؤلفات ابي علي محمد بن [illegible] المشتمل على [illegible] وكتاب الكلمة

يرويه [illegible] وكتاب [illegible] احاديث [illegible] على [illegible] الطرف

علي بن ابراهيم الحلبي [illegible] جعفر بن [illegible] الاسد وفضل

للسيد الرضي محمد بن [illegible] النبيل علي بن سعيد [illegible] الرازي

السيد الشريف الجليل [illegible] قطب الدين الراوندي لا سعيد [illegible] بعض [illegible] الاولية

الانبياء للشيخ [illegible] وقال في البحار [illegible] يظهر [illegible] فلاح السائل

ومشهور على الالسنة [illegible] للراوندي وكتاب [illegible]

ابن علي بن عبد الله [illegible] النجوم [illegible] احمد

طاوس وقد [illegible] القصص [illegible] الاول سعد بن [illegible]

[illegible] الكوفة [illegible] القرآن للراوندي وكتاب شرح [illegible]

القدوة [illegible] وكتاب [illegible] اللباب [illegible] وكتاب [illegible]

الله وكتاب الدعوات وكتاب [illegible] النفحي [illegible]

وكتاب [illegible] الزوال للصاحب [illegible] وكشف الغمة [illegible]

وكتاب [illegible] وكتاب سعد السعود [illegible] الطرائف وكتاب جمال

وكتاب ربيع الشيعة وكتاب [illegible] الطرف [illegible] وكتاب المنتخب

مولانا امير المؤمنين وكتاب [illegible] الحلال والحرام من علوم النجوم وكتاب [illegible] النجفي

الهموم لمعرفة نهج [illegible] سلطان الورى [illegible] على كتاب [illegible] وزيادة

الاسبوع وكتاب غياث [illegible] في اسرار [illegible] الاجازات

والتحصين [illegible] وكتاب محاسبة النفس

كلها للشيخ [illegible] جعفر

للسيد النقيب [illegible] بن موسى بن [illegible] وكتاب [illegible] والده [illegible] الفاضل

الزاهد علي بن طاوس وكتاب [illegible] والده وكتاب [illegible] الغرة كلها

ابي محمد بن طاوس [illegible] الرجال وكتاب [illegible] علي [illegible] الغرة [illegible]

الفوائد المولدة [illegible] الاقبال [illegible] وكتاب الكتاب [illegible] النبي [illegible]

والكنوز [illegible] صاحب [illegible] محمد [illegible] الكليني

الفاطمية في نقض الرسالة العثمانية [illegible] طاوس [illegible] الفاضل محمد بن [illegible] النعماني تلميذ

النقيب احمد بن موسى بن طاوس [illegible] الفاضل محمد بن ابراهيم [illegible] بعض

بالجنة وكتاب [illegible] للشيخ الفاضل الكامل محمد بن [illegible] في البحار [illegible]

وكتاب الغيبة للشيخ الفاضل [illegible] والفضائل [illegible] منه انه الف في

وكتاب الروضة في المعجزات [illegible] الصدوق لانه [illegible] رواه الصادق

وكتاب [illegible] نسخة [illegible] النفس [illegible] وشرح الفاظه

علمائنا [illegible] وستمائة وكتاب [illegible] القرآن وشرح [illegible]

الف [illegible] المشتمل على انواع آيات القرآن ومنسوخه

عن امير المؤمنين [illegible] وكتاب [illegible] القرآن [illegible] رواه

برواية محمد بن ابراهيم النعماني [illegible] سعد بن عبد الله [illegible] والفرق

ومحكمه ومتشابهه للشيخ الثقة الجليل [illegible] وكتاب المقالات [illegible] سعد بن عبد الله

عنه جعفر بن محمد بن قولويه [illegible] المستغاثة [illegible]

واسمائها [illegible] وكتاب [illegible] من [illegible] ابن

وكتاب سليم بن قيس الهلالي وكتاب [illegible] الحسن [illegible] الطائفة

للشيخ الفاضل ابي الحسن سليمان [illegible] تلامذة شيخ الطائفة

الدعاء

ومن خطه … ابو يعلى محمد
جماعة منهم ابو يعلى حمزة بن جعفر علي بن الغزوي …
ابن الحسن الحسيني ابو الحسن احمد بن علي ابن الغضايري …
والشيخ الطائفة وابو المظفر … ابن عبدالله … الدين ابي علي
والنجاشي وابو الفرج … وكتاب … في الفقه … ومنتخب
عن الشيخ المفيد … في الفقه … كتاب … الشهيد … مع
ورسالة للبارع … ان … الشهيد … الكتب الاربعة … الخصم
محمد بن ابي … الفاضل حسن بن … سعيد … وكتاب البحر
البصائر للشيخ سعد بن عبدالله … كتاب … والقاري …
البصائر لسعد بن … الصفار … عرض … العيون … الدعوات
نقل بعضه … وكتاب … الدلائل … الدين … محمد
وكتاب الرجعة … محمد بن … بعض … والغيبة
العارف … محمد الحسن … في … الرجال …
وجدناه في الفرق … وكتاب … عبد الله … المحقق
وسميناه بالكتاب … محمد بن عمر … اصول … المؤمن
للشيخ الفاضل … النجاشي … وكتاب … النوادر
وحمد بن علي … احمد بن … كتاب الاولياء …
النقد للحلبي … ابن سعيد … بعض … محمد بن …
له … ونظرية … بعض … محمد بن … وهو …
النقد … الاخبار

كما وقع … الشيخ … الامام
في الجامع … كتاب … الدين … الرجل
العيون والمحاسن … محمد … الشيخ الاول … المغيث … الدين
علي بن محمد … الشيخ … الانوار … وكتاب … للمصنف … الكلمة
حقوق … وكتاب … الاربع … بالنسبة … وابي … العلماء
ابن طاوس … الاسلام … الاربع … الكفعمي … القراءة
الارشاد … المفيد … الى الرجال … الحسين … ومنتخب
الشهيد وكتاب … عبد الحميد … والبحار … وغيرهما
علي بن عبد الكريم … فاتنا … قال … محمد بن … كتاب …
وكتاب التحصيل لبعض … الجليل … محمد … الاوائل
انه من مؤلفات الشيخ النقد … البصائر … الجليل
من كتاب الانوار له … وكتاب … الاحوال
في تنقيح … والجواهر … وكتاب … الجليل
والمسائل … للعلامة … وكتاب شرح … الدرر
جعفر بن محمد بن … وكتاب … الدين … كتاب
المختار له ايضا وكتاب … الموجود … وكتاب … من
شمس الدين … ابن سعد … وكتاب … محمد بن
… السيد حيدر … محمد … المحقق … الكبير
… محمد بن المشهدي … وكتاب … الجواهر … الفضل
طاوس واعتمد عليه … محمد … وكتاب
وكتاب النصوص وكتاب … ورسالة … والده … من
… المؤمنين … الامامة
العامة

وكتاب منتهى المطلب [illegible] الائمة [illegible] وكتاب [illegible] بن [illegible]
في النص على الائمة [illegible] وكتاب [illegible] للشيخ
كلها للشيخ الدقيق [illegible] الكتب الاربعة [illegible] محمد بن علي بن [illegible]
محمد بن علي بن [illegible] عبد الله [illegible] الفقيه [illegible] وكتاب
الفهرست للشيخ [illegible] بن [illegible] وكتاب [illegible] ابي [illegible]
الشيخ [illegible] ابي جعفر [illegible] وكتاب [illegible] المسعود ابي
ابويه وكتاب [illegible] في العالم [illegible] ابي علي بن
يحيى بن [illegible] ابن [illegible] ابي [illegible] فضل الله [illegible] العلامة
في كتبه وذكره [illegible] كلها للشيخ [illegible] الجليل [illegible] العلامة [illegible]
ترتيب [illegible] وكتاب الفضائل وكتاب [illegible] للشيخ [illegible] الرازي
النوادر وكتاب [illegible] وكتاب [illegible] الدين [illegible] صفوان [illegible] ابي
عبد الله الحسين الراوندي [illegible] الاجازات وكتاب [illegible] ابي محمد بن
الفضل للشيخ الجليل ابي الفضل [illegible] ابي [illegible] محمد بن علي بن عياش
[illegible] رسول الله [illegible] الائمة [illegible] الشهيد [illegible] وكتاب
[illegible] وكتاب مقتضب الاثر في الائمة [illegible] ابن علي بن ميثم
[illegible] وكتاب [illegible] كمال الدين ميثم بن علي بن ميثم [illegible] وكتاب
ورسالة اعمال يوم [illegible] للمحقق [illegible] الدين [illegible] محمد بن جعفر
[illegible] وكتاب [illegible] وكتاب الاعمال [illegible] الشيخ [illegible] محمد [illegible]
[illegible] وكتاب الاحتجاج [illegible] كلها [illegible] وكتاب الفوائد [illegible]
العروس وكتاب [illegible] وكتاب [illegible] للشيخ علي بن
ابي احمد بن علي [illegible] وكتاب [illegible] وكتاب
محمد بن ابي [illegible] الحسن بن [illegible]
المناقب

والمدارك

والكافي [illegible] محمد [illegible] محمد بن [illegible]
[illegible] النعمان [illegible] محمد [illegible] الدولة
[illegible] للشيخ [illegible] محمد بن [illegible]
[illegible] الشيخ [illegible] الامام [illegible] الامام
في تاريخ الائمة [illegible] محمد [illegible] وكتاب [illegible] الفضل [illegible]
ورسالة [illegible] عبد الله [illegible] احمد وكتاب [illegible] الفضل [illegible]
محمد بن [illegible] الشيخ [illegible] وكتاب [illegible] الامام محمد بن
[illegible] محمد [illegible] الشيخ [illegible] الدين [illegible]
[illegible] كلها [illegible] وكتاب [illegible]
ابي [illegible] الاربعين [illegible] العلماء [illegible] عبد
وكتاب [illegible] الحسن [illegible] وكتاب [illegible] الجليل [illegible]
[illegible] وكتاب [illegible] وكتاب [illegible] عبد الله [illegible] ورسالة
للشيخ [illegible] الفضل [illegible] للمحقق [illegible] الاعلام [illegible]
[illegible] الطالبين [illegible] الثلاثين [illegible] والعوالي [illegible] ابي عبد الله
الدين وكتاب الاربعين [illegible] اسرار [illegible] للشيخ [illegible]
[illegible] الدرر [illegible] الكركي وكتاب [illegible] عبد الله [illegible]
فاطمة [illegible] الشيخ [illegible] عبد العالي الكركي [illegible] عبد الله
المحقق [illegible] الشيخ علي ابي عبد [illegible] الحسن بن عبد الله
الحسن بن ابي عبد الله [illegible] الحسن بن [illegible] علي بن [illegible] الحلي ابي [illegible]
رجال السيد ابن طاوس [illegible] الرجال [illegible] الاقوال
[illegible] وكتاب [illegible]
[illegible]

الصادق [illegible] وكتاب
[illegible] المنسوب [illegible]

وكتاب [illegible]

مقتضب [illegible] الفضل [illegible]

وكتاب [illegible]

كتاب [illegible] للشيخ [illegible] الحسن بن محمد [illegible] العلاء

المناقب وكتاب [illegible] الانوار [illegible] للشيخ [illegible]

[illegible] وكتاب [illegible]

الفتوح [illegible] تاريخ [illegible] عبد الله [illegible]

المهلبي وكتاب [illegible] سلام [illegible] علي [illegible] محمد [illegible]

مسائل عبد الله [illegible] الصدوق [illegible] جعفر [illegible]

شواهد التنزيل [illegible]

وكتاب [illegible] الاحمد [illegible]

الحسيني [illegible] ابراهيم [illegible]

[illegible] فصل [illegible]

وكتاب [illegible] المفسر [illegible] فصل [illegible] طرق العامة [illegible]

في فضائل امير المؤمنين [illegible] الفتوح [illegible] اللغة والحديث [illegible] والقاموس [illegible] والمغرب

[illegible] كتب اللغة [illegible] صحاح الجوهري [illegible] لمحمد

بعض الاخبار ونهاية [illegible] الجزري [illegible] البلاغة [illegible]

[illegible] والمغرب للمطرزي والمصباح المنير [illegible]

آبادي والمغرب [illegible] والجمهرة لابن دريد [illegible] شمس العلوم

ومجمع البحار لبعض علماء الهند ومجمع الامثال للميداني [illegible] وشرح [illegible]

وربيع الابرار [illegible] اللغة [illegible] المصابيح [illegible] المفاتيح وكتاب الشفا في [illegible] المصطفى

للقاضي

عياض

عياض [illegible] الزمان [illegible] الفرج [illegible] الحديد

وتاريخ الاغاني لابي الفرج [illegible] وفضائل [illegible]

وكتاب شرح المواقف [illegible] معالم التنزيل [illegible] البلاغة [illegible]

الاعجاز وتفسير [illegible] وشرح نهج [illegible] انوار التنزيل [illegible] الابرار

[illegible] وتفسير [illegible] النيسابوري [illegible]

حياة الحيوان [illegible] ومعرفة الائمة [illegible] القرآن [illegible] الكشاف [illegible]

والفصول المهمة [illegible] ومجمع [illegible] العيني [illegible]

[illegible] الاثير [illegible]

البخاري [illegible] تاريخ [illegible] والفائق

ابن خلكان وتاريخ [illegible] فارس [illegible]

بها في الكتاب [illegible] المحيط في اللغة للصاحب [illegible] والمقاييس [illegible]

احمد النحوي وكتاب [illegible] وغريب القرآن [illegible] وشرح

الراغب الاصفهاني [illegible] للزمخشري والغريبين [illegible] وشرح النووي [illegible]

ومستقصى الامثال للزمخشري [illegible] شرح البخاري [illegible] والمنهاج [illegible]

اللغة للازهري وفتح الباري في شرح [illegible] المقاصد [illegible]

الكرماني وشرح [illegible] وشرح المقاصد وشرح الشفا [illegible]

على صحيح مسلم [illegible] الغريبين [illegible] الاثير [illegible]

مسعود الفراء وجامع الاصول لابن الاثير [illegible]

للكازروني وكامل التواريخ لابن الاثير [illegible]

للثعلبي وكتاب العرائس له [illegible] الفرج الاصفهاني [illegible]

[illegible] وكتاب مقاتل الطالبيين لابي الفرج [illegible] من احوال الائمة [illegible] وطرقهم [illegible] الاصفهاني

لابی عمیر ولكتاب ... ذي ... في
عبد الحميد ... طرف ... جلاء ... فقه
فروه من الدیلمی وكتاب ... المسمى ... الخصائص ... علی ابن
شرويه الديلمی ... ابن طاوس ... اللغة ... الحسن
الغیبة ... الفرج بعد الشدة ... الفاضل ... ابن مع ... العلامة
الفتوح للاعثم الكوفی ... الارشاد ... وغيرهما ... ارباب
النشر ... ودلائل ... ارباب ... الجواهر ... الانوار
النزهة ... الناظرة ... في فضل ... الفضل ... المنظم ... الاول
الحسن الذي قال ... في فضل ... احمد بن ... الوسيلة ...
تتمه وكتاب ... كتاب ... في ... مسند ... الحمد ... نقل
وغرر ... والنقد ... تنبيه قال المجلسي ... البحار ... الكافي
والمشكوة والمصابيح ... لحسن ... لسبطه ... المفضل ... العلامة
وكذا المناقب المرتضوية ... والدرر ... ونقلنا منها بالواسطة ... العلامة
هذه الثلثة للمولى ... المعتمدة ... وسمع ... محمد بن
الرسائل واما الكتب المعتمدة ... والمحقق ... فهي ... كتب
بالواسطة الصدوق ... النقل ... عن ... ابو ... بن
وعلي ابن عيسى ... النقل ... ونقلنا ... عن ... نوادر ... ولنا
منها مجموعة ... كتاب ... وكتاب ... ابن ... الرجال
معرفة ابي عمار وكتاب ابان بن تغلب ... كتاب ... مسائل ... عبد الله و
جامع البزنطي وكتاب ... عبد الله ... وكتاب
حميد بن زياد ... المجلسي ... محبوب ... محمد بن
كتاب ... نوادر المصنف لمحمد بن ... علي بن محبوب

ولكتاب ...

ولكتاب ... رواية ... عبد الله ... محمد
عبد الله ... رواية الاصفهاني ... بصائر الدرجات ... عبد الله
وكتاب الحسين بن سعيد ... محمد بن ... احمد بن ... الكافي
وكتاب الصلوة ... ابن ... الحسين ... عبد الله ... جعفر بن
العلل ... وكتاب ... النوادر ... الحكم ... ابن محمد بن ... عبد الله
ابن ... كتاب ... الفضل ... الرحمة ... سعد ... علي بن ... جعفر ... ابن
فضل ... نوادر ... المرسل ... النسب ... الحسن ... العلامة ... محمد بن
النوادر لاحمد بن ... اصل ... اسم ... الحسين ... اصل علي بن ... ابن
اسحق بن عمار ... نقلنا منه ... بغير ... واسطة ... محمد بن
وصل ... ونقلنا ... العلوي ... عبد الله بن
بن ... الانصاري ... الحسين ... الحسن ... محمد بن
كتاب المنسك ... الحسين بن سعيد ... عثمان ... كتاب
كتاب علي ابن اسمعيل ... حماد بن ... عيسى ... كتاب
كتاب علي بن يقطين ... محمد بن ... عبد الرحمن كتاب
كتاب ... صفوان بن ... يونس ... عبد الرحمن ... كتاب
عبد الله بن جعفر الحميري كتاب ... محمد ... ابن بابويه ... العباس
بابويه وكتاب العلل ... كتاب ... النعماني ... كتاب
الدلائل لعبد الله بن جعفر الحميري ... محمد بن علي العطار
النبوة له كتاب ... فاطمة كتاب ... محمد بن ... الفضل ... كتاب
كتاب اليواقيت لابي الفضل ... عبد الله ... الوليد كتاب
كتاب هرون بن موسى التلعكبري ... الوليد ... الصفار
الجامع لمحمد بن ... محمد بن ... الحكيم

اسكافي من

[illegible] كتاب [illegible]

كتاب [illegible] ابو جعفر [illegible] علي بن [illegible]

[illegible] للمفيد [illegible] محمد بن [illegible]

حدائق الرياض [illegible] كتاب [illegible] جعفر [illegible]

العابدين [illegible] كتاب [illegible]

كتاب الفضل [illegible] كتاب [illegible]

كتاب [illegible] علي بن [illegible] محمد [illegible]

جعفر بن [illegible] الفضل [illegible]

[illegible] كتاب [illegible] محمد بن [illegible]

كتاب [illegible] كتاب [illegible] محمد بن [illegible]

عوارف المعارف [illegible] كتاب [illegible] للمفيد [illegible]

كتاب [illegible] القرآن للشيخ [illegible]

كتاب [illegible] في تفسير القرآن [illegible] كتاب [illegible] احمد بن داود [illegible]

من القرآن في النص [illegible] الائمة [illegible] كتاب [illegible] لمحمد بن [illegible]

لاحمد بن محمد بن داود وكتاب [illegible] فقد وقفنا عليها [illegible]

الكتب [illegible] عليها [illegible] للشيخ [illegible] الهداة [illegible]

والله الحمد ومن [illegible] كتاب [illegible] الفضل [illegible] وكتاب

المحدث [illegible] العاملي [illegible] جامع [illegible]

من كتب الاخبار منها كتاب [illegible] محمد [illegible] بن حسن [illegible] الدين

البرهان في النص على علي [illegible] العمدة [illegible] الاربعين [illegible] بن حاتم

المنتخب [illegible] وكتاب [illegible] يوسف [illegible]

وكتاب الكشكول

وكتاب [illegible] علي

الكشكول فيما جرى على [illegible] الكتاب [illegible]

آل الرسول [illegible] على [illegible] للفضل [illegible]

اقول قد وقفت [illegible] اللهوف [illegible]

كتاب جليل [illegible] محمد طاهر [illegible] الفضائل [illegible]

[illegible] كتاب الاحكام لمولانا [illegible] العاملي [illegible] القطيفي وكتاب

وكتاب شرح [illegible] لمحمد بن علي [illegible] وكتاب [illegible]

في مناقب علي بن ابي طالب [illegible] الفرقة الناجية [illegible] للشيخ

الاطهار للمحدث [illegible] محمد بن [illegible] وكتاب [illegible]

حمدان الحضيني وكتاب [illegible] للشيخ ابي جعفر محمد بن [illegible] الدولة وكتاب [illegible]

مناقب فاطمة وولدها [illegible] المنتخب [illegible]

لمحمد بن احمد بن شاذان [illegible] مجالس [illegible] بابويه [illegible]

عبد العالي القطيفي وكتاب [illegible] الفضائل [illegible] علي بن احمد [illegible]

الاعتقادات ابن بابويه للمفيد وكتاب [illegible] الدين [illegible] الاربعين [illegible]

وكتاب [illegible] في معرفة الائمة [illegible] وكتاب [illegible] الجبت والطاغوت

وكتاب حديقة الشيعة لمولانا احمد الاردبيلي [illegible] نفحات اللاهوت في لعن

[illegible] وكتاب [illegible] الانوار البدرية في رد

[illegible] فضل الله [illegible] وكتاب [illegible] الكركي [illegible] وكتاب

للشيخ علي بن عبد العالي العاملي الكركي [illegible] محمد بن علي [illegible] لمولانا

شبه القدرية للشيخ [illegible] الموسوي

[illegible] الاربعين في فضائل [illegible] الغيبة [illegible]

محمد طاهر

شرح الاله

كلام الشيخ [illegible]

[illegible] بن علي [illegible] وكتاب [illegible]

كتاب [illegible] السعود [illegible] وكتاب [illegible] في فضل [illegible]

لعلي بن [illegible] محمد وكتاب [illegible] في [illegible]

الانوار [illegible] في فضائل [illegible] علي بن [illegible]

الطالب في فضائل [illegible] منهاج الحق [illegible] وكتاب [illegible] في فضائل [illegible]

الحسن وكتاب [illegible]

للسيد ولده [illegible] نعمة الله [illegible]

النبوة والامامة للكراجكي [illegible] وكتاب [illegible]

وكتاب المجموع الرائق من ازهار [illegible] للسيد [illegible] منهاج النجاة [illegible] محمد صالح [illegible]

مجمع البحرين في فضائل [illegible] التحفة في الكلام [illegible] الامير محمد [illegible] جعفر بن [illegible] حمزة

ومع [illegible] وكتاب المناقب [illegible]

يحيى الكاشف وكتاب [illegible]

ابي سعيد عباد العصفري [illegible] وكتاب شرح [illegible]

الحضرمي وكتاب محمد بن حكيم [illegible] الكتب [illegible]

وكتاب عبد الملك [illegible]

وكتاب النوادر لعلي بن اسباط [illegible] الكتاب المتقدم [illegible] لابي [illegible] الفضل

فدراه ولم يحضره عند جمع الكتاب [illegible] وفضائلها [illegible] محمد بن علي بن [illegible]

بن جعفر الحميري كتاب مولود فاطمة [illegible] النعماني كتاب [illegible]

لعلي بن ابراهيم بن هاشم كتاب ما نزل من القرآن في [illegible]

كتاب [illegible] لمحمد بن همام كتاب [illegible] عبد الله بن حماد الانصاري [illegible] محمد [illegible]

العباس بن مروان الثقة كتاب المعرفة لابراهيم بن [illegible] احمد بن [illegible]

تفسير ابي حمزة الثمالي كتاب نوادر الحكمة لمحمد بن احمد بن يحيى بن عمران الاشعري

كتاب [illegible]

الفقيه

الفقيه [illegible] حمزة [illegible]

[illegible] بن [illegible] كتاب [illegible]

[illegible] لمحمد بن [illegible] محمد [illegible]

الجعفري [illegible] الواحدة [illegible] جعفر [illegible] الائمة [illegible]

كتاب الواحدة [illegible] محمد بن [illegible]

كتاب الرد على الزيدية [illegible] كتاب [illegible]

كتاب [illegible] محمد [illegible] الغيبة [illegible]

المشيخة للحسن بن محبوب كتاب [illegible] ابراهيم [illegible]

الغيبة للنعماني [illegible]

كتاب [illegible] جعفر بن [illegible] في فضائل آل الرسول [illegible]

وغاية السؤال في [illegible] محمد بن جرير الطبري [illegible]

ودلائل الامامة لمحمد بن جرير [illegible] كتاب معالم الدين [illegible]

محمد بن [illegible] احمد بن علي بن شاذان القمي [illegible] للحسن [illegible]

النبوة [illegible] لمحمد بن احمد [illegible] الشفا [illegible]

عبد المطلب [illegible]

للسيد [illegible] الآيات [illegible]

الطاووس [illegible] في فضل الائمة [illegible]

وكتاب ما نفق من الاخبار في [illegible] جعفر بن بابويه [illegible]

الغيبة للمفيد كتاب المعراج [illegible] الوصية [illegible]

في مناقب علي بن ابي طالب كتاب [illegible] في ابطال [illegible] محمد بن علي

[illegible] بن البطريق [illegible]

بن [illegible] كتاب عبد الله بن [illegible] محمد بن بابويه [illegible]

الطرائف كتاب [illegible]

كتاب الانوار للصاحب بن عباد [illegible] اقول [illegible] الامامية [illegible] رضوان الله عليهم

وهو الإمام [illegible]

ومؤلفاتهم في العلوم العقلية وسائر فنون [illegible]

وتبيانهم في العلوم [illegible] والأدبية [illegible] فنون [illegible]

والنقلية والعربية [illegible]

العلوم أجل [illegible] لو وجد منهم [illegible] الرجال [illegible] الكتب

وربما كان لو وجد [illegible] في كثرة الرواة [illegible]

بيان جملة من مؤلفات [illegible] المقام الرابع في [illegible] ولقاء [illegible] وفضلاء [illegible]

من ذوي الجلال [illegible] الكتب والأصول [illegible] الدين [illegible] ونقل

الوثوق بجملة من هذه الكتب [illegible]

من [illegible] عفر وجمع [illegible] الدالة على [illegible] وجلهم [illegible]

الأئمة [illegible]

الصادق [illegible] ما سارت به الركبان وانتشر [illegible] البلدان [illegible]

الناس عنه من العلوم ما نقل عنه فإن أصحاب [illegible] العلماء [illegible]

عن جماعة من أهل بيته ما نقل عنه [illegible] في الآراء والمقالات [illegible]

عنه من الثقات على اختلافهم [illegible] ابن شهرآشوب [illegible] المحقق

رجل انتهى ونقل ابن [illegible] المؤمنين [illegible]

قال صنف الإمامية من عهد [illegible] إلى عهد أبي محمد الحسن [illegible]

أربعمائة كتاب تسمى الأصول [illegible] الرجال [illegible]

والمعتبر روي عن الصادق [illegible] أربعمائة [illegible] الأصول

[illegible] الفقهاء [illegible] في المقام السابق [illegible]

[illegible] قال وقد تقدم [illegible] العمل [illegible]

[illegible] أبو جعفر [illegible] وإن كان [illegible]

[illegible]

المزور [illegible] الأئمة [illegible] الذي [illegible]

الأصحاب [illegible] العمل [illegible] إجماع الأصحاب [illegible] العمل [illegible]

[illegible]

[illegible] العارض [illegible]

وكان [illegible] الكتب [illegible] النقل [illegible] كانوا [illegible]

[illegible] ونقل [illegible] الرجال وقال [illegible]

الأصحاب [illegible] الصادق [illegible] الأصحاب [illegible]

أن الذين رووا عن [illegible] ابن عقدة [illegible]

[illegible] الصادق [illegible] كتاب [illegible]

الورد [illegible] الدين علي بن طاوس [illegible] ووالده

جوابات في المسائل [illegible] محمد بن [illegible]

ابنه موسى [illegible] عثمان بن سعيد [illegible]

روى الشيخ [illegible] المهدي [illegible] ومحمد [illegible] نقل

[illegible] مولانا [illegible] الحسين بن روح [illegible]

أبي جعفر محمد [illegible] القاسم [illegible] محمد بن علي [illegible]

بن يعقوب [illegible] الوكلاء المذكورين [illegible]

وروايته في زمان الوكلاء [illegible]

وكتب [illegible] التي نقل [illegible] الوكلاء [illegible]

أحوال الكتب [illegible] المذكورين [illegible]

السفراء والوكلاء المذكورين [illegible] علماء [illegible]

وقد ذكر الشيخ بهاء الدين [illegible] الرسالة [illegible] الإمامية [illegible]

في مدة عشرين سنة قال [illegible] المحمدين [illegible] الثلاثة [illegible]

كان الأشهر في جامع الأصول [illegible] على [illegible]

الأئمة الثلاثة [illegible] المحمدين [illegible]

[illegible]

مذهب [illegible]

الا ما شذ [illegible] الاتفاق الائمه علی [illegible]

[illegible] الائمه [illegible] علیهم السلام [illegible] جعفر [illegible]

طهاره الائمه [illegible] عبد الله [illegible]

وظهور [illegible]

عنهم بالاسلام [illegible] ۱۲۰۳ [illegible]

محمد الصادق علیه السلام [illegible] محمد [illegible]

ارکان [illegible]

الزامهم [illegible] سلطنت [illegible] علم [illegible]

[illegible] غفار [illegible] نظر [illegible]

در [illegible] قضا [illegible]

ورنگ [illegible] قضا [illegible]

[illegible] شعر [illegible]

[illegible] الله [illegible]

[illegible] است [illegible]

[illegible] شکر [illegible]

[illegible]

[illegible] الرحمن [illegible]

[illegible]

سر [illegible] بار [illegible]

[illegible] عمل [illegible]

[illegible] الف [illegible]

[illegible] الفت [illegible]

[illegible] خواب [illegible]

[illegible] چون [illegible] ارض [illegible]

[illegible] گشته [illegible]

[illegible] توبه [illegible] همه [illegible]

[illegible] هوا [illegible] ایمان و نفاق [illegible]

[illegible] در [illegible]

[illegible] خیال [illegible]

[illegible] دل [illegible]

[illegible] دراز بود [illegible]

[illegible] وصل [illegible]

[illegible] ها [illegible]

[illegible] عشق تو [illegible]

وا [illegible] در شوره [illegible]

با دشمن و [illegible]

[illegible] گشت [illegible]

۶۷

منوچهری ... سیصد ... منوچهری عنصری

... سلطان ... طبرستان ... سفر ...

... منوچهری ... شمس المعالی ... [illegible]

... منوچهری ... عنصری ... قرین ...

دنیا ... ارادت ... نسبت ... بلغاری آن زن

قصیده دارد ... بزاید کودکی بلغاری آن زن

شبی گیسو فروهشته بدامن ... از آن فرزند زادن شد سترون

بکردار زنی زنگی که هر شب ... کنون شوید بمرد و گشت فرتوت

کنون ... چو بیژن در میان چاه او من

شبی چون چاه بیژن ... دو چشم من بر او چون چشم بیژن

ثریا چون منیژه بر سر چاه ... همی برگشت گرد قطب جدی

... چو دو مار سیه بر شاخ چندن

عنان برگردن سرخش فکنده ... چو انگشتان مرد ارغنون زن

دمش چون تافته بند بریشم ... همی رانم فرس سوم بتقریب

سمش چون ... پولاد ... [illegible]

... چو گرد بابزن مرغ مسمن

... [illegible]

...

منوچهری

شبی گیسو فروهشته بدامن

پلاسین معجر و قیرینه گرزن

بکردار زنی زنگی که هر شب

بزاید کودکی بلغاری آن زن

کنون شوید بمرد و گشت فرتوت

از آن فرزند زادن شد سترون

شبی چون چاه بیژن تنگ و تاری

چو بیژن در میان چاه او من

ثریا چون منیژه بر سر چاه

دو چشم من بر او چون چشم بیژن

عنان برگردن سرخش فکنده

چو دو مار سیه بر شاخ چندن

دمش چون تافته بند بریشم

سمش چون راهن پولاد ... چو انگشتان مرد ارغنون زن

همی رانم فرس سوم بتقریب

برآرد از [illegible] چو زنبیه
چو چون الونه در [illegible] زاغ
برآرد [illegible] [illegible] مرده
که [illegible] [illegible] در زاغ
الم بادی [illegible] اقصای بابل
هو بر خاره [illegible] دو باره [illegible]
بجنبی [illegible] آروی با یم [illegible] آل
بجنبی [illegible] [illegible] [illegible]
همان [illegible] آرزو [illegible] با مرزاغ
کنار [illegible] [illegible] ما [illegible]

برآمد زاغ رنگ و ماغ پیکر
یکی میغ از ستیغ کوهساران
بجستی هر زمان زان میغ برقی
که کردی گیتی تاریک روشن
چنان آهنگری کز کوره تنگ
بشب پران کند رخشنده آهن

چو [illegible] بر کشیدی تند تندر
که [illegible] گردی چو گوزن
تو گفتی [illegible] روینی [illegible]
بگوش اندر همی [illegible]
[illegible] [illegible]
دلی اندر [illegible]
تو [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

۶۹

دیا اندر تموزی مه ببارد
جراد منتشر بر بام و برزن
ز صحرا سیلها برخاست هر سو
دراز آهنگ و پیچان و زمین کن
چو هنگام عزائم زی معزم
شتک خیزند ثعبانان ریمن
نماز شام گاهی گشت صافی
ز روی آسمان ابری مشعّن
مکعّن پیچیده

عجبی [illegible]
دوزان عصا [illegible] احباب کوره
۲۳۰ ۱ هلال [illegible] عجبی
لب ان اغوزان الوده [illegible]
دوم [illegible] باز کرده
حنان جوه [illegible] خوددارد
شیوه برده اندرای [illegible]
دیار امن [illegible]
بیان کرده [illegible] دل کرده [illegible]
انعوازدنی [illegible]
[illegible] لاجورد
نوبلیغ ازوردنی [illegible]
[illegible] هوا [illegible]
بی صون [illegible] اوردنی [illegible]
[illegible] سیاه [illegible]
نه بجلم [illegible]
[illegible] اقلمه [illegible]
بر [illegible] گونه [illegible]
[illegible] جوبولندر [illegible] ایدیم
[illegible]
توکلی [illegible] ایدیم

[illegible] بحجم [illegible]
جوهر [illegible] باز کرده [illegible]
جوز [illegible]
جهه [illegible] سودا [illegible]
[illegible]
بی جهه [illegible]
[illegible] نه اوازغ [illegible]
[illegible] درزی [illegible]
[illegible]
شه [illegible]
[illegible] ایچیتی [illegible]
ابنی [illegible]
[illegible] ۷۰
[illegible] عصم اندرای [illegible]

[illegible]

[illegible]

وله

ز گیتی دو چیز است جاوید و بس / دگر هر چه باشد نماند به کس

سخن گفتن نغز و کردار نیک / بماند چنین تا جهان است و ریگ

ز خورشید و از آب و باد و خاک / نگردد تبه نام و گفتار پاک

چو دانش تن است و نگهبان بود / همه زندگانیت آسان بود

ز رنج کسان بهره‌مندی بود / روانش پس از مرگ در کشتی بود

سخن بشنو از مرد افزون منش / که با جان روشن بود بی‌کنش

....

همیشه خردمند امیدوار / نبیند بجز شادی از روزگار

بیندیش از کار بدگوهران / ره تیره گرد نه راه کان

کسی کو به گنج و درم ننگرد / همه روز بر خوشی بگذرد

ز دانا بپرسید پس دادگر / که فرهنگ بهتر بود یا گهر

چنین داد پاسخ بدو رهنمون / که فرهنگ باشد ز گوهر فزون

که فرهنگ آرایش جان بود / ز گوهر سخن گفتن آسان بود

گهر بی‌هنر زار و خوار است و سست / به فرهنگ باشد روان تندرست

هنرمند کز خویشتن در گذشت / بماند هنر زاد بنیاد گرفت

[illegible]

چینی دا دیابح که ازدورت
جانم دی ورد دادن سوزت
که هر چه ... بارانم کسی
نجف ... کسی
[illegible]
چینی دلوبانی که ... آمد
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

آستان قدس

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

نام کتاب .... الاربعین ....

مؤلف متن .... محشی ....

شارح .... مترجم ————

تاریخ تحریر .... نوع خط .... تعداد سطر ۲۱

جزء کتب .... زبان عربی .... عدد اوراق ....

طول ۲۱ .... عرض ۱۱٫۵ .... شماره عمومی ....

وقفی / خریداری .... تاریخ .... وقف / خریداری ....

ملاحظات ....

....

عن الزیادة دق العض فلما ... انه یجب علی الله تعالی والنقصان
نصب الامام لیعلمهم احوال الاغذیة والادویة ویعرفهم

[illegible]

قال الغزالي [illegible] في كتابه المسمى
[illegible] اكثر علماء [illegible] قال الرسول [illegible]
وهذا [illegible] من كنت مولاه فعلي مولاه فقال [illegible] وعقود البنود
ستر العالمين [illegible] مولاه فعلي مولاه ومولى كل [illegible] فنبذوه [illegible]
لقد اصبحت [illegible] بعد ذلك غلب الهوى والامر والنهي [illegible] الخلافة [illegible] رسول الله [illegible]
الخطاب بخ بخ [illegible] ولاية وتحكيم [illegible] الامصار [illegible]
قال وهذا رضى وتسليم [illegible] ازدحام الخيول [illegible] وفتح [illegible]
وخفقان الرايات [illegible] واشتباك [illegible] [illegible]
وراء ظهورهم واشتروا به [illegible] فقال [illegible]
فلبئس ما يشترون [illegible]
ثم قال [illegible] الحجب [illegible]
طمع [illegible]
كيف [illegible]
مع [illegible]

بسم الله الرحمن الرحيم

قال امام المتكلمين محيي شريعة سيد المرسلين في الاربعين

المسألة التاسع والثلثون في الامامة وفيها فصول

الفصل الاول اختلف الناس في وجوب الامامة وضبط المذاهب ان نصب الامام اما ان لا يجب او يجب اما القائلون بانه واجب فهم فريقان احدهما الذين قالوا نصبه واجب والطريق الى معرفة هذا الوجوب السمع دون العقل وهذا هو قول اصحابنا واكثر المعتزلة والزيدية والثاني الذين يقولون الطريق الى معرفة هذا الوجوب العقل ثم هؤلاء فريقان منهم من قال انه يجب عقلا على الخلق ان ينصبوا لانفسهم رئيسا وذلك لان نصب هذا الرئيس يتضمن دفع الضرر عن النفس ودفع الضرر عن النفس واجب عقلا وهذا قول ابي الحسين البصري من المعتزلة ومن قدمائهم قول الجاحظ وابي الحسين الخياط وابي القاسم الكعبي ومنهم من قال بل يجب على الله تعالى نصب الامام للخلق وهؤلاء فرق فقالت الملاحدة والاسماعيلية انه لا سبيل الى معرفة الله تعالى الا بتعليم الرسول والامام فوجب على الله تعالى ان لا يخلي العالم عن المعصوم يرشد الخلق الى معرفة الله تعالى وقالت الاثنا عشرية لا حاجة في معرفة الله تعالى الى المعصوم الا انه يجب على الله تعالى نصب الامام المعصوم ليكون لطفا في اداء الواجبات العقلية وفي الاجتناب عن القبائح العقلية وليكون شرعا حافظا للدين عن الزيادة وقال قدماء الشيعة انه يجب على الله تعالى والنقصان
نصب الامام ليعلمهم احوال الاغذية والادوية ويعرفهم

السموم المهلكة ويعلمهم الحرف والصناعات ويصونهم
عن الآفات والمخافات فهذا تفصيل قول من قال انه
يجب نصب الامام اما الذين قالوا انه يجب وغير واجب
فهم فرق الاول قال الاصم نصب الامام عند ظهور الفتن واجب
واما عند العدل والامن فلا الثاني قال بعضهم نصب الامام
عند ظهور الفتن غير واجب لانه ربما يصير نصبه سببا لتمرد
بعضهم عن طاعته فيزداد الفتنة اما عند ظهور العدل
فواجب الثالث قول اكثر الخوارج وهو انه لا يجب
نصب الامام في شي من الاوقات فان فعلوه جاز وان تركوه
جاز ايضا فهذا تفصيل مذاهب الناس في هذه المسئلة
ولنا فيه مقامان احدهما بيان انه يجب على الخلق نصب
رئيس لانفسهم والثاني بيان انه لا يجب على الله نصب
الامام لهم اما المقام الاول فالدليل الاول ان نصب
الامام يتضمن اندفاع ضرر لا يندفع الا بنصبه ودفع
الضرر عن النفس واجب بقدر الامكان وهذا يقتضي
ان يجب على العقلا ان ينصبوا لانفسهم اماما بيان المقام
الاول انا نرى ان البلاد اذا حصل فيه رئيس قاهر
مهيب سائس يامرهم بالافعال الجميلة ويزجرهم
عن القبائح كان حال البلد في البعد عن التشويش
والفساد والقرب من الانتظام والصلاح اتم
مما اذا لم يكن لهم مثل هذا الرئيس والعلم به ضروري
بعد استقراء العادات فثبت ان نصب الامام
يقتضي

يقتضي اندفاع انواع من المضار لا تندفع الا بنصبه واذا
كان كذلك كان نصب هذا الرئيس دافعا للضرر عن
النفس واما ان دفع الضرر عن النفس واجب بقدر
الامكان فهذا متفق عليه بين العقلا اما عند من يقول
بالحسن والقبح العقليين فانه يقول وجوب هذا معلوم
في بداية العقول واما عند من لا يقول بذلك فانه
يقول وجوب هذا ثابت باجماع الانبيا والرسل
وباتفاق جميع الامم والاديان فان قيل كما في نصب هذا
الرئيس هذه المصالح لكن فيه انواع من المفاسد منها
انهم ربما يستنكفون عن طاعته فيزداد الفساد ومنها
انه ربما يستولي عليهم فيظلمهم ومنها ان بسبب نخوة الرياسة
يكثر الخرج فيفضي الى اخذ الاموال عن الضعفا والفقرا
قلنا لا نزاع في ان هذه المحظورات قد يحصل لكن كل
عاقل يعلم انه اذا قوبلت المفاسد الحاصلة من عدم
الرئيس المطيع بالمفاسد الحاصلة من وجوده فان
المفاسد الحاصلة من عدمه ازيد بكثير من المفاسد
الحاصلة من وجوده وعند وقوع التعارض يكون
العبرة بالرجحان فان ترك الخير الكثير لاجل الشر
القليل شر كثير فهذا ما في هذا المقام المقام الثاني
في بيان انه لا يجب على الله تعالى نصب هذا الامام والخلاف
فيه مع الاسمعيلية والاثنا عشرية على ما شرحناه فنقول

الدليل على انه لا يجب على الله عز وجل نصبه لو وجب على الله تعالى
نصب الامام لكان الوجوب اما لنفس امام يتمكن
المكلف من الرجوع اليه والانتفاع به في دينه
او دنياه والوجوب بنصب امام سواء كان كذلك
او لم يكن والقسمان باطلان فالقول بالوجوب باطل
انما قلنا ان القسم الاول باطل لانه عز وجل غير موجود
ولو كان ذلك واجبا على الله تعالى لفعله لكنه ما فعله فان
الواحد منا اذا احتاج الى هذا الامام فرام ان يستفيد منه
علما او دينا او يحصل بواسطته لنفسه منفعة او يدفع
منها مضرة فلو رام تحصيله كان لم يجد منه البتة اثرا
فلذا ولا خبرا والعلم بذلك ضروري وانما ان القسم الثاني
باطل لان المقصود من نصب هذا الامام اما منفعة دينية
او دنيوية لا محالة والانتفاع به يعتمد امكان الوصول
اليه ولما تعذر امكان الوصول اليه تعذر ذلك
الانتفاع به واذا تعذر ذلك الانتفاع به لم يكن في
نصبه فائدة اصلا فكان القول بوجوب نصبه عبثا
فان قيل ان في نصبه اعظم الفوائد والمنافع وهو
ان يكون لطفا في معرفة الله تعالى على قول الامامية
او ان يكون لطفا في اداء الواجبات العقلية الا
ان الظلمة يخوفونه تخويفا احتاج معه الى الاختفاء
والاستتار فالذنب منهم حيث اخرجوه الى
الاختفاء والجواب ان هذا المكلف المعين

اذا لم يفعل

اذا لم يفعل فعلا الا ويجب ان يصير الامام خائفا منه
ثم انه يتعين على الامام كيفية توصله الى هذا الامام بشيء من الطرق
فقد صدر عنه مجرد ما يخشى هذا الانتفاع الا بامر صدر منه فكان
يجب على الله تعالى ان يأمر الامام بان يظهر نفسه لهذا المحتاج
فلما لم يوجد شيء من ذلك علمنا انه لا اصل لهذا الحديث واحتج
الشريف ... على انه يجب على الله تعالى نصب الامام بان قال نصب
الامام لطف واللطف واجب على الله تعالى فيلزم ان يكون
نصب الامام واجبا على الله تعالى واعلم ان مرادنا من اللطف
الامر الذي علم الله تعالى من حال المكلف انه متى وجد ذلك
الامر فان حاله في قبول الطاعات والاحتراز عن المعاصي اقرب
مما اذا لم يوجد ذلك الامر بشرط ان لا ينتهي الى حد الالجاء
اذا عرفت هذا فنقول انما قلنا ان نصب الامام لطف
لان الخلق اذا كان لهم رئيس قاهر يمنعهم عن المعاصي
ويأمرهم بالطاعات كان حالهم في القرب من الطاعات
والبعد عن المعاصي اكمل مما اذا لم يكن مثل هذا الرئيس والعلم بصحة
ما ذكرناه بعد استقراء العادات ضروري وانما قلنا ان
اللطف واجب على الله تعالى لوجهين الاول انه لو لم يفعله
صار ناقضا لغرضه وعلم ان ذلك الانسان لا يحضر تلك
الضيافة الا اذا ذهب المضيف اليه بنفسه والتمس منه
الحضور فان صدق فيما قال انه يريد حضور ذلك
الانسان في ضيافته وجب ان يذهب اليه بنفسه ويلتمس
منه الحضور فاذا لم يذهب اليه ولم يلتمس منه الحضور
مع علمه بانه لو لم يفعل ذلك لم يحضر علمنا انه ما كان

بر مقهور وكذلك الانسان في ضيافته فكذا انه تعالى اراد من العبد
فعل الطاعات والاجتناب عن المحذورات وعلم انه لا يقدم
العبد على ذلك الا اذا نصب اليه له اماما وجب ان يكون
تلك الارادة مستلزمة لارادة نصب الامام فان لم يرد
هذا امتنع كونه مريدا لذلك الطاعات الثاني ان فعل
اللطف ازاحة لعذر المكلف فوجب ان يكون
واجبا قياسا على التمكين والجواب من وجوه كثيرة
ذكرناها في كتاب نهاية العقول وفي كتاب المحصول
في الاصول ونذكر ههنا نكتة كافية في هذا الباب
الاول لا نم ان نصب الامام لطف وبيانه هو
ان اللطف الذي قررتموه انما يحصل من نصب
امام قاهر سائس يرجى ثوابه ويخشى عقابه
وانتم لا تقولون بوجوب نصب هذا الامام واما
الامام الذي لا يدري في الدنيا منه اثر ولا خبر فلا نم
انه لطف البتة فان الامام الذي يمكن بيان
كونه لطفا لا توجبون وجوده والذي توجبون
وجوده لا يمكن بيان كونه لطفا فسقط الاستدلال
الثاني كما ان كون الخلق اقرب الى الطاعة والبعد عن
المعصية اتم واكمل عند وجود الامام منه عند عدمه
فكذلك هذه الاحوال اكمل عند وجود المفتي المعصوم
وانتم لا توجبون شيئا من ذلك على الله تعالى فعدم والعساكر المعصومة
وجوب هذه الاشياء اما ان يكون لاجل ان

الوجب

الوجب تحصيل اصل التمكين فاما تحصيل تكميل التمكين
فغير واجب او يكون كون القضاة والعساكر معصومين
وان كان لطفا من هذا الوجه الا انه ربما اشتمل على وجه
خفي من وجوه المفسدة لا نعرفه فلا جرم لم يجب
على الله تعالى نصب القضاة المعصومين والعساكر
المعصومين وعلى التقديرين فلم لا يجوز مثله في
هذه المسئلة الثالث لم لا يكون نصب الامام مشتملا على المصلحة
من بعض الوجوه لا يمنع اشتماله على المفسدة من وجه
آخر وان كان كذلك لا يكون واجبا على الله تعالى الا اذا كان
خاليا عن جميع الجهات المفسدة فاذن لا يتم القول
بان نصب الامام لطف بمجرد ما ذكرتم بل لا بد معه
من بيان كونه عن جميع جهات المفسدة وانتم ما فعلتم خاليا
ذلك فاذن لم يثبت ان نصب الامام لطف الرابع
انا في هذا المقام انما نتكلم مع المعتزلة وهم يسلمون لنا
ان المعرفة انما يجب علينا تحصيلها لكونها لطفا
في اداء الواجبات العقلية فان كان مجرد تجويز اشتمال
الشيء على المفسدة يمنع من الحكم بكونه لطفا وجب
ان لا نحكم بكون المعرفة لطفا لان هذا الاحتمال
قائم فيها كما انا نقول الفرق ظاهر وذلك لان المعرفة
لطف يجب تحصيلها ونحن اذا عرفنا في الشيء
كونه مشتملا على جهة من جهات الحسن ولم نعرف جهة

من جهات القبح علمت على ظننا كونه لطفاً والظن في حقنا
قائم مقام العلم في كونه سبباً لوجوب الفعل علينا فلا
جرم كفى هذا القدر في ان يجب علينا تحصيل معرفة الله
اما انتم فانما توجبون نصب الامام على الله تعالى ولا يمكن
الجزم بوجوبه على الله تعالى الا اذا ثبت انه في علمه
خال عن جميع جهات المفسدة فاين احد البابين
عن الاخر بل لو ورد دليل سمعي على ان الله تعالى فعل
ذلك لاستدللنا بان الله فعل على خلوه عن جميع جهات
القبح وعلى كونه لطفاً اما انتم عكستم هذا الباب
فاستدللتم بكونه لطفاً في نفسه على انه واجب
على الله تعالى فظهر الفرق بين البابين الرابع لا يبعد
وجود زمان متى نصب لاهل الزمان رئيس سائس لاستنكفوا
عن طاعته فيصير نصب الرئيس في ذلك الزمان سبباً لازدياد
الفتنة لا يقال هذا وان كان محتملاً الا انه نادر والنادر لا عبرة
به لانا نقول هب انه نادر الا انه لا زمان الا ويحتمل ان يكون
ذلك الزمان زماناً لذلك النادر وبتقدير ان يكون كذلك
لم يكن نصب الرئيس فيه واجباً وح لا يمكنكم ان تقطعوا
في شيء من الازمنة بانه يجب نصب الرئيس على الله تعالى الخامس
انكم اما ان تدعوا بان نصب الامام لطف في الشرعيات او في
العقليات فان كان الاول فيبطل قولكم لان خلو الزمان
عن التكليف الشرعية جائز فالامام الذي هو لطف فيه
اولى ان يجوز خلو الزمان عنه وان كان الثاني فنقول

اما ان تدعوا

اما ان تدعوا ان الامام لطف في ادخال تلك الواجبات
العقلية في الوجود سواء كان ادخالها في الوجود لاجل
وجه وجوبها او لا لهذا الوجه واما ان يقولوا بان
الامام لطف في ان يدخلها المكلف في الوجود لاجل
وجه وجوبها والاول باطل لان ادخالها في الوجود لا لاجل
وجه وجوبها لا عبرة به البتة فلم يبق لكم الا ان تدعوا
ان الامام لطف في ان يدخل المكلف الواجبات
العقلية في الوجود لاجل وجه وجوبها وهذا مما يمكنكم
ان تذكروا في تقريره شيئاً وذلك لان ادخال الفعل
في الوجود لاجل وجه وجوبها عبارة عن كيفية من كيفيات
الدواعي القائمة بالقلوب ومن اين يمكن اثبات ان لنصب
الامام اثرا في هذه الكيفيات بل لو قيل ان الامر بالعكس
لكان اولى لان الممنوع متبوع فاذا صار الانسان محمولا
على فعل من الافعال بالتخويف صار نفورا عنه واذا صار
ممنوعا عن شيء صار راغبا فيه فثبت ان هذه التمويهات
التي يذكرها هؤلاء الاثنا عشرية تمويهات محضة وانه متى
بحث عن محل الخلاف على التعيين لا يمكنهم ان يذكروا
في تقرير مذهبهم بعد التلخيص خيالا فضلا عن حجة السادس
وهو ان عند حصول هذا اللطف المقرب اما ان يعلم
الله تعالى انه حصل ما يمنع عن الفعل او يعلم انه لم يحصل
هذا المانع البتة فان كان الاول فلا يجب في العقول انه لم
فعل مثل هذا اللطف لانه اذا كان بتقدير وجوده

لا يحصل الفعل كما ان بتقدير عدمه ايضا لا يحصل لم يكن فعل مثل هذا اللطف واجبا بل العقل يوجب الامتناع منه لانه لا فائدة في فعله البتة وان كان الثاني وهو ان الله تعالى علم ان هذا اللطف يرجح جانب الفعل وعلم انه لم يحصل معه ما يمنع من الفعل فمثل هذا يقتضي حصول الاثر على ما قررناه في مسألة خلق الافعال فلو كان نصب الامام لطفا بهذا التفسير لزالت المفاسد وحصلت المصالح لا محالة ولما لم يكن كذلك وجب ان لا يكون نصب الامام لطفا

التاسع هذا الذي يجعل نصب الامام لطفا فيه ان كان الله تعالى عالما بوقوعه كان واجب الوقوع فلا حاجة به الى هذا اللطف وان كان عالما بعدم وقوعه كان ممتنع الوقوع فلم يكن للطف فيه اثر البتة سلمنا ان نصب الامام لطف لكن لا نسلم ان اللطف واجب وقد قدمنا ما يدل على انه لا يجب على الله تعالى شيء اصلا فهذا هو الكلام المختصر في هذا الباب

الفصل الثاني في انه لا يجب ان يكون الامام معصوما قال اصحابنا والمعتزلة والزيدية والخوارج لا يجب ان يكون الامام معصوما وقالت الاسمعيلية والاثنا عشرية يجب لنا انا سنقيم الدلالة على صحة امامة ابي بكر واجمعت الامة على انه ما كان واجب العصمة اقول انه ما كان معصوما فيحصل لنا من مجموع هاتين المقدمتين ان الامام ليس من شرطه ان يكون واجب العصمة اما الاثنا

العصمة

عشرية

عشرية فقد احتجوا على وجوب عصمة الامام بوجوه الشبهة الاولى انا انما اوجبنا الخلق الى الامام لجواز الخطأ عليهم فلو حصل للامام هذا المعنى افتقر هو ايضا الى امام آخر فيلزم التسلسل او الدور وهما محالان فوجب ان لا يتحقق فيه جواز الخطأ وعلم انهم احتجوا فقالوا ان دليلنا في وجوب وجود الامام وفي وجوب عصمته بعينه هو عين الدليل الذي يقرر وجوب وجوده وذلك لانا نقول العالم يجوز وجوده ويجوز عدمه فافتقر رجحان وجوده على عدمه الى مرجح فكذا قلنا الخلق يجوز عليهم الطاعة ويجوز عليهم المعصية فافتقر رجحان الطاعة على المعصية الى مرجح وهو الامام ثم قلنا الجواز الذي هو علة الحاجة الى المؤثر غير حاصل في الصانع والا لافتقر الى مؤثر آخر فيلزم اما الدور واما التسلسل فكذا ههنا قلنا جواز الاقدام على المعصية غير حاصل في الامام والا لافتقر الى امام آخر فيلزم اما التسلسل واما الدور فثبت ان مسئلة الامامة بعينها مطابقة لمسئلة اثبات الصانع

الشبهة الثانية في وجوب العصمة انه ثبت بالتواتر عن رسول الله صلى الله عليه وآله ان الشريعة التي جاء بها باقية وانه اوجبها على جميع المكلفين الى قيام القيامة ولما اوجبها على جميع المكلفين وجب وصولها الى جميع المكلفين والا لكان ذلك تكليف ما لا يطاق واذا ثبت هذا فنقول هذه الشرائع لا بد لها من حافظ يحفظها عن التغير ومن ناقل ينقلها الينا وذلك الناقل لا بد وان

يكون واجب العصمة اذ لو لم يكن كذلك لم يكن نقله مفيدا
للعلم وذلك الناقل الذي هو واجب العصمة اما ان
يكون مجموع الامة على ما يذهب اليه من يقول الاجماع حجة
او بعض احاد الامة والاول باطل لان وجوب
عصمة كل الامة غير ثابت بالعقل لانا نرى المتضاربين
على اكثرهم مجمعين على الاباطيل فاذن وجوب عصمة
مجموع الامة لا يعرف الا بالدلائل السمعية وكل دليل
نقلي فانه لا يبعد تطرق النسخ والتخصيص اليه فاذن
كل دليل يدل على ان الاجماع حجة فانه لا يتم كونه دليلا
الا اذا عرفنا انه لم يوجد له ناسخ ولا مخصص وانما
يحصل لنا العلم بهذا العدم ان لو عرفنا انه لو حصل
هذا الناسخ او هذا المخصص لوجب ان يصل الينا وانما
يعرف انه لو كان لوصل الينا لو علمنا انه لا يجوز
على الامة ان تخلوا بنقل بعض الشريعة وانما يعرف انه
لا يجوز منهم هذا الاخلال اذا عرفنا كونهم موصوفين
بوجوب العصمة فثبت ان العلم بانه لم يحصل الاخلال
بنقل الشريعة متى استفدناه من الاجماع لزم الدور
والدور باطل فكان هذا القسم باطلا واذا بطل هذا
القسم ثبت ان هذا المتكفل بنقل الشريعة وحفظها
عن التغيير والتبديل اشخاص معينون موصوفون بوجوب
العصمة وذلك هو المطلوب لا يقال لا يجوز ان تبقى الشريعة

تبقى

تبقى محفوظة بنقل اهل التواتر لانا نقول نقل اهل التواتر
يدل على ان ما نقلوه صحيح لكن لا يدل على ان الذي لم ينقلوه
لم يوجد فلم يبعد الباقي من الاخر وهذه الشبهة كانوا
يرتبونها على وجوه مختلفة ونحن رتبناها لهم على هذا الوجه
الشبهة الثالثة ان الامام في اللغة عبارة عن الشخص الذي يؤتم به
والمقتدى كالرداء اسم لما يرتدى به واللحاف اسم لما يلتحف
به اذا ثبت فنقول لو جوزنا الذنب على الامام فحال اقدامه
على ذلك الذنب اما ان يقتدى به او لا يقتدى به فان
كان الاول كان الله تعالى قد امرنا بالذنب وانه غير جائز وان
كان الثاني خرج الامام عن كونه اماما فان الامام اذا رايناه على
حسنة فعلناه وان رايناه على قبيحة لم نفعله فحينئذ لا نكون متبعا
له ومقتديا به بل نكون متبعا للدليل وذلك يقدح
في كونه اماما فثبت ان الخطا على الامام غير جائز الشبهة الرابعة
لو جاز الذنب على الامام فبتقدير اقدامه على سفك
الدماء واستباحة الفروج وانواع الظلم اما ان يجب على
الرعية منعه عن هذه الافعال او لا يجب فان وجب
فاما ان يجب ذلك على مجموع الامة او على احاد الامة لا
جائز ان يقال يجب على مجموع الامة منعه عن تلك الافعال
لوجهين الاول ان اطباق جميع الرعايا الموجودين
في الشرق والغرب على الفعل الواحد ممتنع فحينئذ لا يحصل
منع الامام عن تلك الافعال المنكرة البتة الثاني انا نرى ان الملك
العظيم اذا قدم على فعل قبيح فكل واحد من احاد الرعايا

يخاف من اظهار الانكار عليه لانه يخاف ان يصير غيره موافقا
لذلك الملك في ذلك الفعل القبيح ويحتج بانه دون هذا الواحد
الذي اظهر الانكار ويقتلونه واذا كان هذا الخوف حاصلا لكل
واحد من آحاد الرعية يمتنع اجتماعهم على منع ذلك الملك
عن ذلك الفعل واما القسم الثاني فهو ان يجب على كل واحد
من آحاد الرعية اظهار الانكار على الملك الكبير فهذا ايضا
بعيد لوجهين الاول ان واحدا من آحاد الرعية لا يقوى
على مقاومة مهر صغير القرى فكيف على مقاومة ملك الدنيا
الثاني ان المقصود من نصب الامام ان يؤدب كل واحد من آحاد
الرعية فلو كلفنا كل واحد من آحاد الرعية ان يؤدب الامام
لزم الدور فان هذا انما يتفرع عن معرفته من ذلك
بسبب هذا ومعلوم ان الدور باطل واما القسم الثالث
فهو ان يقال بان عند اقدام الامام على المعاصي والفواحش
لا يجوز منعه عنها البتة فهذا ايضا باطل لان الدلائل الدالة
على وجوب الامر بالمعروف والنهي عن المنكر عامة فيتناول
الامام وغيره وايضا فعلى هذا التقدير يكون نصب
الامام سببا لتكثير الفواحش ومعلوم ان المقصود منه
تقليلها فهذا نقض للغرض فثبت ان الامام
لو لم يكن واجب العصمة لافضى الى هذه الاقسام الباطلة
فوجب القول بكونه باطلا الشبهة الخامسة التمسك بقوله تعالى
لابراهيم ع قال اني جاعلك للناس اماما قال
ومن ذريتي قال لا ينال عهدي الظالمين دلت الآية
على ان عهد الامامة لا يصل الى من كان ظالما وكل من
كان مذنبا فانه ظالم قال الله تعالى فمنهم ظالم لنفسه

فصارت

فصارت الآية نصا في ان كل من كان مذنبا سواء كان ذنبه
ظاهرا او باطنا فانه لا يكون اماما واذا كان كذلك ثبت
ان الامام لا بد وان يكون معصوما والجواب عن الشبهة
الاولى انها مبنية على مسئلة اللطف وهي ان الخلق لما كان
اللطف عليهم جائزا احتاجوا الى نصب الامام وقد تقدم
الجواب عن كلامهم فيه والجواب عن الشبهة الثانية
ان الشريعة انما تبقى محفوظة بنقل الناقل المعصوم
لو كان ذلك الناقل المعصوم بحيث يرى ويمكن الوصول
اليه والرجوع الى قوله فاما اذا لم يكن كذلك فكيف تصير
الشريعة محفوظة بنقله فسقطت هذه الشبهة
والجواب عن الشبهة الثالثة انه لا نزاع في انه يجب على
كل واحد من آحاد الرعية ان يقتدي بنواب الامام
من القضاة والعلماء والشهود مع انهم بالاتفاق
ليسوا معصومين وكل ما يقولونه فيهم فهو جوابنا عن
الامام الاعظم والجواب عن الشبهة الرابعة المعارضة
ايضا بنواب الامام وذلك لان المعصوم اذا فوض
الامارة والوزارة الى بعض الناس فذلك المفوض
اليه غير معصوم فبتقدير صدور الذنب عنه
فالى من الامام الاكبر وحده لا يقدر على دفع ذلك
الامير مع عساكره الكثيرة الا ترى ان عليا ع لم
يقدر على دفع معاوية عن الامرة مع ما كان معه
من العساكر الكثيرة فضلا عن ان يقدر عليه وحده

الاكبر

الثاني هو ان الدافع لذلك الامير هو الامام مع عسكره وهذا
ايضا باطل لان عسكره ليسوا معصومين فربما لا يمتثلون
امر الامام المعصوم فثبت ان تفويض الامارة والوزارة
الى غير المعصوم سبب لازدياد الشر والفتنة فكلما
يقولونه ههنا فنحن ايضا نقول في الامام وكذلك الجواب
عن الشبهة الخامسة ان الآية دالة على ان شرط الامام
ان لا يكون مشتغلا بالذنب فاما ان يكون واجب
العصمة فلا دلالة في الآية عليه الفصل الثالث
فيما به يصير الامام اماما اتفقت الامة على ان نص
الله تعالى ونص رسوله على شخص بالامامة سبب مستقل
بصيرورته اماما لكنهم اختلفوا في انه هل يصير اماما
بطريق آخر سوى هذا التنصيص والافضلية الزيدية
ان الفاطمي اذا كان عالما زاهدا وخرج بالسيف ودعا
الى نفسه بالامامة صار اماما وقال اصحابنا والمعتزلة
عقد البيعة سبب لحصول الامامة والاثنا عشرية
انكروا ذلك لنا انا سنقيم الدلالة على صحة امامة
ابي بكر وامامته لم تنعقد الا بالبيعة وهو يقتضي
ان يكون البيعة طريقا لحصول الامامة واما
الاثنا عشرية فقد احتجوا على ان البيعة لا يمكن
ان يكون سببا لحصول الامامة بوجوه الشبهة
الاولى ان هؤلاء الذين يبايعون الامام لا قدرة

لهم البتة

لهم البتة على التصرف في احاد الامة في اقل مهم من مهماتهم ومن لا قدرة
له على التصرف في اقل الامور على اقل الاشخاص كيف يعقل ان
يكون له قدرة الغير على التصرف في جميع اهل الشرق والغرب قدرة على
الشبهة الثانية ان اثبات الامامة بالعقد والبيعة يفضي
الى الفتنة لان اهل كل بلد يقولون الامام منا اولى والعقد
الصادر منا ارجح ولا يمكن ترجيح البعض على البعض فيفضي
الى الهرج والمرج واثارة الفتنة ومعلوم ان المقصود
من نصب الامام ازالة الفتنة بقدر الامكان فنصب الامام
بطريق البيعة يفضي الى التناقض فكان باطلا الشبهة الثالثة
ان منصب الامامة اعلى واعظم من منصب القضاء والحسبة
فاهل البيعة لما لم يتمكنوا من نصب القاضي والمحتسب فبان لا
يتمكنوا من نصب الامام الاعظم اولى الشبهة الرابعة الامام نائب الله تعالى
ونائب رسوله ونيابة الغير لا تحصل الا باذن ذلك الغير
فوجب ان لا تثبت الامامة الا بنص من الله تعالى ونص
رسوله فثبت ان الامامة لا تثبت الا بالنص الشبهة الخامسة
ان الامام يجب ان يكون واجب العصمة وان يكون افضل
الخلق كلهم وان يكون اعلم الامة كلهم وان يكون مسلما فيما بينه
وبين الله تعالى ولا اطلاع لاحد من الخلق على هذه الصفات
والله تعالى هو العالم بها واذا كان كذلك وجب ان لا يصح
نصب الامام الا بالنص والجواب عن الاول انه منقوض
بان القاضي لا قدرة له على التصرف في المدعى عليه ثم
انه بعقده يصير القاضي متمكنا من التصرف فيه فكذا ههنا

والجواب عن الثانية ان الترجيح يحصل اما بزيادة العلم او الزهد او السن او النسب او كثرة ميل الخلق اليه فان حصل الاستواء في الكل وتعذر الترجيح تدافعا ويبتدأ بعقد آخر والجواب عن الثالثة انه لا استبعاد في ان باذن الله تعالى في تولية الامامة ولا باذن في تولية القضاء وايضا فالتحكيم جائز على مذهب الفقهاء والجواب عن الرابع وهو قولهم انه اذا كان نصب الامام من الامة كان الامام نائب الامة لا نائب الله تعالى قلنا لم لا يجوز ان يكون اختيار الامة شخصا معينا كاشفا عن كونه نائبا لله تعالى يكشف
والجواب عن الخامسة انا لا نسلم ان العلم القطعي بحصول تلك الصفات شرط بل الشرط عندنا حصول الظن فقط والله اعلم

الفصل الرابع في اقامة الدلالة على ان الامام الحق بعد رسول الله صلى الله عليه وآله ابو بكر والمعتمد في المسألة ان الامة مجتمعة على ان الامام الحق بعد رسول الله صلعم اما ابو بكر واما علي واما عباس وبطل القول بان الامام هو علي او عباس فوجب القطع بان الامام ابو بكر واعلم ان هذا الدليل مبني على مقدمات المقدمة الاولى ان الامة مجتمعة على ان الامام بعد رسول الله صلعم احد هؤلاء الثلثة واعلم ان الانصار طلبوا الخلافة لانفسهم فقالوا الامر فيكوا منا امير ومنكم امير فلما ناظرهم في ذلك ابو بكر تركوا قولهم وصار ذلك القول باطلا باجماع الامة وكل من نظر في كتب السير علم وتيقن اتفاق الامة على ان الامام بعد رسول الله صلعم

ليس لاحد

ليس لاحد هؤلاء الثلثة المقدمة الثانية ان عليا رضه ما كان بعد وفات الرسول صلعم في العجز بحيث لا يمكنه طلب حق نفسه وما كان ابو بكر في القوة والسلطنة بحيث يمكنه غصب الحق من علي والدليل عليه ان عليا كان في غاية الشجاعة والمهابة وكانت فاطمة رضها مع علو منصبها زوجة له وكان الحسن والحسين ابنيه وكان العباس مع علو منصبه معه فانه يروى في الاخبار ان العباس قال لعلي امدد يدك ابايعك حتى يقول الناس بايع عم رسول الله ابن عم رسول الله صلعم فلا يختلف عليك اثنان والزبير مع غاية الشجاعة كان مع علي فانه يروى انه سل السيف وقال لا ارضى بخلافة ابي بكر واما ابو سفيان فانه قال ارضيتم يا بني عبد مناف ان يلي عليكم تيم والله لاملأن الوادي خيلا ورجلا واما جملة الانصار فانهم كانوا اعداء ابي بكر وذلك لانهم طلبوا الامامة لانفسهم فمنعهم ابو بكر عنهم بقوله عم الائمة من قريش ولو كان علي رضه منصوصا عليه بنص ظاهر المعرفة لقالوا لابي بكر ولم يعرفوه
نحن اردنا ان نأخذ الخلافة لانفسنا فلما منعتنا عنها فنحن ايضا نمنعك عن الظلم ونسلمها الى مستحقها فان المعلوم ان الخصم القوي اذا وجد مثل هذا الطعن لا يتركه فثبت بما ذكرناه ان الامامة لو كانت حقا لعلي بالنص لكان في غاية القدرة على اخذها ومنع الظالم المنازع فيها واما ابو بكر فمعلوم انه ما كان

معه عسكر ولا شوكة ولا مال وعند الترد وافق انه كان ضعيف
جبانا ومتى كان الامر كذلك استحال في مثل علي مع
كثرة اسباب القوة والشوكة في حقه ان يصير عاجزا في يد
شيخ ضعيف ليس له مال ولا عسكر ولا قوة بدن ولا قوة
قلب ثم يبلغ ذلك العجز الى ان لم يخرج عن داره ولم
يظهر المحاربة والمنازعة بوجه من الوجوه هذا مما لا يقبله
العقل البتة واعلم ان اعتقاد الاثني عشرية في هذا الباب
عجيب وذلك لانهم اذا وصفوا عليا بالشجاعة والشوكة
بالغوا في ذلك الوصف بحيث يخرجونه عن المعقول
واذا تكلموا في هذه المسئلة وصفوا عليا بالعجز ويبالغون
فيه غاية المبالغة بحيث يخرجونه عن المعقول المقدمة
الثالثة ان نقول ثبت بالاجماع ان الامام الحق هو احد
الثلثة فنقول وجدنا عليا وعباسا رض تركا
المنازعة مع ابي بكر فذلك الترك اما للعجز او للقدرة
لا جائز ان يكون للعجز لما قررناه في المقدمة الثانية
فثبت انهما تركا المنازعة مع القدرة على المنازعة
فان كانت الامامة حقا لواحد منهما كان ترك
هذه المنازعة معصية كبيرة وذلك يوجب انعزالهما
ثبت القول بامامة ابي بكر وان لم تكن الامامة حقا
لهما وجب ان يكون حقا لابي بكر لئلا يخرج عن اقوال
جميع الامة فثبت انه لا بد على كل حال من الاعتراف
بامامة ابي بكر واعلم ان الكلام المعنى لهذا الدليل

واذا ثبت انعزالهما ثبت الحق

الا كلامهم

الا كلامهم المشهور من ان عليا رض انما ترك المحاربة لاجل التقية
والخوف ونحن ابطلنا هذا الكلام فبقي الدليل سالما عن الاسولة
واما الشبهة فقد احتجوا على ان الامام الحق بعد رسول الله صلعم علي
ابن ابي طالب بوجوه الشبهة الاولى وهي التي عليها يعولون
وبها يصولون انهم قالوا اجمعت الامة على ان الامام الحق
بعد رسول الله صلعم اما علي او ابو بكر او العباس ولا يجوز ان يكون
الامام الحق بعد رسول الله صلعم ابا بكر او العباس فتعين ان يكون
الامام هو علي فيفتقر في تقرير هذا الدليل الى تقديم مقدمات المقدمة
الاولى ان الاجماع حجة قالوا والدليل عليه انا قد دللنا على
ان زمان التكليف لا يخلو عن معصوم البتة وقول المعصوم حجة فاذا
حصل الاجماع كان ذلك الاجماع مشتملا على قول ذلك المعصوم
فوجب ان يكون الاجماع حجة المقدمة الثانية ان ابا بكر
والعباس لم يكونا صالحين للامامة قالوا لانه ثبت بالعقل
ان الامام لا بد وان يكون واجب العصمة وثبت باجماع
الامة ان ابا بكر والعباس ما كانا واجبي العصمة بل ربما
قيل انهما كانا ~~انهما كانا~~ معصومين لكن لم يقل احد
من الامة بانهما كانا واجبي العصمة واذا ثبت ان الامام
يجب ان يكون واجب العصمة وثبت انهما ما كانا واجبي
العصمة ثبت انهما ما كانا صالحين للامامة ولما بطلت
امامتهما وجب القطع بامامة علي رض حتى لا يخرج الحق
عن قول كل الامة فهذا هو العمدة الكبرى للاثني عشرية

في المسئلة الشبهة الثانية قالوا لو كان ابو بكر اماما لكانت
امامته اما ان ثبت بالنص او بالبيعة والقسمان باطلان
فبطل القول بامامته اما الحصر فلان كل من قال بامامته
لم يثبتها الا باحد هذين الطريقين وانما قلنا انه لا يمكن
اثباتها بالنص لانه لو كان منصوصا عليه بالامامة لكان تفويضه
يوم السقيفة امامة نفسه على البيعة من اعظم المعاصي وذلك
يقدح في امامته ولكان قوله اقيلوني من اعظم المعاصي
وانما قلنا انه لا يمكن اثباتها بالبيعة للوجوه التي حكيناها في
الفصل الثالث عنهم في بيان انه لا يجوز ان يكون البيعة
طريقا الى ثبوت الامامة قالوا فثبت انه لو كان اماما
لكانت امامته باحد هذين الطريقين وثبت فساد
كل واحد منهما فبطل القول بكونه اماما الشبهة الثالثة
قالوا انه عليه السلام نص على امامة علي رضه نصا جليا
لا يقبل التاويل فوجب القطع بكونه اماما والذي يدل
على وجود هذا النص الجلي ان هذا النص ثبت بخبر التواتر
وخبر التواتر يفيد العلم انما قلنا انه ثبت بخبر التواتر
لان خبر التواتر عن الامور الماضية يعتبر في كونه مفيدا
للعلم ثلاث شرائط اولها ان يكون المخبرون بلغوا
في الكثرة والتفرق في البلاد بحيث يمتنع عقلا
اتفاقهم على الكذب وهذا الشرط حاصل ههنا وذلك

لان الشيعة

لان الشيعة مع كثرتهم وتفرقهم في مشارق الارض ومغاربها
يخبرون عن وجود هذا النص وثانيها ان يكون المخبرون
انما يخبرون عن امر محسوس وهذا الشرط ههنا حاصل و
ذلك لان المخبر عنه تنصيص محمد صلعم على امامة علي وذات
محمد صلعم وذات علي وتكلم محمد بهذا الكلام وكل ذلك
امر محسوس وهذا الشرط ههنا حاصل وثالثها ان يكون
حال المخبرين في كثرتهم وامتناع اتفاقهم على الكذب
في كل الازمنة مثل ما في هذا الزمان والدليل الذي يدل
على حصول هذا الشرط في هذه الواقعة وجهان الاول
ان هؤلاء الشيعة مع كثرتهم وامتناع اجتماعهم على
الكذب يخبرون بانهم اخبرهم قوم شانهم كذلك وان
الطبقة الثانية والثالثة وهكذا الى جميع الطبقات الى
زمان محمد صلعم وعلي عم كانوا في الكثرة وامتناع الاجتماع على
الكذب على ما هم عليه في هذا اليوم ولما كان اهل زماننا بالغين
في حد التواتر وهؤلاء قد اخبروا ان كل واحد من الطبقات
الماضية هكذا كانوا حصل العلم بان الطبقات الماضية
كانوا على هذه الصفة الثاني لو فرضنا ان بعض الطبقات
الماضية كانوا اقل من عدد التواتر لوجب ان يشتهر
ذلك وان لا يصل هذا الخبر الينا فلما وصل هذا الخبر
الينا علمنا ان المخبرين عن هذا الخبر في جميع الطبقات
كانوا موصوفين بالصفات المعتبرة في التواتر فثبت

بما ذكرنا حصول التواتر في نص رسول الله صلعم على امامة علي رض
وخبر التواتر يفيد العلم وكذلك يفيد المطلوب الشبهة الرابعة
ان الامام منصوص عليه من قبل الله تعالى ومن قبل رسوله
ومتى كان الامر كذلك وجب ان يكون الامام هو علي ابن
ابي طالب والفرق بين هذه الشبهة والشبهة الثانية انهم
في الشبهة الثانية بينوا انه لا يجوز ان يكون البيعة طريقا
الى ثبوت الامامة واما ههنا فانهم يقولون البيعة
لا يجوز ان يكون طريقا الى الامامة بل لو ثبت ان البيعة
يجوز ان يكون طريقا الى الامامة الا انا نقيم الدلالة على
ان الرسول عم نص على صحة امامة من يكون اماما بعده
ثم من بعد ذلك تبين ان المنصوص عليه لا بد وان يكون هو علي
ابن ابي طالب انما قلنا انه عم نص على امامة من كان اماما
بعده لوجوه الاول ان النبي عم لم يخرج قط من المدينة
الا وقد استخلف فيها رجلا وانما كان يفعل ذلك
لئلا امر الرعية وهذا المعنى بعد الموت اهم لان رعاية
المصالح وقت الغيبة وان كانت شاقة الا انها ممكنة
فاما رعايتها بعد الموت فغير ممكنة فلما لم يترك الرسول
الاستخلاف وقت الغيبة القليلة فكيف يجوز ان
يترك في وقت الغيبة العظيمة وهي الموت الثاني
ان النبي عم قال انما انا لكم مثل الوالد لولده فاذا
ذهب احدكم الى الغائط فلا يستقبل القبلة ولا يستدبرها
فكما انه يجب على الوالد المشفق رعاية مصالح اولاده
حال حيوته

حال حيوته فكذا يجب عليه رعاية مصالحهم بعد وفاته لئلا يضيعوا
ومعلوم انه لو لم يستخلف ولم ينص على احد لضاع عليهم دينهم
ودنياهم فوجب القطع بانه نص على امامة من يكون اماما
بعده الثالث ان النبي عم بلغ في الشفقة على الامة وفي ارشادهم
الى الاصلح الى ان علمهم في كيفية الاستنجاء ثلاثين ادبا ومن المعلوم
ان المصالح المتعلقة بالامامة التي هي اعظم المناصب في الدين
والدنيا بعد الرسالة اعظم من ساير المصالح فلما علم في
اخس المصالح وادونها رتبة وهو الاستنجاء ثلاثين ادبا
فكيف يليق به ان يهمل امر الامامة بالكلية مع انها اعظم
المناصب في الدين والدنيا الرابع انه عم لم يخرج من الدنيا
حتى صار امر الدين كاملا كما قال الله تعالى اليوم اكملت لكم
دينكم واتممت عليكم نعمتي والامامة اعظم اركان الدين
وهذا يقتضي ان امر الامامة قد تم قبل وفاته وهذا المعنى
انما يحصل اذا قلنا انه نص على امامة شخص بعينه فثبت
بمجموع ما ذكرنا انه عم نص في حال حيوته على امامة من يكون
اماما بعده فنقول ذلك الشخص لا يجوز ان يكون هو ابا بكر
اذ لو كان كذلك لكان توقيفه الامر على البيعة من اعظم المعاصي
وذلك يقدح في امامته فلما ثبت انه ليس ابا بكر ولا
ولا العباس ايضا ثبت انه علي ابن ابي طالب عم لئلا يخرج

الحق عن قول الامامية الشبهة الخامسة ان عليا رض افضل الخلق
بعد الرسول عم والافضل يجب ان يكون اماما اما المقدمة الاولى
فسيجي تقريرها بعد ذلك انشاء الله تعالى واما المقدمة الثانية
والدليل على صحتها ان من جعل اماما الغير فقد جعل متبوعا
لذلك الغير وجعل الاكمل تبعا للانقص قبيح في العقول الا
ترى ان من بنى مدرسة وجعل واسطا من اوساط الفقها
مدرسا فيها ثم امر الشافعي وابا حنيفة ان يجلسا في درسه
وان يكونا من اتباعه واشياعه فان كل احد يذمه على ذلك ويلومه
ويقول انك جعلت الكامل تبعا للناقص وهذا قبيح في
العقول واذا ثبت ان عليا افضل الخلق وثبت ان الافضل
هو الامام ثبت ان عليا هو الامام بعد الرسول عليهم
الشبهة السادسة قالوا ان عليا رض اعلم الصحابة واشجعهم
واشدهم التصاقا برسول الله صلى الله عليه وآله فوجب ان
يكون هو القائم مقامه اما انه اعلم واشجع فسيجي الدليل عليه
واما انه اشدهم التصاقا برسول الله صلعم قطعا اما من حيث
النسب فلا شك فيه واما من حيث المصاهرة فكذلك واذا
ثبت هذا وجب ان يكون هو الامام لان الامام هو الذي
يؤتم به ويقتدى به وهذا لا يتم الا بسبب العلم والشجاعة
فاذا كان علمه وشجاعته اكثر كان الاقتداء به والاهتداء
بهديه اولى الشبهة السابعة قوله تعالى اطيعوا الله واطيعوا

الرسول

الرسول واولي الامر منكم امر بطاعة اولي الامر جزما فوجب
في اولي الامر ان لا يامر الا بطاعته اذ لو جاز ان يامر بالمعصية
مع ان الله تعالى امرنا بطاعته مطلقا لكان قد امرنا على هذا
التقدير بالمعصية وذلك باطل اذا ثبت هذا علمنا ان اولي
الامر الذي امرنا الله تعالى بطاعته لا يامر الا بالطاعة وهذا يقتضي
ان المراد باولي الامر في هذه الآية شخص واجب العصمة فثبت
ان الامام يجب ان يكون واجب العصمة وكل من قال بذلك
قال انه علي رض الشبهة الثامنة ان ابا بكر والعباس ما كانا
صالحين للامامة فتعين ان يكون الامام هو علي ابن ابي
طالب رض انما قلنا انهما ما كانا صالحين للامامة وذلك
لانهما كانا كافرين في اول الامر وكل من كفر بالله تعالى طرفة
عين لم يصلح للامامة والدليل عليه قوله تعالى واذ ابتلى ابراهيم
ربه بكلمات فاتمهن قال اني جاعلك للناس اماما قال ومن
ذريتي قال لا ينال عهدي الظالمين وجه الاستدلال بالآية
ان لفظ العهد مطلق وذكر الامامة قد جرى قبل ذلك
فوجب ان يكون المراد من هذا العهد هو الامامة اذا ثبت هذا
فنقول كل من كان كافرا فهو ظالم لقوله تعالى ان الشرك
لظلم عظيم ولقوله والكافرون هم الظالمون اذا ثبت هذا
فنقول كل شخص اتصف بالكفر فهو في تلك الحالة متصف
بالظلم فكان في ذلك الوقت موصوفا بانه ظالم فوجب

ان يصدق عليه في ذلك الوقت بانه لا ينال عهد الامامة و
قولنا فلان لا ينال عهد الامامة كلام ثابت في الوقت الحاضر
وجملة الاوقات المستقبلة بدليل صحة استثناء جميع الاوقات عنه
فثبت ان هذا الظالم الكافر لا ينال عهد الامامة الا بعد كفره
وظلمه والاستثناء يخرج من الكلام ما لولاه لدخل تحت اللفظ
فثبت ان الكافر حال ما كان موصوفا بكفره صدق انه لا ينال
عهد الامامة البتة في شيء من اوقات وجوده لا حال كفره واذا
ثبت هذا ظهر ان من كفر بالله طرفة عين فانه لا ينال عهد
الامامة بمقتضى هذه الآية وثبت ان ابا بكر وعمر والعباس
كان قبل ظهور دين محمد على الكفر فوجب ان يخرجوا عن صلاحية
الامامة واذا خرجوا عن هذه الصلاحية تعين علي ابن ابي طالب ع
للامامة ولا شك ان هذه الآية كما تدل على ان عليا هو الامام
بعد رسول الله فكذلك يدل على انه لم يكفر بالله تعالى طرفة
عين لانه لو كان قد كفر بالله في اول عمره لزم بحكم هذه
الآية ان لا يكون اهلا للامامة وثبت ايضا ان ابا بكر وعباس
ليس اهلا للامامة بمقتضى هذه الآية وكان يلزم خروج
ابي بكر والعباس وعلي عن اهلية الامامة فكان اجماع الامة
على ان الامام بعد الرسول عليه السلام احد هؤلاء الثلاثة
باطلا ولما كان الطعن في الاجماع فاسدا وثبت ان ابا بكر
والعباس كانا قد كفرا بالله قبل ظهور دين محمد عليه السلام

ثبت ان

ثبت ان عليا لم يكفر قط بالله تعالى حذرا لئلا يلزم الطعن في الاجماع
الشبهة التاسعة التمسك بقوله تعالى يا ايها الذين آمنوا اتقوا
الله وكونوا مع الصادقين امر الكل بالكون مع الصادقين مشروط
بوجود من يعلم قطعا انه من الصادقين والذي يعلم قطعا انه
من الصادقين هو الذي يعلم منه كونه واجب العصمة فثبت
ان المكلفين مأمورون بمتابعة شخص واجب العصمة واذا ثبت
ذلك ثبت ان الامام هو علي ابن ابي طالب رض بالوجه الذي
قررناه في الطرق المتقدمة الشبهة العاشرة التمسك
بقوله تعالى واولوا الارحام بعضهم اولى ببعض في كتاب الله
وهذه الاولوية مطلقة فوجب حملها على الكل رفعا
للاجمال ولانه يصح استثناء اي وصف اريد كقوله واولوا
الارحام بعضهم اولى ببعض الا في كونه قائما مقامه بعد موته
والا في التصرف في اتباعه وحكم الاستثناء اخراج ما لولاه لدخل
فثبت ان هذا اللفظ يتناول الامامة اذا ثبت هذا فنقول
لا شك ان ابا بكر ما كان من اولي الارحام لمحمد ص وكان علي كذلك
وكان علي اولى بالامامة الشبهة الحادية عشرة التمسك بقوله تعالى
انما وليكم الله ورسوله والذين آمنوا الذين يقيمون
الصلوة ويؤتون الزكوة وهم راكعون وجه الاستدلال
بالآية ان نقول هذه الآية تدل على امامة شخص معين
ومتى كان الامر كذلك وجب ان يكون ذلك الشخص هو
علي ابن ابي طالب اما بيان المقام الاول فالدليل عليه ان

لفظ الولي يستعمل في معنيين احدهما المتصرف كقوله عليه السلام
ايما امرأة نكحت بغير اذن وليها وثانيهما ويجب ان لا يكون المحب
والناصر كقوله تعالى والمؤمنون والمؤمنات بعضهم اولياء بعض
ويجب ان لا يكون حقيقة في معنى آخر تقليلا للاشتراك واذا
ثبت هذا فنقول الولي المذكور في هذه الآية ليس بمعنى الناصر
لان الولي المذكور فيها يجب ان يكون بمعنى المتصرف وانما قلنا
انه ليس بمعنى الناصر لان الولي المذكور في هذه الآية غير عام في حق
كل المؤمنين لانه تعالى ذكره بكلمة انما وهذه الكلمة للحصر قال
الشاعر ولست بالاكثر منهم حصى وانما العزة للكاثر
واما الولاية بمعنى النصرة فهي عامة في حق كل المؤمنين
بدليل قوله تعالى والمؤمنون والمؤمنات بعضهم اولياء
بعض ويلزم من صحة هاتين المقدمتين القطع بان الولاية
المذكورة في هذه الآية ليست بمعنى النصرة واذا بطل هذا
المعنى وجب ان يكون المراد من الولاية المذكورة في هذه
الآية التصرف فيصير معنى الآية انما المتصرف فيكم ايها
الامة هو الله ورسوله والمؤمنون الموصوفون بكذا
وكذا والمتصرف في كل الامة هو الامام فثبت ان
هذه الآية دالة على امامة شخص معين واذا ثبت هذا
فنقول وجب ان يكون ذلك الشخص هو علي ابن ابي
طالب ويدل عليه وجهان احدهما ان الامة مجتمعة في هذه

الآية

الآية على قولين منهم من قال انها لا تدل على امامة واحد ومنهم
من قال انها تدل على ابن ابي طالب رضه وليس في الامة احد يقول — على امامته
انها تدل على امامة غيره فلما ثبت دلالتها على اصل الامامة
وجب دلالتها على امامة علي اذ لو دلت على امامة غيره
كان ذلك قولا ثالثا خارقا للاجماع وهذا باطل الثاني
اتفق ائمة التفسير على ان المراد بقوله تعالى والمؤمنون
الذين يقيمون الصلوة ويؤتون الزكوة وهم راكعون
هو علي ابن ابي طالب فلما دل قوله تعالى انما وليكم الله ورسوله
والمؤمنون الموصوفون بكذا على امامة من كان مرادا
بقوله والمؤمنون الذين يقيمون الصلوة وثبت ان
المراد بذلك هو علي ابن ابي طالب رضه الشبهة الثانية عشر — على ثبت دلالة هذه الآية على امامة علي رض
التمسك بقوله عليه السلام من كنت مولاه فعلي مولاه
اللهم وال من والاه وعاد من عاداه وانصر من نصره واخذل
من خذله والكلام في التمسك بهذا الخبر مبني على مقامين
الاول تصحيح اصل الخبر واقوى ما قيل فيه ان الامة في هذا
الخبر على قولين منهم من تمسك به في اثبات امامته و
ذلك يقتضي اتفاقهم على قبوله وكل خبر اتفقت الامة
على قبوله وجب القطع بصحته المقام الثاني وهو التمسك به
على الامامة من وجهين الاول ان النبي عم قال الست

[illegible]

الست اولى بكم من انفسكم قالوا بلى قال من كنت مولاه فعلي مولاه
واعلم ان التمسك بهذا الوجه موقوف على مقدمات المقدمة الاولى
ان لفظ المولى يحتمل الاولى والدليل عليه قوله تعالى مأواكم النار هي
مولاكم قال المفسرون معناه النار اولى بكم فدل هذا على ان لفظ
المولى يحتمل الاولى المقدمة الثانية ان المراد من قوله عليه السلام من
كنت مولاه فعلي مولاه معناه من كنت اولى به فعلي اولى به
والدليل عليه ان لفظ المولى يحتمل الاولى فان لم يحتمل لفظ
المولى معنى آخر وجب حمله ههنا على الاولى وان احتمل معنى
آخر سوى الاولى فنقول فعلى هذا التقدير لفظ المولى يكون مجملا
محتاجا الى البيان والتفسير والكلام المذكور في مقدمته وهو ذكر
الاولى يصلح بيانا له فوجب ان يكون هذا المجمل مفسرا بما ذكره في
المقدمة ازالة للاجمال فثبت انه سواء كان لفظ المولى محتملا
لمعنى آخر سوى الاولى او غير محتمل له فانه يجب ان يكون المولى مفسرا
ههنا بالاولى المقدمة الثالثة ان قوله عم من كنت مولاه فعلي
مولاه معناه من كنت اولى به فعلي اولى به فنقول هذا يدل
على الامامة لان قوله من كنت مولاه اولى به فعلي اولى به وجب
حمله على ثبوت الاولوية في جميع الاشياء بدليل صحة الاستثناء
وبدليل رفع الاجمال ومعنى الاولوية ان نفاذ حكمه فيهم اولى
من نفاذ حكمهم في انفسهم وهو معنى الامامة اذا ثبت
بهذا دلالة هذا الخبر على امامة علي ابن ابي طالب عم الوجه الثاني
في بيان دلالة هذا الخبر على الامامة ان لفظ المولى في اللغة جاء

جاء بمعنى المعتق

جاء بمعنى المعتق والمعتق وابن العم والحليف والناصر والمتصرف
ودل الاجماع على انه ليس المراد المعتق وابن العم والحليف والجار
ان يكون المراد هو الناصر لانه يصير التقدير من كنت ناصره فعلي
ناصره وهذا غير جائز لان هذا المعنى في غاية الظهور فلا يليق
بالرسول عم ان يجمع الجمع العظيم لشرح هذا المعنى ولما بطل الكل
لم يبق الا ان يكون المراد المتصرف فيصير المعنى من كنت
متصرفا فيه كان علي متصرفا فيه فعلي فلا معنى للامامة الا ذلك
فثبت ان هذا الخبر يدل على امامته الشبهة الثالثة عشرة التمسك
بقوله عم انت مني بمنزلة هرون من موسى اما بيان صحة هذا
الخبر فكما تقدم ذكره في الخبر المولى واما الاستدلال على الامامة
فهو مبني على مقدمات اولها ان هرون كان خليفة لموسى عم
بعد موته والدليل عليه انه كان خليفة له حال حيوته فوجب
ان يكون خليفة له بعد موته بتقدير ان يبقى انما قلنا انه كان
خليفة له في حال حيوته لقوله تعالى واذ قال موسى لاخيه هرون اخلفني حيوته
في قومي وانما قلنا انه لما كان خليفة له حال حيوته وجب ان يكون
هرون بحيث لو بقي بعد وفات موسى عليهما السلام لكان خليفة
له لانه لو لم يكن كذلك لاقتضى ذلك انعزال هرون عن تلك
الخلافة وهذا الانعزال مشتمل على الاهانة والاذلال وذلك لا يليق
بمنصب النبوة التي كانت حاصلة لهرون وثانيها ان ا
المنازل قسمان منه ما حصل ومنها كونه بحيث لو بقي لحصل
مثاله للابن مع الاب حال ان يحل بها ما اذا مات الاب
واخذ الابن ميراثه والثانية ما اذا لم يمت الاب بعد

فهي بمنزلة الآلة للابن وان لم يأخذ ميراثه لكن حصل للابن في هذه
الساعة كونه بحيث لو مات الاب لاخذ ميراثه فكونه بهذه
الحيثية وبهذه الحالة حكم حاصل في الحال اذا ثبت هذا فنقول ان
هرون لما توفي قبل موسى لم يصر خليفة له بعد وفاته لكنه
كان بحال لو بقي بعد موسى لكان خليفة له بعد وفاته فكون
هرون بهذه الحالة صفة من صفات هرون ومنزلة من منازله
وهي منزلة متحققة حاصلة في الحال وثانيها ان قوله عم انت
مني بمنزلة هرون من موسى يتناول جميع المنازل ويدل عليه
وجهان الاول لو كان المراد منزلة واحدة مع انها غير مذكورة
لصار هذا الحديث مجملا والاجمال خلاف الاصل فوجب حمل
اللفظ حمل اللفظ على كل المنازل دفعا للاجمال والثاني انه عم
قال في آخر هذا الخبر الا انه لا نبي بعدي وهذا يدل على ان المراد
من الخبر اثبات جميع المنازل سوى هذه المنزلة الواحدة واذا
ثبت هذه المقدمات الثلث فنقول الخبر دل على ان جميع
المنازل الحاصلة لهرون من موسى عليهما السلام كان حاصلا
لعلي عم من محمد عم وثبت ان من منازل هرون مع موسى كون
هرون بحيث لو عاش بعد موسى لكان خليفة له فوجب ان
يكون من جملة منازل علي من محمد عم انه بحيث لو عاش بعد محمد
كان خليفة له لكنه عاش بعد محمد فوجب ان يكون خليفة
فثبت ان الخبر نص في امامته عم على ان حق هذا الخبر نزل في وقعة
طعن المنافقين في قصة بتول لانا نقول العبرة بعموم

اللفظ لا بخصوص المحل بسبب الشبهة الرابعة عشرة ان الامة مجمعة
على انه عم استخلف عليا رض على المدينة في غزوة تبوك
ثم انه ما عزله عنه فوجب ان يبقى خليفة له على المدينة بعد
موته واذا كان خليفة له على المدينة بعد موته كان خليفة
له في كل الامة لانه لا قائل بالفرق الشبهة الخامسة عشرة
انهم نقلوا عن ابي بكر وعمر وعثمان افعالا تطعن في
صحة الامامة واذا بطلت امامتهم بهذا الطريق ثبت
القول بامامة علي رض ضرورة ان لا قائل بالفرق وتلك
المطاعن مذكورة في الكتب المبسوطة والجواب اعلم
انا اوردنا اكثر ما يتمسك القوم به في مذهبهم فلنذكر الآن
ايضا بعض ما نتمسك في اثبات امامة ابي بكر ثم نرجع الى
الجواب عن شبهاتهم فنقول الذي في المسئلة وجوه اخر من
الدلائل سوى ما ذكرنا الحجة الاولى التمسك بقوله تعالى وعد
الله الذين آمنوا منكم وعملوا الصالحات ليستخلفنهم في الارض
في الارض كما استخلف الذين من قبلهم وليمكنن دينهم
الذي ارتضى لهم فقوله الذين آمنوا منكم وعملوا الصالحات
صيغة جمع واقلها الثلثة فقد وعد الثلاثة فما فوقها
من اصحاب محمد عليه السلام ان يستخلفهم في الارض ويمكنهم
من دينهم الذي ارتضى لهم وكلما وعد الله تعالى به فعله
ولم يوجد الا خلافة الخلفاء الاربعة فوجب القطع
بانها التي وعد الله بها في هذه الآية واثنى عليها
وعظمها وهذا يوجب القطع بصحة خلافة الخلفاء

الرابعة الحجة الثانية قوله تعالى قل للمخلفين من الاعراب
ستدعون الى قوم اولي بأس شديد تقاتلونهم
او يسلمون فان تطيعوا يؤتكم الله اجرا حسنا وان
تتولوا كما توليتم من قبل يعذبكم عذابا اليما وجه الاستدلال
بالآية ان الداعي لهؤلاء الاعراب اما محمد صلعم واما
احد الخلفاء الثلثة اعني ابا بكر وعمر وعثمان واما علي عم
واما ان يكون الداعي من كان بعد علي لا جائز
ان يكون الداعي هو محمد صلعم لقوله تعالى سيقول المخلفون
اذا انطلقتم الى مغانم لتأخذوها ذرونا نتبعكم
يريدون ان يبدلوا كلام الله قل لن تتبعونا كذلكم
قال الله من قبل ولا جائز ان يكون المراد هو علي رض
لانه تعالى قال في صفة هذه الدعوة تقاتلونهم او يسلمون
ولم يتفق لعلي رض بعد رسول الله صلعم قتال بسبب طلب
الاسلام بل كانت محاربته لسبب طلب الامامة ولا جائز
ان يكون المراد من كان بعد علي لانهم عندنا كانوا
على الخطأ وعند الخصم على الكفر وعلى التقديرين فلا
يليق بهم قوله تعالى فان تطيعوا يؤتكم الله اجرا حسنا
وان تتولوا كما توليتم من قبل يعذبكم عذابا اليما
ولما بطلت هذه الاقسام لم يبق الا ان يكون المراد
احد الخلفاء الثلثة اعني ابا بكر وعمر وعثمان وعلى هذا
التقدير يكون الآية دالة على صحة خلافة احد هؤلاء
الثلثة ومتى صحت خلافة احدهم صحت خلافة الكل

ضرورة ان لا قائل بالفرق الحجة الثالثة لو كانت خلافة
ابي بكر باطلة لما كان ممدوحا معظما عند الله تعالى وقد
كان كذلك فوجب القطع بصحة خلافته اما الملازمة
فظاهرة والخصم موافق عليه وانما قلنا انه ممدوح معظم
من عند الله تعالى لوجوه احدها قوله تعالى لقد رضي الله
عن المؤمنين اذ يبايعونك تحت الشجرة وهو ممن بايعه
تحت الشجرة فوجب ان يكون ممن رضي الله عنه وثانيها قوله تعالى
والسابقون الاولون من المهاجرين والانصار والذين
اتبعوهم باحسان رضي الله عنهم ورضوا عنه ولا شك انه كان
من السابقين الاولين فانا وان اختلفنا في انه كان ايمانه
قبل ايمان الكل الا ان لفظ السابقين يعم كل من كان له سبق
في الدين ولولا ان المراد ذلك والا لما دخل فيه الانصار واذا
ثبت انه من السابقين وجب ان يدخل تحت قوله رضي الله
عنهم ورضوا عنه وثالثها قوله تعالى وسيجنبها الاتقى الذي يؤتي
ماله يتزكى وما لاحد عنده من نعمة تجزى الا ابتغاء وجه ربه
الاعلى ولسوف يرضى فنقول اتفق الاكثرون من اهل التفسير
ان المراد من هذه الآية هو ابو بكر ونحن مع هذا نقيم الدلالة
عليه فنقول انه تعالى وصف الشخص المراد من هذه الآية بانه
الاتقى واذا كان الاتقى كان الاكرم لقوله تعالى ان اكرمكم عند
الله اتقيكم والاكرم عند الله لا بد وان يكون افضل فثبت
ان المراد من هذه الآية شخص هو افضل الخلق واجتمعت

الامة على ان افضل الخلق بعد الرسول عم اما ابا بكر واما علي فاذن هذه الآية مخصوصة اما بابي بكر واما بعلي ولا جائز ان يكون نازلة في حق علي لان الشخص المراد من هذه الآية موصوف بوصف معين وهو انه ليس لاحد عنده من نعمة تجزى وعلي عم ما كان كذلك لانه انما نشأ في تربية محمد عم وبطعامه وشرابه وذلك نعمة تجزى واما ابو بكر فانه ما كان للنبي عم في حقه نعمة تجزى بل كان له في حقه نعمة الارشاد الى الدين الا ان هذه النعمة لا تجزى بدليل انه تعالى حكى عن الانبياء عليهم السلام انهم كانوا يقولون لاممهم ما اسالكم عليه من اجر ان اجري الا على رب العالمين فلم يقل تعالى وما لاحد عنده من نعمة بل قال وما لاحد عنده من نعمة تجزى فهذا القيد خرج عن ان يكون مرادا بهذه الآية فتعين ان يكون المراد بالآية هو ابو بكر واذا ثبت هذا دلت الآية على انه افضل الخلق فانه تعالى لما وصفه بانه الاتقى والاتقى افضل وجب ان يكون افضل الخلق ودلت الآية ايضا على انه تعالى رضي عنه في الحال والاستقبال لانه تعالى قال ولسوف يرضى وكلمة سوف مختصة بالاستقبال وهذا يدفع سوال من قال لعله كان راضيا في ذلك الحال ثم زال الرضا عنه وقت اشتغاله بالخلافة لانه تعالى بين بقوله ولسوف يرضى بقاء ذلك الرضوان في المستقبل فثبت بمجموع ما ذكرنا انه لو كانت خلافته

باطلة لما كان مرضيا عند الله في الحال والاستقبال وثبت انه مرضي عند الله تعالى في الحال والاستقبال فوجب القطع بصحة خلافته

الحجة الرابعة قال بعضهم رايت الصحابة كانوا يقولون له يا خليفة رسول الله وعلي ابن ابي طالب عليه السلام كان يخاطبه بهذا الخطاب ولم يصدر عنه ما يدل عليه الا ان نحمله على التقية ثم راينا ان الله تعالى وصف الصحابة بالصدق فقال للفقراء المهاجرين الذين اخرجوا من ديارهم واموالهم الى قوله اولئك هم الصادقون فلما ثبت انهم خاطبوه بخليفة رسول الله واخبر الله تعالى عن كونهم صادقين لزم الحكم بانه كان خليفة لرسول الله صلعم حقا وهذا الوجه قريب

الحجة الخامسة لو كانت الخلافة حقا لعلي ابن ابي طالب كرم الله وجهه لكان اما ان يقال اعانه الامة على طلب الحق او ما اعانوه فان كان الاول وجب عليه ان يكون قد طلبه لانه اذا لم يطلب مع القدرة على الطلب كان كل التقصير محالا عليه واما ان قلنا انهم ما اعانوه عليه بل خذلوا يلزم ان يقال ان هذه الامة كانت شر الامم لكنه تعالى وصف هذه الامة بانها خير الامم قال الله تعالى كنتم خير امة اخرجت للناس تامرون بالمعروف وتنهون عن المنكر فوصفهم بكونهم آمرين بكل معروف ناهين عن كل منكر ولو انهم خذلوا عليا وما اعانوه على طلب حقه

لكانوا انزالة خطب للناس ولما كانوا امرين بالمعروف
ولا ناهين عن المنكر وكل هذا يبطل الحجة التي دسة لهذه
بقوله عم اقتدوا باللذين من بعدي ابي بكر وعمر وقوله اقتدوا
صيغة امر وهي اما للوجوب او للندب وعلى التقديرين فانه
يدل على جواز الاقتداء بهما في الاحكام ولو كانوا على الخطاء
والضلال لما جاز ذلك والشيعة طعنوا فيه من وجوه احدها
انه خبر واحد فلا يكون حجة وثانيها ان هذا لو صح لكان
نصا في ثبوت امامته فكان يجب عليه يوم السقيفة ان لا يتوقف
امامته على البيعة وثالثها لعله عم قال اقتدوا باللذين من
بعدي ابا بكر وعمر فمراد ابو بكر وعمر بالاقتداء باللذين يتعقبان(؟)
بعده وهو كتاب الله وعترته كما ذكره في خبر اخر والجواب
عن الاول ان هذا سوال الشيعة عجيب فانهم اذا وجدوا خبرا
يقوي مذهبهم كخبر الموالاة وخبر المنزلة زعموا انه متواتر واذا
وجدوا خبرا يقوي قولنا زعموا انه خبر واحد وليس بصحيح و
هذا الخبر يجري مجرى الاخبار الواردة في حق علي رض فان قيل
ان بني امية مع قوة سلطنتهم بالغوا في اخفاء مناقب علي
فلولا قوتها والا لما بقيت مع هذا المبطل القوي لانا نقول
هذا معارض بان الروافض كانوا في جميع الاعصار ساعين
في القاء الشبهات في فضائل ابي بكر فلولا قوتها والا لما بقيت
بل الترجيح من هذا الجانب فان الاشاعرة حريصين(؟) على ما منع فملوك

بني امية فلما كان خبرها دهرا في اخفاء مناقب علي رض الى ان كان
الدواعي اشد توفرا على نقلها اما الروافض فانهم يلقون
الشكوك والشبهات في فضائل ابي بكر وذلك يوجب وهنا و
ضعفا فلم يبق مع هذا المانع القوي علمنا انها في غاية
الصحة قوله لو صح هذا الخبر لكان نصا في امامته قلنا لا نم لاحتمال
ان يكون هذا دليلا على وجوب الاقتداء بهما في الفتوى او في الرأي
او في المشورة واذا كان هذا الاحتمال لم يكن ذلك نصا في ثبوت
الامامة بل انه يدل على ان امامته الى صلة البيعة حقه لانها
لو كانت باطلة لما امر الرسول عم باتباع المبطل قوله
لعل الرواية اقتدوا باللذين من بعدي ابا بكر وعمر قلنا فتح
باب امثال هذه التجوزات يفضي الى سقوط الوثوق بالقرآن
وبجميع الاخبار فان الاستدلال بالدلائل اللفظية لا يتم الا
مع الاعراب فاذا وجهنا الطعن في الاعرابات سقط التمسك
بكل الحجة السابعة روى سفينة انه عم قال الخلافة بعدي
ثلثون سنة ثم تصير ملكا وصف الثلثين بهذا الامر في
مدة ثلثين سنة بعده بوصف الدال على المدح والتعظيم
ووصف من جاء بعد ذلك بوصف الدال على انهم
ارباب الدنيا لا ارباب الدين وذلك نص على صحة
خلافة الخلفاء الاربعة لا يقال هذا خبر واحد لانا نقول
عندنا الامامة من فروع الدين فلا يمتنع اثباتها بخبر
الواحد ثم اذا انصفنا لم يكن هذا الخبر اقل مرتبة من

من خبر الموالاة وخبر المنزلة الحجة الثامنة ابو بكر افضل الخلق والافضل هو الامام انما قلنا انه هو الافضل لوجوه احدها التمسك بقوله تعالى وسيجنبها الاتقى وقد مر تقريره وثانيها الخبر المشهور وهو قوله عم والله ما طلعت الشمس ولا غربت على احد بعد النبيين افضل من ابي بكر وثالثها الخبر المشهور وهو قوله عم لابي بكر وعمر هذان سيدا كهول اهل الجنة ما خلا النبيين والمرسلين واذا ثبت انه افضل وجب ان يكون هو الامام للوجه الذي تمسك به الخصم والشيخ الخصم موافق في هذه المقدمة الحجة التاسعة انه عم استخلفه على الصلوة ايام مرضه وما عزله بعد ذلك فوجب ان يبقى بعد موته خليفة له في الصلوة واذا ثبت خلافته في الصلوة ثبت خلافته في سائر الامور ضرورة ان لا قائل بالفرق وهذا الوجه هو الذي تمسك به امير المؤمنين علي ابن ابي طالب عم في اثبات امامته حيث قال لا نقيلك ولا نستقيلك قدمك رسول الله صلعم لديننا فلا نقدمك في امور دنيانا فان قالوا لم انه عم استخلفه في امر الصلوة مدة مرضه قلنا هذه القضية لا يمكن ان يتوسل اليها الا بالروايات والكتب الصحيحة في الاخبار ناطقة بذلك مثل صحيح البخاري وغيره فكيف يمكن مدافعته بمجرد التشهي الحجة العاشرة

ان طريق حصول الامامة اما النص واما الاختيار وبطل القول بالنص على ما سيجيء دلائله فبقي القول بالاختيار وكل من قال طريق الامامة هو الاختيار قال الامام هو ابو بكر فوجب القطع بصحة امامته ضرورة ان لا قائل بالفرق واذا عرفت هذه الجملة فلنرجع الى الجواب عن الشبهات اما الشبهة الاولى وهي قولهم اجمعت الامة على ان الامام اما علي او ابو بكر او العباس ولم يصلح للامامة لان الامام يجب ان يكون واجب العصمة وهما ما كانا واجب العصمة فلما لم يصلح للامامة تعين علي للامامة والجواب ان الامة اجمعت على ان الامام احد هؤلاء الثلثة فلم قلتم ان الاجماع حجة قوله لانا دللنا على ان الزمان لا يخلو عن وجود المعصوم فاذا اجمعت اشتمل اجماعهم على قوله وقوله حق والمشتمل على الحق حق فكان اجماع الامة حقا من هذا الوجه قلنا لا نم ان الزمان لا يخلو عن معصوم موجود وقد بينا ضعف دليلكم فيه سلمنا ذلك لكن لا يلزم من هذا ان يكون الاجماع حجة لاحتمال ان الامام خالف القوم فوافقهم على ظاهرهم على سبيل التقية والخوف واذا كان الامر كذلك لم يلزم من هذا القدر ان الاجماع حجة واما الشبهة الثانية وهي قولهم لو كان ابو بكر اماما لكانت امامته اما ان تثبت بالنص او بالبيعة قلنا انما حصلت

امامته بالبيعة ونحوها من الشبهات التي ذكرتموها في ابطال الامامية فقد
سبق الجواب عنها واما الشبهة الثالثة فجوابها انا لا نم
ان الرواة كانوا في جميع الاعصار بالغين احد الكثرة
المعتبرة في التواتر قوله لو كانوا في حد الاحاد في بعض
الاعصار لاشتهر الآن ان الامر كان كذلك قلنا الجواب
عنه من وجوه الاول لا نم انه يجب ان يشتهر ذلك والدليل
عليه ان كثيرا من الاراجيف الكاذبة قد اشتهرت الآن
في الشرق والغرب ولا يعلم ان زمان ذلك الوضع اي
زمان كان ولا ان الواضع من كان والثاني فان هذا النص
الجلي لم يصل خبره الى المخالفين حتى انا نحلف بالله وبا
لايمان التي لا مخارج عنها ان هذا النص لم يوثق فلو
ولم يفد لنا ظن الصحة فضلا عن القطع فاذا جاز وقوع
هذا النص مع عظم رتبته ولم يصل خبره الينا فلم لا يجوز
ان يقال ان رواة هذا الخبر كانوا في حد الاحاد الا ان
هذا الخبر لم يصل الينا الثاني هب انه يجب ان يشتهر لكنه
مشهور عند اهل العلم ان واضع هذا المذهب اعني ادعاء
النص الجلي هو ابن الراوندي وابو عيسى الوراق وامثالهما
من المستهزئين بالدين ثم ان هؤلاء الروافض لشدة
شغفهم بتقرير مذهبهم قبلوا تلك الاكاذيب ورووها
الاسلاف للاخلاف ثم الذي يدل على انه كذب

محض وجوه

محض وجوه الاول ان هذا النص الجلي الذي لا يحتمل التاويل لو حصل
لكان اما ان يقال انه عم اوصله الى اهل التواتر او ما اوصله اليهم
فان كان قد اوصله الى اهل التواتر لكان قد شاع واستفاض
ووصل الى جمهور الامة ولو كان كذلك لامتنع على الاعداء
اخفاء مثل هذا النص ولو كان كذلك لامتنع اطباق الخلق
مع شدة محبتهم للرسول عم ومبالغتهم في تعظيم اوامره
ونواهيه على ظلم علي ابن ابي طالب ومنعه من حقه فان
طالب الامامة انه ينكر هذا النص الآن من لم يكن طالبا
للامامة لا ينكره فما الذي يحمله على انكار هذا النص وعلى
القاء النفس في العذاب العظيم من غير غرض يرجع اليه
في الدنيا والآخرة واما ان قلنا بانه عم ما اوصل هذا النص
الجلي الى اهل التواتر فح لا يكون مثل هذا الخبر حجة قاطعة
وسقط هذا الكلام بالكلية الثاني انه لم ينقل
عن علي رض انه ذكر هذا النص الجلي في شيء من خطبه
ومناشداته مع انه ذكر خبر المولى وخبر المنزلة و
تمسك بجميع الوجوه فلو كان هذا النص الجلي موجودا
لكان اعظم من ساير الوجوه فكيف يليق بالعاقل
ان يترك التمسك بالحجة القاطعة ويعول على
الوجوه الضعيفة المحتملة الثالث انه لو كان هذا النص
الجلي موجودا لعرفناه ونحن لا نعرفه فهو غير موجود

بيان الملازمة انه لو جاز وجوده مع انه لم يصل خبره الينا لجاز
ان يقال ان القرآن قد عورض ولم يصل خبره الينا وانه ع
نسخ صوم رمضان والتوجه الى الكعبة ولم يصل خبره الينا
وهذا يفضي الى تشويش الشريعة بالكلية ولا شك في بطلانه
لا يقال الفرق بين الصورتين انه كان للقوم في اخفاء
هذا النص غرض وهو ان يكونوا هم الملوك والامراء والرؤس
لهم في اخفاء ما ذكرتموه غرض لانا نقول انه لا يلزم من
عدم غرض معين عدم سائر الاغراض فعليكم ان تبينوا
انه لم يوجد في هذه الصورة شيء من الاغراض الاخر [illegible]
واما الشبهة الرابعة وهي قولهم انه وجد النص على امامة
شخص بعينه ومن كان كذلك كان ذلك الشخص هو
علي ابن ابي طالب فنقول لا نسلم انه وجد النص على شخص
بعينه والوجوه التي ذكرتموها معارضة بوجه واحد
وهو انه يحتمل ان يقال ان الله تعالى علم انه لو نص على شخص بعينه
لاستنكفوا عن طاعته وتمردوا وكيف يبعد ذلك
والروافض يقولون انه عم لما نص على امامة علي
تمرد القوم وابوا طاعته واظهروا [illegible]
واذا ثبت هذا فنقول المقصود من نصب الامام رعاية
مصلحة الخلق فلما علم الله تعالى ان التنصيص يفضي
الى الفتنة واثارة المفسدة كان الاصلح ترك التنصيص

وتفويض

وتفويض الامر الى اختيارهم وبهذا التقرير سقط كل
ما ذكروه واما الشبهة الخامسة وهي ان عليا رض افضل
والافضل هو الامام قلنا ان اصحابنا عارضوا هذا بان
ابا بكر افضل والافضل هو الامام وبالجملة فيرجع مسئلة
التفضيل سلمنا ان عليا افضل فلم قلتم ان الافضل هو
الامام ولم لا يجوز امامة المفضول مع وجود الفاضل
بيانه ان المفضول اذا كان موصوفا بالصفات المعتبرة
في الامامة ولكنه كان اقل درجة في تلك الفضائل
من غيره الا انا نعلم ان الامامة لو فوضت الى ذلك
الافضل لحصل التشويش والاضطراب ولو فوضت
الى هذا المفضول لاستقامت الامور وانتظمت المصالح
فالعقل يقتضي تفويض الامامة الى ذلك المفضول لان
المقصود من نصب الامام رعاية المصالح فاذا كان رعاية
المصالح لا تحصل الا بتفويض الامامة الى هذا المفضول
كان ذلك واجبا وكيف لا نقول ذلك والروافض
يقولون ان اكثر الناس كانوا يبغضون عليا رض
لانه قتل اقاربهم ولهذا السبب انكروا النص عليه
ومنعوه حقه واذا كان كذلك فهم قد اعترفوا بان تفويض
الامامة اليه منشأ للفتن وح يظهر ما ذكرنا وهذا هو
الجواب بعينه عن الشبهة السادسة واما الشبهة السابعة

وهي التمسك بقوله تعالى اطيعوا الله واطيعوا الرسول واولي الامر
منكم ليس امرا بطاعة المعصوم ... نص من في الآية شيئا
والنفقة بردوه واطيعوه اذا ظهر ... اذا فتحتم باب
الاخبار فليس امر كم اورد من اخبارنا فان القول التعدد
اطيعوه اذا امركم بالطاعة واما الشبهة الثامنة وهي
التمسك بقوله تعالى لا ينال عهدي الظالمين فنقول لم لا يجوز
ان يكون ذلك مقصورا على زمان حصول صفة الظلم والاعتماد
في العموم على دليل الاستثناء معارض بما ان هذا المفهوم
محتمل للتقسيم فيقال الظالم لا ينال عهد الامامة في حال
كونه ظالما او في جميع الاحوال ولولا ان ذلك المفهوم
مشترك بين هذين القسمين والا لم يصح تقسيمه اليهما
واما الشبهة التاسعة وهي التمسك بقوله تعالى و
كونوا مع الصادقين ... انه لا يمكن حمله على
المعصوم لانهم ليسوا ظاهرين فوجب حمله على
مجموع الامة صونا للفظ عن التعطيل فيصير هذه
الآية دليلا لنا على ان الاجماع حجة واما الشبهة العاشرة
وهي التمسك بقوله واولوا الارحام بعضهم اولى
ببعض ... ان قوله بعضهم اولى ببعض لا يفيد
العموم والاعتماد على دليل الاستثناء معارض بما
ذكرناه من صحة التقسيم واما الشبهة الحادية عشرة

وهي

وهي التمسك بقوله تعالى انما وليكم الله ... لم لا يجوز ان يكون المراد
من الولي الناصر فقوله الولاية المذكورة في هذه الآية خاصة والولاية
بمعنى النصرة عامة فلنا الولاية بمعنى النصرة اذا اضيفت الى
من سوى عام في الامة كانت مخصوصة لاحتياج بعض الى الانسان
ليستحيل ان يكون ناصر النفس اما اذا لم تكن مضافة الى قوم معينين
كانت عامة فقوله تعالى انما وليكم الله ورسوله والمؤمنون الموصوفون
بالصفة المذكورة فلا جرم كانت الولاية بمعنى النصرة ههنا
خاصة بالمؤمنين الموصوفين بالصفة المذكورة واما قوله والمؤمنون
والمؤمنات بعضهم اولياء بعض ليست الولاية المذكورة
فيه مضافة الى اقوام معينين فلا جرم ما كانت خاصة بقوم
معينين فثبت بما ذكرنا انه لا يمتنع ان يكون الولاية المذكورة
في قوله تعالى انما وليكم الله مفسرة بمعنى المحبة والنصرة واذا بطلت هذه
المقدمات سقطت هذه الشبهة ثم نقول اذا دل ما ذكرتم على ان الولاية
المذكورة في الآية بمعنى التصرف فمعنا ما يبطل ذلك من وجهين
الاول انه يقتضي حصول الامامة لعلي في زمان حياة محمد عليه السلام وانه
باطل ... ان قوله والذين آمنوا الذين يقيمون الصلوة
الآية مشتمل على سبعة الفاظ من صيغ الجمع فحملها على الشخص الواحد
خلاف الاصل واما الشبهة الثانية عشرة وهي التمسك بقوله عليه السلام
من كنت مولاه فعلي مولاه فجوابه من وجوه الاول انه خبر
واحد قوله الامة اتفقت على صحته لان منهم من تمسك
في فضل علي ومنهم من تمسك به في امامته قلنا لا ندعي ان

[illegible]

كل الامة فقبوله قبول القطع او قبول الظن الاول مم وهو نفس
المتنازع والثاني مسلم وهو لا ينفعكم في مطلوبكم سلمنا صحة الحديث
لكن لا نم ان لفظ المولى يحتمل الاولى والاستدلال بقوله اما وبكم
الناس مولى لكم بمعنى اولى بكم معارض بما انه لا يجوز اقامة
كل من هذين اللفظين مقام الاخر فيقال هذا اولى
من ذلك ولا يقال هذا مولى من ذلك ويقال هذا اولى فلان
ولا يقال هذا اولى فلان سلمنا ان المولى يحتمل الاولى لكن
لا نم انه يجب حمل لفظ المولى في هذا الحديث على الاولى قوله
المولى مجمل والاولى يحتمل ان يكون بيانا له فوجب حمله عليه
قلنا هذا دليل ظني فلا يقبل في القطعيات سلمنا انه
محمول على الاولى لكن لا نم انه يجب ان يكون اولى بهم في كل
شيء بل يجوز ان يكون اولى بهم في بعض الاشياء وهو
وجوب محبته وتعظيمه والقطع على سلامة باطنه فانه
روي انه عم قال هذا الكلام عند منازعة جرت بين علي
وبين زيد فقال علي لزيد انت مولاي فقال زيد
لست مولاك انما انا مولى رسول الله فقال عم هذا الكلام
عند هذه الواقعة فينصرف الاولوية الى حكم هذه الواقعة وهو
ان كل من كنت اولى به في المحبة والتعظيم والقطع على
سلامة الباطن فعلي اولى به في هذه الاحكام ثم نقول
حمل اللفظ على ما ذكرناه اولى من حمله على الامامة والا

لزم كونه

لزم كونه اماما حال حيوة محمد صلعم فذلك متصرف في الامة وذلك
في بطلان هذا الكلام واما الوجه الثاني من الوجهين اللذين
تمسكوا بهما في هذا الخبر الثالث انه يحمل لفظ المولى
على الناصر والمعنى ان من كنت ناصرا له فعلي ناصر له
والمعنى من كنت سيدا له فعلي سيد له ولا شك ان
هذا يفيد التعظيم لا انه يفيد القطع بسلامة باطنه على
عن الكفر والفسق وانه لا يحبه الله الا من يحب الله
ورسوله وهذا يفيد اعظم المدائح واجل المناصب
ومما يدل قطعا على انه ليس المراد من هذا الخبر تقرير
الامامة ان النبي عم كان يخاف اعداه في تبليغ الاحكام (في الهامش: الله تعالى كما قال م)
الله تعالى يا ايها الرسول بلغ ما انزل اليك قوله والله
يعصمك من الناس فلو كان غرضه تقرير كونه اماما لذكره
بلفظ صريح معلوم يعرفه كل احد فلما لم يذكر ذلك
اللفظ الصريح علمنا انه ليس الغرض من هذا الخبر ذكر
امر الامامة واما الشبهة الثانية لهم ان هذا الخبر من باب
الاحاد على ما مر تقريره فيما تقدم سلمنا صحته لكن لا نم
ان هرون كان بحيث لو بقي لكان خليفة لموسى عم
قوله انه استخلفه فلو عزله لكان ذلك اهانة في حق
هرون عم قلنا لا نم ولم لا يجوز ان يقال ان ذلك الاستخلاف
كان في زمان معين فانتهى ذلك الاستخلاف بانتهاء ذلك

الزمان والجملة فهم مطالبون باقامة الدلالة على لزوم
النقصان عند انتهائه بهذا الاختلاف بل هذا العكس
اولى لان من كان شريكا لانسان في منصب ثم صير
نائبا له وخليفة له فان ذلك يوجب نقصان حاله فاذا
ازيلت تلك الخلافة زال ذلك النقصان وعاد ذلك
الكمال سلمنا ان هرون كان بحيث لو عاش لكان خليفة
له بعد وفاته لكن لم قلتم ان قوله انت منى بمنزلة
هرون من موسى متناول لجميع المنازل ودليل الاستثناء
معارض بحسن الاستفهام وحسن التقديم وحسن ادخال
لفظ الكل والبعض عليه واما الرابعة عشر وهى انه ع
استخلفه فى غزوة تبوك فنقول لم لا يجوز ان يقال كان
ذلك الاستخلاف مقدرا بمدة ذلك السفر فلا جرم
انتهى ذلك الاستخلاف بانقضاء تلك المدة وايضا انه
معارض باستخلاف النبى ع ابا بكر حال مرضه فى الصلوة
فان انكروا هذا انكرنا ذلك واما الشبهة الخامسة عشر
وهى التمسك فى المطاعن فى ابى بكر وعمر وعثمان
ان ما ذكرتموه من الدليل على امامة ابى بكر يقينية وما ذكرتموه
من المطاعن محتمل والمحتمل لا يعارض اليقينى والاستقصاء
فى تلك التفاصيل لا يليق بهذا المختصر الفصل الخامس
فى بيان ان افضل الناس بعد رسول الله من هو اصحابنا
ان افضل الناس بعد رسول الله ابو بكر وهو قول قدماء

المعتزلة

المعتزلة ومذهب الشيعة انه على ابن ابى طالب ع وقول اكثر
المتاخرين من المعتزلة اما اصحابنا فقد تمسكوا بقوله تعالى
وسيجنبها الاتقى وبقوله ع والله ما طلعت الشمس ولا
غربت على احد بعد النبيين والمرسلين افضل من ابى
بكر وكل ذلك قد مضى تقريره فى الفصل المتقدم
واما الشيعة فقد احتجوا على ان عليا افضل الصحابة بوجوه
الاول التمسك بقوله تعالى فقل تعالوا ندع ابناءنا وابناءكم
ونساءنا ونساءكم وانفسنا وانفسكم وثبت بالاخبار الصحيحة
ان المراد من قوله وانفسنا هو على ومن المعلوم انه يمتنع
ان يكون نفس على هى نفس محمد ع بعينه فلا بد وان يكون
المراد المساواة بين النفسين وهذا يقتضى ان كل ما حصل
لمحمد ع من الفضائل والمناقب حصل مثله لعلى ترك العمل
به فى فضيلة النبوة فحصل المساواة بينهما فيما وراء هذه
الصفة ثم لا شك ان محمدا ع كان افضل الخلق فى سائر
الفضائل فلما كان على مساويا له فى تلك الصفات
وجب ان يكون افضل الخلق لان المساوى للافضل
وجب ان يكون الافضل الثانى تمسكوا بخبر الطير وهو
قوله ع اللهم ائتنى باحب خلقك اليك ياكل معى
هذا الطير والمحبة من الله عبارة عن كثرة الثواب والتعظيم
الثالث ان عليا كان اعلم الصحابة بدليل الاجمال والتفصيل
اما الاجمال فهو انه لا نزاع ان عليا كان فى اصل الخلقة فى

في اصل الخلقة في غاية الذكاء والفطنة والاستعداد للعلم ومحمد ص
كان افضل الفضلاء واعلم العلماء وكان علي في غاية الحرص في
طلب العلم وكان محمد ع في غاية الحرص في تربيته علي وفي ارشاده
الى اكتساب الفضائل ثم ان عليا من اول صغره في حجر محمد ص
وفي كبره صار ختنا له وكان يدخل عليه في كل الاوقات
ومن المعلوم ان التلميذ اذا كان في غاية الذكاء والحرص
على التعلم وكان الاستاد في غاية الفضل وفي غاية الحرص
على التعليم ثم اتفق لمثل هذا التلميذ ان اتصل بخدمة هذا
الاستاد من زمان الصغر وكان ذلك الاتصال بخدمته
حاصلا في كل الاوقات فانه يبلغ ذلك التلميذ في العلم
مبلغا عظيما فهذا بيان اجمالي وان عليا كان اعلم الصحابة
واما ابو بكر فانه انما اتصل بخدمة محمد ع في زمان الكبر وايضا
ما كان يصل الى خدمته في اليوم والليلة الا زمانا يسيرا اما
علي فانه اتصل بخدمته في زمان الصغر وقد قيل العلم
في الصغر كالنقش في الحجر والعلم في الكبر كالنقش في المدر
فثبت بما ذكرنا ان عليا كان اعلم من ابي بكر واما التفصيل
فيدل عليه وجوه الاول قوله ع اقضاكم علي والقضاء يحتاج
الى جميع انواع العلوم فلما رجحه على الكل في القضاء لزم انه
رجحه على الكل في كل العلوم واما سائر الصحابة فقد رجح كل
واحد منهم على غيره في كل واحد كقوله افرضكم زيد واقرأكم
ابي الثاني اكثر المفسرين سلموا ان قوله تعالى وتعيها اذن
واعية نزل في علي ابن ابي طالب وتخصيصه بزيادة الفهم
يدل على اختصاصه بمزيد العلم الثالث ان عمر امر برجم

امراة

امراة ولدت لستة اشهر فنبهه علي بقوله تعالى وحمله وفصاله
ثلثون شهرا مع قوله والوالدات يرضعن اولادهن حولين
كاملين على ان اقل مدة الحمل ستة اشهر فقال عمر لولا علي
لهلك عمر وروي ان امراة اقرت بالزنا وكانت
حاملا فامر عمر برجمها فقال علي ان كان لك سلطان
عليها فما سلطانك على ما في بطنها فترك عمر رجمها
وقال لولا علي لهلك عمر الرابع نقل ان عمر امر برجمها من
غير تفحص عن حالها فنطق انها ليست بحامل فلما نبهه
علي ترك رجمها الى مس وهذا يقتضي ان عمر ما كان
يحتاط في سفك الدماء وهذا اشر من الاول وروي ايضا
ان عمر قال يوما على المنبر الا لا تغالوا في مهور نسائكم فمن غالى
في مهر امراة جعلته في بيت المال فقامت عجوز وقالت
يا امير المؤمنين اتمنع منا ما جعله الله لنا قال تعالى وان اردتم
استبدال زوج مكان زوج واتيتم احديهن قنطارا فلا
تاخذوا منه شيئا فقال عمر كلكم افقه من عمر حتى المخدرات
في البيوت فهذه الوقايع وقعت لغير علي ولم يتفق مثلها
لعلي السادس نقل عن علي ع انه قال والله لو كسرت
لي الوسادة ثم جلست عليها لقضيت بين اهل التوراة
بتوراتهم وبين اهل الانجيل بانجيلهم وبين اهل الزبور
بزبورهم وبين اهل الفرقان بفرقانهم والله ما من اية
انزلت في بحر ولا بر ولا سهل ولا جبل ولا سماء ولا ارض
ولا ليل ولا نهار الا وانا اعلم فيمن نزلت وفي اي
شيء نزلت طعن ابو هاشم في هذا وقال التوراة منسوخة

فكيف يجوز الحكم بها عنه من وجوه الاول لعل المراد
شرع كان قبل تلك الاحكام المنسوخة على التفصيل وبالاحكام
الناسخة لها الواردة في القران الثاني لعل المراد ان قضاة
اليهود والنصارى متمكنون من الحكم والقضاء على وفق اديانهم
بعد بذل الجزية فكان المراد انه لو جاز للمسلم ذلك لكان هو
قادرا عليه الثالث لعل المراد انه يخرج من التورية والانجيل
نصوصا دالة على نبوة محمد ص فكان ذلك اقوى في التمسك
بها على اليهود والنصارى الرابع انا نتفحص عن احوال العلوم
واعظمها علم الاصول وقد جاء في خطب امير المومنين
علي من اسرار التوحيد والعدل والنبوة والقضاء والقدر
واحوال المعاد ما لم يات في كلام ساير الصحابة وايضا فجميع
فرق المتكلمين ينتهي اخر نسبهم في هذا العلم اليه اما المعتزلة
فهم ينسبون انفسهم اليه اما الاشعرية فكلهم منسوبون الى الاشعري
وهو كان تلميذ ابي علي الجبائي المعتزلي وهو منتسب الى
امير المومنين علي ابن ابي طالب ع واما الشيعة فانتسابهم
اليه ظاهر واما الخوارج فهم مع غاية بعدهم عنه كلهم منتسبون
الى اكابرهم واولئك الاكابر كانوا تلامذة علي ابن ابي طالب
عليه السلام فثبت ان جمهور المتكلمين من فرق الاسلام
كلهم تلامذة علي ابن ابي طالب ع وافضل فرق الامة هم
الاصوليون فكان هذا منصبا عظيما في الفضل ومنها
علم التفسير وابن عباس رئيس المفسرين وهو كان تلميذ
علي ابن ابي طالب ع ومنها علم الفقه وكان فيه في الدرجة

العالية

العالية
ولهذا قال ع اقضاكم علي ع وقال علي لو كسرت لي الوسادة
لحكمت لاهل التوراة بتوراتهم على ما نقلناه ومنها علم
الفصاحة ومعلوم ان احدا من الفصحاء الذين بعده لم يدركوا
درجته الا القليل من درجته ومنها علم النحو و
معلوم انه انما ظهر منه وهو الذي ارشد ابا الاسود
الدؤلي اليه ومنها علم التصفية الباطن ومعلوم ان
نسبة جميع الصوفية اليه ومنها علم الشجاعة وممارسة
الاسلحة ومعلوم ان نسبة هذا العلم ينتهي اليه فثبت
بما ذكرنا انه كان استاد العالمين بعد محمد في جميع الخصال
المرضية والمقامات الشريفة واذا ثبت انه كان اعلم الخلق
بعد رسول الله ص وجب ان يكون افضل الخلق بعد
رسول الله ص لقوله تعالى قل هل يستوي الذين يعلمون والذين
لا يعلمون وقوله يرفع الله الذين امنوا منكم والذين اوتوا
العلم درجات الفصل السادس في بيان ان عليا رض افضل
الصحابة ان عليا كان اكثر جهادا من ابي بكر فوجب ان
يكون افضل منه فلا مرية فيه لمن قرا كتب السير
واما ان من كان اكثر جهادا كان افضل فلقوله تعالى
وفضل الله المجاهدين على القاعدين اجرا عظيما
فان قيل لم لا يجوز ان يكون المراد من هذا الجهاد الجهاد
مع النفس كما قال تعالى والذين جاهدوا فينا قلنا
قوله على القاعدين يدل على ان المراد من ذلك الجهاد

للجهاد من اعداء الدين التمسك بقصة
فتح خيبر قالوا روي ان النبي عم بعث ابا بكر الى خيبر فرجع
منهزما ثم بعث عمر فرجع منهزما وبلغ ذلك رسول الله
فبات ليلته مهموما فلما اصبح خرج الى الناس ومعه الراية فقال
والله لاعطين الراية اليوم رجلا يحب الله ورسوله و
يحبه الله ورسوله كرارا غير فرار فتعرض لها المهاجرون
والانصار فقال النبي عم اين علي فقال انه ارمد العينين
فتفل في عينيه ثم دفع اليه الراية ثم قالوا هذا الحديث وكيفية
هذه الواقعة يدل على ان ما وصف به النبي عم عليا لم يكن
ثابتا في ابي بكر وعمر لانهما رجعا منهزمين وغضب
الرسول من ذلك ثم قال لاعطين الراية رجلا من
صفته كذا وكذا وهذا يوجب ان شيئا من هذه الصفات
ما كان حاصلا لاولئك الذين غضب عليهم الا ترى
ان ملكا حصيفا لو ارسل رسولا الى غيره في مهم فقصر
في اداء تلك الرسالة فغضب الملك لذلك وقال
لارسلن غدا رسولا حصيفا حسن القيام باداء الكلام
يعلم كل عاقل ان الذي وصف به الرسول الثاني وثبت
له ليس موجودا في الاول وليس هذا من باب دليل
الخطاب انما هو استدلال بكيفية ما جرى من الاحوال المعلومة
ايمان علي كان قبل ايمان ابي بكر واذا كان

لكن

كذلك كان افضل من ابي بكر اما المقدمة الاولى فيدل عليها
وجوه الاول ما روي ان عليا قال على المنبر انا الصديق
الاكبر آمنت قبل ان آمن ابو بكر واسلمت قبل ان اسلم
ثم قالوا انه ادعى ذلك في مجمع من الناس وما كذبوه فدل
ذلك على ان هذا المعنى كان ظاهرا فيهم وثانيها روى
سلمان الفارسي ان النبي صلعم قال اولكم ورودا على
الحوض اولكم اسلاما علي ابن ابي طالب وثالثها روى
انس قال بعث رسول الله صلعم يوم الاثنين واسلم علي يوم
الثلثاء وعن عبد الله ابن الحسن قال كان امير المؤمنين
يقول انا اول من صلى واول من آمن بالله ورسوله ولم يسبقني
الى الصلوة الا نبي الله صلعم ورابعها ان كون ايمان علي قبل
ايمان ابي بكر اقرب الى العقل وذلك لان عليا كان ابن عم
محمد صلعم وفي داره ومختصا به واما ابو بكر فانه كان من
الاجانب ويبعد غاية البعد ان يعرض الانسان
مثل هذه المهمات العظيمة على الاجانب الا بعد قبل
عرضها على الاقارب المختصين به غاية الاختصاص
لا سيما والله تعالى يقول وانذر عشيرتك الاقربين لا يقال
الدليل على ان اسلام ابي بكر قبل اسلام علي قوله عم
ما عرضت الاسلام على احد الا وله كبوة غير ابي بكر
فانه لم يتلعثم وجه الاستدلال به ان النبي عم بين
ان ابا بكر لم يتوقف في قبول الاسلام فلو تأخر

لما انه عن اسلام غيره لم يكن ذلك الا بخبر بسبب توقف
من ابي بكر لان الحديث دل على انه لم يتوقف فوجب
ان يكون ذلك لاجل انه ع م قصر في عرض الاسلام عليه
وذلك يقتضي الطعن في الرسول ع م وانه باطل فعلمنا
ان الرسول ع م ما توقف في عرض الاسلام عليه وهو لم
يتوقف في قبوله البتة فاما علي فان هذا الحديث يقتضي
انه كان له توقف في قبول الاسلام فهذا يدل على ان اسلام
ابي بكر كان سابقا على اسلام علي كان سابقا
على اسلام ابي بكر لانا نقول ان عليا حين اسلم كان صبيا
بدليل الشعر المنقول عن علي سبقتكم الى الاسلام طرا
غلاما ما بلغت اوان حلمي وابو بكر اسلم حين كان بالغا
عاقلا والناس قد اختلفوا في صحة اسلام الصبي فكيف كان
فلا شك ان اسلام العاقل البالغ القادر على الاستدلال
افضل من اسلام الصبي الذي لا يكون بالغا سلمنا ان عليا
كان بالغا وقت ما اسلم الا انه لا شك انه في ذلك الوقت
ما كان مشهورا فيما بين الناس ولا محترما ولا مقبول القول
بل كان كالصبي الذي يكون في البيت فما كان يحصل
بسبب اسلامه قوة ولا شوكة في الاسلام اما ابو بكر فانه كان
شيخا محترما امينا فحصل للاسلام بسبب اسلامه شوكة وقوة
فكان اسلام ابي بكر افضل من اسلام علي لانا نقول اما الخبر
الذي تمسكتم به في اثبات ان اسلام ابي بكر سابق

على اسلام

على اسلام علي فهو خبر بالاحاد فلا يفيد العلم قوله ان عليا
حين اسلم ما كان بالغا قلنا الجواب عنه من وجهين
الاول انا لانم انه اسلم قبل البلوغ ويدل عليه ان سن علي
ما كان بين خمسة وستين سنة وبين ستة وستين
سنة والنبي ع م كان بقي بعد الوحي ثلثة وعشرين سنة
وعلي بقي بعد النبي ع م قريبا من ثلثين سنة فاذا
اسقطنا ثلثة وخمسين سنة من ستة وستين سنة
بقي ثلثة عشر سنة فاذا كان علي ابن ابي طالب ع
وقت نزول الوحي على النبي فيما بين اثنى عشرة
سنة وبين ثلثة عشرة سنة وبلوغ الانسان في هذا السن
ممكن فعلمنا ان كون علي بالغا وقت نزول الوحي
على النبي ع م امر ممكن واذا ثبت الامكان وجب الحكم
بوقوعه لما روي ان النبي ع م قال لفاطمة زوجتك
اقدمهم سلما واكثرهم علما ولو قلنا انه ما كان بالغا
حال ما اسلم لم يصح هذا الكلام الوجه الثاني في الجواب عن
هذا السؤال هب ان عليا ع م ما كان بالغا في ذلك
الوقت لكن لا امتناع في وجود صبي كامل العقل
قبل سن البلوغ ولهذا المعنى حكم ابو حنيفة بصحة
اسلام الصبي وعلى هذا التقدير فتقدم الاسلام
عن علي وقت الصبى يدل على فضله من و
جهين احدها ان الغالب على طبع الصبيان ان

الميل الى الابوين ثم ان عليا خالف الابوين واسلم
فكان هذا من فضائله وثانيها ان الغالب على الصبيان
الميل الى اللعب فاما النظر والتفكر في دلائل التوحيد
والنبوة فغير لائق بهم فكان اشتغال علي بالنظر وا
التفكر في دلائل التوحيد واعراضه عن اللعب في زمان
الصبى من اعظم الدلائل على فضيلته فانه كان في
زمان صباه مساويا للعقلاء الكاملين قوله حصل
لكل الاسلام بسبب اسلام ابي بكر نوع من القوة ولم يحصل
بسبب اسلام علي البتة شيء من القوة قلنا هذا الفرق
انما يظهر لو ثبت ان ابا بكر كان محترما معظما فيما بين
الخلق قبل دخوله في الاسلام وهذا ممنوع وما كان كذلك
لم يظهر الفرق الذي ذكرتم فثبت بما ذكرنا ان اسلام
علي كان مقدما على اسلام ابي بكر واذا ثبت هذا وجب
ان يقال ان عليا افضل من ابي بكر لقوله تع والسابقون
السابقون اولئك المقربون ولقوله في مدح
الانبياء عليهم السلام انهم كانوا يسارعون في
الخيرات الحجة السابعة لا شك ان عليا كان من
اولي القربى لمحمد صلعم ومن اولي القربى وجب
بقوله تع قل لا اسئلكم عليه اجرا الا المودة في
القربى واما ابو بكر فانه ليس كذلك والذي وجب

محبته

محبته على جميع المسلمين افضل ممن لا يكون كذلك الحجة الثامنة
قوله تعالى فان الله هو موليه وجبريل وصالح المؤمنين واكثر المفسرون
قالوا المراد بصالح المؤمنين علي ابن ابي طالب والمراد من المولى
ههنا الناصر لان المفهوم المشترك من المولى بين الله تعالى
وبين جبريل وبين صالح المؤمنين ليس الا هذا المعنى اذا ثبت
هذا فنقول هذا يدل على فضيلة علي من وجهين الاول ان
لفظ هو في قوله فان الله هو موليه يفيد الحصر
فيكون المعنى ان محمدا صلعم لا ناصر له الا الله وجبريل وعلي
ومعلوم ان نصرة محمد صلعم اعظم مراتب الطاعة الله تعالى
انه تعالى بدأ بذكر نفسه وثنى بجبريل وثلث بذكر علي
وهذا منصب عالي الحجة التاسعة ان عليا كان هاشميا
والهاشمي افضل من غير الهاشمي والمقدمة الاولى متواترة
والثانية يدل على صحتها قول النبي صلعم ان الله اصطفى من
ولد اسمعيل قريشا واصطفى من قريش هاشما الحجة
العاشرة قوله صلعم من كنت مولاه فعلي مولاه ولفظ
المولى في حق محمد صلعم لا شك انه يفيد انه كان مخدوما
للكل وصاحب الامر فيهم فاذا كان الامر كذلك وجب
ان يثبت في علي انه ايضا مخدوم للكل الامة ونافذ الحكم
فيهم وهذا يوجب كونه افضل الخلق والذي يدل

على انه يفيد المعنى الذي ذكرناه ما نقل ان النبي عم لما ذكر هذا الكلام
قال عمر بعلي بخ بخ يا علي اصبحت مولى كل مؤمن ومؤمنة
الى يوم القيمة الحجة الحادية عشر قوله عم انت مني بمنزلة
هرون من موسى وهرون كان افضل من كل امة
محمد عم الحجة الثانية عشرة انه عم لما آخى بين الصحابة اتخذه
اخا لنفسه وروي ان عليا قال في مواضع كثيرة انا عبد الله
واخو رسول الله لا يقولها احد بعدي الا كذاب انا الصديق
الاكبر وانا الفاروق الاعظم الذي يفرق بين الحق والباطل وانما قلنا ان المواخات تدل على الافضلية لان
المواخات مظنة المواسات في المنصب وكون كل واحد
منهما قائما مقام الآخر فلما كان محمد عم افضل من الكل
كان القائم مقامه كذلك الحجة الثالثة عشرة
ما روي ان النبي عم قال في ذي الثدية يقتله خير الخلق وفي
رواية خير هذه الامة وكان قاتله هو علي ابن ابي طالب عم
الحجة الرابعة عشرة قال النبي عم لفاطمة ان الله تعالى اطلع على اهل
الدنيا فاختار منهم اباك فاتخذه نبيا ثم اطلع ثانيا
واختار منهم بعلك الحجة الخامسة عشرة قالت عائشة
كنت عند النبي عم اذ اقبل علي رض فقال هذا سيد العرب
قالت فقلت بابي انت وامي الست سيد العرب
فقال انا سيد العالمين وهو سيد العرب الحجة السادسة عشرة
روى انس ان النبي قال ان اخي ووزيري وخير من

اتركه بعد

[illegible]

اتركه بعدي يقضي ديني ووعدي علي ابن ابي طالب الحجة السابعة عشرة
روى ابن مسعود ان النبي عم قال علي خير البشر من ابى فقد كفر
الحجة الثامنة عشرة ان عليا لم يكفر بالله تعالى وان ابا بكر كان
في زمان الجاهلية كافرا اذا ثبت هذا فنقول ان عليا
كان اكثر تقوى من ابي بكر لان من كان ابدا الابد مؤمنا يكون
اكثر تقوى ممن كان كافرا ثم صار مؤمنا والاتقى افضل لقوله تعالى
ان اكرمكم عند الله اتقاكم الحجة التاسعة عشرة روى احمد
البيهقي في فضائل الصحابة انه عم قال من اراد ان ينظر
الى آدم في علمه والى نوح في تقواه والى ابراهيم في حلمه والى موسى
في هيبته والى عيسى في عبادته فلينظر الى علي ابن ابي طالب
فظاهر هذا الحديث يدل على ان عليا كان مساويا لهؤلاء
الانبياء في هذه الصفات ولا شك ان هؤلاء الانبياء
كانوا افضل من ابي بكر وسائر الصحابة والمساوي للافضل
افضل فوجب ان يكون علي افضل منهم الحجة العشرون
اعلم ان الفضائل النفسانية فهي محصورة في نوعين
العلمية والعملية اما العملية فقد دللنا على ان علم علي عم
كان اكثر من علم سائر الصحابة ومما يقوي ذلك ما روي انه عم
قال علمني رسول الله عم الف باب من العلم فانفتح لي
من كل باب الف باب اما الفضائل النفسانية
العملية فاقسام منها العفة والزهد وقد كان
في الصحابة جمع من الزهاد كابي ذر وسلمان وابي الدرداء

[illegible]

سمنان
... محمد صالح حائری علامه

وكلهم كانوا فيه تلامذة علي ابن ابي طالب ع رضي الله عنهم
ومنها الشجاعة وقد كان في الصحابة جماعة كابي الدجانة
وخالد ابن وليد وكانت شجاعته اكثر نفعا من شجاعة
الكل الا ترى ان النبي م قال يوم الاحزاب ضربة علي يوم
الخندق خير من عبادة الثقلين وقال ع ما قلعت
باب خيبر بقوة جسمانية لكن بقوة الهية ومنها السخاوة
وقد كان في الصحابة جمع من الاسخيا وقد بلغ اخلاصه في
سخاوته انه اعطى ثلاثة اقراص فانزل الله تعالى في حقه
ويطعمون الطعام على حبه مسكينا ويتيما واسيرا ومنها
حسن الخلق وقد كان ع مع غاية شجاعته وجلالته حسن
الخلق جدا وقد بلغ فيه الى حيث ينسبه اعداؤه الى الدعابة
ومنها البعد عن الدنيا وقد انه مع انفتاح ابواب الدنيا
عليه لم يظهر التنعم والتلذذ وكان مع غاية شجاعته اذا
شرع في الصلوة المتهجد وشرع في الدعوات والتضرعات
الى الله تعالى بلغ مبلغا لا يوازيه احد من عباد من الزهاد
ولما ضربه ابن ملجم قال فزت ورب الكعبة واما الفضائل
البدنية فمنها القوة والشدة وكان فيها عظيم الدرجة
حتى قيل انه كان يقط الهام قط الاقلام ومنها
النسب العالي ومعلوم ان اشرف الانساب هو القرب
من رسول الله م وهو كان اقرب الناس في النسب الى رسول الله

واما العباس

واما العباس كان اخا لعبد الله ولرسول الله من الاب لا من الام
واما ابو طالب فانه وان كان عم رسول الله الا ان العباس
كان اخا لعبد الله من الاب والام وايضا فان عليا كان
هاشميا من الاب والام لانه علي ابن ابي طالب ابن عبد
المطلب ابن هاشم وامه اعني ام علي فاطمة بنت اسد ابن
هاشم ومنها المصاهرة مثل ما كانت له واما عثمان
فهو وان شاركه في كونه ختنا للرسول ع الا ان اشرف
اولاد الرسول ع هو فاطمة رض ولذلك قال ع سيدة
نساء العالمين اربع وعد منهن فاطمة ولم يحصل مثل
هذا الشرف للبنتين اللتين هما زوجتا عثمان ومنها
انه لم يكن لاحد من الصحابة اولاد مثل اولاده
في الفضل فالحسن والحسين رض وهما سيدا شباب
اهل الجنة ولداه ثم انظر الى اولاد الحسن مثل الحسن المثنى
والمثلث وعبد الله ابن المثنى والنفس الزكية والى
اولاد الحسين ع مثل زين العابدين والباقر والصادق
والكاظم والرضا رض فان هؤلاء الاكابر يقر بفضلهم
وعلو درجتهم كل مسلم ومما يدل على علو شأنهم
ان افضل المشايخ واعلاهم درجة هو ابو يزيد البسطامي
وكان سقاء في دار جعفر الصادق واما معروف
الكرخي فانه اسلم على يدي علي ابن موسى وكان بوابا
وبقي على هذه الحالة الى اخر عمره ومعلوم ان هذا

[illegible]

هذه الادلة لم يتفق لاحد من الصحابة ولو ذهبنا في الشرح والاطناب

لطال الكلام فهذا مجموع دلائل من قال بتفضيل امير المؤمنين

على ابن ابي طالب رضه قال اصحابنا اما التمسك بخبر التفضيل

بقوله انت والنفس والنفسكم فالجواب انا لا نسلم انه مخصوص

بعلي بل ولو دخل فيه جميع اقربائه وخدمه ثم ان التمسك

به منقوض بقوله عم الاشعريين هم مني وانا منهم واما

الثاني وهو التمسك بخبر الطير فالاعتراض عليه ان نقول

قوله بأحب خلقك يحتمل ان يكون احب خلقه اليه

في جميع الامور وان يكون احب خلقه اليه في شيء معين والدليل

على كونه محتملا لهما انه يصح تقسيمه اليهما فيقال اما ان يكون

احب خلقه اليه في كل الامور او يكون احب خلقه اليه في هذا

الامر الواحد وما به الاشتراك غير مستلزم لما به الامتياز

فاذن هذا اللفظ لا يدل على كونه احب الخلق الى الله في كل الامور

فاذن هذا اللفظ لا يفيد الا انه احب الى الله في بعض الامور

وهذا يفيد كونه ازيد ثوابا من غيره في بعض الامور ولا يمنع

كون غيره ازيد ثوابا منه في امر آخر فثبت ان هذا لا يوجب

التفضيل وهذا جواب قوي والحجة الثالثة وهي ان

عليا كان اعلم قلنا لا نجوز ان لم لا يجوز انه انما حصل هذه

العلوم الكثيرة بعد ابي بكر وذلك لانه عاش بعده زمانا

طويلا فلعله حصلها في هذه المدة فلم قلتم انه زمان

حيوة لابي بكر

حيوة لابي بكر اعلم منه واما الحجة الرابعة وهي قولهم ان جهاد

علي كان اكثر قلنا الجهاد اقسام منها جهاد مع النفس

ومنها جهاد مع العدو بالحجة والجواب عن الشبهات ومنها

جهاد مع العدو بالسيف والسنان اما الجهاد مع النفس

فلا نم ان عليا كان اقوى فيه من ابي بكر واما الجهاد مع العدو

بالحجة والدعوة الى الله تعالى فكان امر ابي بكر فيه اتم والدليل

عليه وجوه الاول انه لما اسلم ابو بكر اشتغل في تلك

الايام بالدعوة الى الله تعالى فدعا الى الله تعالى عثمان ابن عثمان

وطلحة وزبير وسعد ابن ابي وقاص وعثمان ابن مظعون

وهؤلاء هم اكابر الصحابة فجاء بهم الى رسول الله صلعم حتى

اسلموا على يده وحصل بسبب ذلك للاسلام قوة عظيمة

تحصل بسبب اسلام ابي بكر هذه القوة العظيمة واما علي

فانه صبي اسلم لم يصر اسلامه سبب الاسلام غيره ومن المعلوم

ان هذه الطاعة مما لا يوازيها شيء من الطاعات

الثاني ان ابا بكر لما اسلم كان ابدا في منازعة الكفار

وفي المناظرة معهم وبقي رسول الله ثلث عشرة سنة

في مكة ثم انتقل الى المدينة وبقي هناك سنة اخرى

ثم نزلت آية القتال فابو بكر في تلك المدة الطويلة

في مكة والمدينة كان في ... عن دين الله تعالى ومتابعة

رسول الله واما علي فانه في ذلك الوقت كان صغيرا

لیس ملکان بخاطر القوم ثم ان بعد نزول آیة القتال
اشتغل علی رض بقتال الکفار فثبت ان ابتداء الجهاد
کان لابی بکر وآخر لعلی رض واما الحجة الخامسة وهی قولهم
ایمان علی سابق علی ایمان ابی بکر قلنا قد ذکرنا ان الاخبار
فیه متعارضة واخبارنا وان کانت من الاحاد
فکذا اخبارکم وایضا فقد بینا ان اسلام ابی بکر اثر فی
تقویة الاسلام اثرا عظیما وما کان اسلام غیره کذلک واما
الحجة السادسة وهی التمسک بقصة خیبر فجوابها ان ذلک
الکلام یفید ان مجموع الصفات المذکورة فی مدح الفاتح غیر حاصل
للاول فلما قال لاعطین الرایة رجلا یحب الله ورسوله و
یحبه الله ورسوله کرارا غیر فرار ما کان حاصلا لابی بکر
وعمر لان کونه کرارا غیر فرار ما کان حاصلا فیهما فکان ذلک
المجموع غیر حاصل فیهما وعدم کونه کرارا غیر فرار
لا یوجب نقصانا فی الفضیلة الا تری ان الانبیاء افضل
من الملائکة مع انا نقطع انه لیس للانبیاء من القدرة الجسمیة
عشر من القدرة التی للملائکة واما البقیة الوجوه فهی اخبار
ضعیفة وامثالها موجودة لنا فی جانب ابی بکر
علی ما یشتمل علیه الکتب المصنفة فی هذا الفن فهذا
تمام الکلام فی هذا الباب والله الموفق

در سنهٔ مذکوره در ری و در روز شنبه
که عید فطر بود در بلدهٔ هرات وفات
نمود و در خیابان آن بلده فی قریه
قبر او مشهور است و نشرگاه جمهور
مردم نزدیک و دور و دور می‌شود
و بگرار حبیب السیر از روضة
الصفا نقل نموده که قدوة المتبحرین
فخر الملة والدین را از زن در ایام دولت
محمد سلطان علاء الدین ذکره تکلم در بلدهٔ ری ساکن
گشته به افاده مشغول می‌نمود و بعض از
اهل حسد بر زبان آوردند که فخر
الدین دعوت ملاحده را قبول نموده
و ابواب فساد گشاده در رد ایشان
حرف نگشوده امام این سخن شنیده از
غایت اضطراب بر منبر رفت
و زبان بلعن و طعن الموتیان گشود
چون این خبر بشیخ محمد سلطان حسن رسید
فدائی را بر سر فرستاد با کارد چند
بعرض امام فخر الدین رساند و فدائی
در ری با او ملاقات کرد و گفت من
در سلک طلبهٔ علوم انتظام دارم و
میخواهم که در تلامذت شما تحصیل نمایم
و علامه رازی بتحریر این معنی نمود و
فدائی بتلمذ مشغول شده تا مسطور
فرصت می‌بود تا آنچه در ضمیر داشت
بعرض رساند و بعد از انقضای
هفت ماه روزی فخر الدین را در خانه
تنها یافت در خانه را ببست
و خنجری برکشید او را بر پشت انداخت
و بر سینهٔ وی نشست امام فخر الدین
پرسید که چه داعیه داری گفت
آنکه میخواهم از ناف تا سینهٔ تو بدرم
باز سؤال کرد که بچه جهت خون
مرا حلال میدانی جواب داد

آستان قدس

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

نام کتاب: جواهر العلوم = شرح تجرید ...

مؤلف متن: ناظم میر ابوالقاسم فندرسکی — محشی:

شارح: خلخالی، محمد صالح — مترجم:

تاریخ تحریر: ۱۲۴۱ق — نوع خط: نستعلیق — تعداد سطر: ۱۵

جزء کتب: حکمت — زبان: فارسی — عدد اوراق: ۱۶

طول: ۲۱ — عرض: ۱۱/۵ — شماره عمومی: ۱۱۲۳۶

وقفی: علامه حائری — تاریخ وقف: مرداد ماه ۵۱ — خریداری

ملاحظات: × در حاشیه اوراق اشعاری از شیخ بهائی آمده

غنچه‌ها ناگشوده مانده بود از کف انامل خنجر گشوده هست اشارات

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

یا رب السبوح و القلم

بسم الله الرحمن الرحیم

ای آنکه بجز تو نیست اندر دو جهان ؛ برتر ز خیال هر کس و برتر ز گمان

هر چند که علی هر زمان لیکن ؛ ایمن ز نشانه تر از نیست نشان

نه عقل بکنه لا یزال تو رسد ؛ نه فکر بغایت جلال تو رسد

در کنه کمال است رسد غیر تو کس ؛ کو غیر تو کس تا بکمال تو رسد

یا من تنزه ذاته بذاته عن مجانسة مخلوقاته و یا من خصصت الوحدانیة

بذاته و شرقت متلألئات من ضیاء کمال آیاته ؛ ای بدانش داده هر قابلی

خاک بر فرق من تمثیل من ؛ رحم فرما بر قصور فهم ها ؛ ای ورای عقل ها و وهم ها

دیگر بخشای بر ما چنانکه ما شدیم ؛ ... تا شویم انا جئتک یا قدوس

و ... النفوس و استعمل ... فی طاعتک و صرف انفسنا

عما سواک انت الذی شرقت انوار ... قلوب اولیائک حتی عرفوک و

وحدوک و انت الذی ازلت الاغیار عن قلوب احبائک حتی لم یحبوا

سواک و ... محمد المبعوث علی کافة ...

اجمعین ؛ چون خدا اندر نیاید در عیان ؛ نایب حقند این پیغمبران

عقدها ناگشوده مانده بود ؛ از کف انا فتحنا برگشود ؛ هست ...

محمد لله داد اهل معنی را کشا را اندر کشاد و مع آله الذین هم روح
منتقد مدار شمس سماء الرسالة انجم غیر قمر ابد و مشارق فلک
فلک النبوة والجلالة چونکه شد از پیش دیده وصل یار نایبی باید ازو
ماند یادگار چونکه گل رفت و گلستان شد خراب بوی گل را از
که جوییم از گلاب سیما مع هزبر الثاقب آله الجامعیة فی الجهاد
الاصغر والاسد الله الغالب علی کل غالب بالقوة الربانیة الالهیة
فی الجهاد الاکبر وهو آیة فی نایب خاتم الانبیاء گفت هر کو را منم مولی
و دوست این عم من علی مولای او ست کیست مولا آنکه آزادت کند
بند رقیت ز پایت واکند صد هزاران آفرین بر جان او بر
بر قدوم او و فرزندان او علیهم اشرف صلوة المصلین و ازکی
تسلیمات المسلمین اما بعد یقول الفقیر الی رحمة ربه العلی محمد بن علی
الکیلانی هذه فقرات من علی وقفیة المشهورة المعروفة من تقاوت طبع الفاضل
الکامل العامل العارف الربانی میر ابو القاسم الفندرسکی عطر الله
مرقده بعطر الفردوس یوم القیمة فشرعت فی المقصود بعون
الملک المعبود وهو حسبی ونعم الوکیل قال رحمه الله تعالی

چرخ با این

چرخ با این اختران نغز و خوش و زیباستی

صورتی در زیر دارد آنچه در بالاستی ناظم ره

عنوان کلام را فلک قرار داده باعتبار کمال ظهور ایشان چه هیچ
چیز از آفتاب و ستارگان روشن تر نیست تعبیر از فلک بچرخ نمود بجهة
کمال تنبیه گویا نفس چرخ خود از قبیل تنبیه عدل دادن و اشاره لطیفه باشد
بر دوام حرکات ایشان و بیان اینکه انها تحرکی دارند که صورت ز زیر بعبارت از ذات
چه هر متحرکی محتاج است بمحرکی که غیر متحرک بوده باشد خواه متحرک فلکی بوده باشد
یا عنصری بسیط بوده باشد یا مرکب و تخصیص بمحض اقتضاء نظم است لهذا امر
شما را بر سبیل عموم ادا فرموده صورت بمعنی آن چیزی است که بالفعل است یعنی چیزی که
شئ بان و بالفعل میشود در این موضع حکما است مراد در اینجا نفس است چه اگر بحسب
نفس بالفعل است و نشاره است بانکه نفس بجمیع سماوات و ارضیات بسیطه
کائنات او در کتبه تعلق گرفته است لهذا بر سبیل عموم فرموده است صورتی
در زیر دارد از حج و بر همان بر این اولا از راه حرکت است چه جسم فلکی
بوده باشد یا عنصری بسیطه بوده باشد متحرک است یا از مرکز
باسوی مرکز یا بسوی مرکز و زوال و لهذا اجزاء اینها در متحرکی

از برای او محرکی غیر متحرکی از جهت آنکه محرک افاده حرکت میکند و متحرک استفاده
حرکت مفید هر شیء نمیتواند بود که عین مستفید باشد چه مفید هر شیء واجد
آن شیء و جایز نیست شیء واحد بجهت شیء واحد هم واجد هم فاقد آن شیء باشد هم
فاقد پس هرگاه محرک عین متحرک باشد لازم آید اجتماع نقیضین و او
محال است و اما ثانیا بنا بر آنکه هر جسمی مصور و متشکل است و از برای مصور
مصوری باید غیر صورة و ذی صورت یعنی برهان اول چون محرک را
لازم است که خارج از متحرک باشد همه حرکات منحصر است در قسریه
بلکه آنها طبعیه و نفسانیه پس میگوئیم که جایز نیست محرک غیر قاسر
صورت حالّه در جسم متحرک زیرا که اگر بوده باشد لازم می آید تحریک شیء
جسم را بحرکت نفس خود هم باشد و این محال است پس ثابت شد که محرک
در جمیع حرکات طبعیه و نفسانیه نفس است پس معلوم شد که هر جسم
نفسی دارد که اکثر او صورت جسمیت و جسم است و بالفعل است لهذا ناظم
فرموده صورتی در زیر دارد آنچه و تعبیر از نفس بزیر نمود بجهت آنکه مخفی است
و تعبیر از جسم بیان کرده است باعتبار آنکه محسوس و اشکال است پس
نفس باطن است و جسم ظاهر و هم چنین صورت و باطن جسم نفس است
و جسم نفس بالفعل و هم چنین حساب است صورت و باطن عقل است
و عقل باطن است بالفعل است لهذا در بعض کتب سماویه است
کذا انه بصورت تصور و انا الباطن و الظاهر و قال بعض العرفاء العالم صورته
و هو روح فی العالم صورتی بر پس اگر بر زد بالا معرفت
چون ره رود بالا همان با اصل خود یکتا شود در این مقام
بجهت تحقیق ابیات تفصیلی ضرورت کلیه عقل کل و نفس کل

والقسام

و اقسام آن سلسله جزئیه بدانکه محققین جعل جاعل را اظهار کردن فاعل مثال
خود را و مثال ذات نمیتوانند که عین ذات باشد و الا چه جعل و جاعل
و مجعول غیر ذات از همه رو دو الا مثال او نخواهد بود پس جاعل
از وجهی هو هو و از وجهی لیس هو چون از ذات ما نشئت است هو هو
در مرتبه او نیست فهو لیس هو و این لیست نیست سوای فقدان و آن
فقدان نیست سوای عدم پس غیریت نیست سوای عدم یعنی اینکه
مابه الغیریة و الامتیاز نیست سوای فقدان الا مرتبه پس جاعل و مجعول
ترکیب یافته از وجود و عدم و مراد بوجود فعلیت نه معنی مذهب
و این معنی قول ارسطو که الممکن زوج ترکیبی و از این تحقیق ظاهر شد که
صادر اول عقل است زیرا که مبدأ اول چون فوق تمام است معلول بلا واسطه
او باید که تام باشد زیرا که تام بما هو هو فاقد مرتبه فوق تمام است و الا ناقص
خواهد بود و از این لازم می آید طفره در افاضه و بطفره ممنوع است
عقلیه باطله بالبدیهه و از این ظاهر شد که جهت غیریت مجعولیت
بالذات نیست بلکه بالعرض مجعول است و مکان ما مستند الیها جهت است معلول
نسبت دارد بعلت خود که علت او نیست مبدأ اول بعد
خود نسبت تا اینکه منتهی شود ترتیب وجود معلول نقص
از وجود منصور رسید برد وجود و بعد از ابتدای
عود است بعکس بر وجه و النعل بالنعل تا اینکه منتهی شود دایره
وجود بمانند مبدأ و بدانکه جعل مجرد از راه تعقل است پس
مبدأ اول بدرک ادراک ذات خود کرد بنحو یکه

از صادر می‌شود شیء مجعول دراک از ذات خود و مدرک از ذات ظاهر
می‌شود چه ذات با دراک بعینه ذات است ادراک پس مدرک
غیر مدرک نیست این را علم حضوری بمعنی ظهور می‌گویند نه علم حصولی
بمعنی ارتسام تا بجنبهای که خواجه نصیر ره در شرح اشارات ببو علی کرده است
وارد آید پس مدرک الله تعالی صورت علمی جمیع اشیاء چه ذات را جهتی
درک اگر کرده که ذات از او صادر تواند شد شیء با هر جهت بجمیع موجودات
والا لازم می‌آید که ذات را اشتباه و کاه درک نکرده باشد پس تا نفی
در علم خواهد بود و اینجا صورت علمی بسیط است العلم نقطة کثرها
الجاهلون چه نشر در علم الحجرد چه قدر بسیط است علمش از وسعت
و اینجا صورت علمی مرتبه عقل است پس حقیقت عقل اینجا هم موضوع
فعلا است که [illegible] هم موضوع علم الالهی اینجا احکام علم الله تعالی را العقل می‌گویند
باین معنی نه بمعنی که متاخرین فهمیده اند پس علمش عین فعل اوست
مجعول ثانی مرتبه نفس کل است چون نفس وجهت بعلم ذات عقل را
و بالفعل بودن او را در جمیع کمالات مشتاق شد بکون این عالم
و متوجه شدن نفس باین عالم و وضع او اینجا اهبوط اوست باین
عالم زیرا که نفس بهر جهه متوجه شود همان است و این سخن را حمل
بر مجاز نباید کرد و نعم ما قال صاحب المثنوی ای برادر تو
همه اندیشه ما بقی تو استخوان و ریشه اگر بود اندیشه‌ات
گل گلشنی ور بود خاری تو هیمه گلخنی و از این تحقیق
معلوم گردید که علت و معلول ممکن نشد بوجود جدا از دیگری
بجهة اینکه اگر بود در جهتی پس با هر بود متباینند مثل آنسان

دیگر

وجهی پس جایز نیست صدور احدشان از دیگری بجهة عدم مناسبة
والا لازم می‌آید صدور هر شیء از هر شیء و این باطل است و هر دو
مشارک اهم باشند در جنس و مثل هم باشند لازم آید جعل شیء را بجزء
خود یا بنفس خود و ایضا معلول هر گاه جدا باشد از علة قائم بذات
خواهد پس معلول نخواهد بود پس باید میان علة و معلول از وجهی
و از وجهی [illegible] یعنی از وجهی اتحاد و از وجهی مباینه پس معلول
در وجود آن علة است و علة ممسک اوست مثل اینکه نفس کل بالذات
عقل است و بالعرض نفس و صبغة بالذات نفس است بالعرض طبیعة کونها
تحت مدارک ... عقل است که مرتبه علم است و عقل بدرک ذات
کمال علة را در یافت شوقی شد در او ظاهر گردید پس تنزل نمود
مرتبه تنزل النفس است و نفس مرتبه اراده الله است و طبیعه مرتبه
فعل الله است و تنزلات باین نحو متصور فظهر کل یوم هو فی
شان شد حق جان جهان است و جهان جمله بدن املاک و
ملائکه حواس این تن افلاک و عناصر و موالید اعضا توحید
همین است دیگر لها همه فنون چون علة و جهت است لازم
نباید و لکن منسوب باشد بماده و جسم و چون نفس کل ایجاد این
عالم کرد پس ماده بهم رسید و صور بصورت جسم که نام او جسم است
مقدار عارض جسم شد چون حقیقت بعد است و از جهات
ثلث و این لازم دارد مقدار را پس اختلاف و تکثر لازم آید
چه جزء از اجزاء جسم غیر جزء دیگر است زیرا که جسم قابل انقسام است
الی غیر النهایة و هر جزء غیر جزء دیگر است پس هر جزء جسم

قابلیت اقتضا را کرد هر جزء دیگر به محیط اقتضا کرد که کره و مرکز
اقتضا سکون و عناصر با هم امتزاج یافتند و هر ترکیبی اقتضا
فرح هیکل دیگر کرد پس کثرت در اجسام بهم رسید پس بکثرت بالعرض سرایت
بنفس کرد که هر جزء اقتضا نفسی کرد زیرا که الاتحاد بین العلة والمعلول
نفس پس بنفس از ابدان وحدت نه بوحدت جنسی و نه بوحدت
نوعی و نه بوحدت شخصی چه هر جوهری بجنسی نمیدانم بلکه بخود
موجود است بلکه نفس واحد است بوحدتی که منزه است که در وحدات
ثلثه نشسته بوحدت آیته و منکثر است بتکثر ابدان بالعرض
بحیث لا یکون حکم بعضها حکم بعض بلکه مختلف الاحکام است در احکام
چنانکه سرایت میکند بشقاوت یکی بسعادت دیگری پس نفس کل
تعلق گرفته است بجمیع جسمانیات از محیط تا مرکز و هر شخصی است
بحسب آن نفس کل و شعبه دیگر بحسب اختلاف قابلیت مختلفه
و جزء نمیشد بالعرض نه بالذات چه ذات در هر مرتبه کمال است و نفس
بالذات وحدت و ضیاء و شعاع نظر بقابلیت مختلفه است
پس نفس جزئی آنست که محدود و دالوجود باشد به حدود جسمانیه
بلکه بجهة تفوقیه طبیعیة حاصل که جسم عالم از مرکز تا محیط
مرکبا کان او بسیطا متصل و واحد است در اصل جسمیة و انواع
بسایط و مرکب بمنزلة اجزای این شخص است هم چنانکه نفس
مشتاق شد بسوی اظهار کردن کل عالم پس نفس کل
نفس عالم شد پس نفس مدبر او است و هر یکی از نفوس جزئیه
بمنزلة قوی اوست از برای این شخص کل متعلق است بجزء از

بدان کل

نسبته
بدن کل است نفوس ما بسوی نفس کل است مثل نسبه حواس است
بسوی نفس ما پس چه قدر انغماس نفس و توجه ببدن بیشتر است
حجاب نفس زیادتر است از اصل و کمال و زیادتی نفس کمتر شوقت
بزخارف دنیا و خستی نفس زیادتر شوقست باین زخارف چه اول
اقتضای قرب و علم است ابدا میکند و ثانی بعد و حجاب چون معلوم گردید
که نفس کل در شعب گردید که اول نفس عرضی و بعد از آن نفس معدنی
و بعد از آن نفس نباتی و بعد از آن نفس نباتی و بعد از آن نفس حیوانی و بعد
از آن نفس حیوانی انسانی و بعد از آن نفس فلکی در جزئیات نفوس این مراتب
نیز بحسب و زیادت ستعد و تنزل پس چه قدر این نفس ترقی
حاصل میکرد و حاصل میشود در مرتبه فوق هر مرتبه ترقی بکمیل شوق و تخلع
از علائق دنیویست تا آنکه اتصال بهم میرساند بنفس کل و هرگاه از آن
از مرتبه تجاوز نماید متصل میشود بعالم عقل و نفس کل را دو جهت است
جهتی که بعلو دارد عقل است و جهتی که بسفل دارد نفس است و از جهة
علو در نهایة شرافت است و چون ترقی حاصل نمیشود از برای نفس بدون
معرفت و ریاضت و ریاضت بدون معرفت هم ممتنع است لهذا
ناظم ره فرموده است صورت زین بحر و چون یافتی بگذر حقیقة
این سخنان بدون ریاضت و مجاهده شرعی ممکن نیست تا آنکه
از مرتبه حواس و وهم نگذرد و عقل محض نگردد و بمرتبه عقل
حقیقی نرسد بنظر حقایق نبیند زیرا که هر که بو منبع الهی موجود است
نبیند و بحقیقة این سخنان نمیرسد لهذا ناظم ره فرموده است
در خصوص دو نفر از مشاهیر حکما این سخنان نظر

این سخن را در نیابد هیچ فهم ظاهری گر ابونصرستی گر بوعلی
سیناستی ابونصر فارابی که فاراب یکی از شهرهای
ترکستان در مملکت ماوراء النهر است محمد بن طرخان معلم
ثانی و ابوعلی سینا شیخ رئیس صاحب شفا و اشارات و این دو فیلسوف
از جمله حکماء مشائین اند هرگاه این دو مرد عظیم این کلامها نشنیده
باشند سایرین بطریق اولی نرسند مگر اینکه مؤید بتأییدات
الهی باشند جان اگر نه عارضستی زیر این چرخ کهن
این بدنها نیز دایم زنده و برپاستی جان عبارت از
نفس است یعنی اگر نفس عارض بدن نباشد البته ذاتی خواهد
چون فنا بر نفس محال است و تخلف معلول از علت تامه معلوم محال است
پس نفس باقی است ببقاء علتش و هرگاه نفس ذاتی بدن باشد پس
فنا بدن نیز محال است لکن ببقاء دائمی نیست همیشه در تحلل و تحول است
پس نفس ذاتی بدن نخواهد بود بلکه بالعرض چنانچه سابقاً معلوم گردید
باز ناظم میفرماید هرچه عارض باشد او را جوهری باید نخست
عقل بر این دعوی ما شاهد گویاستی جوهر بالعرض منتهی
میشود بما بالذات و الا بالعرض نخواهد بود و در این خلافی نیست پس معلوم
شد که نفس بالذات عقل است و بالعرض نفس پس جوهر که ذکر
فرموده عقل است نه اینکه جوهر نفس کل که جمیع نفوس جزئیه از او
منبعث شده اند بمنزله قوی نفس کلند و تشبیه کرد معقول را بمحسوس
فرمود میتوانی که از جوهر خورشید این صفتها کسب کرد
روشنی است بر همه تابان تا شود و شمسها سستی

گویا بابی

گویا باین اشاره فرموده است صاحب مثنوی معنوی متفرق شد آفتاب
جانها در درون روزن ابدانها چون نظر در قرص داری
یکیست وانکه شد محجوب ابدان در شکیست پس از این ابیات
معلوم گردید که ظاهر و باطن می باشد و هر صورت جسمانیه
منتهی میشود بصورت عقلیه پس مجرد محض که عقل است صورت
عقلیه است با بقای جاودان بود با همه اینها بجمیع ممکنات
سابقاً معلوم شد که عقل مرتبه علم الله است چنانچه ناظم ره در کتاب
صناعیه فرموده است ذات عقل هم مصنوع علم الله و هم موضوع
علم الله و هم موضوع فعل الله لهذا حکما علم الله فعلی میگویند بجهت
اینکه علم الله بعینه فعل او است پس صورت عقلیه بسیط است
و الا لازم می آید کثرت در ذات فاعل حقیقی که باری تعالی است و این
محال است زیرا هر بسیطه که موقوف ماده و جسم است مجرد می باشد چه
ترکیب منسوب بماده است پس هرچه بسیط است غایتش اوسع است چه
بساطت و وحدت جمعیت منافی نیست و در کثرت از کمیه منزه است
از حصر و تقیید پس بی پایان است یعنی غیر متناهی است و بجهت
اینکه مرتبه علم الله است و علم الله غیر متناهی است پایان ندارد و
پس صورت عقلیه بوجود و وحدت و بساطت غیر متناهی است بجهت اینکه
علیت جمیع اشیاست و مقدورات الله غیر متناهی است پس اشیا غیر متناهی است
و الا لازم آید تناهی قدرت الله و این محال است چون وحدت
الله منافی هیچ کثرت نیست لهذا علم نبی فرموده است هو الکل فی
وحدته و او باطن همه اشیا است فما من ذرة الا و هو

محیط الها قاهر علیها و چون صورت مجرد است فنا بر مجرد روا نیست
و با ذات بیقا علت نیز زیرا که تخلف معلول از علت تامه محال است
پس صورت عقل جاودانه بود و چون سابقا معلوم شد که معلول
متحد بعلت است و مباین نیست بلکه صورت عقل بالعرض نفس شد
با همه متحد بود چنانچه از مقدمات سابقه معلوم شد ناظم ره باین
معنی اشاره نموده است جان عالم گویمش گر ربط جان و تن بدانی
در دل هر ذره هم پنهان و هم پیدا ببینی با وجود بآنکه ثابت است که
بحسب ذات و فعل احتیاج ندارد بلکه مستغنی من جمیع الوجوه است
از ملکوت و مجموعه است باعتبار اینکه صور علمیه جمیع اشیا است و جمیع
اشیا بوجود تجردی عقلی در ذات عقل اند و یکی است باعتبار
اینکه واحد است و بسیط قال علیه السلام العلم نقطة کثرها الجاهلون
و عقل مرتبه علم الله است چنانچه سابقا معلوم شد هفت ره
در آسمان بر فرق ما بگشود حق هفت در از سوی دنیا جانب
عقبا بنی مراد در هفت ره همان است که جناب الهی تعالی فرموده است
و لقد خلقنا فوقکم سبع طرائق و ما کنا عن الخلق غافلین
مراد با هفت در همان است که در آیه دیگر فرموده است ان الذین کذبوا
بآیاتنا و استکبروا عنها لا تفتح لهم ابواب السماء و قوله تعالی و لو
فتحنا علیهم بابا من السماء فظلوا فیه یعرجون پس مراد بسبع طرائق
سموات سبع است چنانچه مفسرین تفسیر کرده اند و تفسیر بطرائق
که جمع طریقه است بجهة اینکه سموات ممر مرور ملائکه و محل مرور
ارواح انبیا و خواص و محل مرور کواکب سیاره سبعه است

پس لهذا

پس لهذا التعبیر بطرائق شده است و در تفسیر آیه ثانی در کتاب مجمع البیان
از امام محمد باقر علیه السلام منقول است اما المؤمنون فترفع اعمالهم و ارواحهم
الی السماء فتفتح لهم ابوابها و اما الکافر فیصعد بعمله و روحه حتی بلغ الی السماء
نادوا اهبطوا به الی سجین پس مراد با هفت ره که ناظم ره فرموده اند
راه‌هایی است که در افلاک سبعه مرئی شد که عبارت از نفوس این افلاک است
آنست خبر هفت عبارت از اعلی علیین که عالم عقل است و سجین
عبارت از سجینی که عالم طبیعت است و طریق عروج باعلی علیین از
راه حواس متصور است که منشا ادراک اقتباس علوم حقه و اکتساب
فضایل و رسیدن بحقایق اشیا بواسطه اینهاست و چون نفوس
سماویه از حواس عاری اند و مدرک کلیات اند و شرف نفوس سماویه
نفوس ملکوتیه پس بعد از ان که عارف سالک از حواس خلاصی یافت
نفوس انسان بنفوس سماویه اتصال می‌یابد چه کواکب سیاره مدبر
ابدان انسان اند که هر عضوی از اعضا به یکی منسوب است این کواکب
قوای است و خانه بعالم پیوسته است و چون ارواح را اتصال بابن ارواح
سبعه سیاره واقع شود و از عالم طبیعت خلاصی یافت و این مرتبه از
راه نیست لکن از این مرتبه باز تجاوز کرد و بعقل میرسد چون
معلوم شد هفت در آسمان ورد لازم دارد باب پس ظاهر گردید
معنی است و ممکن نیست مراد از آسمان نفس باشد چه عرفا بر مرز از
نفس تعبیر بسما میکنند و میگویند سماء العقل چنانچه در انوار تجلی مکرر
مذکور است از جهت علو و کمال شرافت اجسام سماوی و عاری بودن
ایشان از کیفیات فعلیه و انفعالیه و عدم ضدیة منشا

تعبیر و مثابه میان سماء و نفس کرده پس مراد از هفت ره
قوای خمس ظاهره و حس مشترک و خیال خواهد بود که مجموع هفت است
و سایر قوی باطنه از واهمه و متصرفه و حافظه بخیال راجع میشوند
و احتمال دارد مراد به هفت در قوای حواس خمس است ظاهره
و قوای محرکه و مدرکه چنانکه بر عقبی است گشوده اند باز ناطلسم
میغ ها به میتوان از ره آسان شدن بر آگاه راست
باش و راست رو کاشی نباشد کاستی مراد این که سالک
تحصیل ملکه عدالت حاصل کرد که تفصیل این در کتب اخلاق
مذکور است که صراط المستقیم عبارت از وسط است چنانکه
مغضوبین و ضالین عبارة از افراط و تفریطات و این تحصیل
وسط که خیر الامور اوسطها بر ما ضیه است و مجاهدات حاصل میشود بعد
از آن که نفس از هوا و خواهش نفسانی و علایق جسمانی خلاصی
یافت سبب تحصیل ملکه و عدالت شریفه میکنند بخط مستقیم
متصل بعالم سموات میگردد چنانکه فیثاغورس در دعا
فرموده یا واهب الحیوة انقذنی من دار الطبیعة الی
جوارک علی خط مستقیم فان المعوج لانهایة له و قول الناظم
سو راست باش و درست رو هم اشاره است بملکه عدالت
که در آن اعوجاجی نیست قول الناظم سو ره نیاید بردار
از آن کان دنیا پرست در شکست بند روی گر چه در ما
واستی چه فرو رفتن بعلایق دنیا دنیه و مشغول گردیده
برف رف آن سبب تاثیر است در مرتبه طبیعت چنانکه

الم [illegible]

ابته سکان فرموده است قد افلح من زکیها و قد خاب من دسیها یعنی رستگار
و فیروز رسند کسی که تزکیه نفس نموده است و نفس را ترقی نمود فرموده
و نومید شد کسی که نفس را فرو نشاند چه دسی فرو نشاندن دانسته در
خاک الیغی در مرتبه طبیعه ماند و محجوب از حق گردید قوله تعالی کلا انهم
عن ربهم یومئذ لمحجوبون ثم انهم لصالوا الجحیم پس مانع رفتن بالا خود این کسی است
و الا حجابی نشد اهنه فرموده که در کمال قوت بعجل در مبدا افتادن میباشد
میان عاشق و معشوق هیچ حایل نیست تو خود حجاب خودی حافظ از میان بر خیز
جز این کسی که تصفیه باطن نکند و زنگ علایق از خود دور نکند اینها نفس
آسمانها ندارد نمی شود تا شبستان نشود میان ایشان اتحاد و اتصال حاصل نمیگردد و انداد
ناظم خود در جای دیگر فرموده هر که فانی باو باید حیات جاودان در نخود
افتاد کار نیست ابلیس اذ مو نامست چه هرچه در مرتبه طبیعه ماند از حق دور است
نفس است چه فنا عبارت از فنا علایق دنیا و ما فیها است عشق حق میان دل
در باطن این کس ظهور نشد تا نشده حتی آنکه غافل از خود و خود گردد
غیر حق را میدارد آنچه در حریم دل جا میکند بر صفحه هست خط باطل کشد
این اگر در رمز دانایان حشیانی گفته اند بی بر دبر رمز ها هر کسی راه او
دانستن بمقتضای کلم الناس علی قدر عقولهم انبیا و حکما حقایق
را برمز ادا فرموده اند تا اهل بلاغت استفاده نمایند و جهال ادراک او آن رمز را
خیال نکنند بغلط نه افتند باعث کفر و زندقه ایشان نشود تا عامه
خلق باطل نشوند چنانکه رمزی که ارسطاطالیس در کتاب اثولوجیا
فرموده که اول الطبیعه آخر الادراک و اول الادراک آخر الطبیعه
تا تمام آن کتاب را نخوانند [illegible] بر روی آن رمز را نمی توانستند برداشت
گشوده نمیشود تا اتصال نفس بعقل و عقل بعقل اول و بازگشت
ایشان از علت اولی نفهمند کلید در رمز گشوده نمیشود و بهم نزنند

که غرض از وجه بود است و حقیقت معنی وحدت اما آنانکه پرده قلاب
بر انداخته و بمجاهدات گشوده پی ببرد که غرض از وجه بوده است و حقیقت
معنی وحدت زین سخن بگذر که آن محجوب اهل عالم است
راه نهی سالک در این راه دیگر است بلکه ریاضت نفسانی و مجاهده
روحانی و بدون تحصیل ملکه عدالت کسی نخواهد بدین رمزها پی برد مجادلات
و علم رسمی فایده نخواهد داشت چنانچه ابونصر و ابوعلی سینا فکر کرده اند و کتب
تصنیف کردند بدین حقایق نتوانستند رسید پس مرد باید بریاضت و مجاهدات
خود را از دام علایق و شبکه آرزوها خلاص نموده تا نفس از این محبس
خلاص شده با روحانیان همسو شوند و اتصال یابد و محیط گردد
بنیان حقایق اشیا را بنظر عقل ملاحظه نماید چنانچه ناظم بهر دیار
هرچه بیرون است از ذات نیاید سود مند خویش را کن ساز اگر
امروز اگر فردا است قال امیر المومنین علیه السلام اتحسب انک جرم صغیر وفیک
انطوی العالم الاکبر چه عالم اکبر عبارت است از نهایت و عالی فعل صادر است
که عقل کل باشد پس عقل کل صورت علمیه جمیع اشیا است در تمام اشیا صورت
ذات عقل است چنانچه نفس کل صورت جمیع اشیا است در عالم مثال تفاوتش
همین است که شوق درک صورت ذات نفس است پس جدا می شود از عقل
و نفس جزئی بعد از خلاص از شوق های متعدده اتحاد با عقل کل و نفس
می یابد پس حقایق اشیا را کماهی که بعض آنها موجود است
میدانند نیست جدا و نشان کرد کاری باید از نی بیرون
از ما و نی از ما و نی با ما است بدانکه وحدت الله تعالی وحدت
شخصی نیست بمعنی که ذات مقدسه حقیقه ممکن باشد
متخصص بمشخصات اعم از آنکه نوع منتشر باشد یا منحصر در وحدات
چون حقیقه نوعی مقدم بر تشخص می باشد تقدم ذاتی پس لازم
می آید که ازین [illegible] اشیا زانکه موجود شود ذات وحدت شخص
نوعی را داشته باشد پس نوع محتاج نیست

نیست باسوی تشخص در قوام حقیقتش و در ثبوت و تقرر ماهیتش
بلکه محتاج است بتشخص در یافتن و حصول بالفعل و تشخص عرضی
ماهیت نوعیست نه ذاتی و وحدت الله تعالی ماهیت نوعی نخواهد بود و چه
نوع مرکب است از جنس و فصل و الله تعالی بسیط محض است نه فصل
تواند بود باعتبار آنکه وجود فصل فرع وجود جنس است و چه ماهیت الا اینکه
از برای او اشتراک است و ماهیت جنس نتواند بود و چه ماهیت جنس
ماهیتست ابهامی در تعین محتاج است بفصل بلکه هر یک از نوع و جنس بجهه ابهام
شان بالقوه بودن شان محتاجند در تحصیل وجود بسوی تخصص لذاته و مقوم
مر وجود او تا مهیا سازد برای ایشان تحقق را لهذا وجود را پس معلوم
گردید که وحدت الله تعالی وحدت شخصی و وحدت نوعی و وحدت عددی
نیست پس حد ندارد چون حد ندارد جنس و فصل هم ندارد و چه حد مرکب
از جنس و فصل پس ترکیب نه ذهنا و نه خارجا ورد نداشت پس بسیط
بالذات است پس وحدت الله تعالی وحدتی است که مندرج است در وی
وحدات ثلثه و جامع جمیع وحدت است پس وحدت الله تعالی وحدت عددی نیست
زیرا که ثانی ندارد بلکه وحدت حقیقی است منافی نیست او را
کثرت بجهه آنکه او منزه است از حصر و تقیید و وحدت عددیه از مقوله
عرض است پس نباشد وحدت جنسی و نه نوعی و نه تخصصی و نه وحدت
بمعنی آنکه معروض وحدت است بجهه آنکه کل این مستلزم امکان است پس
جنس ندارد و نه فصل و نه صورت و نه ماده پس نیست از برای
او شریکی اصلا پس برهان برادیست فلیس کمثله شی در جناب او نه جهه
فقری نیست اصلا اعم از آنکه [illegible] و [illegible] از وجه فیض پس غیر متناهی است

در عنا و نهایت و شدت و تقدم زیرا که اگر متناهی بوده باشد در شدت در بین
صفات هر آنکه تصور کرده مرتبه فوق آن ممکن است این مرتبه پس هر آینه کامل تر
این مرتبه نخواهد بود پس مفتقر خواهد بود و این ضعف است پس حد ندارد و بس
ندارد و نسخ ندارد فلا یحیطون به علما و عنت الوجوه للحی القیوم و چون علة
مبانی معلول نیست چنانچه سابقا مذکور شد و وحدت او عددی نیست
پس اول او آخر و ظاهر او باطن است قال امیر المؤمنین علیه السلام کل شیء لا بمقارنة
و غیر کل شیء لا بمزایلة و هو حکم است کنتم قال ارسطو فی اثولوجیا الاشیاء العقلیة لا یلزم
الاشیاء الحسیة والباری الاول لا یلزم العقلیة بل هو ممسک لجمیعها و من نعته الجمع بلا تفرقه
زندقه والتفرقه بدون الجمع تعطیل والجمع بینهما توحید تمثیل روح تو حال نیست در هیچ
جزو تن با اینکه هیچ عضو از و خالی نیست و متقدر نیست متقدر باعضا و متعدد
نیست بتعدد اعضا آن انانیت تو ست که مدرک و محرک و متفکر و مدبر است
و آن اعضا مظهر و کسوت او بند و او قوام و حقیقت اعضا است همچنین
نسبت هویت حق سبحانه و تعالی با همه موجودات چون النسبة روح است با اعضا
پس حقیقت همه موجودات یکی است و حال نیست در هیچ با اینکه خالی نیست از و
هیچ یک قال امیر المؤمنین علیه السلام لم یحلل فی الاشیاء فیقال و هو منها بائن و متقدر
نیست متقدر از آنها و متعدد نیست بتعدد آنها و او است فی الحقیقه و
مدرک و محرک و متفکر و مدبر در همه و او است قوام و حقیقت و نور
ایشان کما قال الله سبحانه لیس کمثله شیء و هو السمیع البصیر فمن عرف نفسه فقد عرف ربه
قال بعض العارفین العالم صورته و هو روح فی العالم یعنی عالم صورة
حق است و او روح عالم است و تلک الامثال نضربها للناس و ما یعقلها
الا العالمون قول زیباست بکردار نیکو سودمند

قول

قول بکردار زیبا لایق زیبا است بدانکه کمال انسان در تکمیل
قوة نظریه و عملیه و تکمیل قوة نظریه بدانستن حقایق اشیا چنانچه
بوضع آنها موجودند و تکمیل قوة عملیه بریاضات و مجاهدات شرعیه
علمی که متعلق بقسم اول است حکمت نظریه می نامند و علمی که متعلق بقسم ثانی است
حکمت عملی و علم اخلاق می نامند و حکمت عملیه ادون است از نظریه و هر یک از اینها
از راه احتیاج بدیگری دارند چه عمل فرع علم است بحقیقت و خصوصیت و کیفیت
و غایت کما قال علیه السلام من علم و عمل ورثه الله علم ما لم یعلم لکن بحقایق اشیا حاصل
میشود بعد از فراغ قلب و صفای باطن و تخلیه از رذایل و متابعت شرع و ملازمت
تقوی لهذا در شریعت وارد شده است العلم نور یقذفه الله فی قلب
اولیائه یقذفه و ینطق به علی لسانهم والجوع سحاب الحکمة فاذا جاع العبد یمطر
بالحکمة و من اخلص اربعین صباحا ظهرت ینابیع الحکمة من قلبه علی لسانه و چون
باری تعالی اشاره فرموده است بانحصار کمالات انسان بعلم و عمل چنانکه حکایت
از ابراهیم علیه السلام کرده است رب هب لی حکما و الحقنی بالصالحین چه مراد از حکم تکمیل قوة
نظریه و از الحقنی بالصالحین قوة عملیه است و یزکیهم و یعلمهم الکتاب
والحکمة بجناب رسالت تزکیه نفس را بعلم کتاب و حکمت مقدم داشته است
چه علم حقایق آنست که بعد از تزکیه حاصل شود و این دو علم جناحین اند
که انسان را از شبکه علایق رهانیده و خلاص نموده و بوطن اصلی رساند
گفتی نیکو به نیکو نه چون کردن بود نام حلوا بر زبان راندن نه
چون حلواست هرگاه کردار با گفتار موافق باشد اینکه علمش
در زبان باشد و اثر آن علمش در باطن نباشد الفقیه فقیه بفعله و

ومقام نه مادر و نر انگیزیم عالم را نه پیر دل را انگیزیم قال الحاصل قول زیبا
آنست که بعد از ترکیه نفس کامل شود و متحلی بصفات او گردد ‫ در میاو در
در میان جزو و برخوان الصمد ‫ در میان بر دشمنی چیزی کرا باشی
معنی الصمد الذی یحتاج الیه کل شیء یعنی این راه بسیار صعب است
بدون توسل بجناب اقدس الهی و تایید او طی راه ممکن نیست و جناب اله
جذاب عتبه آمیابد است توکل براو کردن تا از راه شیاطین خلاص یافته
و دل از ماسوای او باید کند تا بکلیه متوجه او شود حقیقت شده حاصل آنکه در
میان در میان خود و معبود و خود و غیر برادر برخوان نام او را تا او همت
برای این راه کند و خود بخود بلکه با تایید الهی از وجود این علایق و موانع
در آرزوهای نفسانی که سد راه خود را از این ورطه خلاص نماید و بوطن
برساند ‫ سلب ایجاب این دو میدان جدا اندر زیر دست ‫ از میان
سلب ایجاب این جهانها بدانست معلم اول ارسطو فرموده است که
الممکن زوج ترکیبی چنانچه سابقا معلوم شد پس سلب و ایجاب عبارت
از وجود و عدم است در مجعول اول ترکیبی است از وجود و عدم
و امکان هستند بجهة عدم است و معلول های نسبت با او علت
و هکذا ما بعد او بهمین نحو تا آنکه کلی میشود در ترتیب وجود معلول که انقص
از او متصور نباشد لکن بجهت قدر که بایی می رسند نقصان و عدم
قوی تر شود و وجود و هستی ضعیف تر میشود تا بمادة المواد میرسد
پس مراد از سلب و ایجاب همین است که مذکور شد ‫ اینکه در
هویت الهیه هیچ کدام سلب و ایجاب نیست بلکه جهت هویت مطلقه لا از

اینجا

از اینجاست چنانکه ناظم میگوید ‫ در هویت نیست نه نفی نه ایجاب نه سلب
زانکه از اینها همه آن بیکران پاکست ‫ احتمال دارد که مراد از سلب
و ایجاب اشتمال الکلمة طیبة لا اله الا الله باشد که اثبات خدای یکتاست و نفی ما عدای او است
ممکن فی حد ذاته لیس و لعله الیس ‫ نیست اینجا زیر و بالا و نه ایجاب نه سلب
و این جنبشی هم گر بگویی که بود نارستی ‫ بدانکه حقایق اشیا نمی باشد
فی نفسه ناقص تا اینکه بغیر کامل تام شود بلکه هر تمام و کامل را و کامل و تمام
میگرداند او در حد ذات خود فوق تمام است نسبت او بجمیع اشیا علی السویه
است و همه با خصوصیات ذوات خود و مراتب خود نسبت مختلفه با وهم رسانیده
اند که بعضی اصل و بعضی فرع و در وجود توقف ببعضی دارند همه بر تو او
او بید از اول مراتب تا آخر مراتب مظاهر و شئون حقند و یک وجود
است در همه جلوه نموده بحسب اختلاف تجلیات و تعینات متمیز است گشته
سالک قدم میشود تا بعلم الیقین بداند که لیس فی الوجود الا ذاته و صفاته
و افعاله الله نور السموات والارض چنانکه هر ذره که دو نیمه بر خیزد درست
دو نیمه دو روی بر خیزد پس این همه درست است که نه ایجابیست نه سلب نه
زیر است نه بالا چه بیان شد که زیر و بالا بنظر اختلاف و قبض و فضا معلوم است و اینهمه
بر است از اختلاف ‫ این جهان آن جهان با جهان بی جهان
گفتنی را
هم توان گفتنه مراد را هم توان بالاتر است ‫ از ابیات سابقه معلوم گردید
از جمله صفات الله ظاهر و باطن است پس این جهان نظر بظاهر آن جهان
و نظر بباطن ملی آن اما با جهان نظر بمعیت او مر اشیا را که هو معکم
اینما کنتم و نحن اقرب الیکم من حبل الورید الا انهم فی مریة من لقاء

من لقائه ربهم انه بکل شیء محیط اما بر حسب آنکه کنه ذات مقدس آن
بذاته منفصل بالحقیقه است از جمیع اشیا مطلقا شراکت و شباهت ندارد
پس کیست که اندر عقل گنجد آن زو که دور است در اندیشه دانا حق
تعالی را حاصل عالم همه در بیان آنکه هر موجودی از موجودات
بحسب طبیعت اصلیه یا از روی ارادت عارضی رو بسوی منتهی الکمال
خود آورده باز بخود به هر صورت که باشد دست از جست و جو باز نداشته خود
را بتکاپوی طبیعی و شوقی یا ارادی به نهایت کمال میرساند چه هر نوعی از
انواع موجودات را اگر به نظر امعان و استحسان ملاحظه نمایند دلیل اجتهاد در
میان زده گرم تکاپوی کیف ما اتفق در سیر بند و جمیع انواع نباتات
و معادن بل بسایط ایشان سرگرم این تمنا ملاحظه کرده البته خود بمعراج
الکمال خود برسانند مگر عائقی و مانع خارجی روی نموده ایشان را در سیر و سلوک
شان باز دارد و نرسیده هیچ یک بغایة الکمال خود ممکن نیست نمی بینی
گیاه ضعیف حقیر را که بر سر راهی رسته است اگر حیوان المنزل ان را لگدبر زیر
او خورد هماره میروید و میبالد تا آنکه خود را بمعراج خود برساند و غرض ازین
تحریکات و تکاپوی رسیده است بفضل الهی حاصل شود شبهه با وفق
هم چنانکه مقصود نفوس نشئه بجز قصد است و لکن بالعرض نظام با دول
لازم می آید عالم بتجرد نمی الا آله الا هو است غافل بگمان که دشمن است
این با دوست در باب بحمد خویش موجود دارد هر حس پندار رد که این
کشاکشی با دوست غایة کمال ایشان و عروج از مرتبه انسه به طبیعت
و عقل اسوکا تا آنکه متصل گردد بعقل کل گرد چون بیان شد که عقل

کل مرتبه

کل مرتبه علم الهی است و معلولها بوسطه است پس رسید بعقل علی رتبه است
بالله تعالی الحق والعاقل والمعقول من وجه تباینهما من وجه آخر و جناب
الله تعالی غایة الغایات است همه موجودات بالطبع یا بالاراده در تکاپوی آنند
که خود را بغایة الغایات رسانند و جناب الله تعالی اشارة بآن فرموده که انا لله
وانا الیه راجعون یا ایتها النفس المطمئنة ارجعی الی ربک راضیة مرضیة
فادخلی فی عبادی وادخلی جنتی الا الی الله تصیر الامور و ان الی ربک
الرجعی بلفظ رجوع دلیل آنست که از آنجا آمده باز رجوع بآنجا نماید
چه رجوع در چنین مقام استعمال میشود پس دائرة نزول هم منفصل میشود
وانچه اول است در نزول آخر است در عروج چه خوب گفته است میرزا صادق
نامی ره در قصیده اش اول است آنکه در آخر شد از علل بهر ابتدا
بسوی صغیر باید اول ما خلق الله عقل در مرتبه نزول و اول ما خلق الله
روح به اعتبار آنکه روح بسوی حق اول بعالم عقل متصل گردید لهذا
انسان کامل و مظهر کل گردیده و قتیکه انسان بآن مرتبه رسید
ذات وصفات و افعال خود را مستهلک می بیند در ذات و صفات
و افعال الله تعالی پس مرتبه می بیند خود را که گویا مدبر مخلوقات است
حاصل آنکه نفس بیش از حدوث بدان نفس کل است و از برای
او شوق کلی است یعنی شوق هست او را بسوی اظهار کردن اشیا
کلها و این شوق کلی صورت ذات نفس کل است و باین همت متمایز
میشود از عقل پس نفس نفس نیست بشوق چون نفس کل نفس جمیع
عالم است از هر کره محیط در جسم اختلاف است بجهت و محیط و مابینهما هر یک
نظر با ستعداد و تقاضا شوق کردن پس شوق منقسم میشود بجهة اجزا العالم النفس

بسوی ورود دنیا بر وجود بهم رسید یعنی نفس موجود بوجود تعقلیه شد بعد
از اینکه اشخاص هر نوع بهم رسیدند پس نفس هر نوع منقسم شد بحسب اشواق
جزئیه بنفس جزئی گردید پس معلوم شد که تعدد نفوس بحسب تعدد ذات و معلوم
شد که شوق صورت ذات نفس است باین معنی که هرگاه شوق از نفس برداشته
شود عقل میشود چه نفس بالذات عقل است و بالعرض موجود بشوق نفس است
و شرافت نفس بکمی شوق است و خست نفس بزیادتی شوق است به قدر
که شوق بدنیا بالاشیاء و اسباب دنیا کمتر است محل نفس از قیدها کمتر است
چون چنین است لهذا ناظم ره فرموده است عقل کشتی آرزو گرداب است
و مراد از عقل اینجا قوه عاقله است که تمیز میان خیر و شر است که نفس بواسطه
او نجات از مهلکات که غرق در زخارف دنیا است میدارد آرزو که همین
شوق است گرداب است چه آرزو سبب فرو رفتن نفس است در زخارف و لذات
دنیا که گرفتار او است و در مرتبه طبیعت که غرق گرداب طبیعت است لهذا
او را گرداب تعبیر فرموده در بعضی نسخ بجای آرزو آسمان است ظاهرا غلط
باشد ممکن است تصحیح آن نمائیم باینکه چون نفوس که از مرتبه طبیعت ترقی کرده
تعلق گرفت بنفوس سماویه چنانکه در شرح حدیث عرض و در مبادی
کردیم پس بنا بر این معنی چنین است که نفس از مرتبه طبیعت خلاص یافته
متعلق بنفوس سماویه گردید چنانچه در شرح احادیث دلالت بر این معنی
دارد و چون خلاصی از سماویات صعوبت دارد باعتبار مناسبت آسمان تعبیر
کرده بنفس شد که در اینجا مانده صعوبت از اینجا خلاص میشد تا بوطن
اصلی خود میرسد و دشتی دوزخ است بجهة اینکه خلاص کردن آرزو
بلا روان دشتی غیر ممکن نیست چه این کس از طی مقامات و سلوک راه ها حق

کند تا اینکه

کند تا اینکه برسد بوطن اصلی بلکه بود دامن میتر هیبت پس دامن دامان
فوریا قیامت گرفتن است که او را هر راه میبرد تا بمنزل حقیقی برساند حق
تعالی حاصل است که همان وطن اصلی است چون گفتیم نفس کل عالم است
هرچه علم همان نفس است که تنزل نموده عالم شد چه نفس کل اول بر عقل روداشت
او را پس شوقی بهم رسانید تشبه بعقل را چون عقل فعل نفس است
نفس هم خواست تشبه بهم رساند در فاعلیه نیافت مرکب کردن این
عالم را پس بمحض توجه نفس کل بکردن این عالم عالم موجود شد چه نفس بهر چه
متوجه شد همان است چنانچه با فضل کاشی فرموده [illegible]
تا در طلب گوهر کانی کانی تا در پی عمر جاودانی جانی من فاش کنم
حقیقه مطلق را هر چیز که در جستن آنی آنی [illegible] الله سبحانی از اینکه
خلاصه جهان ارکانی گویم سخن از عالم ربانی شنو دولت ملک انسانی
با توست هر آنچه می نمائی آنی دین را حمل بر مجاز نباید کرد پس منتهی
سلسله بدو ماده مواد و عروج میکند بجماد و از جماد بسوی نبات و از
نبات بسوی حیوان و از حیوان بسوی انسان کامل که مظهر کل است با عقل
کل متحد است و مبدا اول میشود دایره نزول و عروج تمام میشود و منه
بیدا و الیه یعود پس جناب الله [illegible] از این رو حاصل است یا ایتها النفس
المطمئنه ارجعی الی ربک راضیه مرضیه انا لله و انا الیه راجعون از جماد
مردم نامی شدم وز نما مردم ز حیوان سر زدم مردم از حیوانی
آدم شدم پس چه ترسم کی ز مردن کم شدم حمله دیگر بمیرم از بشر
تا برآرم از ملایک بال و پر وز ملک هم بایدم جستن ز جو کل شیء
هالک الا وجهه بار دیگر از ملک پران شوم آنچه اندر وهم

تا بدان شوم پس علاج کردم علاج چون زرغبتان گویدم انا الیه راجعون
پس گذشتن از عالم نگذرد بعقل نمیرسد مراد از عالم گذشتن خلاص نفس است
از خواهش وعلایق دنیا وما فیها لهذا ناظم امکان را تعبیر بدریا نموده
چون غرق فرو رفتن در علایق است که طبیعة کرده است عالم امکان است
پس مراد بدریا عالم امکان ومراد بساحل وجوب بالذات چنانچه ناظم ره
اشاره نموده بقول خویش ساحل آمد بیکرانی بحر امکان را وجوب
گفته دانا بر این گفتار گواست اما طی این ره وقطع این مسافه
بدون پیر کامل ومرشد حقیقی که انبیا واوصیا اند ممکن نیست چه
عقبات نفس بسیار است آنکس که بوصال اعلا نرسید لب تشنه
وزار مرد وباز رسید آب که نکشت هرزه رود که عقوبت در خاک فرو
رفت بدریا نرسید نفس چون بندها گسیخت نام عقل
چون به پیر بند رسید بند بر خود شکست چون مکرر مذکور شد که نفس
بالذات عقل است وبالعرض اشواق که آرزوها باشد پس آرزوها
علایق وبندهای نفس اند که نفس را در مرتبه طبیعة محبوس نموده اند هرگاه
این بندها از نفس برداشته شود نفس عقل میشود چه هرگاه این شوق
وآرزوها تمام رشد از عقل پس جاه ما شود راه از نفس برداشته
شود عقل میشود پس ناظم میفرماید نفس چون بندهای بعض آرزوها
وعلایق که بدنیا دارد از نفس برداشته شود مسمی بعقل میشود یعنی عقل
میگردد وچون از بیت سابق چنین مفهوم شد که حق ساحل است
یعنی پس سالکی که طی این راه کرده واز غرق دریای امکان خلاص
یافته البته میرسد پس بحق تعالی متصل میگردد بلکه او میشود وبعد از آن ناظم ره

بازهم

بازهم فرموده که این محال است باعتبار آنکه قلب ماهیة ممتنع است که ممکن واجب
گردد هرگز نمیشود لهذا میفرماید که اگر از نفس بندها آرزوها برداشته شود
عقل میگردد وعکس نشود دیگر هرچه هست که نشد امکان است هرچند عقل شود
اما عقل هم ممکن است پس مرتبه عقل نهایت قرب انسان است چون مرتبه علم است
که عاقل وعقل ومعقول متحد اند چنانچه مقرر شد که این قسم از اتحاد را لازم
ندارد انقلاب ماهیة را که ممکن واجب شود پس ساحل بودن حق بشیء را ممکن
نیست معلوم است که ساحل غیر دریاست پس واجب غیر ممکن مشهور است که در پیش
بر بعضی نفس تحصیل شده بود دوازده سال چیزی نخورده بود تکمیل با رواح
واجسام سماویه بهم رسانیده بکسب علم ریاضی ونجوم در زمان کرده بود لهذا استم
با درس شده از راه کثرة درس اول این علوم را گفته دانا نفس ما را بعد ما
حشر است نشر هر عمل کامروز کرده او را جزا فردا دست ناظم ره شروع
کرده است در بیان اختلاف ارباب عقول وارباب نقول ظاهر کرده که مسئله
نفس از مسائل مشکله است وهم اکثر علما بکنه او نرسیده هر کسی از روی
وهم چیزی گفته اند که آن مطابق واقع نیست وانچه در این بیت فرموده موافق
شریعة مقدسه است چه هر نفس بعد از مفارقت از بدن جسمانی مبعوث میشود
بصورت اعمال خود ان خیرا فخیر وان شرا فشر وقوشی که هر عملکه امروز هیچ
مطابق حدیث نبوی است فرموده الدنیا مزرعة الآخرة نفس مشتاق او شود
او را شود امکان است نفس بنده عاشق ومعشوق او مولاش
اشاره بقول حکماست که نفس را معبود سبب امید است که برآن
که نفس عاشق است معشوق او مولاست که او متصرف در امور نفس است
که آن مولا عقل است چه عقل علت وجود نفس است چه معلول بنده علت است عاشق

همه عاشق وبنور او دائما توجه او وبنیاز وخلاص مبدا ومعشوق حقیقی است که
دعقل معلول مبدا است که غذا ارتباط باشند پس معلول او را بدو واسطه دانستن
خلاف عقل ونقل است کفت دانا نفسها را بعد باشند وجود
درجزا در عمل آزاد وبیهمتا ست در بعضی نسخ یکتا وبلا همتا ست
بعضی از دانایان کفته اند که نفس بعد از فنا ء بدن باقیست وحشر ونشر
وثواب وعقاب ندارد یا اینکه مخصوص بر روحانیست نه جسمانی چنانکه
راه مشائیین ست نه تابعان ایشان که معاد روحانی قائلند کفت دانا
نفس را آغاز انجامی نبود کفت دانا نفس بی انجام بی مبدا است
مصرع اول اشاره بقول جماعتیست که نفس را حادث میدانند که عبارت
از مزاج ست یا سایر اعراض که حادث میشود بحدوث بدن وفانی میشود بفنا ء
بدن یا بنا بر مذهب شیخ که نفس را حادث بحدوث بدن میدانند وفانی نمیدانند بفنا ء
بدن لکن قولش لازم دارد فنا ء بدن را نیز وتخصیص این معنی غافل چه
حدوث منافی بقا است ومصرع ثانی اشاره است بقول کسانی که نفس را قدیم
میدانند وهرچه قدیم است اول وآخر ندارد کلام نسبت مقدمه ممنوع علیه لکن
تعلقات را حادث میدانند چه میکویند که نفس کل واجب است بوجود علت
وباقیست ببقا ء علت وقدیم است بقدم علت چه تخلف معلول از علت
تامه محال است تا کثرت بکثرت ابدان وبالعرض چنانچه مذکور شد
کفت دانا نفس را ماضی خالیست سپس آتش آب هوا و
اسفل اعلاست بعضی میکویند که نفس مرکب از عناصر اربعه
ست در تحت زمان است مثل آنکه نفس را جسم لطیف بخاری
میدانند وآتش آب اشاره ست بانکه صور عناصر بعد از ترکیب
اکرام

مرکب باقی است به بساطه خود وصور ترکیبیه علی حده افاضه شده است
ونفس مذکور را در تحت زمان ودر تحت مبدا اند وازجمله فاسدات
وکائنات ست پس ماضی وحال واستقبال دارد واعلی واسفل دارد ممکن است
بکوئیم در صورتی که نفس مجرد باشد این اوصاف او را مناسب بجای این حالات
موجود است بوجود تحت در مثل انسان موجود بنابراین چنانچه در حدیث است
که هشتاد در تبه آهنی اما بشکستند بدنیا آوردند والا سرکشی از احکام حق نیست
کفت دانا نفسها را نیست بعد از ما وجود همینما بد بعض ما نفسی
که او نار است بدین قول اشاره است براینکه صور عناصر بعد از ترکیب
ومزاج باقی نیست بلکه در هر ترکیبی زبرا این نشا این صورت
آنی باطل میشود نباتی بهم میرسد وصورت نباتی باطل میشود وصورت
حیوانی که اشرف از انست فائض میشود وصورت حیوانی باطل میشود وصورت
انسانی افاضه میشود که اشرف واکمل ازانست نهایت هر نهایتی فوقی بر فوقی
باید مشتمل باشد بر کمالی زیاد تری وازین ظاهر میشود که انسان را بعد از
موت صورتی افاضه میشود که اشرف واکمل باشد ازان صورتی که در
صورت بدنی داشت لهذا حکما کفته اند که موت باعث تمامی انسانست
چنانچه صورت را در حد انسان داخل کرده اند وفرموده اند در تعریف
انسان بلکه حیوان ناطق مائت ولهذا افلاطون در الهیات فرموده الناس
مت بالطبیعه تحییى بالاراده وعلی ع فرموده الناس نیام فاذا ماتوا
انتبهوا قال الشاعر بمیر ای دوست پیش از موت اکر تو زندکی خواهی
که ادریس از چنین مردن بهشتی کشت پیش از ما کفت دانا نفس
هم باجا هم بیجا بود کفت دانا نفس بی باجا نه بی جا ست

اشاره است بانکه نفس را مجرد میدانند که در عبارت بتبعیة لکن واهم با جادات
باعتبار انکه مجرد را جای نمی باشد و جاد نیست و از عوارض ذاتیه جسم است
من حیث انه جسم گفت دانا نفس را وصف بسیار داده هیچ گفت نه زبر
نشین بشناز نه بشر کالاست یعنی دانا میگوید از زبر ما نشین و شرط ما را در
نفس خود میسوال نمود بجهت انکه بجوهر نفس از براین نفس نیست بلکه بخود وجود است
بس داخل طبیعه جنسیه وطبیعه نوعیه و شخصیه نیست بلکه خارج از انها
است واین قیود از لوازم طبیعه جنسیه ونوعیه است بلکه وحدت وحدت نسبیه
بوحدت ذات الله تعالی که وحدت نفس خارج است از طبایع گشته هر یکی بر دیگری
دارد دلیل از گفته در دل بحث و نزاع و شورش و غوغاست
سخن کلام دانا یا در ابواب نفس خود محلهای صحیح قرار داده بعد از آن با
غلطها داده گفته اند بجهت انکه علوم الناس این را فاصل دانسته و علوم را بان
مر خرافات غریب و عجیب انکه کاره هم غلط فهمیده است ایشان جهل مرکب
دارند چیزهای باطل خیال نموده اند بر او داده گفته اند مردم را بغلطها انداخته
اند هر یک نقیض دیگر را داده گفته اند غوغا و نزاع در میان ایشان افتاد
بیتی از بو معینی آرزوم در سخنها داین گرچه آن در باب دیگر الا انی انجاست
ناصر خسرو است که بحکم اسلام علیه النظر صفحه الاصل سید الحسینی بدخشی
بتشیع قریب به عصر خود با ابو علی سینا مباحثها کرده تمکن داشت
ابوالحسن خرقانی رسید در خراسان و عراق و مصر نشو و نما نمود آخر به
بدخشان افتاده انجا مدفون است این دو سه بیت از وست در میان ایام
مشهور است بیت در شیان چرخ و مرغان زیرک کنند کانند فرضای
ربع زمین دانه نخورند پر و از چون کنند از این دامگاه حضرات

بگرفته

بگرفته کوه قاف بچنگال میبرند هردو مصورند ولی نامصورند
انجا فرشته اند واینجا بشر اند هستند نیستند نهانند اشکار چون
ذات ذوالجلال نه جسم نه جوهرند نه مشتری نه زهره نه مریخ نه زحل
نه آفتاب روشن نه ماه انورند معلوم شد که ناصر خسرو غلام اوست
هر کس که گوید این دو گهر از چه عنصرند مراد تابیان ذات مقدس
الله تعالی است تمثیل بجمیع از انجهت که ذات مفیض او بجمیع صفات کمالیه خود
معنون بجمیع اشیا با دون دار دجفا بجهة احاطه جسم مکان با دوان دار دومراد
از چار گشته نما رفته مرغ است که ذات واجب الوجود است باعتبار انکه موصوف
بصفات کمالیه ذاتیه است و مراد از دو مرغ دو صفت جلال و جمال است که یکی
سبب رحمت است دیگری سبب قهر و غضب که دائما این دو صفت در جلوه اند
و ممکن است که مراد از بس ادراکات جزئی باشد که ایشان بواسطه کسب
علوم جزوی حواس میکنند چه علم و ادراک عدار مجرد است پرواز چون
کنند یعنی قطع تعلق کنند از عالم سفلی که دامگاه جزوی است پرواز
کنند بعالم علوی که وطن اصلی مجرد است بگرفته کوه قاف را یعنی علوم
مکتسب را بچنگال گرفته میبرند هردو مصورند بصور مثال و روحانی در
تعلق ولی نامصورند بصور جسمانی در انخلاع در عالم علوی فرشته اند
باعتبار انکه از برای هر یک مقامی معلوم است در عالم اجسام بشر اند باعتبار
تعلق ایشان باجسام شریفه انبیاء هستند بوجود مجرد نیستند بوجود
جسم نهانند باعتبار ذات حقیقه و اشکارند باعتبار افعال چون مجردند
پس نه جسمند و نه جوهرند و نه مشتری و نه زهره و نه مریخ و نه زحل و نه
افتاب و نه ماه باعتبار انکه همه جسمند این معنی کمال انطباق بمذهب

مصوره دارد که حکیم است که این دو کار عقل و نفس شد تو پیدا این شرح است
الحکمة مشهور است کان شی دانایان هم شیئی می بکفند تمام تا اختلاف تمامها
از میان بر نمی خیزد است چون از جهت افراد انسان متفاوت است هر یک
بحسب اقتضای استعداد و قابلیت قبول ظهور نفس نموده و مراتب ادراکات مختلف
شده است لهذا جناب نبوی صلعم فرموده است الناس معادن کمعادن الذهب
والفضة الارواح جنود مجندة وکلم الناس علی قدر عقولهم و لهذا بعضی بمحض
شنیدن اوصاف پیغمبر ایمان آوردند و بعضی بمعجزه فائده نکرد ایمان نیاوردند
مثل ابوجهل و ابولهب چه خوب گفته است نفس را این آرزو در سینه
دارد در جهان تا ببیند آرزو را بیند اندر یاستن چون سابقا معلوم
شد که نفس جز در تجدد و شوق نیست و شرافت نفس عبارت از علم و شوق و جستن و تعقلات
نفسی عبارت از یاد شوق است و شوق صورت ذات نفس است که اگر از نفس برداشته
شود عقل است لهذا ناظم میفرماید خواستن اندر جهان هر خواستن را در سینه است
خواستن باید که بعد از وی نباشد خواستن چه آخرین خواهش آنست که بعد از وی خواهش نباشد
و این مرتبه عقل است که جمیع کمالات را دارد و بالفعل است و تمام است و غایة کمال آنست که برداشت
و بجا آمده از شرع خواهش های ربیعی را از خود دور کنند و قطع تعلقات نمایند آنچه را زائل نیست
از خود دور سازند تا به عقل متصل گردد که مطلب عظمی و آخر مطالب است و چه باید داشت
اینکه بخدمت عالم و عاقل و کامل رسید تزکیه نفس بکند ای الخان در تطهیر نفس
و در هر چیز ریاضتها پدر پیر باید که رهبریها کنند و کتب نفس و علم ربوبیه
را بشنود استاد کامل بعد از آنکه تزکیه نفس کرده باشند چه تزکیه نفس مقدم است
بر تعلیم و یزکیهم و یعلمهم الکتاب و الحکمة بعد از آن راه تکمیل معارف بتوفیق الله تکمیل نفس
والله اعلم بحقایق الامور کلها قد اتفق الفراغ من تسویده بید [illegible] العلم ١٢۶

ولیلة فی زاویة البحر انس عودی والمهجة فوق نار قلب عودی یا عافیة تحجبت عودی عودی ما بقت مقاصدی ولا موعودی

[illegible] علیکم بعید
[illegible] ان [illegible]
ان مت [illegible]
نح [illegible]
فی الدراسة البیع [illegible]
[illegible] بیحجب [illegible] بعود
و [illegible] وقل علی سوء العود
العمر [illegible] بعید بعود

جنون عاشق
یوم [illegible] عشق
[illegible] خیر [illegible]
[illegible] عشق [illegible]
[illegible] بنوع عشق

انموذج [illegible]
چون مجنون راز [illegible] دور است
[illegible] المجنون است
مجنون [illegible] عشاق
[illegible] مجنون عشاق
مجنون [illegible] کردی [illegible]
[illegible] زلف [illegible]
[illegible] خون
[illegible] خون
[illegible] بکلی [illegible]
در زمان [illegible]
[illegible] مرد [illegible]
[illegible] هرچه کنی

۱۲۶

[illegible]

بیل

احوال حضرت [illegible] و آن دوازده [illegible]
و آن بیت امام [illegible] و امام [illegible] احوال حضرت [illegible] و آن
احوال حضرت جعفر صادق [illegible] دوازدهم حسن عسکری [illegible] و آن
محمد باقر و امام [illegible] صاحب الامر [illegible] و آن بیت و
[illegible]

آستان قدس

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

نام کتاب: تصانیف علامه [illegible]

مؤلف متن: [illegible] .... محشی ....

شارح .... مترجم ....

تاریخ تحریر .... نوع خط: شکسته نستعلیق .... تعداد سطر ....

جزء کتب: [illegible] زبان: فارسی .... عدد اوراق: ۴

طول: ۲۱ .... عرض: ۱۱/۵ .... شماره عمومی: [illegible]

وقفی / خریداری: علامه حائری، محمد صالح .... تاریخ .... وقف / خریداری ....

ملاحظات:
ذیلاً ۷ اوراق از شماره ۱۱۱۳۴
۲ ورق [illegible] الکواعب فی رضا [illegible]
از علامه محمد صالح حائری مازندرانی
ناقص الاخر [illegible]
[illegible] اوراق اشعار متفرقه

[illegible] فاطمه و حسن [illegible]
حضرت امیرالمؤمنین [illegible]

الحمد لله

در بیان تصانیف آخوند مرحوم مجلسی و وفات او عفی الله عنه

تصانیف شریف آخوند ملا محمد باقر مجلسی و وفات آن مرحوم

مرحوم مولانا محمد باقر و این کتاب ... علیهم اللعنه

جلد اول از کتاب بحار الانوار ... علما ...

فضل و ... کتاب ... ابن ... جعفر صادق ...

که بعد از ... امام محمد باقر ... کتاب ...

و تقیه ... امام ... کتاب ...

و چهار ... امام ... علوم ...

هنوز خلفا ... و ...

آن دو بزرگوار ... چهار صد اصل ...

که مشهور به چهار صد اصل است ... و اقوال ... چهار صد اصل ...

و رغبت ایشان به علوم ... و جمع

آخوند مرحوم ... جلد

انکه ... و در ... آن اول جلد

جمع نمود ... مجلد آن ... جلد و آن ...

به هیئت پنج مجلد و ... دوم جلد ... چهارم

عقل علم و آن دوازده هزار بیت ... و آن

هزار بیت ... جلد عدل و معاد ... احوال ...

جلد ... و آن ... هزار بیت ... جلد امامت و آن ...

ششم هفت هزار بیت هفتم جلد ... که بعد از حضرت رسول ...

هشتم فتن و ... فاطمه و حسن و حسین ...

حضرت امیر المؤمنین ... هزار بیت ...

و ...

بجاه هزار

بجاه هزار بیت ... احوال ... امام ...

احوال حضرت ... امام ... و امام ... و آن ده هزار

و آن بیت ... امام ... صادق و امام ... احوال حضرت ... و آن

احوال حضرت جعفر صادق ... ده هزار ... امام حسن عسکری ... الامر و آن

محمد باقر و امام ... علی نقی و امام ... حضرت صاحب ... و آن بیت و

بیت و ده هزار بیت ... احوال حضرت ... جلد ... و این

و امام محمد تقی ... بیت ... جلد ... و ...

ده هزار بیت و ... دوازدهم ... جلد ... و ...

بیت ... آن ... العقول

... هزار بیت ... جلد ... تا تمام ... از آن

موافق ... بیت ... دوم ... کتاب ...

و آن شرح ... کافی ... دعا و تمام

و آن دوازده هزار ... صلوة و ...

و شرح اخبار ... از اصول ... از ... الاخبار

ناتمام است زیرا که از ... کتاب ... تهذیب ...

عشرت ... مانده است ... الاخبار ... تمام ... از بیت

کتاب ... شرح ... و آن ... جلد ...

مستور و ... و آن ... هزار ...

و آن کتاب ... جلد ... شرح ... و آن ...

که کتاب ... الصحیفه ... و آن ... تمام

چهارم کتاب ... ده هزار ... صحیفه ... و دعا ...

و دو ... زیرا که ... و ...

وان جعفریه ازان مرحوم [illegible]
تا بدین وقت ازان [illegible] ماه [illegible]
[illegible] در انجا [illegible] اعتقاد [illegible]
[illegible] توفیق اتمام [illegible] و آن [illegible] هزار بیت [illegible]
[illegible] تالیف [illegible] وان اول کتابیست [illegible]
رساله [illegible] و آن [illegible] هزار بیت [illegible]
[illegible] دوم [illegible] ملا عبد الله [illegible]
[illegible] و آن [illegible] دو هزار بیت [illegible]
وان مشتملست [illegible] سئوال [illegible] ایمان
[illegible] چهار کتاب [illegible] هزار بیت [illegible] عین الحیوة [illegible]
[illegible] فارسی [illegible] و آن [illegible] مواعظ و نصایح [illegible]
[illegible] مشتملست [illegible] مشکوة الانوار [illegible]
[illegible] و آن [illegible] هزار بیت [illegible]
[illegible] و آن [illegible] عین الحیوة و آن [illegible]
مذکورست و آن [illegible] ازکتاب [illegible]
وان مختصرست [illegible] و آن [illegible] هزار بیت [illegible]
[illegible] اوقات [illegible] و آن [illegible] ده هزار بیت [illegible]
و چهارم [illegible] و آن [illegible]
و زاد [illegible] و آن [illegible] احوال حضرت [illegible]
چهارم حیوة القلوب اول تاریخ احوال حضرت رسول
محمدیست [illegible] ادوم از حضرت [illegible]
و احوال بعض [illegible]

بعض [illegible] سلف بوده اند
[illegible] سلف بوده [illegible] دوم
که معاصر [illegible] هزار بیت [illegible]
وان [illegible] و آن [illegible]
احوال حضرت [illegible] و امامت و فواید [illegible]
سیم جلاء العیون [illegible] تاریخ ولادت [illegible]
و این جلد [illegible] و آن مشتملست [illegible]
[illegible] جلاء العیون [illegible] احوال [illegible]
[illegible] مشتملست بر [illegible] هزار بیت [illegible]
مصحوبات [illegible] و آن مشتملست بر اعمال [illegible]
مقباس المصابیح و آن [illegible] ده هزار بیت [illegible]
[illegible] ربیع الاسابیع [illegible] و آن [illegible]
[illegible] مشتملست بر [illegible] رساله [illegible]
وان [illegible] هزار بیت [illegible] امیر المؤمنین [illegible]
ائمه و شیعیان [illegible] و آن [illegible]
رساله [illegible] و آن [illegible] چهاردهم رساله [illegible]
و در [illegible] مذکورست [illegible]
اختیارات و آن [illegible] سیزدهم رساله [illegible]
[illegible] و آن [illegible] مختصرست [illegible]
یازدهم رساله [illegible] و آن [illegible]
و آن مفتصر [illegible] رساله [illegible]
[illegible] و آن [illegible]
و آن

هزار … [illegible]
بالفعل … رساله … بیت … [illegible]
نوزدهم رساله … و آن پنجاه بیت … [illegible]
… رساله … که در … و آن پنجاه و … بیت … الملل …
بیستم رساله … است و … بیت … رساله … و آن …
بیست و یکم … که در … بیت … و آن … وصفات … و آن …
کفارات است که در … و آن پنجاه بیت و آن … [illegible]
آداب تیراندازی و آن پنجاه … رساله تحقیق … [illegible]
بیست و چهارم رساله … بیست و پنجم رساله … [illegible]
و آن پنجاه بیت … رساله … بیست و ششم … [illegible]
بیست … رساله … و آن … [illegible]
بیست و هفتم رساله تحقیق بداء و آن … [illegible]
مشتمل است بر … و آن پنجاه بیت است … [illegible]
بیست و هشتم رساله … و آن … [illegible]
که مشتمل است بر … بیست و نهم ترجمه … [illegible]
رسیده و آن چهار هزار بیت … حضرت صادق … [illegible]
به حدیث … مفضل از حضرت … [illegible]
و حکمت او در روایت … امام رضا … [illegible]
ترجمه توحید حضرت … سی‌ام … و آن … [illegible]

الحمد … چهارم [illegible]

سی و … ترجمه دعای کمیل … پنجاه بیت … [illegible]
ترجمه دعای … بیست … و آن … ترجمه دعای … [illegible]
و آن … پنجاه بیت … و آن … بیت … ترجمه … [illegible]
ترجمه دعای … و آن … [illegible]
سی و ششم ترجمه دعای … است … [illegible]
ترجمه جوشن صغیر و آن … بیت … منقول است و آن … [illegible]
… و آن دو … بیت … امام رضا … [illegible]
در اعمال و آداب … که در … حضرت … [illegible]
و چهل حدیث … و آن مشتمل است … [illegible]
ترجمه … و آن … که وقت … و آن … [illegible]
صد بیت است چهل دوم … [illegible]
در باب … چهل و چهارم مواعظ … [illegible]
مناجات و آن صد بیت است … و آن به نظم پنجاه بیت … [illegible]
چگونه … مشتمل است … جواب … و آن … [illegible]
جواب و سؤال … و آن مشتمل است … [illegible]
و جواب … مشتمل است بر اصول دین و … [illegible]
چهل و ششم حق الیقین … [illegible]
و آخر تصنیفات آن مرحوم مغفور … [illegible]
جمیع آنچه مذکور شد از عربی و فارسی … [illegible]

[illegible]

فائده

سورة الزلزلة [illegible]

[illegible] وتنقطع الارض [illegible] وزلزلت الارض زلزالها [illegible]

[illegible] فاما علمها [illegible] فاما زمانها قال ابن [illegible]

[illegible] فقال [illegible] فقال [illegible] والفتح [illegible] ومن الله [illegible] عصر النبي [illegible]

بعض اراضی ظرفا اشبو [illegible] کفرت [illegible]

[illegible]

علم الطلسمات

علم يتوقف [illegible] العالية الفعالة [illegible] المنفعلة ليحدث عنها امر غريب في عالم الكون والفساد [illegible]

ويختلف في معنى الطلسم على اقوال ثلاثة الاول ان الطلسم بمعنى الاثر [illegible] انه لفظ يوناني معناه عقد لا يحل الثالث انه مقلوب اسمه [illegible]

[illegible] ولكم فيه كتب جليلة القدر [illegible]

[illegible]

ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع

جشم کاره سر دهن اصلاح الفقد چشم آب عوامل اولکی

ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع

وقت زوال

والطالهما عين كواكب معادن کسی نقش ابرا که از چهار طرف آید چشمه ترازو نوع از انعب

ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع

دو چشم برکه بطی طلای ادحدیرا مرد بزرگ حوض موجود میل کردن

ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع ع

کلمه حمار چشم برکه نفس نخود

فائدة

حكى الشيخ ... وكان اشتغل ... عن ... المحقق

الشريف ... البقعة ... الفرقان

محسن العقارب ... بقدوم ...

وكان شوه ... الامام ...

الدقيق الامام ... الدرس ...

الة الاخذ العلوم عنه ... بكل فن ...

جانب الاية فلو ... والاية اصرح ...

ربعو العلماء ... واما منا ... الاسفار ... فان

بالديوان المنسوب ... في طلب العلوم ... فان

نفر بعض الاوطان ... وعلم ...

تفرج ... والكتب ... وقطع الفيافي ...

قبل في الاسفار ... ندا ... حوال ... باجله

فنون الفضل ... المطلوب ... قوله ...

وهذه ... الفرائض واخذ العلوم ...

في ... وقرأ العلوم العقلية

على الحكيم

الفاضل
المولی صدر الدین [illegible] الشیرازی [illegible] العقلیة والنقلیة [illegible]
قال المجلسی [illegible] وکان جامعا للمعقول والمنقول [illegible]
ولد صدر الدین [illegible] الفخر [illegible]
فاضلا [illegible] شمس الدین [illegible]
علی حاشیة [illegible] والده [illegible] قال بعض [illegible]
خیرا [illegible] العقلیات [illegible]
واسمه میرزا ابراهیم [illegible] العلوم [illegible]
نبیلا جامعا لمعالی [illegible] التصوف [illegible]
مصداق [illegible] والده [illegible]
مسکه وکان علی [illegible] ولد [illegible]
السلطان شاه عباس الثانی کتاب [illegible]
حاشیة علی شرح اللمعة [illegible] صاحب الحدائق فی [illegible]
کذا قال الشیخ یوسف البحرانی [illegible]

عبد الرزاق

[illegible]

سوال این سوالیست از کیفیت وقوف بر سر وحدت توحید فلهذا فرمود
که شد بر سر وحدت واقف آخر   شناسا شد چه آمد عارف آخر
چون سوال نمود که وقوف بر سر وحدت کیست و عارف که در اصطلاح میگویند
شناسا کیست میفرماید که جواب همان سوال اول در جمیع فرموده بود شناخت جواب
سوال اول کرده میفرماید که کسی بر سر وحدت گشت واقف که او در وقف نشد
اندر مواقف حاصل کلام آنست که تا از مقاصد و جهات تجرد [illegible] نشود از موقف
در مسیران گذشت بلانکه ذات احدیست در مراتب و منازل الظهور و الظهار
متلبس بلباس اسما و صفات و مظاهر و [illegible] در پرده تعین
محجوب نشده و تا زمان که طالب سر وحدت از جمیع مراتب تعینات و کثرات
بطریق سلوک و ارشاد کامل در نمیگذرد و وصول بمقام وحدت اطلاقی حاصل
نمیگردد و از حجب ظلمانی [illegible] و مراتب [illegible] وجود [illegible] هر مرتبه
یک موقف است که هر که در آن موقف واقف شد [illegible] از سلوک
معقول مانده است و مواقف جمیع موقف است فی موقف محل [illegible] و مثال
آنکه اول ترک هوی نفسانی و لذات جسمانی باید نمود تا بمراتب قلبی و ملکوتیات
برسد و از ملکوتیات عبور میباید نمود تا بمنازل تجرد و تجلیات اسماء و صفات
برسد و از مراتب اسماء و صفات ترقی میباید نمود تا بتجلی ذاتی برسد و سر وحدت
بر سالک ظاهر شود و کمال الاخلاص نفی الصفات عنه و تفصیل منازل کیفیت
روشنی طولی دارد و [illegible] در اینجا که می آید یاد کرده خواهند شد چون جواب سوال
اول بطریق اجمال فرموده اشاره بجواب سوال ثانی نموده میفرماید که
دل عارف شناسای وجود است   وجود مطلق او را در شهود است
دل عارف از جهت آن فرمود که تا بدانند که این دانش و بینش [illegible]

و غیر حصر دیگر اگر ارباب حقیقت آنرا بمعنی عرفی و تعیینی حاصل نمیشود مگر بهدایتی
قدما عرفا تقلید نمایند بعضی عرفا آنست که شنیده‌اند که وجود واحد مطلق است
و بغیر از یک وجود هیچ شی دیگر نیست و وجودات مخصوصه همه نمایش و عکوس
اوست که از مرایای تعینات نموده شده‌اند و پیوسته وجود مطلق مشهود
او باشد و یک لحظه از شهود او غافل نشود و الا هنوز مشرک باشد بدانکه
وجود مطلق وجود من حیث هو هو مراد است یعنی لابشرط شی که مقید بهیچ
قید نباشد یعنی آن حقیقت وجود که عین واجب الوجود است نه کلیت
و نه جزئیت و نه عام و نه خاص و نه واحد بوحدت زائده بر ذات بلکه مطلق است از
همه قیود تا حدی که از قید اطلاق نیز معرا است و مطلق در این محل نه آن
اعتبار فرموده که اطلاق قید او است بلکه از جهت آن فرموده که تا آنجا ملاحظه
باشد و این قیود مذکوره بحسب مراتب و مقامات لازم آن حقیقت است
یعنی همه میشود بی آنکه تغییر در ذات و حقیقت وحدت او لازم آید
فسبحان من عجز عن ادراک کنه ذاته العقول عقل اگر از تو وجودی پی برد
تنگ گرفته بکنه‌ات کی برد عجز از ان همسفره شد معرفت کو نه در وصف
آید نه در صفت زدن لاف جز بادش کسی نیافت چاره جز جان فشانی
کسی نیافت چون حصول معرفت یقینی بدو طریق متصور میتواند
بجز هست حقیقی نشناخت و یا هستی که هست پاک از جهت
بیان از شروع در مقصد مقدمه ذکر کرده میشود که فواید بسیار در
ضمن آن رعایت بدانکه نزد محققان صوفیه که ارباب کشف و شهود اند
حق عبارت از وجود مطلق است یعنی غیر مقید بهیچ قید و تحقیق
دلیل این جماعت کشف ارباب است و هر ذوق و وجدان نسبت بذاتی

محتاج

محتاج دلیل نیست بنوعی که منهم حاصل یا رعیان حاصل نشود و بهیچ بیانی
و از این جهت گفته‌اند که کشف دلیل بر غیر نمیشود فاما بر خود کشف او نور
او است و محققان علما نیز دلائل قطعیه بر این مدعا فرموده‌اند جهت رد
انکار و طعن طاعنان جاهل که ذوق سلیم و فطرت نداشتند از جمله آن دلائل
دلیلی که در این باب حضرت سیادت پناه معتقد و مقبول اهل السنه افتخار العلماء
المتبحرین افضل الکملاء المتألهین میر سید علا الشریف الشیرازی موطنا و مدفنا
رحمة الله علیه رحمة واسعة در حاشیه شرح تجرید که خلاصه مصنفات آن بزرگ است
فرموده‌اند مترجم بعبارت پارسی آورده میشود و هو هذا اعلم ایدک الله بالتوفیق
هر مفهومی که مغایر وجود باشد بجهت انسان مثلا مادام که وجود با آن مفهوم منضم
نشود بوجهی از وجوه آن مفهوم فی نفس الامر قطعا و اصلا موجود نیست
و مادام که عقل ملاحظه انضمام وجود با آن مفهوم نکند ممکن نیست که حکم بر
موجودیت آن مفهوم تواند کرد پس هر مفهوم که مغایر وجود باشد در موجود
بودن فی نفس الامر محتاج بغیر باشد که آن وجود است و هر چه در موجودیت
محتاج بغیر باشد ممکن است زیرا که معنی ممکن آنست که در موجودیت خود
محتاج بغیر باشد پس هر مفهومی که مغایر وجود است ممکن است و هیچ شی از
ممکن واجب نیست پس هیچ شی از مفهومات مغایره وجود واجب نباشد
و ببرهان ثابت شده است که واجب موجود است پس واجب الوجود نیست
الا عین وجود که آن وجود بذات خود موجود است نه بامری که مغایر ذات است
چون واجب است که واجب الوجود جزئی حقیقی باشد لازم بذات خود
و تعین واجب بذات خود باشد نه بامر زائد بر ذات تا ترکیب لازم نیاید
واجب است که وجود نیز جزئی باشد چه وجود عین واجب است

پس وجود مفهوم کلی نباشد که او را افراد باشد بلکه وجود فی حد ذاته جزئی حقیقی باشد که در وی امکان تعدد و انقسام نباشد و قائم بذات خود باشد و منزه باشد از عروض غیر پس واجب الوجود وجود مطلق باشد یعنی مقرا از تقیید و انضمام بغیر و بنا بر این تقریر مقصود نیست عروض وجود مر ماهیات ممکنه را پس معنی موجودیه ماهیات ممکنه نیست الا که هر یکی از ماهیات ممکنه را نسبت مخصوص است بحضرت وجود قائم بذات خود و آن نسبت بر وجوه مختلفه و اطوار شتی واقع است که اطلاع بر حقیقت آن نسبت متعذر است پس موجود کلی باشد اگر چه وجود جزئی حقیقی است معقول باید که این تحقیق آنچه بعضی از محققان مشایخ ما ذکر فرموده اند و گفته اند که این را کسی داند مگر کسانی که در علم راسخ باشند در اثنای این بحث معقول باید که در مقدمه که گفته شد که هر چه در موجودیه محتاج بغیر باشد ممکن است منع لطیف می آید و آن منع آنست که محتاج در موجودیه بغیری که آن موجد اوست البته ممکن است نه آنکه محتاج باشد در موجودیه بغیری که آن غیر وجود اوست در جواب معقول باید که این منع بنظر دقیق مندفع میشود و آن نظر دقیق آنست که آن شی در موجودیه خود چون محتاج بغیر است پس استفاده موجودیه از غیر کرده است و در موجودیه معلول آن غیر است و در موجودیه موقوف است بر آن غیر و هر چه چنین باشد ممکن است خواه آن غیر موقوف علیه را وجود نام کنی یا موجد در آخر معقول باید که آنچه مؤید و مقوی آنست که وجود عینی واجب است آنست که وجود فی حد ذاته منافی علمست و وجود ابعد مفهومات است از قبول اعدام زیرا که اعدا وجود ممتنع از قبول

علم للذاته

علم للذاته نیستند بلکه بواسطه وجود اند و شک نیست که واجب الوجود آنست که منافی علم للذاته باشد نه آنکه منافی علم بواسطه غیر باشد این مقدار ترجمه سخنان بزرگیست رحمه الله تعالی بدانکه صاحب اصطلاحات کاشی معقول باید که عارف آنست که مشاهده ذات و اسما و صفات الهی بحال باشد نه بعلم فاما صاحب گلشن و بعضی محققان اولیا اطلاق عارف بر کسی مینمایند که داند که بغیر از حق موجود حقیقی نیست اعم از آنکه دانش در بدلیل باشد یا شهود چنانچه در اثنا خواهد فرمود که زهستی تا بود فرق برادر نیست بی بهره علم عارف صورت عینی فلهذا فرمود که بجز هست حقیقی هستی نشناخت هست بود و وجود الف فامتراد فتا اند یعنی عارف که شناسای وجود است و وجود مطلق که عینی و واجب است مشهور حصول این معرفت آن عارف را بدو طریق میتواند بود یکی آنکه نور هدایت الهی بر محقق کامل الاستعداد کرده به دلیل قطعی یقینی از حجج سید شریف که ذکر کرده شد بداند که بجز هست حقیقی که وجود حق است هست دیگر یعنی وجود دیگر نیست و وجودات نیما خیال و عکوس وجود حق اند که در مرایای تعینات منعکس گشته اند و عارف بعلم الیقین باشد که اصلا اضطراب شک و شبهه بیرون در تو اند گشت و الا یقین نباشد شعر

من بیقینم که جز او هیچ نیست تا تو نگویی که گمان دیده ام
با تو چه گویم که چنین یا چنان گشت نه چنین و نه چنان دیده ام

دوم آنکه بطریق مکاشفه و حال نه دلیل بمقامی برسد که الحکم المحدث اذا قرن بالقدیم لم یبق له اثر در تاب نور تجلی احدی سالک سایر وجود مجازی خود را بالکل در باز د و محو و متلاشی و فانی

مطلق گشت یعنی الیقین و حق الیقین عارف را ثابت شده به هیچ وجه غیر حق
موجود نبوده است فلهذا فرمود که و با هستی که هست یکی در باخت
یعنی عارف بدلیل حقیقتی که گفته شد یافته است که غیر وجود حق وجودی نیست
و باطل بود چنانکه هستی که هست یعنی پندار هستی و وجود که نسبت بخود داشت
یکی در باخت و از هستی مجازی خود نیست شد و بدید حق بدید که غیر از
حق موجود نبوده است و در بعضی نسخه بعینه واقع است که و با هستی که
دارد یکی در باخت و این اظهر است و مآل هر دو یک معنیست و این
معرفت بطریق قسم اخیر جز با رشاد کامل و ریاضت و سیر و سلوک
و طاعت و عبادت و ذکر و توجه و همت میسر نمی شود مگر بجذبه یار را
گر تو خواهی حریت دل زنده کن ❊ بندگی کن بندگی کن بندگی ❊ از خودی بگذر اگر
خواهی خدا ❊ فانی از خود شو که تا یابی بقا ❊ گر تو را باید وصال شهنشهی ❊
محو شو والله اعلم بالیقین ❊ چون اسناد وجود بخود کردن موجب
بعد است از حق فرمود که وجود تو همه خارست و خاشاک
برون انداز از خود جمله را پاک یعنی چون راه سالک صادق
بوصل محبوب هستی و دفن از هستی مجازی خود بسته مادام که ذره
آب هستی سالک مانده باشد راه او پاک نیست و پر از خار و خاشاک
غیر هستی و نمی تواند بمنزل وصال رسیدن فلهذا بطریق ارشاد
فرمود که وجود خود را از خود دور انداز و محو گردان و بیخود از خود
شو تا بسر وحدت حق راه یابی نقلست که سلطان بایزید بسطامی
قدس سره فرمود که حضرت حق را بخواب دیدم و پرسیدم خداوندا
راه بتو چونست فرمود که ترک خود گوی که بمن رسیدی شعر

هر که او از

هر که او از خود چو ... رفته است ❊ پرتو نورش بعالم تافته است ❊ بایزید وقت کی بود ... در جهان ❊
الا که از دست خودی بیدا مان ❊ که نپندار خودی آئی برون ❊ بار
بار بر مینی درون اندرون ❊ چون مشاهده جمال ذوالجلال جز بصفای قلب
سلیم میسر نمیشود فرمود که برو تو خانه دل را فرو روب مهیا کن
مقام و جای محبوب یعنی اگر خواهی که مشاهده جمال حق نمائی و بسر
وحدت آگهی راه یابی برو و اول خانه دل خود را که محل نگاه کبریاست
رفت و روب کرده از خس و خاشاک اغیار پاک گردان و مقام
و جای محبوب که دل پاک از غبار غیریت است معد و مهیا ساز و خانه
خود را از دل خود بیرون انداز و خانه دل را بحق گذار چون [illegible]
خود عین است تحقیقت فرمود که چو تو بیرون شدی او اندر آید
بتو بی تو جمال خود نماید یعنی چون حق در پرده هر تعین از تعینات
محتجب است هرگاه که تعین سالک برخیزد حق ظاهر شود و حجاب
خودی سالک بدیده حق جمال حق را ببیند و آنگاه از سر وحدت
آگاهی یابد و یقین شود که غیر حق در دار وجود نبوده است و معرفت
عیانی در این حال بظهور پیوندد و مرتبه حق الیقین حاصل گردد
گر برافتد پرده ما از میان ❊ روی او بنماید از کون و مکان ❊ شد حجاب
روی جانان ما و من ❊ جان من یکدم نقاب از رخ فکن ❊ در اوائل
سلوک که در دفتر فقیر این بیچاره شد و بملازمت حضرت امام
سید محمد نوربخش قدس الله سره العزیز رسیدم در اربعین دوم
در واقعه دیدم که آنحضرت حاضر شد و میفرماید که هیچ توانی که تو از خیر
تا کسی دیگر بجای تو نشیند از آن حال چون واقف شدم بخاطرم

آمد که چون تا غایت ترقی در احوال این فقیر پیدا نشده اشاره بر آنست که بیرون
روم و در خدمت مشغول باشم تا دیگری که خدمت میکند بجای وی باز
من نشیند چون در آمد این واقعه را بعرض رسانیدم فرمودند که تعبیر این
واقعه آنست که تو از سر خود در خود بر خیزی و خانه خود ترا بحق گذاری
تا حق بجای تو بنشیند ازین سخن دردی در من فقیر پیدا شد و ابتدای
ترقی احوال از آن بود ٭ من در میان ره چونکه گشتم محو عشق یافتم ترتیب
عجایب ز صحو عشق ٭ آن عجایبها که در راه فنا دیده ام گر شرح آن یکبار داد
شمه زان در میان گر آورم بر دهان عقلها را بر درم ٭ نیست دستوری
که راز شاه را با محرمان خاص گویند ٭ گدا چون وصول بمراتب کمالات
معنوی و مکاشفات جز بمواظبت طاعات و عبادات نافله حاصل نشود
فرمود که کسی که او از نوافل گشت محبوب بلا شک گردد او خانه جاروب
اشارتست بحدیث قدسیست که سابقا اشاره رفته بود که لا یزال
العبد یتقرب الی بالنوافل حتی احببته فاذا احببته کنت سمعه و بصره
ولسانه ویده ورجله فبی یسمع و بی یبصر و بی ینطق و بی یبطش و بی
یمشی میباید دانست که بی مواظبت بر طاعات و عبادات نافله از
دوام وضو و دوام ذکر و صوم و قلت طعام و قلت منام و اوراد در
اوقات و عزلت و تبتل از خلق بمرتبه محبوبیت نمیتوان رسید مگر
مجاذیب را و تا بمقام محبوبیت نرسند وصول بحق میسر نیست و چون
یک شرط از شرایط سلوک ذکرست و ذکر مختار نزد ارباب
قلوب لا اله الا الله است زیرا که قطع منازل این راه بجلوات نفی و اثبات
میسر میشود که بواسطه منجل نفی قطع علایق بیخ غیریت از بستان

دل میکند

دل میکند و بقوة اثبات نهال توحید ثابت میدارد و این معنی
در کلمه لا اله الا الله یافت میشود و هیچ نوعی از انواع اذکار و عبادات
در ترقی درجات و مقامات معنوی اثر سرعت این کلمه طیبه ندارد
و از این جهت بود که حضرت رسالت صلعم فرمود که لکل حسنة یعملها
الرجل توزن یوم القیمة الا شهادة ان لا اله الا الله فانها لا توضع
فی المیزان لانها لو وضعت فی المیزان و وضعت السموات السبع والارضون
السبع وما فیهن کان لا اله الا الله ارجح من ذلک یعنی ثواب این کلمه
بی غایتست و نتایج آن بیشمار میفرماید که هر که بعبادات نافله بر
مقتضای حدیث مذکور محبوب حق گشت و بلا شک کی در کلمه
لا اله الا الله است خانه دل خود را جاروب کرد و خاشاک
غیریت را بسط حق که هستی خود نیز از خود دور انداخته و خانه
را بجلال خانه گذاشت البته البته مقصود آفرینش باشد بدست خواهد
آورد فلهذا فرمود که ٭ درون جای محبوب او مکان یافت
ز بی یسمع و بی یبصر نشان یافت ٭ یعنی هر که بخاصیه عبادات
نافله محبوب حق گشت و بکلمه طیبه لا اله الا الله خانه دل را جاروب
کرد از غبار کدورات و خاشاک غیریت پاک گردانید و بمقتضای
ومن اللیل فتهجد به نافلة لک عسی ان یبعثک ربک مقاما محمودا
درون جای محمود که مقام محمدیست صلعم که عبارت از مرتبه جمع
الجمع و بقا بعد الفناست مکان یابد و متحقق باوصاف الهی گشته
از مقام فبی یسمع و بی یبصر نشان یابد و عین وحدت گشته
و واقف سر وحدت گردد و سر کشف استغفر اگر خواهی بیانش نیز لا

تیغ لا زن بر سر غیر خدا نفی خلق کن اثبات حق تا که گردد محقق
بجز ذات حق از میان برخیزد این ما و منی پس کرا گردد محقق زنهار
عالم توحید رو بنمایند هرچه گویم جمله در آید است قول عارف نیست
بر تقلید و ظن محض تحقیق یقینی است این سخن چون وصول بمقام توحید
عیانی بآنکه فنا فی الله است حاصل شود ممکن نیست فرمود که نه هست تا
بود با قرار و نفی ثبات علم عارف صورت علمی یعنی زمانی که از بقیه
هستی عارف شیئی و عار باقی باشد یعنی فانی فی الله نشده باشد هستی
عارف را نفی و عار را از الجهة گفته که مانع عارف است از وصول بمعروف یعنی
از هستی و عار فرد و جدا افتاده ام در همه علم و را بود نبود زکار شکست
نیابد علم عارف صورت علمی یعنی علم عارف که غیر حق موجود نیست
و هرچه هست حق است صورت علمی نمی یابد و علم الیقین و عین الیقین
نمیشود و توحید علمی او عیانی نمیگردد و تثبیتات و تعلقات جسمانی و نفسانی
عایق او است از مشاهده عیانی توحید و این مقام فنا فی الله مقام
کاملان اولیاست که در حیات صوری بحسب القیامت ایشان قایم
شده است و کمال ایشان هالک الا وجهه هم درین نشاه بر ایشان ظاهر
گشته است شیخ داود قیصری قدس سره در مقدمه شرح فصوص
میفرماید که تنبیه لا تتوهمن ان ذلک الفناء هو الفناء العلمی الحاصل
للعارفین الذین یسمون من ارباب الشهود الحاکم مع بقائهم عینا
وصفة فان ذلک من تصور المحبة و هی من حالهم فرق ما عظیم
والحق ان الاعراب [illegible] بغیر ذاته یستر و الاظهار بغیره احد خفاء
ذات جسم من اثارات الکفر منذ غابت الفناء فی الفناء راه توحید

این جما

این جماعت مبرو نند که وجود خویش فانی میشود و پرده تو هستی موهوم
تو است وصل خواهی شو فنا از خود بخشت چون با دفع موانع راه بمنزل
حقیقت نمیتوان رسید فرمود که موانع تا نگردانی ز خود دور درون
خانه دل نیاید نور یعنی بموجب ان الله یحب التوابین و یحب المتطهرین
قدم اول در سلوک توبه و طهارت از عصیان و خباثت قوالی و اعمال و ملکات
رویه و اخلاق و اوصاف ذمیمه است که هر یک از اینها ستر راه سالکانی و نمیگذارند
که بمنزل قرب برسد و تا زمانی که ظاهر او باطنا این موانع را از خود دور
نمیکند نمیگرداند دل او در محیط فیض الهی غرق نمیگردد و نور تجلی حق در آن
دل ظاهر نمیشود و از حق محجوب است چون موانع اقسام است تنبیه بران
نموده فرمود که موانع چون درین عالم چهار است طهارت
کردن از وی هم چهار است یعنی موانع راه الله نسبت با افراد اشخاص
نموده اگرچه از روی جزئیه و تفصیل غیر محصور است فاما از وجه کلی
و اجمال منحصر در چهار نوع است چون خباثت که موانع اند چهار
نوع باشد طهارت از وی نیز بالضروره چهار نوع خواهد بود و درین عالم
از جهت قید فرموده که آنچه اطلاع انسان بران تعلق گرفته این چهار است
چون فرمود که موانع چهار است اشاره بتفصیل آن نموده میفرماید
که نخستین پاکی از احداث و انجاس دوم از معصیت و شر
سیوم وسواس یعنی اول طهارت و پاکی از احداث و انجاس است یعنی بدن
و جامه را از حدث و خبث و نجاست که شرعا به طهارت از اینها
نماز درست نیست پاک گردانند و این اشاره به طهارت ظاهر است
دوم طهارت و پاکی از معصیت و شر و سواس شیطانی است یعنی از

یعنی از نافرمانی حق و از خواطر شیطانی پاک شود و در جمیع اوامر و نواهی مطیع
و فرمان بردار باشد و اصلا خواطر شیطانی بخود راه ندهد و خود را از همه پاک
سازد و راه سنت حضرت رسالت صلعم بنوعی رود که دقیقه فرو گذاشت
نشود و چون باین دوم نمود مستفر باید که سیوم پاک از اخلاق ذمیمه است
که باور آدمی همچو پایه است اخلاق جمع خلق است و خلق ملکه را گویند
که افعال از و بسهولت صادر شود مثال آنکه کرم وصف خلقی شود که بر صاحب
کرم چیزی بمردم بخشیدن آسان باشد نه بکراهت یعنی طهارة
سیوم آنست که نفس را از ذمایم اخلاق و ملکات ردیه که منشا
و مصدر شرور و معاصی اند مثل شهوة و غضب و بخل و حرص و کبر و
ناموس و حب جاه و حب دنیا و امثال ذلک پاک و مبرا شود چه این
اخلاق و اوصاف مذکوره انسان مثل بهایم و سبع است و بکمال انسانی
دست رس نمی یابد و چنانچه پاکی اول و دوم متعلق بشریعت بود
پاکی سیوم مخصوص ارباب طریقت است و فعل انبیا است صلعم خلق نیکو
وصف انسانی بود آدمی بخلق بد حیوان شود خلق بد آید صراط
المستقیم شد مثال خلق بد نار جحیم خلق نیکو شد یعنی راه راست
هر که دارد خلق بد دور از خدا است چون اشاره بطهارة نمود
مستفر باید که چهارم پاکی سر است از غیر که اینجا منتهی میگردد پس سیر
... سر و قلب در پی شغل یک سر است یعنی پاکی چهارم
آنست که غیر حق از دل بیرون کند و غیر حق را در دل او
جای نماند و خود را هم و دنیز که غیر است از لوح سر خود محو گرداند
و بی مزاحمت غیریت بحق وصول یابد و سیر سالک در این

طهارت

طهارت بنهایت میرسد چه هرگاه که بجز نماند همه عین گردد و غیر حق موجود
نماند و راه و سیر و سلوک محو شد بدانکه چنانچه در شریعت هرکه بدن
و جامه را از احداث و انجاس پاک نباشد نماز وی درست نیست
در طریقت هرکه نفس وی از اخلاق ذمیمه پاک نیست عبث است و نماز
وی نتیجه ندارد و در حقیقت هرکه دل وی از غیر حق پاک نیست عبث
حقیقت است و نماز وی موجب وصول نمیشود و پاکی حقیقی ندارد و چون
نماز بطهارت میتوان گذارد فرمود که هر آنکه گردد حاصل طهارت
شود بیشک سزاوار مناجات یعنی هرکه این طهارت که طهارت
از احداث و انجاس و طهارت از معصیت و شر و وساوس
و طهارت از اخلاق ذمیمه و طهارت سر از غیر است حاصل گردد
ظاهر او باطن پاک شد سزاوار و لایق مناجات که صلوة مراد است
که المصلی یناجی ربه میشود و نهایت صلوة که کمال قرب و مواصلت حقیقی
است بحصول موصول میگردد و حقیقة الصلوة معراج المومن ظهور
میشود چون مادام که سالک از خود رهنمود بکلی فانی نمیشود و وصول
حقیقی دست نمیدهد فرمود که تو تا خود را بکلی در نبازی نمازت
کی شود هرگز نمازی یعنی مادام که تو خود را در قمار خانه فنا
بکلی در نبازی و فانی مطلق نشوی نماز تو هرگز نماز نخواهد شد
و بحقیقت و نهایت صلوة که کمال قرب و وصل حقیقی است نخواهی
رسید و بی فنا از خود بقا بالحق ممکن نیست شعر گر بقاء
جاودان خواهی و لا از خود برخود بکلی شو فنا در تجلی جمال
ذوالجلال محو مطلق شو اگر خواهی وصال از حجاب ما و من

از حجاب ما و من یکدم برآ و آنگهی در بزم وصل او درآ چون
صلوة حقیقی که کمال وصلت موقوف بدانا تام است فرمود که
چه ذاتت پاک گردد از همه شین نماز ست گردد آنکه قرة عینی
اشارتست بحدیث حبب الی من دنیاکم ثلث الطیب والنساء
وقرة عینی فی الصلوة یعنی چون و حقیقه تو از همه شین
و عار تعینات و هستی که موجب حجابست پاک گردد و تو
تو بکلی در حق محو و مستهلک شوی نماز تو آنزمان قرة عینی گردد و
وصل حقیقی میسر شود و گاه عارف بستر وحدت گردد
و نور آگهی روشنای چشم تو شود و بدان نور ببینی که ما و تو پرده
جمال او بوده است و غیر او موجود نبوده است شعر پرده خود از
میان بر دار زود در پس پرده بهای دیدار زود هر که از خود
خویشتن خالی کرده است گوی دولت از میان او برده است
چون منیتر از خود عینی است بحقیقت فرموده که
نماند در میان هیچ تمیز شود معروف و عارف جمله یک چیز

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذي كسا اللحم صورنا باللبن والصلوة على من رضع
من ثدي العصمة البان الحكمة والسنن محمد المخصوص بجميع المنن وعلى آله
المحيطين بما ظهر وبطن اما بعد فيقول العبد الكاتب المفتقر الى
فضل الله المازندراني الحائري محمد صالح ان هذه وجيزة عزيزة
في مسائل الرضاع على وجه سهولة التعبير مع الاشباع في غاية الايجاز
ليكون مدرسا للمحصل ودستورا للمشتغل سميتها بهدية الكواعب
في رضاعيات المطالب جعلتها هدية لروح مولاي ومالك عقد
ولائي بل روحي الحساس وبصري الحاس صاحب السيف والكاس
والفضل على جميع الناس العبد الصالح ابي القاسم ابي الفضل
العباس بن امير المؤمنين صلى الله عليه وجعل الله الملك
هدية اليه وارجو من فضل القائم بالتوفيق لاتمامه وقبوله
واكرامه فنقول يليق البحث على فصول ووصول فصل
يحرم بالرضاع ما يحرم بالنسب وهو كلام النبي كما في الصحيح
وفي الحسن يحرم من الرضاع ما يحرم من القرابة وهذا المقول
مجمع عليه بين الامة فيحرم به جميع العناوين السبعة النسبية
من غير ان يرد على هذه القاعدة استثناء فالرضاع يجعل
المرضعة اما له والفحل اباه وامهاتهما واباءهما اجداده وجداته
واخواتهما واخوانهما اعماما وعمات واخوالا وخالات له واولادها
من اي زوج كان لاحقا وسابقا على الرضاع واولادها
من الرضاع سواء كان هذا الرضاع او رضاع آخر سابقا
او لاحقا من اي فحل وكذا اولاد الفحل من اي زوجة قبل الرضاع
وبعده واولاده رضاعا كذلك هولاء كلهم اخوانا واخوات له

وبعبارة

وبعبارة اخرى اصول المرضعة والفحل وفروعهما نسبا ورضاعا
محرمة على المرتضع وكذا على فروعه فيما كان النسب محرما واما
الحكم فيما بين اصول المرتضع ومن ارتضع من اصوله وبين هذه
الاصول والفروع فامر آخر لا ربط له بهذه القاعدة الكلية
فان ثبت التحريم في صورة فبدليل من الله اذ لا يقع بين هاتين
الطائفتين نسب بالفحل ويتولد جهة القرابة الرضاعية
بمثله وانما النسب بين المرتضع واصوله اصالة وتوابعهم اصولهم
نسبا ورضاعا فالام من الرضاع مثلا ليست اما لاخي المرتضع
نسبا ورضاعا من امرأة اخرى والفحل ليس ابا لاخيه كذلك
نسبا ورضاعا من فحل آخر كما ان ما حصل له من الاخوة والاخوات
مثلا من جهة الرضاع ليس اولادا لابيه وامه فما يأتي من
عدم جواز نكاح اب المرتضع في اولاد صاحب اللبن ولادة
ورضاعا امر ذلك ليس داخلا تحت القاعدة حتى يستثنى
بل يتبع دليله لو كان فصل في شروط التحريم بالرضاع وربما يعبر عن
كونه محرما بنشر الحرمة ولكن المركوز في اذهان الطلبة من نشر الحرمة خصوص
موارد التحريم للزيادة على نفسها كما يأتي ان شاء الله تعالى والشروط اربعة
الاول ان لا يكون اللبن من زنا اجماعا سواء كان بعد الولادة او حال
الحمل وسواء تزوجها الزاني بعد الحمل وقبل الرضاع ام لا لاطلاق الادلة
والفتاوى نعم يترتب عليه كثير من احكام النسب مع انه ليس نسبا
حقيقة بل ولا عرفا وان ادعي النسب العرفي لنفيه شرعا ما لم يدخل
ما لم يدخل تحت نكاح ملة من الملل مع كونها او من خص به الزنا من ملة
الملة وفي الرياض ظاهر اصحابنا ثبوت التحريم به وفي الذكرى وجه
الاجماع عليه فيعامل بين الولد المفروض وان نزل ووالديه وان علوا
وسائر المحرمات النسبية معاملة النسب في التحريم وفي حل النظر والانفاق
بلد الاصل او الفرع وقبول شهادته على الاب ان لم يجز علم الزنا في ...
والقود به من الاب وتحريم زوجته وغير ذلك من احكام النسب في ...

بل قولان لانتفاء النسب شرعا قطعا فلا تشملها الادلة ومن احتمال النسب
العرفي وكفاية الولادة الصلبية فيحرم كما كنت في التحريم والاصل
وعدم عموم الادلة مع الاول والاحتياط مع الثاني محمد

[illegible]

زمعارف عالم عقل دور نه بهشت روان نه رخ زرد یکدم بخود آ ببای چه کسی زین خانهٔ گران بردار سر زین خوب رنج عظیم خلاص جو

بزخارف عالم حس مغرور الله الله توجه بهر روی بچه دل بسته بکه هم نفسی مپرس عالم دل خبر دست بدعا بردار بکه

[illegible]

از قید علایق جسمانی لطف بنما خلاصش کن یارب یارب که بیچاره را که به لهو لعب شده عمرش صرف زین غم برهان که گرفتار است

وز بند وبت و شن نفسانی وز اهل زمت خلاصش کن وان بیهوده گوی هرزه کار را ناخوانده زلوح دل یک حرف در دست هوا و هوس زار است

تا که بانش سیاه کنده شد عمر و نشست همان است گفتم که مگر ... در سی و اساس کلام خدا در بحث جبل چه شد و اصل در راه خدا فقیر زار

از محو هم عاصی نام ... در بادهٔ لهو و لعب مستی ره بر نشدت ... ز جهل جز جهل نشدت حاصل ...

در نفی نفس الاماره

از کرده بعلم مجاز رنجی سرگرم بحکمت یونانی در علم رسوم چه دل بستی یکدر بگشود ز مفتاحش ز مقاصد آن مقصد نایاب راهی نه بدانش ...

نشنید ز علم تحقیق بو دل سرد ز حکمت ایمانی بر او صحبت اگر به بر بستی اشکال افزود ز ایضاحش ز مطالع آن طالع در خواب دل شاد نشد ...

تا چند ز فلسفه لاف بدلائل خلل و راه از خرق ربست فلک گفت رسوا کردت ما بای اشتر در کف ننهاده بجز بادت وان فکر که شد بهیولی صرف

وین یابس رطب بهم ... اثبات سلاطین خود خواب جز مهره عنید بران سفت برهان ثبوت عقول عشر برهان تناهی ابعادت صورت نگرفت از آن بحرف

١٤٣

ساقی ز کرم دو سه پیمانه زان می که اگر کند مس او اکسیر زان می که اگر قضا روزی از صفحهٔ خاک برود اثر نشن

در ده به بهانهٔ دیوانه وعلیه یسهل کل عسیر بجرعه از آن شود روزی ز قلم عرشش سد خبرش

فی ترغیب العباد فی علم النافع فی یوم المعاد

علمی بطلب که ره نماید راه
وز سر ازل کند ترا آگاه

[illegible]

علمی بطلب که در دل نور است
سینه ز تجلیش چو طور است

علمی بطلب که لوح محفوظ
گردد دل تو ز وی چو لوح محفوظ

[illegible]

آن علم ز تفرقه رهاند
وان علم ترا ز تو ستاند

وان علم ترا برد بر حق
گر ترک کنی خود بطلب حق

آن علم ز چون و چرا خالی است
سرچشمهٔ آن علم حالی است

بعلوم غریبه تف خوش بند
زین گفته شنو زبان در بند

علم رسمی همه خسران است
در عشق آویز که علم آن است

فی الشوق الی الحضرة الجلال [illegible]

[illegible]

شیران الفرقة تحرقهم
امواج الادمع تغرقهم

گر پای نهند بجای سر
در راه طلب ز جان بگذر

من غیرة لالک ما شربوا
وبغیر وصالک ما طربوا

صدمات جلالک تفنیهم
نفحات وصالک تحییهم

کم قد حیوا کم قد ماتوا
عنهم فی العشق روایات

[illegible]

فی التوبة من الخطایا والالتجاء الی واهب العطایا

[illegible]

از تو شود گنه خطا
وز توبه بجو نوال عطا

از مجرم عاصی نامه سیاه
نومید مباش ز عفو اله

گر چه گنه تو از عدد بیش است
عفو کرمت ز حد بیش است

عفو ازلی که بیرون ز عدد است
خواهان گنه بیرون ز عدد است

لیکن چند در صلح مسیح
که مکان صلح نماند هیچ

زین ذکر جدید پر فرح افزا میکو با ذوق و دل آگاه کین ذکر رفیع همایون فر در بحر غریب چه جلوه نمود از ابر خوان بنوازم زین یا رب بکرمت ای مصفا

غمهای جهان ز دل بزدا الله الله الله الله وین نظم بدیع بلند اختر درهای فرح بر خلق گشود وز فتنه غرش شو تخلیص بهدایت راه روا و وفا

[illegible]

ما عرفنا مدة بناها نحن ولا آباؤنا فقال الملک انی ارید ان اتبعک وافارق ملکی فقال له الخضر لا تقدر علی ذلک ولکن اتبع هذه [illegible] والله الموفق [illegible]

[illegible]

بالفكر المتين وبنظر الترزي لحفظ جنبات اسشاراته فكتبت
هذه الكلمات على سبيل العجالة في ضيق الحال وضيق المجال في حله بما رجا
بعبارات الرواية مستعينا بالله في الهداية وسعيدا من الضلالة وا
الغواية في البداية والنهاية ولا اظن احدا من اهل الدراية اطلع على
حل لم يصير في قلته رتبه ومفوات رتبه والرواية هذه والعهدة
على الراوي سئل امير المؤمنين ع هل رأيت رجلا
قرينة المقام تشهد على ان المراد بالرجل ليس معناه الحقيقي وهو
مقابل المرأة الذي مثلها ناقص والكامل بل المراد الرجل الكامل
او المراد الكامل مطلقا والفرق انه اما من باب اطلاق المطلق
على المقيد او من باب ذكر الملزوم وارادة اللازم اذ مهية الرجل
اكمل من مهية المرأة اذ المرأة بصغرتيهما اكمل في الرجل على لبا
ومن هذا الباب ما روي عنه ع انه قال عليكم بعمل الرجل قيل وما
ذلك يا رسول الله قال تعلم العلم وصحبة العلماء فالرجل الكامل
هو العالم العامل الكامل في العلم والعمل قال نعم نعم نعم رايت
رجلا ولكن الى الان اسئل عنه لعنتي ان سوالك

آستان قدس

كتابخانه مركزی آستان قدس رضوی

نام كتاب: شرح حدیث هل رأیت رجلا؛ حل كلام ملغز ...
مؤلف متن: مروی عنه: علی بن ابیطالب، امام اول
محشی:
شارح: میرزا ابو القاسم اصفهانی
مترجم:
تاریخ تحریر: ۱۲ ق   نوع خط: مدرسه نستعلیق   تعداد سطر: ۱۵
جزء كتب: اخبار   زبان: عربی   عدد اوراق: ۸
طول: ۲۱   عرض: ۱۱/۵   شماره عمومی: ۱۱۱۳۴/۶
وقفی / خریداری: علامه حائری ...   تاریخ وقف / خریداری:
ملاحظات: احادیث مختلف مروی از حضرت علی (ع) و مطالب فن منقول از ...

... الشیء من الشیء والغث من السمین لتنبه دلالته بل مطلقة للاذكیاء المرموجین

بالفكر المتين

ورد الحديث في بعض النسخ هكذا قد ورد عن امير المؤمنين ع انه سئل هل رأيت رجلا فقال رأيت رجلا وانا الى الآن اسئل عنه فقلت له من انت فقال انا الطين فقلت من اين فقال من الطين فقلت من اين فقال كل الطين فقلت من انا فقال انت ابو تراب فقلت انا انت فقال حاشاك هذا من الدين في الدين انا انا وانا انا ذات الذوات والذات في الذوات للذوات فقال عرفت فقلت نعم فقال امسك هذا انتهى

الاصفهاني

بسم الله الرحمن الرحيم بيان معنى الحديث من مولانا ميرزا ابو القاسم

الحمد لله الباعث الوسائل ومعطي السوائل والصلوة والسلام على نبيه المبعوث باظهر المعجزات وابهر الدلائل وعلى آله المنتجبين من اطهر جراثيم المنتسبين الى اشرف القبائل سيما صهره ووصيه عضد الحق ومظهر العجائب في الاواخر والاوائل وحلال عقد المشكلات وموضح معضلات المسائل وعلى اصحابه الراشدين المهتدين المتحلين بعلومه مراده كل سالك ومادته كل سائل اما بعد فهذه اجابة لما اقتضاه بعض الاذكياء الاكابر من اخواننا الذين في حل كلام ملغز ومرام مرمز منسوب الى مولى امير المؤمنين علي ابن ابي طالب عليه وعلى اولاده افضل صلوة المصلين وهذا الكلام وان لم اكن اريد في كتاب ولم اسمعه من احد مشايخي مستندا الى ذلك الجناب بحيث يصلح الية للركون اليه والتعويل عليه فلم يجب صرف الهمة اليه لكنه لما كان مزلقة للضعفاء الذين لا يميزون الشيء من الشيء ولغث من السمين لتشابه دلالاته بل مضلة للاذكياء المموجين

بالفكر المتين

بالفكر المتين ويسطر الترزين لحفظ حيثيات استماراته فكتبت هذه الكلمات على سبيل العجالة في ملك الحال وضيق المجال في حله بما رجا بعبارات الرواية مستعينا بالله في الهداية ومستعيذا من الضلالة والغواية في البداية والنهاية ولا ظن احدا من اهل الدراية اطلع على حال مصدر في فلان نسخ وهفوات نسخ والرواية هذه ولعهدة على الراوي سئل امير المؤمنين ع هل رأيت رجلا قرينة المقام تدل على ان المراد بالرجل ليس معناه الحقيقي وهو مقابل المرأة الشامل للناقص والكامل بل المراد الرجل الكامل او المراد الكامل مطلقا والفرق انه اما من باب اطلاق المطلق على المقيد او من باب ذكر الملزوم وارادة اللازم اذ مهية الرجل اكمل من مهية المرأة اذ المرأة بصغرية مما لكمال في الرجل ونبا ومن هذا الباب ما روي عنه ع انه قال عليكم بعمل الرجل قيل وما ذلك يا رسول الله قال تعلم العلم وصحبة العلماء فالرجل الكامل هو العالم العامل الكامل في العلم والعمل قال نعم بعين رأيت رجلا وانا الى الآن اسئل عنه بعين الى سؤالك

[illegible]

هذا كنت تسأل الرجل الذي رأيته عن حاله وانا لم يرجع الضمير المجرور
الى الرجل لان كلمة التي وردت مجرورها بعد السؤال انما يتعلق بالمسألة
والسؤال يتعدى الى المفعول بنفسه فيقال سألت زيدا عن كذا لا سألت
عن زيد كذا فضمير المفعول المحذوف يظهر من قوله ع الا ان تسأل
عنه ومن ملاحظة قوله الذي سيأتي قوله ع فقال انت ابو تراب
بعد قوله فقلت نعم انت ان المراد بالرجل الذي رأيته هو نفسه
الشريفة فقلت له من انت هذا التفسير وبيان المسألة مع
الرجل عن حاله وذكر سؤاله اياه عن حاله وجوابه عنه يعني انا لان
كنت مخاطبا بنفسي ومحاورا فهذا نوع تجريد في الكلام وبيان
لتفكره في نفسه وتدبره في حقيقة ذاته الشريفة وافعاله ورتبته
ومقداره ومن طلب قال من انت ولما كان السؤال الكاين
بكلمة ما اما ان يكون شرح الاسم او شرح الكنه فالثاني بالمقام
تنزيله على السؤال عن شرح الكنه لان المسئول عنه هو الرجل
الكامل والعيان لا كان منتهى معرفة الربوبية العبودية كما هو هو معرفة منتهى
تنزيل ما ورد في مصباح الشريعة العبودية جوهرة كنهها

الربوبية

اهدائی کتابخانه آیت الله شیخ محمد صالح
حائری بکتابخانه استان قدس رضوی
تیر ماه ١٣٥١

الربوبية على ما ادى اليه النظر القاصر وبينه في رسالة مفردة واليه يشير قوله ع من عرف
نفسه فقد عرف ربه في احد معانيه وبيانه ان منتهى معرفة العبودية جعل العبد نفسه
معدوما محتاجا لان كل شيء فيه فهو من مبدعه وخالقه وربه والقائه نفسه في مرتبة
الامكان البحت واذا عرف قدره ولم يتعد طوره فيظهر له انه محتاج الى الغير بل
ليس له في حقيقته شيء الا الاحتياج ولا بد للمحتاج من رافع حاجته ففي كل شأن من شؤون
الاحتياج يظهر له شأن من شؤون الغني المحتاج اليه فاذن يستبصر بجميع نقائص
نفسه وجميع كمالات من يحتاج اليه في حوائجه فكل حيثية من الاحتياج توجب زيادة حيثية
من المعرفة فتزايد المعرفة بتزايد ذلك حتى يبلغ الكمال وكان لذلك خفي على الملائكة
الحكمة في خلق آدم حيث قالوا اتجعل فيها من يفسد فيها ويسفك الدماء ونحن
نسبح بحمدك ونقدس لك قال الله اني اعلم ما لا تعلمون فان الملائكة لما كانوا منزهين
عن الشهوات غير مدركين للذات الجسمانية غير مبتلين بالتعلقات البهيمية
والحيوانية كانوا غافلين عن ان كل مرحلة من مراحل الاحتياج توجب التوجه
الى المحتاج اليه من هذه الحيثية من الكمال والله تعالى كان عالما بما لا يعلمون فلان الانسان
يدعو ربه بقوله يا رازق يا مانع يا دافع يا محيي يا مميت يا شافي يا ستار يا جابر
العظيم الكسير وهكذا الى آخر الاسماء فيعرف بجميع الكمالات لربه وبجميع النقائص

والملائكة لم يكن لهم داع الا النجاة اليه فى الترك تلك المقصد فيقفا عند عن تذكر

تلك الكمالات المبدعة عنها فكمال الانسان لما كان بمعرفة كمال النقص ليترتب عليه كمال معرفة

مبدعه من جميع الوجوه فقال الرجل المسئول عنه الذى هو نفسه انا الطين الذى

هو اخس العناصر واذلها والمتواضع لكل من يقبلها ويترك ويرفعها لا

عن حال المقهور فى حد ذاتها التى لا يقدر على دفع شئ مما يراد بها ولما كان

الانسان قد يفتخر باصله ونسبه وان لم يكن له كمال او مقدار بالفعل او برفعته

وجاه السابقة للخالية وان لم يكن بالفعل له عين منها ولا اثر فاستخفى

فى السؤال وقال فقلت من اين يعنى من اين حسبت وفيم منشؤك لك

اصل شريف وقدر منيف فى سابق الزمان فقال من الطين يعنى انا

فى الاصل طين وان لم يكن لى مقدار ثم لما كان الانسان وان كان عديم

الاصل خسيس المنشأ وضيع المقدار بالفعل فقد يعلل نفسه بالامال ويترقب

وصول المنى او يبتهج بما نيل حصوله فى المال فاستخفى غاية الاستخفاء فى السؤال

فقال فقلت الى اين يعنى الى منزلة فى مستقبل ليل او ترقب وصولك

فى هذا السفر بامنزلة تحوية فعزة وجلال فقال الى الطين يعنى مالى الى الطين

وصيرطين فكما ان خلقت من الطين الحقيقى الان بعض عنصر الطين

او انا طين

او انا طين اذ تحاد الاجل المنشا بهته فى المقدار وعدم الاثر دكونى لم اك شيئا ذا قدر

وكمال ولست بشئ ذا منزلة ومقدار ولا ارجو من جهة نقص بل شئ وعنايتى يمكن

ان يراد من قوله الى الطين الحلول فى الثرى فمنها خلقناكم وفيها نعيدكم ولكن الاول

اظهر ثم اعلم ان التواضع واظهار الذل لكا ذنه من الحق مدخل هو من اشا الا يمان

اعظم ما يتقرب به الى الرحمن وادخل شئ فى مخالفة النفس والشيطان فلذلك التصلف

والعجب وتزكية النفس واطراد مدحها من الذمايم ولتصفات الرذيلة المانعة من

القربان الداعية على غلبة النفس والشيطان ولكنه قد يجب فى بعض المواضع بتا

لحجة الله على خلقه المتوسطين للتكميل عباده ذرفعهم عن محال الخسارة

والنقصان اذ قد يحفى ذلك على ضعفاء العقول الناقصين عن درك مراتبهم

المختصة من الله المنان والمنهمكين لتعنتهم ومعاندتهم فى غمار الجهل

والطغيان وذلك مناقض للغرض الاصلى من جعلهم وسايط الفيض

ووسائل الفرقان فلذلك تعاطى لبيت الموحدين ويعسوب الدين

فى بيان ما رامه من تعريف الرجل الكامل الذى كان السائل الغافل المستبصر

الى اعرف ضمن حكاية محاورته فى نفسه الشريفة للجمع بين اظهار الذل

والمسكنة المشعر بغاية معرفة الرب تعالى وافادة المنزلة العظيمة التى

[illegible]

منّ الله بها المظهر لغاية شكره المنعم عظم امتنانه فقال تمهيدا لذلك فقلت
انا انت على سبيل الاستفهام بحذف حرف الاستفهام يعني بعد ما
خاطب بقنبر ونبهه انه عبد لي ومقدار رواجابته اقلابها دل على
كمال مهانته وذلته تنبيها على ان اول مرتبة العبودية اظهار اللاشيئية
فقلت له هل انا انت ام هل انا الطين ومن الطين ولست وراء ذلك
الشيء ولم احصل في مرتبة الكمال الاستكمال شيئا وانما عدل عما هو المناسب
للمقام نظرا الى ظاهر اللغة وهو لفظ انت في لفظ انا ولم يقل فقلت انت
انت التفتازاني لخطاب الكلام للتنبيه على ان مراده بهذا الرجل نفسه الشريفة
فقال انت ابو تراب يعني لست انت الطين بل انت فوق ذلك
بل ابو صاحب الطين وبدل الطين بالتراب لاجل التنبيه على ان الرجل هو نفسه
الشريفة لانه كنية التي خصه الرسول بها فهو من باب الكناية وبليغ لكونه
ابا الطين على وجه ابلغ من باب كنيته على وجه معرفته وابو لهب فعل كذا
كناية عن الجهنمي ويحتمل ان يكون مبنيا على الاسم بمنزلة الصفات التي اشير في
ضمنها كما في قولك اشهد انك محمد ابن عبد الله على احد الاحتمالات فقد ظهر
مما ذكرناه في التكنية بذكر ابو تراب تنبيها على احداهما على تذلله ومسكنته

كما وصفه

كما وصفه بقنبر اولا لانه عند خاطبه بابي تراب حين كان نائما على التراب ظاهرا وفيه رمز
وانتخ التنبيه على انه صاحب التراب يعني مختاره ووليه ومالكه ومولاه والمؤثر
في وجوده حيث كان وجوده علة غائية لخلق التراب ومن فيها مثل ابن عمه الرسول
خاتم النبيين الذي خاطب بلولاك لما خلقت الافلاك وفي بعض الروايات الغير المعتبرة
ولولا علي ما خلقتك ولهذا التنبيه تاويل ليس هنا مقام ذكره وسيجيء رواية سلمان
في هذا المعنى ويدل على الاول العين كونه ص والي امر التراب ومالكه ما رواه الصدوق
في العلل عن ابن عباس انه سئل لم كنى رسول الله عليا بابي تراب قال لانه صاحب الارض
وحجة الله على اهلها بعده وله بقاؤها واليه سكونها قال ولقد سمعت رسول
الله يقول انه اذا كان يوم القيمة ورأى الكافر ما اعد الله لشيعة علي عم وذلك
قال عز وجل ويقول الكافر يا ليتني كنت ترابا ويقرب منه ما رواه علي
ابن ابراهيم في تفسيره ويدل عليه ايضا قوله تعالى وقال الانسان ما لها يومئذ
تحدث اخبارها فقد روي ان الانسان هو علي وروى الصدوق في العلل عن
فاطمة قالت اصاب الناس زلزلة على عهد ابي بكر وعمر ووجدهما قد
خرجا فزعين الى علي فتبعهما الناس الى ان انتهوا الى باب علي فخرج عليهم
غير مكترث لما هم فيه فمضى واتبعه الناس حتى انتهوا الى تلعة فقعد

عليها وقعد واجوذه وهم ينظرون الى حيطان المدينة ترتج جانبه وذاهبة فقال
لهم عليه السلام كانكم قد هالكم ما ترون قالوا وكيف لا يهولنا ولم نر مثلها قط قال
فحرك شفتيه ثم ضرب الارض بيده الشريفة ثم قال مالك اسكني فسكنت باذن الله
فتعجبوا من ذلك اكثر من تعجبهم الاول حيث خرج اليهم قال لهم فانكم قد تعجبتم
من صنيعي قالوا نعم قال عليه السلام انا الرجل الذي قال عليه السلام الله اذا زلزلت
الارض زلزالها واخرجت الارض اثقالها وقال الانسان ما لها يومئذ
فانا الانسان الذي يقول لها ما لك يومئذ تحدث اخبارها اياي تحدث
وفي كتاب الخرائج عن الباقر انه قرئت السورة عند امير المؤمنين فقال
انا الانسان واياي تحدث اخبارها الى غير ذلك من الروايات الواردة في
ذلك حاشاك كلمة استثناء يعني براك عن ان يكون طينة الجنان
اثلة الطين البحت ولم يكن لك كمال عاجل ذي شان ولا مال
اجل على الكمال والمستثنى منه مقدر مدلول عليه بالقرينة المقام يعني
لو كان حال العباد كانتهى طينة اثلة الطين ولم تكن لهم
حاصل في العاجل ولا منفعة في الآجل فانت مستثنى منهم هذا
من الذين في الدين الظاهر انه استفهام انكاري حذف اداته

والدين الاول

والدين الاول بمعنى الجزاء والثاني بمعنى الطاعة ليس هذا من الجزاء المنحي لك في طاعتك
الله والانقياد لك ومقتضى تمديتك وطاعتك غير هذا ثم لما ظهر من طريق المخاطبة
مع النفس ومحادثته انه تارة خاطب نفسه بكلمة انت فيه وتارة عبر عنه بكلمة انا
في الحقيقة والمحادثة واظهار ذاته مرة وكانه اخرى فيقوي في نفسه مرتبة الكمال
واوجب ذلك اظهار حقيقة الحال فالتفت عن الخطاب الى التكلم وابتدا
بمقال المختص باظهار الكمال فقال انا انا انا انا انا وفي بعض النسخ على ما
نقله الراوي الرواية انه زاد بزيادة حرف الواو بعد ذكر كلمة انا مرتين وهو
الصق بافادة المطلب وحاصله انا جامع بين الشانين فقال انا انا
يعني انا العبد الذليل العديم في حد الذات المتصف بما ذكرته في باب
المكالمة وانا انا يعني انا المولى الجليل الممنوح بنعم الله ومنحه والمتصف
بما ذكرته في آخر الكلام فلا يظن بي فوق مقداري ولا دونه فقد غلط
من ظن بي القصور عن نيل الكمال كما غلط من غلا في شاني وظن بي مرتبة الربوبية
المتعال ويشير اليه ما رواه الشيخ في الامالي عن اصبغ بن نباتة عن رشيد كاشاد
ابا بلال الفارسي قال كنت يوما مع مولاي امير المؤمنين عليه السلام بارض قفر
فرا دراجا يصيح فكلمه فقال يا دراج منذ كم انت في هذه البرية ومن

أين مطعمك ومشربك فقال يا أمير المؤمنين منذ ثمانية سنة أنا في هذه البرية
ومطعمي ومشربي إذا جعلت أصلي عليك فأشبع وإذا عطشت أدعو على ظالميك
فأروى قلت يا أمير المؤمنين هذا والله من العجب قال وما أعطي
منطق الطير إلا سليمان بن داود وأنا علمت سليمان وأعطيت سليمان بن داود
ذلك ولولا أنا ما خلق سليمان ولا أبواه آدم وحواء ثم قال تريد أن
أريك شيئا أعجب من هذا فقلت بلى يا أمير المؤمنين وخليفة رب العالمين
فرفع رأسه إلى السماء فقال يا طاووس اهبط فهبط فقال يا غراب
اهبط فهبط ثم قال يا سلمان اذبحهم وانتف ريشهم وقطعهم إربا
إربا واخلط لحومهم قال سلمان ففعلت كما أمرني أمير المؤمنين ثم قال ما
تقول قلت يا مولاي الطير يطيرون في الهواء ولم أعرف ذنبا أمرتني
بقتلها قال تريد أن أحييها الساعة قلت بلى يا أمير المؤمنين وقال
فنظر إليها شزرا وقال إلى الطير [illegible] فطار الطيور جميعا بإذن
الله فقال افتعجب من ذلك قلت يا مولاي هذا أمر عجيب قال يا سلمان
لا تعجب من [illegible] فإنه قادر على ما يشاء فقال إلي يريد إيانا وإن تحول
[illegible] أنا عبد الله وخليفة الله [illegible] وقدرتي قدرته

دون تأويله

وقوته ثم لما وصف نفسه الشريفة في مرتبة الذل والفناء وفي مرتبة العز والعلاء
على سبيل الترتيب والتدريج أولا ثم أشار إلى الجمع بين المرتبتين في حد ذاته ثانيا
أشار إلى اتصافه بالفيض ووصول نفعه إلى سائر الذوات ثالثا فقال أنا ذات
الذوات أي منورها كما في قول الله نور السموات والأرض أي منورهما ولما
كان المذوت في الحقيقة هو الله تعالى بل ذوته تعالى الفاعل الجاعل لها مجازا
بناء على [illegible] الجعل فلا بد من تجوز في ذلك بإرادة مكمل الذوات أو علة الإيجاد
ولو كان بسبب كونه من غاية الإيجاد وأشار إلى هذين بقوله في الذات أو للذات
مشيرا بالأول إلى التكميل وبالثاني إلى علية الإيجاد وكلمة أو للتقسيم لا للترديد
[illegible] وبيان ذلك أن الذات عبارة كنه الشيء وحقيقته والكنه والحقيقة
هو ما يكون به هو من المقومات وسائر الصفات مما يتعلق بها من العوارض واللواحق
في غير ذات واجب الوجود الذي هو قائم مقام جميع صفات كماله وليس
صفاته ما وراء ذاته ثم إن الذات إذا خلت عن صفاتها الكمالية فهي
بمنزلة المعدوم فالوجود وإن كان يلاحظ بالنسبة إلى الذات ويتعلق
بها أولا ويتعلق بالصفات ثانيا ومن هذه الجهة فالذات مقدم على
الصفات في مرتبة الوجود والتحلي بالاعتناء بها والإثر وبذلك

تتحقق انسانيتها بالذات لكن لما كان الفاقدة منها لصفة الكمال بمنزلة
المعدوم فكان الواجدة للصفات بمنزلة الذوات التي تتصف بالكمال
بالعرض ايضا بان يطلق الذات على صفاتها والاعراض على ذاتها وكذلك
في الانسان بالفعل كمال الانسان اذ لما الكمال الانساني ونحو ذلك فمعنى ان ذات
الانسان حقيقة هو عقله وكماله الادعائي ولما كان الذات منقسمة الى الكاملين
والناقصين وهو ينحصر باعتبار التذويت كلها باعتبار التكميل والا
العلية الغائية فيصدق انه ذات الذوات كلها واما بالنسبة الى الكاملين
فبسبب افاضة الكمال اليهم وصيرورتهم كاملين بمتابعته واقتضائه
فهو مذوتهم في الذات الادعائية في الانطباع لكمالاته فيهم فكان ذاته
الادعائية صارت ذاتا ادعائية لهم فهو هو في الذات ومذوتهم
في الذات بمعنى محققهم الذات الادعائية بجعلهم بهذه الذات الادعائية
فيهم واما بالنسبة الى غير الكاملين من الذوات فهو مذوتهم للذات
بمعنى انه علة لايجادهم وذلك بناء على شمول هذا المعنى للكاملين ايضا
لصيرورة هذا المعنى في جنب الاول كالعدم بالنسبة الى المعنيين مع
ملاحظة الحيثية والاعتبار ويشير الى ما ذكرنا ما ذكره فيما كتبه الى معوية

في الجواب

في الجواب حيث قال ولولا ما نهى الله عنه من تزكية المرء نفسه لذكر ذاكر فضائل جمة
تعرفها قلوب المؤمنين ولا تمجها اذان السامعين فدع عنك من مالت به
الرمية فانا صنائع ربنا والناس بعد صنائع لنا والصنائع جمع صنيعة
وهي الصنيعة بمعنى تحسان من حسنات ربنا والمحبوبين باصناف كرامته مثل
قوله لكا ولتصنع على عيني والناس بعد صنائع لنا مجبولون بانواع كرامتنا
لاقتفائهم اثارنا في الاخلاق الحسنة والاعمال المستحسنة والاصل انه كان عليه السلام
بذاته الادعائية متجليا بالذوات ونفخه في نفوسهم بهذا المعنى وهو في ذات
الذوات الناقصة لاجل الذات الا لاجل وجودها وحصولها ولما كان
معيار ظهور هذا القسم الوجود فكان وجوده وجودهم فهو ذاتهم
بهذا المعنى ايضا فقال امير المؤمنين لذلك الرجل السائل عنه البعد
ما اجاب به بما يتضمن كماله بهذا المقدار الذي لا يقبله كثير من الفقهاء ولعله
لسماع الحقيقة ويورث فيه البغض والشحناء بل ربما يوجب
الزلة والضلالة للضعفاء امسك هذا لا تقتبس هذا يعني
اهل وكن بمضيق الاحراز اهله هذا ما اقتضاه الحال هذا ما دل
به الفكر الكاسر والنظر القاصر مع ضيق المجال وبلبال البال

[illegible]

فرج الله عنا المقام المفضل الجني محمد وآله والحجة صحب وآل

ثم بيان معنى هذا الحديث المشكل من مولانا ميرزا ابو القاسم المدرس الاصفهاني

يكى از آيات الجليلة	اثنتوني	آذر لونى	بوعنث
		از فرزندان آذر	بشم [illegible]
اكروالاز	نتوميلا	مواميت	لبت نيس
مولد شى	در مكه تيت	نامش محمد است	كه آله بدين او در تند
ناكرداليس			
اصحاب آخوند			

[illegible]

عينان

عينان عينان لم يكتبهما قلم في كل عين من العينين عينان

نونان نونان لم يكتبهما قلم في كل نون من النونين نونان

عينان حرفيان عين الابداع وعين الاختراع عينان ينبوعان

لم يكتبهما قلم اى عقل من العقول الفعالة والجواهر القدسية الفادسية لانه مع

قدسيته وفعليته وملكوتيته في سماء الامكان الذاتي وبقعة الليس الباطل

في جوهر ذاته وسنخ حقيقته فلا يكون في منته وقدرته اعطاء الوجود

الابداعي وافاضته ولا الوجود الاختراعي وافادته بل ان ذلك امر

قد استاثر به القيوم الواجب لذاته لانه عين الحقيقة وينبوع الوجود

في كل عين من العينين عينان اما في عين الابداع عينان هما

عالم العقل وعالم النفس خزانتان يحتويان على ينابيع انوار

مختلفة من كل منهما الاشعة والاشراقات وجداول التدابير والترشحات

وفي عين الاختراع فعينان اخريان هما عالم المواد وعالم الصور

وهما اقليما بسيط عالم الشهود والملك اللذان ينبوعان ينبع من كل

منهما ينابيع انواع مختلفة منهما ينبوع ذوات كثيرة وهو بالعدد واحد

اقليم الطبيعة نونان حرفيان وهما نونان نون التكوين ونون التدوين

وهما نوعان سببا لتلك فرعي الافاضة وبحر الايجاد ولم يكتبهما كنبوة صنعة
وايجاد وقلم عقل مفارق وفي بعض النسخ لم يكتفيهما رقم الايجاد ودونهما
من المفارق لصرف فضلا عن غيره بل انه من صنع الواجب الحق تعالى وصنع
مجده وان ذلك الآن اشير اليه في كل نون من النونين نونان ان نون
التكوين ونون التدوين نونان اما في نون التكوين فنونان
احدهما يمكن الامكان الذاتي وثانيهما الامكان الاستعدادي واما
في نون التدوين فنونان احدهما احكام معالم الدين وعلوم
حقايق الكون ومعارف عوالم الكيان من افادات سيد الافاضل السيد احمد قدس سره

[illegible]

دماغية

دماغية ووافقة ومرتبة ولها خاصيتان الزيادة والنقصان ومنبعها
من الكبد والجسمية الحيوانية لها خمس قوى سمع وبصر وشم وذوق ولمس ولها
خاصيتان الشهوة والغضب ومنبعها من القلب والناطقة القدسية لها خمس
قوى فكر وذكر وعلم وحلم ونباهة وليس لها انبعاث وهي اشبه الاشياء بالنفوس
الملكية ولها خاصيتان النزاهة والحكمة والكلية الالهية لها خمس قوى بقاء
في فناء ونعيم في شقاء وذل في عز وفقر في غنى وصبر في بلاء ولها
خاصيتان الرضا والتسليم وهذه التي مبدؤها من الله تعالى واليه تعود قال الله تعالى
ونفخت فيه من روحي وقال الله تعالى يا ايتها النفس المطمئنة ارجعي الى ربك
راضية مرضية فادخلي في عبادي وادخلي جنتي فالعقل من الكل [illegible]

[illegible]

كانت في يونان بلدتان احديهما ملطية والاخرى ايثنة ومن [illegible] وثانيهما [illegible] من اهل ملطية ومن [illegible] سقراط وافلاطون

صفت بروج [illegible]

ومنسوب است به برج دوازده
کانه حمل خانهٔ مریخ و شرف آفتاب
و وبال زهره و هبوط زحل و حضیض مشتری
و آتشی الطبع گرم و خشک و مذکر و نهاری و مشرقی
و منقلب و برنگ سفید و سرخ و بصورت [illegible]
و جسد و سبک و [illegible] و نیم آواز و [illegible]
فرزند و برج [illegible] است و نیم آواز و [illegible]
اما ثور برج ثور خانهٔ زهره و شرف ماه [illegible]
کرده [illegible] برج جوزا خانهٔ عطارد [illegible]
[illegible]

وميانه [illegible]

و در بیان [illegible]
[illegible]

[illegible]

الا انه وبهجة [illegible]

[illegible]

الابدية ودوام [illegible]

فقد فزت فوزا عظيما [illegible]

وجعلته [illegible]

العالم

١٥٣

آستان قدس

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

نام کتاب [illegible]

مؤلف متن [illegible] محشی

شارح [illegible] مترجم

تاریخ تحریر نوع خط تعداد سطر

جزء کتب [illegible] زبان [illegible] عدد اوراق

طول عرض شماره عمومی [illegible]

وقفی / خریداری تاریخ وقف / خریداری

ملاحظات

[illegible]

لتعمل فیه عملا صالحا فما فرضا انک توفیت ثم رددت فایاک

[illegible]

قال امير المؤمنين علي عليه السلام ان رسول الله صلى الله عليه وآله بعث سرية فلما

رجعوا قال مرحبا بقوم قضوا الجهاد الاصغر وبقي عليهم الجهاد الاكبر قيل يا رسول

الله وما الجهاد الاكبر قال جهاد النفس ثم قال افضل الجهاد من جاهد نفسه التي

بين جنبيه جهاد النفس افضل الجهاد كما تضمنه هذا الحديث وقد تكفل

سبحانه وتعالى للمجاهدين بان يهديهم الى الطريق القويم والصراط المستقيم قال سبحانه

والذين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا فيجب على كل شخص ان يجاهد نفسه

بالمحاسبة والمراقبة وليصدها عن الحظوظ الفانية الدنية وليضيق عليها في

حركاتها وسكناتها وخطراتها وخطواتها فان كل نفس من انفاس العمر

جوهرة نفيسة لا عوض لها يمكن ان يشترى كنز من الكنوز لا يتناهى نعيمها

ابد الاباد وهذه انقضاء هذه الانفاس ضايعة او مصروفة فيما يجلب

الهلاك خسران عظيم لا يسمح به نفس عاقل فاذا اصبح العبد وفرغ

من صلوة الصبح ينبغي ان يتوجه الى نفسه ويقول لها يا نفس ليس لي بضاعة الا العمر

ومهما يفنى منه فهو من راس المال وهذا يوم جديد وقد امهلني الله تعالى

فيه وانعم علي به ولو توفاني لكنت تتمنين ان ترجعي الى الدنيا يوما واحدا

لتعملي فيه عملا صالحا فما فرضي انك توفيت ثم رددت فاياك

ثم اياك

[illegible]

الكبير الاكبر كما قال امير المؤمنين وسيد الموحدين عليه الصلوة والسلام شعر

دواءك فيك وما تبصر وداءك منك وما تشعر وانت الكتاب

المبين الذى باسطاره يظهر المضمر وتزعم انك جرم صغير و

فيك انطوى العالم الاكبر وما من شىء الا وانت تشبه من وجه لكن الغالب

[illegible]

عبادة الاصنام عباد نهم لها ولو كشف الغطاء عنك ولو شفت بحقيقة

حالك ومثل لك بمثل لمكاشفين اما فى النوم او اليقظة لرايت نفسك

فانما بين يدى خنزير مشتغرا ذليلا فى خدمته ساجدا له تارة وراكعا

اول

اخرى منتظرا لاشارته وامره فمهما طلب الخنزير شيئا من شهواته توجهت الى تحصيل مطلوبه

وحضار شهوته ولا بصرت لنفسك جاثيا بين يدى عابد الكلب عالما انه

مدققا للفكر فى الحيل الموصلة الى طاعته وانت بذلك ساع فيما يرضى الشيطان

[illegible]

دائما فى طلب اللذات العاجلة الفانية الممزوجة بالكدورات التخيص بدله

فى بئر مسدود وسط الجبل وفى اسفل ذلك البئر ثعبان عظيم متوجه اليه

منتظر سقوطه فانخ فاه لا التقامه وفي دعاء ذلك الرجل دلالة على بياض وسواد لا بد له
يفرضان وذلك الطين سبب فيبني ولا ينفرد عن فرضه آثار من الآفات وذلك

[illegible]

في هذا المقام كلام [illegible]

عادتنا فلا منه وحقه لهم من الحمل على التعبير عن المستقبل بالماضي فلانهم
اسند له لهم ويختلج بالبال ان توجيهه ان يجعل الذاهب لكثير من المعتزلة

لعباد

كعبا ودبّاها ثم والنقض على الجبائي حسن فانه لو ادعى انها غير مخلوقة الآن وانما يخلق يوم القيامة
هذه دار تجانس [illegible] قصة آدم وحواء واسكانهما الجنة واخراجهما منها بالاكل من

[illegible]

منها ما لا يوجد في غيره ذكره في هذا الباب قوله جل علاه ولا تحسبن الذين
قتلوا في سبيل الله امواتا بل احياء عند ربهم يرزقون فرحين بما آتاهم
الله من فضله ويستبشرون بالذين لم يلحقوا بهم من خلفهم الا خوف عليهم

ولاهم يحزنون الثاني انها تتعلق بعد مفارقة ابدانها العنصرية باشباح
مثالية تشبه تلك الابدان وعليه الصوفية وحكماء الاشراق والذاهبون

[illegible]

اليه كانت في الدنيا وامثال هذه الاحاديث من طرق الخاصة كثيرة
وورد من العامة ايضا ما تقرب منها وهم وتنبيه وقد ينبه اهل القول

بتعلق

وجمعی
وجمعی که تجویز نقل بعد ازآن کنند ازاین اهل گویند وجمعی که تجویز نقل جوهر نباتی کنند ازا فسخ گویند
وجمعی که تجویز نقل بجماد هم کنند ازا رسخ گویند وازینها نیز منتقل شوند تا کسب کمال کامل شوند
ودر وقت کمال قطع تعلق ازابدان میکنند ازا نسخ گویند

بتعلق الارواح بعد مفارقة ابدانها العنصرية باشباح اخر بعد خراب حبابها
باجسام اخر في هذا العالم اما عنصرية كما زعمه بعضهم وتسميته النسخ والمسخ

[illegible]

يتحدثون ويتنعمون بالاكل والشرب وانهم ربما يكونون في الهوا
بين الارض والسماء يتعارفون في الجو ويتلاقون وامثال ذلك
مما يدل على نفي الجسمية واثبات بعض لوازمها على ما هو منقول في

في الكافي وغيره عن امير المؤمنين ع والائمة من اولاده ليعلم ان الاشباه

ليست في كثافة الماديات ولا في لطافة المجردات بل هي ذوات ... ووسطه

بين ... [illegible]

العالم الجزئي ... [illegible]

لو تدبر ما قاله الحكماء ... [illegible]

ان قلبي ما غرب العالم ... [illegible]

عالم مقدار ... [illegible]

بين الجزء والعالم ... [illegible]

ولا في هذه اللطافة ... [illegible]

والحواس في الطعام ... [illegible]

هو عالم عظيم الفسحة ... [illegible]

الصورة وحسنها ... [illegible]

من الشكل وهو ... [illegible]

ويعرف المثال ... [illegible]

ارباب الاحياء ... [illegible]

فلما انك تتصرف ... [illegible]

ان تتصرف او ... [illegible]

منقول ان المشكور شيخ بهاء الدين عليه الرحمة سهل الاعور كنت اجامع

امراة في شهر رمضان فذهبت لاقبلها فحولت وجهها عني فقلت

لم تمنعين قالت بلغني ان القبلة تنقص الصوم   وطئ رجل جارية

دو صدها بان لا يطلع سيدتها على ما جرى منها فقالت يا سيدتي

سيدتي فلان النداف يجامعني منذ خمس سنين ولم اخبرك به فكيف

اخبرها

اخبرها بما فعلت بتترة   اشترى رجل اتانا فقال البايع وهل تعلم فيها عيوبا

قال الا قد اقبلها عيوب يسيرة قرحة كانها سفرجلة واخرى كانها تفاحة

ودمبل ورم كانها بطيخة فقال المشتري هذا اتان البستان   كتب رجل

غانيا اتانا قال ... [illegible]

بحبوا لم ... [illegible]

عبرات ... [illegible]

وجارية ... [illegible]

التقى على رجل ... [illegible]

وانتبه الرجل ... [illegible]

قال العقيلي ... [illegible]

فلم تجده

تمنعت منها قال ... [illegible]

عنهم كانت ... [illegible]

الوعظ ... [illegible]

من ... [illegible]

فلت ... [illegible]

مرتبه ... [illegible]

الرجل واغفلها وفار بها من الموضع الغير المعهود وقالت له يا هذا

ما هذا موضعه قال سكت عيب السقف ينبغي ان يكون خلفه لانه

اقرب الى الحيا،   قيل نزا في ذلك وطلب في الطريق فقال اسس

عليهم الليل صعد الديك على رأس الشجرة ونام الكلب تحتها فلما انفجر الصبح

صاح الديك على جاري عادته فسمعه ثعلب فاتاه قاصدا فلما وصل اليه

قال [illegible]

ما قول الفقهاء في طير يطير بلا جناح يبيض ويفرخ في البطائح رأسه عند ذنبه

وعينه عند قفيته يبصر شيئا بعيني رأيه ويسمع باذن واحد رأسه

عريض ووبره كثير وطعامه الجوز والعسل والفضلة التمر واللحم الجبه

الغلال وبعض الحيوان ويجدونه لمن الواجب يأتي بالليل ويجد بالسهل

وهو بيان في سورة الانفال بين لنا ايها اللبيب فانه شيء عجيب

[illegible]

روزی در مجلس چنگیزخان مذکور شد که چون زنبور بر آهو خسته که

کلنک میگیرد حکم شد که دو زنبور را حاضر کردند و کلنگی نیز حاضر

[illegible]

چندان نگاه داشت که قصاب بوقت ...

[illegible]

قال لقمان لابنه حين خلع الصورة العنصرية یا بنی ان الدنیا بحر عمیق قد هلك فيه خلق كثير فاجعل فيها سفينتك الايمان واجعل زادك فيها التقوى الله عز وجل واجعل شراعها التوكل على الله فان نجوت فبرحمته وان هلكت فبذنوبك ۵

[illegible]

آورده اند که در مجلس کسری سه تن از حکما حاضر شدند فیلسوف رومی و حکیم هندی و بوذرجمهر
یحیی بن خالد برمکی گفت
برمکی گفت...

یحیی بن خالد رحمه الله گفت: چیزها در دنیا بحث حکیم رومی گفت ... ضعف و تنگدستی و حکیم هندی گفت ... اندوه بسیار بود و بوذرجمهر گفت ... نزدیک ... بود ... عمل ... بقول بوذرجمهر قرار دادند

[illegible]

از امام جعفر علیه الصلوة والسلام منقولست که با پنج کس صحبت مدار یکی دروغ گوی که دروغ گوی چون سرابست چیز ها را بر تو نزدیک نماید و دور را نزدیک دوم احمق که بحماقت خود خواهد که ترا سود کند زیان دارد سیم بخیل که اگر بساط بد بود نه در حال احتیاج از تو بگرداند چهارم بزهره که در حال ترا بواسطه خلاص خود بدشمن بسپارد پنجم فاسق که ترا بلقمه فروشد ۵

[illegible]

اذ کان

آدم آنست که دشمن را دوست خود تواند داشتن و گفت شرف عقل بر هوای نفس آنست که عقل روزگار را بنده تو سازد و هوا ترا بنده روزگار در حالت نزع آدم از کیفیت زندگانی او در دنیا سؤال کردند گفت مضطر در آمدم و بتحیر زیستم و اینک با کراه میروم و اینقدر معلوم دارم که هیچ معلوم ندارم سقراط در بعض اسفار با توانگری بسیار مال همراه شد و قطاع الطریق بایشان رسیدند مرد متمول میگفت وای اگر مرا بشناسند سقراط گفت وای اگر مرا نشناسند ۵ قال قال رسول الله ان الله عز وجل قدر المقادیر و دبر التدابیر قبل ان یخلق آدم الفی عام

[illegible]

حضرت نور بخشی در معانی اسکلبی آورده که تا جوری در بنت بوز

کنیزکی جمیله داشت بر این عفت وصلاح بخانهٔ شیخ ابوعثمان فرستاد و نظر

[illegible]

او طلب [illegible]

صادقت جمال [illegible]

بنت بوم را جعت [illegible] وچون [illegible]

بعجب بوالفضل بدر رفت وسلام [illegible]

خرابات خانه او را یافت [illegible]

وکرامات ومقامات او [illegible] صلاح [illegible] ابوعثمان [illegible]

بود وقرابت بنهایت [illegible]

تا بکی وان [illegible]

منوازش وان [illegible]

داشت واو والحاج [illegible]

بسمع ابوعثمان گفت این [illegible]

[illegible]

ساخت [illegible]

[illegible]

وچون ابوعثمان سخن شیخ [illegible]

تا مردم

تا مردم منزلین وا [illegible] ندانند وکنیزک بر نیستر بدر مرافقی [illegible] شود وایس

همه تعب راه ومشقت رفتن وآمدن بنا بکشید ابوعثمان بر خاک افتاده

بگریست وبدانست که مقصود چیست واز فرستادن او در آن الحاجه بود پس

او را پیش طلبید ودر آغوش کشید وبیفشرد وبخود [illegible] وچون [illegible] آمدم

عشق آن کنیزک در دل زایل شد وبعد از آن مراجعت [illegible] افزار [illegible] داشت

[illegible]

در تاریخ فخر بناکتی مسطور است که مامون اراده نمود که بنا [illegible]

وقصرها وکاخها بلند بر پا کند از [illegible] در تعجب در منکر است

[illegible]

از آن او را پیش خود طلبید وگفت دختر نوشیروان را بامن بنمای

پس کفت در قفای کوه است و از اینجا تا آنجا پنجاه فرسنگ راهست و چون

آنجا رود دره است پایان آن دوازده فرسنگ بر بالای کوه است مفت

[illegible]

از آنجا گذشته بمیان رسیدند چهار شیر دیدند که آهنگ ایشان

کردند پس کفت آشنای خود را برایشان اف‌شد ما شوند چنان

کردو

کرد ایشان بجا خود بماندند چون نزدیک خیمه رسید چهار پاره

شمشیر دید که از بالا فرو آویخته بود و متحرک بود چنانکه کسی را قدرت

[illegible]

بهر طرف مینگریست لوحی دید که بر او نوشته که چند هزار سال

بعد از مرگ پادشاهی عرب بیاید و زیارت ما کند و مار پنج

نود در پوشانند و مشهور که داند صفت چینی بود و نام و نسب
او چنان این را حفظ کردند صفت مأمون بود هر چند در تا
جا نباشد که عذر او بخواهیم و او را مهلا کنیم و این انگشته که در زیر
زانو نشسته مزد یار او است این را برگیرد و عذر ما را به پذیرد دیگر

[illegible]

پس مأمون به سر دل آمد و این آیه میخواند و ما الحیوة الدنیا
الا متاع الغرور و چون بان کنجها رسید چنانکه نشان داده

بود

بود برگرفت دختران و پسران را با رکرد و بیرون آمد گویند که توانگری
مأمون و فرزندان او از آن رهگذر بود و چون بجای رسید خادم
خاین را بجزای خود رسانید تا عبرت دیگران شود از این که بران کوه رخنه
بود مسدود کرده نسبت بان برجی مردم نوازش بسیار کرده

[illegible]

و لیک منهما دو سنگ بر در و کار من نشسته بی مدد دست و رسن با خود گفتم
سبحان الله اولیا چنین می باشند که از اینها از غیب مدد میکنند چون

چون آن شب در آمد خواستم که اجرت زیاده کنم قبول ننموده الا آنچه شرط
شده بود شنبه سیم رفتم او را در خرابه یافتم در روی خاک افتاده بود
سلام کردم بیهوش بود و خشت پارهٔ زیر سر نهاده بود و بالای دل
خود کشیده و در سکرات بود مرا بشناخت گفت ای ابو عامر چون من
تسلیم شوم مرا غسل داده و جبه که پوشیده ام مرا کفن کن گفتم ای حبیب
من چرا کفن نکنم از جامهٔ نو گفت زنده بنو محتاج تر است از مرده جامهٔ
بپوسیده قبول خواهد شد بار عمل که با خود خواهد ماند دیگر آنکه دستار و زنبیل
مرا به حفار ده و این مصحف و انگشتر مرا به پدرم هارون الرشید برسانی
و بگو الله زنهار که درین غفلت و غرور رکابت البته بجولان مرد
این بگفت و روح پاک را بحق تسلیم کرد بموجب وصیت عمل نمودم
و در دفن کردم مصحف و انگشتر او را برداشته ببغداد آمدم و به هارون
الرشید رسانیدم گریه بسیار کرده

[illegible]

بهارون

به هارون الرشید گفتم شنیده ام که وجه تسمیه تو بسبتی آنست که در هر شنبه
کسب معیشت میکردی گفت صحیح است گفتم چرا از روزهای دیگر شنبه را اختیار
کرده بودی گفت از آنجهت که خدای تعالی روز شنبه را برای معیشت بندگان خود قرار
داده است گفتم در آن زمان قطب که بود گفت من بودم پس وداع کرد و غایب شده

[illegible]

قوله ما استبدلت بالله ربا ولا بالاسلام دینا ولا بمحمد نبیا ولا بالسیف
بدلا فبالغ فی رایک واجتهد ولا تقصر فقد استحوذک الشیطان دستعرک

الجهلا والطغیان وسیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون انگاه آن نامه را

بطرماح ابن عدی ابن حاتم داده وگفت این نامه نزد معاویه ابن ابی

سفیان [illegible]

[illegible]

حاضر جواب [illegible]

[illegible] العاص [illegible]

وعمانه تفضیه [illegible]

میراند [illegible]

وتشنج [illegible]

این حکم و ابو اعور [illegible]

ناگاه نظر کرد [illegible] گفت [illegible]

که طرماح [illegible]

کند و لحظه [illegible]

پیش رفت وگفت [illegible]

السما و ملک الموت فی الهوا [illegible]

علیکم السلام [illegible]

من عنده [illegible]

[illegible] است [illegible]

دانست که معاویه [illegible]

غافل است و چون طرماح دانست که اجماعت اصحاب معاویه

اندر شتر خود را خوابانید و فرود آمده با ایشان حکایت میکرد

تا خبر بمعاویه

تا خبر بمعاویه او از بستان برا رفته بسر خود دیر [illegible] را امر کرده تا سرا

بردها بر پا کردند و مجلس آراسته کردند انگاه عمرو بن العاص و [illegible]

با طرماح بسرادق معاویه رفتند چون طرماح نظر کرد دید که تمام الجماعت

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

این جماعت [illegible]

[illegible]

چون [illegible] طرماح [illegible]

[illegible]

گفتند ای مرد [illegible]

چون [illegible] سلام [illegible]

[illegible]

طرماح گفت [illegible]

[illegible]

که از [illegible] چون طرماح [illegible]

[illegible] معاویه [illegible]

دانست [illegible]

گفت [illegible] المقدس [illegible]

بر سر [illegible]

[illegible] العاص [illegible]

امیر المؤمنین طرماح کفت تنکلدک الملک یحیی المؤمنون فمن آتره علیین
بالحق پس معاویه کفت یا معکن یا اعرابی کفت کن رب کریم من رجل
کریم معاویه کفت بن ده طرماح کفت اکره ان اطا اب حکت

[illegible]

طیبین طاهرین عالمین عاملین مصطفین فی الدنیا والآخرة
معاویه کفت چه بسیار فصیح بود این اعرابی طرماح کفت لو بلغت

[illegible]

یا بن علی ابن ابی طالب رایت الفضی ولیلی الفقیر السطرف النجبا الا
الاتقیا الاصفیا اغرقت فی بحر العمیق لا تنجو من الحجة یا معویه پس عمر
عاص کفت یا معویه این مرد اعرابی را بدولیت اکر جایزه بدهی و فضل

[illegible]

علی بن ابی طالب اما بعد ان عدد جیوشی کالنجوم ما الشمع الارض
قدرکها اذ مقدمه بالکوفه و مس فته ب حرا و کالفه حمل خردل

وكل جزو الف مقابل چون طرماح بن مسعود را فهمید بخندید معاویه
برسید سبب خنده چیست گفت والله ان معویه ان علیا کالشمس [illegible]

[illegible]

فن کشکول الشیخ بهاء الدین علیه الرحمه قال رئیس المحققین
نصیر الملة والدین الطوسی قدس سره فی بعض رسائله ان مراتب
معرفة الله تعالی فیها وثقه کمراتب معرفة النار مثلا فان ادناها
معرفة

معرفة من سمع ان فی الوجود شیئا یظهر اثره فی کل شیء یحاذیه وان
اخذ منه شیء لم ینقص ویسمی ذلک الموجود نارا ونظیر هذه المرتبة من
معرفة الله تعالی معرفة المقلدین الذین قد قوا بالدین من غیر وقوف
علی الحجة واعلی منها مرتبة من وصل الیه دخان النار وعلم انه لابد من مؤثر
فحکم بذات لها اثر هو الدخان ونظیر هذه المعرفة فی معرفة الله تعالی معرفة
اهل النظر والاستدلال الذین حکموا بالبراهین القاطعة علی وجود الصانع
تعالی واعلی منها مرتبة من احس بحرارة النار بسبب مجاورتها وشاهد
الموجودات بنورها وانتفع بذلک الاثر ونظیر هذه المرتبة فی معرفة الله معرفة
المؤمنین المخلصین الذین اطمأنت قلوبهم بالله وتیقنوا ان الله
نور السموات والارض کما وصف به نفسه واعلی منها مرتبة من احترق
بالنار بالکلیة وتلاشی فیها بالجملة ونظیر هذه المرتبة فی معرفة الله تعالی
اهل الشهود والفناء فی الله وهی الدرجة العلیا والمرتبة القصوی
رزقنا الله تعالی الوصول الیها والوقوف علیها بمنه وکرمه

فرق الیقین
علم الیقین
عین الیقین
حق الیقین

الفرق بین علم الیقین وعین الیقین وحق الیقین موانه
مثاله کل ما یری بتوسط نور النار بمشاهدة علم الیقین ومعاینة

بجوام النار الذي يفيض منها ذلك النور على القابل الاضاءة بمثابة علم اليقين
وتأثير النار لما يصل اليه فيمحو هويته ويصيره نارا مثلها فبمثابة حق اليقين

من فتوحات الملك ~~[illegible]~~ في بيان سبب الاطلاع على المغيبات وفي ان
نقوش الكائنات محفوظة في البرازخ العلوية وان الاشباح المجردة التي في
عالم المثال غير متناهية فان الانسان اذا قل شواغل حواسه الظاهرة
اما بما هو ضروري طبيعي وهو النوم لتعطل الحواس الظاهرة معه لاحتياج الروح
عن الظاهرة الى الباطن او غير ضروري اما في اصل فطرته كما لكثير من الآلة
التي يستعملها النفس في تدبير البدن ضعيفة في اصل الفطرة فيكون استعمال النفس
بتدبيرها قليلا ويقدر من هذا فضل التفاتها عن جهة البدن والتفاتها
الى جانب الاعلى او كان اصل ولكن لا لكثب كما للممرورين والمصروعين بقلة
شواغلهم للانحراف مزاجهم عن المحسوسات وفي الآت يهم لغلبة الاخلاط عليها
وكمال يتخيلهم لحركاتها المضطربة او لاكتساب بعض الكهنة بامور تحصل
للحس حيرة وللخيال وقفة وستعقدة القوة الامر العقلي لضعف العلائق
فقد يتخلص بها في بعض الاحيان عن التخيل لضعفه ونحوه فيطلع على امور
مغيبة اي خفية مما هو كائن او كان او سيكون ويشهد بذلك النور

الابر

المدبر الانسي على المغيبات في النوم والمنامات الصادقة فان النور اذا لم يكن
متحجبا فلا يتصور ان يكون بينه وبين الانوار الفلكية حجاب والنور الاسفهبد
حجابه يسير اعلى الحواس الظاهرة وحواس تخلص عن الحواس الظاهرة وضعف
حس الباطن تخلص النفس الى الانوار الاسفهبدية بالبرازخ العلوية واطلعت
على النقوش التي في البرازخ العلوية للكائنات فان هذه الانوار عالمة بجزئية
الحركات الكائنات

وقال [illegible] النفس [illegible] في شرح [illegible]
باصطلاح الحكماء عالم [illegible]
وفي التقسيم حيث العالم [illegible] ومثله مستقلة [illegible]
اقليم را اقليم ثامن [illegible] والارض [illegible]
سعد الدين التفتازاني [illegible]
الجمادات والاجسام [illegible]
والطعوم والروائح [illegible]
كالحرارة والخيال [illegible]
وقبول [illegible]
الا انهم [illegible] في الوجود [illegible]
من جملة [illegible] البدن [illegible]
النفس [illegible]
المثال الذي [illegible]
والباطنة [illegible]
فان

جميع ما يرى في المنام او يتخيل في اليقظة بل نشأ في الامراض وعند غلبة الخوف
ونحو ذلك من الصور المقدارية التي لا تحقق لها في عالم الحس كلها من عالم المثال

[illegible]

محمد ابن حنفيه كو بدان لكل ظاهر باطن ولكل شخص روحا ولكل تنزيل تأويلا
ولكل مثال في هذا العالم حقيقة في ذلك العالم وهو العلم الذي سنا تره معلا علينا السلام
ابنه محمد الحنفية قال رسول الله يقول الله عز وجل ما من مخلوق يعتصم بمخلوق
دوني الا قطعت اسباب السموات والارض من دونه فان سألني لم اعطه
فان دعاني لم اجبه وما من مخلوق يعتصم بي دون خلقي الا ضمنت السموات
والارض برزقه فان سألني اعطيته وان دعاني اجبته وان استغفرني غفرت له
قال رسول الله عز وجل قدر المقادير ودبر التدبير قبل ان يخلق آدم بالفي عام

[illegible]

قال امیر المؤمنین علی ابن ابی طالب علیه السلام تموت الاسد فی الغابات جوعا

ولحم الضان یطرح للکلاب وخنزیر ینام علی فراش وذو الانساب یفترش التراب

وله ایضا سکت عن السفیه فظن عنی عییت عن الجواب وما عییت اذا نطق

السفیه فلا تجبه فخیر من اجابته السکوت وله ایضا زعم المنجم والطبیب کلاهما

لا تحشر الاموات قلت الیکما ان صح قولکما فلست بخاسر وان صح قولی فالخسار علیکما

قال علی علیه السلام

[illegible]

وله ایضا

[illegible]

ایضا

مرد کم ... ان یقی بانه معلم اطفال وان کان فاضلا

[illegible]

فرد

[illegible]

ایضا

[illegible]

فرد کم ... که از مردم عالم دوباره باید دید

فرد

دارا اگر که دارا را دارد بند ... دو چیز از جمله عالم فرو بند

[illegible]

سوی قبر بستان گذاری کن که خوش بوم بر لب

سبزه هر سو خط نارسی گل رخ سیبی بر لب

[illegible]

وله

[illegible]

نسیم ... بهشت ... بهشت

شعله هرگز نشود حاجت ... باید

روشنان را نبود میل بد نیاید ...

[illegible]

برهون

وله ایضا

[illegible] ... چه مخذر

[illegible] ... چه مخذر

[illegible] ... چه مخذر

[illegible] ... چه مخذر

فردا که بکلی سر زند از بهر [illegible] روزگار آخر نو دادم از لب [illegible] چون [illegible]

ولە ایضاً

گرما عبث ز تاج گهر و [illegible]
با برق فنا چه چاره جو از ما عجب
شد نور تو تیره [illegible] این رز زیست
معنی که [illegible] بسکند [illegible]

ولە ایضاً

جنبید گوی سکندر گیتی ستان بجاست
آن حشمت جلال ملوک کیان بجاست
تاج قباد تخت فریدون نگین جم
طبل سکندر علم کاویان بجاست

ایضاً

ماهان [illegible] زیست که شد قامت خم
بگذار ز سر [illegible] بردار قدم
ای با ملک [illegible] سکندر [illegible]
دارا چه شد سکندر گردون [illegible] بجاست
[illegible] بهم رفته دو چشم
[illegible] خواب عدم
والا [illegible] طاق [illegible]
[illegible] بجاست

ولە ایضاً

[illegible] دهن [illegible]
[illegible] بجا [illegible]
[illegible] صدا [illegible]
[illegible] نهاده سر از [illegible] جهان بجاست

[illegible]

هر [illegible] زبان [illegible]
[illegible] شهنشهان بجاست
[illegible] خورشید [illegible] نوشته اند
[illegible] صفحه [illegible] بجاست
[illegible] بور [illegible] گرفته
[illegible] ارسلان بجاست
[illegible] سوال [illegible]
[illegible] بگوی
[illegible] همان بجاست
[illegible] فغان [illegible]
[illegible] زبان بجاست

ولە ایضاً

[illegible]
[illegible]
[illegible] جوانی
[illegible] بیاد [illegible]

ولە

[illegible] میبارد
[illegible] میبارد
[illegible] [illegible] کوه
[illegible]
[illegible]

نظم

بود از غافلی کس نشنود بیدار
که درخت عمر را بار [illegible]

یک جهت [illegible] راز با خانه
خو [illegible] اخبار

[illegible] خانه [illegible] فرود آمد
[illegible] بسیار

نگفت [illegible] بوقت افتادن
[illegible] بیزار

[illegible] صحبت کی
[illegible] باز در زار

چو جواب داد [illegible]
که [illegible]

بر [illegible] که در [illegible] در [illegible]
که [illegible] دار

[illegible] دیوار

[illegible]

[illegible] مجنون

[illegible] افغار

[illegible] رفتم
[illegible] گفتار

[illegible]

کاتب

رقعه از ارباب [illegible] در ملک [illegible] حفظ [illegible]

مولوی [illegible]

[illegible]

آفتاب [illegible]

[illegible] بخت

[illegible] زود

[illegible] جود

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

گفتم او را ستم از خوی نهان خلقی [illegible] نفسی [illegible]

چنین گفت لقمان کبیر فیروز
کند مرد را آب شب خوب روز

[illegible]

کرد از دنیا

[illegible]

[illegible]

من کلام شیخ سعدی شیرازی

[illegible]

بغفوری با [illegible] زنهار که ملکشم [illegible]
بجز مرگ بر عفو مست نهاد که دیگر کسی بر نگارد جفا
بعفوی که زور کینه بوسه داد بزنجیر نازش بعفو سازد
نهد تکیه بر تغافل قرار
ندارم مروت ندارم قرار
بر آن دل که شد [illegible] زعفران
دلا یکدم از خواب بیدار شو
از این مستی بیهشیار شو
بیا ساقی آن می که چون کوثر است
بجز ناله هم که بر در روان است
[illegible] زنم میدهم
[illegible] میدهم
بجوی جوان [illegible] نور فرمان
[illegible] بغیرت شیرین
بیار آن می [illegible] ز جام
جهان [illegible] آن بیرنگ [illegible]
مغانی که [illegible] جام او
ز جام اجل [illegible] شد کام او
که امروز با [illegible] بود [illegible] رسی
[illegible] چون خاک [illegible] بی‌کسی
دلا [illegible] بجا در [illegible]
بیا [illegible] جهان [illegible]

جهان خداوندگار

بر آورد در زمان نگذرد [illegible]
که [illegible] هم بود از این [illegible]
همان منزل است این جهان خراب
که بودست ایوان افراسیاب
همان مرحله‌ست این بیابان دور
که گم شد درو لشکر سلم و تور
اگر پرده برگیری از روی خاک
روان هفتم زمین در مغاک
همه تاج شاهان سرکش بود
همه روی خوبان مهوش بود
کجا رفت بهرام و زیبایی او
کجا رفت آن عیش و [illegible] او
سکندر که بر عالمی حکم داشت
در آن دم که می‌رفت عالم گذاشت
[illegible] کسی کو و [illegible]
[illegible] منزل [illegible]
چو [illegible] فریدون [illegible]
نشان زو نماند و جهان خراب
[illegible] جهان [illegible] ستان
که بودند باهم [illegible] بوستان
[illegible] سرو [illegible]
[illegible] زبان آوران
چو [illegible] بنیاد [illegible]
[illegible] جهان [illegible]
جهان [illegible] در [illegible]
از این [illegible] جهان [illegible]

دو صد چشم چالاک کرده ز گلاب / که بشکفت گوینده با ابر آب
نه بالای تو دلکشی دلبری / که هر بامدادی تو دلپروری
مزن بر جهان دل که بیگانه است / چو مطرب که هر روز در خانه ایست
چرا دل بر این کاروانگه نهیم / که یاران برفتند و ما در رهیم
چمن را اثر تازه آراستند / چو شبنم نشستند و برخاستند

دریغا که بی ما بسی روزگار / بروید گل و بشکفد نوبهار
بسی تیر و دی ماه و اردیبهشت / بیاید که ما خاک باشیم و خشت
ازین خاک چندان صبا بگذرد / که هر ذره از ما بجایی برد
پس از ما همی گل دمد بوستان / نشینند با یکدگر دوستان

[illegible]
[illegible]
[illegible]
کسانی که از ما به غیب اندرند / بیایند و بر خاک ما بگذرند
تفرج کنان در هوا و هوس / گذشتیم بر خاک بسیار کس

[illegible]

یکی مرغ بر کوه بنشست و خاست / بر آن کُه چه افزود و زان کُه چه کاست
تو آن مرغی این جهان کوه تست / چو رفتی جهان را چه اندوه تست
پس آن به که تا هست اندر جهان / خدا را شناسی به قدر توان
چه ایمان بود علم با اعتقاد / ز تقوی [illegible] عمل با سداد

همیشه نباشد روان در بدن / همیشه نگردد زبان در دهن
زبان تا بکام است [illegible] / [illegible] بسیار
کنون وقت تخم است اگر پروری / گر امیدواری که خرمن بری
کنون باید ای خفته بیدار بود / چو مرگ اندر آرد ز خوابت چه سود
[illegible]
[illegible]

ابوالعلا

[illegible] بجود / [illegible] زد وجود

الحمد [illegible] زن بجهان [illegible] شو / که محالست [illegible] مرحله امکان خلود

الحمد [illegible] حال / [illegible] شب و روز [illegible] آید

[illegible] در شکر [illegible] / [illegible] قعود

ای همه جمشید جهان افروزست / که همه خلق [illegible] محمود

وین [illegible] برنه / [illegible] نتواند که بجا آورد الا مسعود

[illegible] سعادت [illegible] خداوند [illegible] / که کریم است و رحیم است و غفورست و ودود

از [illegible] بعبودیت او / همه در ذکر [illegible] قیام محمود

[illegible] سعدی که [illegible] در گنج نعمت

هیچ خواننده ازین در نرود بی مقصود

الله کریم

چند کلمه از باباطاهر علیه الرحمه مذکور گردد

الاله کوهساران هفته ای بی / بنفشه جوکناران هفته ای بی
منادی میکرم شهران بشهران / وفای گلعذاران هفته ای بی

هر کس [illegible] / [illegible]

هر کس زیبنده بالا [illegible] / ابرو چو کمان کردن [illegible]

چو خوش بی مهربانی هر دو سر بی / که یکسر مهربانی دردسر بی
اگر مجنون دل شوریده داشت / دل لیلی از او شوریده تر بی

خدایا ور کجا شم ور کجا شم / مژه پر اشک خونابی ور کجا شم
همه از در برانند سو ته آیند / ته ام از در برانی ور کجا شم

همه دردان نصیب جان ما بی / بدور ما فراغت کیمیا بی
رسید آخر بدرمان درد هر کس / بجز دردم که درمانم فنا بی

[illegible] / همیشه باغبان خونین جگر بی

[illegible] / [illegible]

هر کس ناخوانده [illegible] / هر کس نارفته [illegible]

هر کس [illegible] زبان خود [illegible] / [illegible] هیهات هیهات

[illegible] / [illegible] دروغ

[illegible] / [illegible] دروغ

رو بیت سر بنهان کام بیند [illegible]

رفیقی که واهم اندیشه | طمع ببرید زیاران موافق

سراسر در پی عیب همنده | که آن یاران ورس علم کنند

[illegible]

مسلسل زلف بر رخ ریخته دارد | نقاب از ... آینه دارد

بصحرا بگذرم صحرا تو بینم | بهر سو بگذرم کوه بیابان | مگر شیر پلنگی اردل اردل

بدریا بگذرم دریا تو بینم | نشان از قامت زیبا تو بینم | همیشه وامه جنگی اردل اردل

[illegible]

الدهر ساعدنی بخمر وفقت له

ما بعث محب بالدنیا وما فیها

ثم استراه بشی ربح بلا ثمن

بعت بنی اصفقة فیخاب رنجها

[illegible]

هضم در معده چه باشد ناتمام | متنش باشد ز تو بر جان من

قوت بخشد جان بخشد طعام | کر بر سبب سستی دندان من

گفت باو پیر دانشور حکیم | که دولت از محنت گیتی دو نیم

چارهٔ ضعف پس از هشتاد سال

جز بجوی نیست وان باشد محال

[illegible]

[illegible]

قطعه

[illegible]

ولہ رباعیه

[illegible]

ازوست

[illegible]

[illegible]

لا تأمن الموت في طرف ولا نفس
ولو تمنعت بالحجاب والحرس

واعلم بأن سهام الموت نافذة
في كل مدرع منها ومترس

ما بال دينك ترضى أن تدنسه
وثوبك الدهر مغسول من الدنس

ترجو النجاة ولم تسلك مسالكها
إن السفينة لا تجري على اليبس

جزى الله عنا الموت خيراً فإنه
أبر بنا من والدينا وأرأف

تعجل تخليص النفوس من الأذى
ويدني من الدار التي هي أشرف

وذو سفه يواجهني بجهل

وأكره أن أكون له مجيبا
أزيد سفاهة وأزيد حلما

كعود زاده الإحراق طيبا

وداو عدوا داؤه لا تداره
فإن مداراة العدى ليس تنفع

فإنك لو داريته عام عمرنا
وإذا أمكنت يوما من الدهر تلسع

بادر هواك إذا هممت بصالح
خوف الغوالب أن تجيء وتذهب

فإذا هممت بسيئ فاغضض له
وتجنب الأمر الذي تتجنب

واخفض جناحك للصديق وكن له
كأب على أولاده يتحدب

من جامع نکتنات

قال ٤ الولد سر ابيه اقول في مجمع البلدان السر اخفاء المعنى في النفس ومنه السرور لانه لذة تحصل في النفس ومنه السرير لانه مجلس سرور وفي نهايه ابن الاثير كل شيء سره جوفه وفي القاموس السر ما يكتم وامرء سره وسارة وكرجل ردسر بروالبرنوم سوى وسرون فنقول يمكن ان يقرء في الحديث بكسر العين وفتحها فعلى الاول الخبران يكون المراد ان بعض الولد وهو الفعل الرشيد سر ابيه اي حسب سره الذي يظهر له من باطن امره ما يستره عن غيره فحذف المضاف كما في قول الخنساء ترتع ما رتعت حتى اذا ادكرت فانما هي اقبال وادبار بمعنى انه ناموس ابيه وهو يكشف عند ما يخفيه عن كل من هو غيره من الاسرار والامور المخفيه فكانه بمنزلة النفس الناطقه وجوفه ليكتم فيه ويخفى مقاصده واسراره التي لا يحب اظهارها عند احد غيره فاللام في الولد للجنس التعهدي والمراد به الكاملون في الوسيلة العاملون المخصوصون به والمقصود منه والسبب عن نفي مثلا فلان ليس لولد ابيه في ذا لم يعمل مقتضى الولديه لوالدهم كحفظ سره عن غيره ويمكن ان يكون المراد ان بعض افراد الولد في غالب احواله شبيه بابيه في خلقه وخلقه وطرزه وطوره وسخاوته وسخنه وجوده وجوده وبلاده ولا عن ذلك والدليل بالفارسيه و هنر زرگ و لسنه ورجن جهن هاى بدر از پسر شود پديد فالقضيه مهمله في قوة الجزئيه وعلى الثاني يمكن ان يجعل اللام في حرف التعريف على الاستغراق فيكون المراد ان كل ولد سبب لسرور ابيه ومنشاء لنشاط وهو يستلزم لذه روحانيه ولذلك للولد قرة العين ولهذا ما ورد فيها انها ثمرة الفواد وسرور النفس الكمذه ذه وامثالها بايه كانت والآن اطلاق واحد منها او صبيه

وبالولد الامة لكن الكف ما بين منهم وهم اولاد رسم الرجا ينوبون من العلماء الراسخين
والاولياء والكاملين المقتبسين من مشكوة انوارهم يسبقونهم بالزمان
او لحقوهم فان النسبة ذواتهم المقدسة بالقياس الى سائر الناس بالولادة
الصورية والمراد انهم صوحب اسرارهم بحذف المضاف مستحق لو يده
انا وعلى ابوا هذه الامة وكنها ان يكون المعنى بالولد ما يتولد من كلامه الحق وسقيفه
اعماله وطرزه وطوره فانها تدل على سريرته وباطنيته ومرتبته في درجات
عقله ودينه ومذهبه خلقه وكيفية مزاجه وبالجملة على قاطبة صفاته ونعوته
سماته فان الظاهر عنوان الباطن وسيرة المرء تنبي عن سريرته واليه يشير
من اشار بقوله شد عزازيل از اينان يعني ابليس كه چرا آدم شود بر من رئيس
خواجه ام من خواجه زاده ام صد هزاران قابل آورده ام در بر كنار كس
تا كه دست بنشين دشمن باشم من زآتش زاده او از وحل پيش آتش مر وحل
چه محل لوكي بود اندران دوران كه من صدر عالم بودم و فخر زمن
شعله ميزد آتش جان سفيه كالشئ بود الولد سر ابيه قال وفي والحلال
عليه سلام الله الملك المتعال الولد الحلال شبيه بالخال اقول قيل كل كلام
مشتمل على قيد زائد كان او منفيا فان الحكم فيه راجع الى ذلك القيد
فحكم بان الولد شبيه بقيد كونه حلالا وهذا يقتضي كون كل ولد حلال
شبيها به والدعي التقييد فضلا لا فائدة له وبعبارة اخرى لو كان الا
الولد الحلال من حيث ولد حلال لكونه كما العربية تعليق الحكم على الوصف
شبيها به لكان كل ولد حلال لكونه حلالا شبيها به لامتناع تخلف

المعلول

عن العلة نفهم منه ان الولد اذا لم يكن شبيها كان حلالا لا انه حلال الشبيه
دليلا على كونه حلالا فلو اعتبر مفهومه المخالف يلزم منه ان لا يكون للولد الحرام
شباهة به وكل ذات من ذات للاب بعرف لتخلفه في المطلب المراد قلت لا يلزم من قولنا
للولد الحلال شباهة بالخال قولنا للولد الحلال من حيث هو الحلال شباهة
به بل يحتمل ان يكون شباهته به لا لكونه حلالا فقط بل بجنبة اخرى كوقوع النطفة
على عرق من عروق الاخوال كما اشار عليه ان المهملة لا تقتضي الكلية مع شيوعه
للجزئية اذ المفرد المحلى باللام لا يستبعد شيئا من الاصل وضعه العموم والاستغراق
كما صرح به بعض محققي العربية والاصول فكانه قيل بعض افراد الشبيه به ولهذا كثير
فان بعضها شبيه بالاخوال وبعضها بالاعمام وبعضها بالاباء وبعضها بالامهات
الى غير ذلك والغرض منه رد القيافة ودفع توهم عسر ان يتوهم ان الولد
اذا لم يشبه اباه المنسوب اليه فهو ليس بولد لابيه وولد الغيرة شبيهه به كما
هو مقتضى القيافة ولذا قالوا ان من اشبه اباه فما ظلم فما وضع الشبه
في غير موضعه وسيرد عليك نظير هذا الوهم من رجل كان من اصحاب رسول
الله صلى الله عليه وآله فردعه ذلك الوهم بان قال الولد الحلال شبيه بالخال اي يحلي
ان يصير شبيها ومماثلا له خلقا وخلقا او هما معا ولذا اتى بصيغة المضارع
وانما اقتصر على هذا القدر ولم يفصل كما فصلناه لان بهذا القدر يندفع
هذا الوهم فما سواه فضل لا يحتاج اليه فلما كان وقوع هذا القسم وتحققه
في الخارج اغلبيا خصه بالذكر قال القطب في شرحه انا اذا قلنا ان من

الذكر لا يصير جزءاً من الجنين في تكون بدن المولود بالكلية من مني الام ودم
الطمث وان قصده انه يصير جزءاً منه الا انه كالانفحة ومني الام يكون كاللبن
فلا نسلم ان مادة الام اكثر ثم ذلك المتكون انما ينمى بالدم الذي ينفصل
عن الام فعلى جميع التقادير اكثر الاجزاء التي منها يولد الجنين منفصل عن الام
وذلك يقتضي ان يكون مشابهة الولد للام اكثر من مشابهته للاب ولهذا
قد ٢ تحرز النطفة فان الولد اكثر ما يشبه من الاخوال انتهى وهذا يؤيد
من طريق العقل مذهب سيدنا المرتضى ان الولد سيد اذا كان امه سيدة
فما قدر ويدل على التفصيل الذي ذكره ما روي عن الحسن بن علي بن ابي
طالب صلوات الله عليهم في حديث طويل في جواب مسئلة الخضر ٢ نذكر منه
موضع الحاجة فانه لما سئل عن الرجل كيف يشبه ولده الاعمام والاخوال
قال ع في جوابه بعد جواب مسئلتين اخريين اما ما ذكرت من امر المولود
الذي يشبه اعمامه واخواله فان الرجل اذا اتى اهله بقلب ساكن
وعروق هادئة وبدن غير مضطرب واسكنت تلك النطفة في جوف الرحم
خرج الولد يشبه اباه وامه وان هو اتاها بقلب غير ساكن وعروق غير هادئة
اضطربت النطفة فوقعت في اضطرابها على بعض العروق فان وقف
على عرق من عروق الاعمام اشبه الولد اعمامه وان وقف على عروق الاخوال
اشبه الولد اخواله ويستفاد منه كون الولد اشبه بابيه دون امه وبالعكس وكونه
اشبه باحدهما من الاخر وكونه غير شبيه بواحد منهما ولا بواحد من الاعمام
والاخوال وذلك لان طمأنينة النفس من الوالدين كان سبباً لمشابهة
الولد بهما فان حصلت من احدهما دون الاخر كان الولد شبيهاً به

دون الاخر واذا كان

دون الاخر واذا كانت طمأنينة احدهما اتم كان الولد به اشبه وكذا
لما كان تعلق النفس واضطرابها سبباً لبعد شبهه عن الوالدين وقربه
من الاقرباء والاقرب فاذا صار التعلق كثيراً صار الولد شبيهاً بالاقارب
والارحام البعيدة وقد روى الطبرسي عن النبي انه قال لرجل ما ولد لك قال
يا رسول الله وما عسى ان يولد لي اما غلام واما جارية قال فمن يشبه قال يشبه اباه وامه
واباه فقال لا تقل هكذا ان النطفة اذا استقرت في الرحم احضرها الله كل نسب
بينها وبين آدم اما قرأت هذه الآية في اي صورة ما شاء ركبك وفي كتاب الاحتجاج
سأل اليهودي [illegible] يا رسول الله ما بال الولد يشبه اعمامه ليس فيه من شبه اخواله شيء
ويشبه اخواله وليس فيه من شبه اعمامه شيء فقال ايهما علا ماؤه صاحبه كان الشبه له
فقال صدقت يا محمد وفيه عن ثوبان قال ان يهودياً قال لرسول الله فلا اسألك
عن شيء لا يعلمه الا نبي قال وما هو قال عن شبه الولد اباه وامه قال ماء الرجل ابيض غليظ
وماء المرأة اصفر رقيق قال وما هو قال عن شبه الولد بابيه فسبق فاذا علا ماء الرجل
ماء المرأة كان الولد ذكراً باذن الله ومن قبل ذلك يكون الشبه واذا علا
ماء المرأة ماء الرجل خرج الولد انثى باذن الله ومن قبل ذلك يكون الشبه وفي العلل
عن امير المؤمنين تعتلج النطفتان في الرحم فايهما كانت اكثر جاءت تشبهها فان كانت
نطفة المرأة اكثر جاءت تشبه اخواله وان كانت نطفة الرجل اكثر جاءت تشبه اعمامه وقال
وفي الكافي عن محمد بن حمران عن ابي عبد الله قال ان الله عز وجل خلق للرحم اربعة اوعية فما كان في الاول
فللاب وما كان في الثاني فللام وما كان في الثالث فللعمومة وما كان في الرابع

فلما ولد وقد روى عن ابي جعفر قال ان رجلا من الانصار اتى رسول الله ص فقال هذه ابنة عمي وامرأتي لا اعلم
منها الا خيرا وقد اتتني بولد شديد السواد منتشر المنخرين جعد قطط افطس الانف لا اعرف
شبهه في اخوالي ولا في اجدادي فقال للمرأة ما تقولين قالت لا والذي بعثك
بالحق نبيا ما اقعدت مقعده مني منذ ملكني احدا غيره قال فنكس رسول الله ص راسه مليا ثم رفع بصره
الى السماء ثم اقبل على الرجل فقال يا هذا انه ليس من احد الا بينه وبين آدم تسعة وتسعين
عرقا كلها تضرب في النسب فاذا وقعت النطفة في الرحم اضطربت تلك العروق تسأل الله
الشبه لها فهذا من تلك العروق التي لم يدركها اجدادك ولا اجداد
اجدادك خذي اليك ابنك فقالت المرأة فرجت عني يا رسول الله وفي ذلك
دليل على بطلان القيافة وذلك ما وعدناك والحمد لله ثم لا يخفى ان في جوابه
ايماء لطيفا الى ان قول الرجل في اخوالي ليس في موقعه ولذا لم يتعرض للجواب عنه لان
الامر قد يشتبه عليه فان المعتبر شباهة الولد باخواله لا باخوال الاب فلعل
مكان في اخواله واخوته كما انه في موقعه ولما احتاط هذا الرجل ولم يصرح بما يدل
على القذف لم يأمر بحد ولا بالملاعنة ولا باحضار الشهود فتأمل وفي الفقيه
الرضوية باسناد المتصل الى علي بن الحسين ان الحسن بن علي عليهم السلام دخل المستراح
فوجد لقمة ملقاة فدفعها الى غلام له فقال يا غلام ذكرني بهذه اللقمة اذا خرجت
فاكلها الغلام فلما خرج الحسن قال يا غلام ما اللقمة قال اكلتها يا مولاي قال انت حر
لوجه الله فقال له رجل اعتقته يا مولاي قال نعم سمعت جدي رسول الله ص يقول من
وجد لقمة ملقاة فمسح منها او غسل منها ثم اكلها لم تستقر في جوفه حتى يعتقه الله من النار ولم اكن
لاستعبد رجلا اعتقه الله تعالى من النار وفي الفقيه باب ارتياد المكان
للحدث دخل ابو جعفر الباقر الخلاء فوجد لقمة خبز في القذر فاخذها وغسلها ودفعها
الى مملوك كان معه فقال تكون معك لآكلها اذا خرجت فلما خرج قال

للمملوك

في اللقمة الملقاة [illegible] والاحكام [illegible]

للمملوك اين اللقمة قال اكلتها يا ابن رسول الله فقال انها ما استقرت في
جوف احد الا وجبت له الجنة فاذهب فانت حر فاني اكره ان استخدم حر ص
رجلا من اهل الجنة اقول وجه الجمع بينهما بالتوفيق يستنبط منها امور
الاول ان اللقطة اذا كانت دون درهم قيمتها جاز اخذها والانتفاع
بها لغير تعريف اذ الظاهر ان ذلك الخلاء كان موردا عاما يدخله غيره من اهل وغيره ص
بيته ايضا كل ذلك بتقرير كونه اثر من هناك [illegible]
ان الخبز المتنجس يطهر بالغسل الا ان يقال ان القذر ليس بمعلوم
النجاسة الشرعية بل هو اعم منها لكن ذكر الخلاء ووجدان الخبز فيه ثم
غسله قرينة على ان المراد النجاسة ويؤيده في الجزء الاول وغسلها فيستفاد
منه ان الماء القليل يطهر اذا ورد على النجس لان الظاهر لم يكن هناك كر ولا ماء
جار [illegible] الثاني استحباب الاستنان على الطرزات حيث انه اخذها
اخذها وغسلها حين ما وجدها من غير مهلة وتراخ كما تدل عليه الفاء التعقيبية
وعدم انتظاره في اخذها وغسلها الا اذا ان الحر يحصل بجلده وكان اولى
[illegible] حرمة اكل المتنجس او استحباب النشرة عن المستقذر قبل التطهير
وازالة القذر وهو الثالث السابع جواز اكله بعده [illegible] وجوب احترام
نعم الله تعالى واستحبابه وان كان حقيرة في الدول استفاده من حرمته
اضاعة المال وما يمكن ان ينتفع به وهو الثامن و [illegible] فلعل فيه نوع
اشعار بان فعل المستحبات اذا كان [illegible] عن الرياء جائزة ان
[illegible] اما الترغيب او التعليم وهو [illegible] عن جواز
[illegible] نفع [illegible] اذا كان الغرض منه [illegible]

لا يمكن الّا به ولا يمكن ذلك عن ارادة منه قادحة في منصب الامامة
فيستفاد ان كلّ ما يأمره المعصوم ويفعله بنفسه يكون له وجه حكمة وان
كان مخفيا على غيره ولعلّ اختياره بانه سيأكلها ولم يكن وجه ظاهر الترجيح
ونظائره يدل على خساسة النفس ودناءة الهمّة وغاية الحرص كان من
هذا القبيل ولذا بين وجهه بانه من موجبات الجنة والمغفرة وهو الثاني
عشر الثالث عشر جواز الايداع والائتمان الرابع عشر جواز اخذ المملوك
امينا الخامس عشر جواز استصحاب المملوك الى باب الخلاء ولعلّه انه
كان لاحضار الماء وللاعانة على الوصول بيت الخلاء لانه عليه السلام كان بدنا وكان في
غالب احوال مشيه مفتقرا الى من يعينه فيدلّ على ان بعض الاستعانة مع الحق
واجب خلافا للاشعرية وهو الحادي والاربعون الثاني والاربعون استحقاق
المكلّف الجنة بمجرد عمله السابق من غير تفضل من الله الثالث والاربعون
فعل المكلّف فعلا يستحق به اجرا عظيما من قبل ان يقدّر له في الشرع اجر
فضلا من ان يقدّر له فيه اجر معين في العلم المقدار جزاؤه بانه فعل حسن
ممدوح العمل وكونه مثوبا وقت غير مشروط في استحقاق الثواب بل يكفي فيه
مجرد العلم بانه فعل حسن ممدوح في نظر الشارع او مباح ضرورة ان المملوك
ما كان عالما بمقدار جزاء ذلك العمل بل يمكن ان يقال انه ما كان له العلم بان
له جزاء ثم قد حصل له العلم بان تلك اللقمة مباح اكلها بقرينة قوله لا كلها
جنة حسن يترتب عليها ثواب واما استفادة مقداره منه اذا قرّحت و
بعد التامل فيما فعل في اخباره بانه سيأكلها يمكن له النقل فمما لا
يمكن استفادته منه الرابع والاربعون عدم اشتراط الموافقة على الايمان
في ترتيب الثواب على العمل فيؤيد مذهب الشيعة وفيه نظر لانه يمكن ان يكون

فيدل الجواز

فيدل على جواز هذا النحو من الاستنابة في الطهارة وهو السادس عشر
السابع عشر توقف حصول الثواب في العبادات على المباشرة لنفسه وعدم
جواز الاشتراك غيره فيها والا لم يأمر المملوك باخذها وغسلها بل اخذها وغسلها
بنفسه ثم دفعها اليه وامره بحفظها معه ليتولى اكلها لطفا اليه ان يخف فيه
وهو الثامن عشر التاسع عشر عدم كراهة الكلام وهو في الخلاء فكراهة فيه مخصوصة
بما لم يتعلّق العشرون كراهة الاكل فيه على احتمال وذلك لانه ما اخبر الا بكل
تلك اللقمة مع ما فيه من الثواب العظيم وتعليقه على الخروج التعبير حينه الا بكل
في تلك الحال وظاهر انه كان في خبر حال التخلي انكراهة حاله استشد وهو الحادي
عشر والعشرون فان في المعتبر انما يريد الا بكل لما ينقض مح الاستقذار الدال على
مهانة نفس صعفه الثاني والعشرون كراهة الاكل والشرب في حال الخلاء
على احضار آخر الثالث والعشرون جواز عدم الاستباحة الى جواز فعلها في الدار وسفرا

ونعشرون

الدنيه فان النهي لا بد بنقص او نقص لنسخ لابراد النبوي والقطعي وهو الرابع والعشرون
الخامس والعشرون جواز استعمال الخبر في مقام الانشاء من التبليغ وعليه كثير
من الآيات والروايات الحكمية السادس والعشرون جواز طلب
الامانة وان كانت حقيرة وجليلة والطالب لا مفسدة فيه السابع
والعشرون جواز التصرف في ملك الغير بغير اذنه اذا لم يلحقه ضرر بالتصرف
فيه للان نقريب نقوله الثامن والعشرون جواز تصرف المملوك في ملك
مالكه اذا كان مأذونا فيه وان كان ناهيا بالفحوى التاسع والعشرون ان
من نفع المملوك امر مالكه وانه لا يصير بذلك عاصيا ولا مستحقا
للعقاب بل لا يصير موجبا للمدح والثواب فيدل على ورود كلام
للندب بل لمجرد الاذن والاباحة وهو الثلثون واختيار العفو
والندب وان كان بالمنافع فهو الحادي والثلثون جواز نفي النفقة

ومن الاولى ما تم اذ لو كان الغرض منه ان يحصل له نفع ولا يكون في ذلك بخلاف بل
غبطة الرابع والثلاثون يجوز الاخذ الثواب لكن الغبطة ممدوحة
مرغوب فيها حتى في الامام الخامس والثلاثون جواز ذكر العام وارادة الخاص
اذا دلت عليه قرينة ضرورة ان المراد بالاحد احد من المؤمنين فيكون المراد
ان اللقمة ما استقرت في جوف احد منهم في حال حياته ووقت موته او فات
الا وقت وجوب الجنة فيظهر منه ان وجوبها كان قبل استقرارها في جوفها
وذلك انه بمجرد الشروع في اكلها صار مستحقا للثواب الموجب للجنة لانه فعله
للثواب [illegible] والاجر الجنة وهو السادس والثلاثون ان لما فعله في الاكرام
والاحترام نعم الله الملك العلام فيدل على ان احترامها يورث الثواب
الموروث للجنة وقد ورد اكرموا الخبز فان الله انزله من بركات السماء
وهو السابع والثلاثون الثامن والثلاثون ان الحسنات يذهبن
السيئات ويكفرن التاسع والثلاثون ان من موجبات الرحمة والمغفرة
حسنات وطاعات قليلة سهلة حقيرة في نظر الانسان فينبغي له ان
يفعل جميع انواعها ولا يترك شيئا منها استصغارا له فلعل
ما يوجب له الجنة والمغفرة يتحقق في ضمن ما هو حقير في نظره الاربعون وجوب
رجحان الحمل فيدل على ان بعض الاشياء على الله واجب عليه فان الاشاعرة
وهو الحادي والاربعون الثاني والاربعون استحقاق المكلف الجنة بمجرد
فعله السابق في غير قصد في الابتداء الثالث والاربعون فضل المكلف
فعلا يستحق به اجرا مع ان [illegible] ان يقصد به الشرع اجر فضلا من
ان يقصد له فيه اكثر من [illegible] فالعلم لمقدار اجزاء بانه فعل حسن ممدوح العقل

وانه

وكونه منسوبا وحينئذ غير مشروط في استحقاق الثواب بل يكفي فيه مجرد العلم بانه
فعل حسن ممدوح في نظر الشارع او مباح فرده ان المملوك ما كان
عالما بمقدار جزاء ذلك الذهب يمكن ان يقال انه ما كان له العلم
بان له اجرا ثم قد حصل له العلم بان تلك اللقمة مباح اكلها بقرينة
قوله لا كلها فهو حسن في طلب الثواب واما استفادة مقداره منه
اذ فرح حيث وجد الذهب فيما فعله وفي اخباره بانه سيأكلها يمكن له الاطلاع
فيما لا يمكن استفادته منه الرابع والاربعون عدم اشتراط الموافقات
على الابدان في ترتب الثواب على الذهب فيؤيد مذهب السيد وفيه نظر
لانه يمكن ان يكون المراد انها ما استقرت في جوف احد الا وجبت
له الجنة بشرط بقائه على الايمان او يقال ان كلها مما يوجب البقاء على الايمان
تامل فيه الخامس والاربعون وفيه منافاة السابع والاربعون و[illegible]
التحرير بمجرد انه حر السادس والاربعون عدم اشتراط القربة في التحرير
غير مشتملة على الجلالة واما على نسخة اخرى فيدل عليه وهو التاسع والاربعون
ولعل هذه النسخة اقرب الى الصواب لان العتق عبارة ولقولهم لا عتق
الا ما اريد به وجه الله تعالى ولما في الرواية المذكورة من قوله انت حر لوجه الله
ويمكن توجيهه على النسخة الاولى بان المعتبر هو قصد القربة لا انه تعالى
يتلفظ به الخمسون عدم اشتراط القبول في التحرير والخمسون
كراهة استخدام من علم كونه من اهل الجنة [illegible] لم يكن منهم لكره [illegible] كان

من بعض الاخبار ان السفلة من لا يبالي ما قال وما قيل له وروى الشيخ
في بيت عن السياري عن ابي الحسن رفعه قال جاء رجل الى عمر فقال ان امرأتي
نازعتني فقالت لي يا سفلة فقلت لها ان كنت سفلة فهي طالق فقال له
عمر ان كنت ممن تتبع القصاص وتمشي في الاسواق فهي غير طالقة ونادى ابواب
ان لكن فقد ما بينك فقال له امير المؤمنين ليس كما قلت تعال
عن امرأتك فاسمع ما تقول فاتاه فقال له امير المؤمنين ان كنت لا تبالي
ما قلت وما قيل لك فانت سفلة والا فلا شيء عليك فاقول لعل المراد
ظاهر الخبر المطلوب انك ان لم تظلمهم بالجور والاهانة والاساءة والشتم
واللطم يظلمون فيك ويطمعون منك ما لا يستحقون لانه يجترئ عليك
ويفترى فانه يدل على جواز معاتبتهم بل معاقبتهم من غير سابقة استحقاقهم
ولو للضرر المظنون منهم بعد لان الظلم على الاطلاق قبيح والمقام
النبوي منزه عن الامر بالقبيح فكيف ذلك وقد ورد في اخبار كثيرة الحث
والمبالغة على الاحسان الى الزوجة والمملوك حتى روى الصدوق
في الفقيه انه قال ما زال جبرئيل يوصيني ~~بالمرأة حتى ظننت~~ بالمملوك
حتى ظننت انه سيضرب له اجلا يعتق فيه وما زال يوصيني بالمرأة حتى ظننت
انه لا ينبغي طلاقها فالوجه اذن ان يكون انك ان لم تضعهم في غير موضعهم
ومحلهم وضعوك في غير موضعك ومحلك واستكثروا منك وتركوا تعظيمك
والمراد ان مراعاتهم بقدر حالهم توجب حرمتهم عليك وحياتهم
فيكون مراعاتك بقدر حالك فوق منزلتهم دون منزلتهم في تاديبهم وتعليمهم

آستان قدس

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

نام کتاب شرح حدیث ثلثة ان لم تظلموهم یظلموک
مؤلف متن ابن بابویه محمد بن علی محشی الخصال
شارح ... مترجم
تاریخ تحریر ... نوع خط ... تعداد سطر
جزء کتب احیاء زبان ... عدد اوراق ۲
طول ... عرض ... شماره عمومی ۱۱۱۳۲۴۸
وقفی / خریداری ... تاریخ ... وقف / خریداری
ملاحظات

فلا وضع لشيء في غير موضعه كذا في مجمع البحرين وفي نهاية ابن الاثير السفلة
بفتح السين وكسر الفاء السقاط من الناس ثم قال وبعض العرب
يخفف فيقول فلان من سفلة الناس فينقل كسرة الفاء الى السين ونظيره

دينه رضا بقربه كان او وصيا صالحا كان ام لم او طالحا سيدا قرشيا ام عبدا
حبشيا كما اشعر بذلك تعليق الحكم على الوصف وهو الايمان والتقوى واما
قول الصادق عليه السلام ولا يجعل ضد منه من كان مؤمنا فيه عبد يشبع بطن فمحمول على انه لا
يستحب عتقه الا ان والتقوى استحباب العتق المبتدأ اذا علم كونه
اهل الجنة بان فيه الرابع والخامس جواز الاخبار عن المعصوم بانه من اهل الجنة
وان اكل عنه صدر صغيرة وكبيرة فيدل على عدم قبحه خلافا لاكثر المعتزلة وقد
ذكرنا وجهه وما فيه في الكلام والاخبار الدالة عليه في بعض رسائلنا فليطلب
من هناك وهو الحسن والحسين ثم ان اللفظ الجارح فيه لو اتانا من فيه
نا ... صاد فاظهر له منه امور لم نذكرها لامتحانا لاذهان الشائقين
والتشحيذ الاذكياء الصافية فهذه اللطافة بهذه وان في المشقة
المستغفرين والحمد لله رب العالمين والصلوة على سيدنا محمد واله المعصومين
في الخصال للصدوق عن ابي عبد الله الصادق عن ابائه عليهم السلام قال قال
رسول الله صلى الله عليه وآله ان لم تظلمهم ظلموك السفلة والزوجة والمملوك
اقول في نهاية ابن الاثير اصل الظلم الجور ومجاوزة الحد واصله
الانحراف لكن ما قيل ان الظلم هو التعدي عن حدود الله كما فهم
من قوله تعالى ومن يتعد حدود الله فقد ظلم نفسه وقيل اصله انتقاص
الحق وقيل وضع الشيء في غير موضعه ومن امثالهم من اشبه اباه فما ظلم
فما وضع الشبه في غير موضعه كذا في مجمع البحرين وفي نهاية ابن الاثير السفلة
بفتح السين وكسر الفاء السقاط من الناس ثم قال وبعض العرب
يخفف فيقول فلان من سفلة الناس فينقل كسرة الفاء الى السين وظهر

من بعض

[illegible] تظلموهم

من بعض الاخبار ان السفلة من لا يبالي ما قال وما قيل له وروي ان الشيخ
في بيت عيسى الشباري عن ابي الحسن عليه السلام رفعه قال جاء رجل الى عمر فقال ان امرأتي
نازعتني فقالت لي يا سفلة فقلت لها ان كنت سفلة فهي طالق فقال له
عمر ان كنت ممن يتبع القصاص ويمشي في الاسواق من غير حاجة وتأتي ابواب
السلطان فقد بانت منك فقال له امير المؤمنين عليه السلام ليس كما قلت الى هذه
عمر ابيته فاسمع ما اقول فاتاه فقال له امير المؤمنين عليه السلام ان كنت لا تبالي
ما قلت وما قيل لك فانت سفلة والا فلا شيء عليك فاقول لعله يريد
ظاهر الخبر بمعونة انك ان لم تشدد عليهم بالجور والاهانة والاساءة والشتم
والظلم يعقون فيك ويطمعون منك ما لا يستحقونه ويجترئون عليك
والافتراء فيدل على جواز معاتبتهم بل معاقبتهم من غير سابقة استحقاقهم
ولو للضرر المظنون بل المتيقن لان الظلم على الاطلاق قبيح والمقام
النبوي منزه عن الامر بالقبيح تنبيه وقد ورد في اخبار كثيرة الحث
والمبالغة على الاحسان الى الزوجة والمملوك حتى روى الصدوق
في الفقيه انه قال ما زال جبرئيل يوصيني بالمرأة حتى ظننت بالمملوك
حتى ظننت انه سيضرب له اجلا يعتق فيه وما زال يوصيني بالمرأة حتى ظننت
انه لا ينبغي طلاقها فالوجه اذن حمل الخبر ان لم تضعهم في غير موضعهم
ومحلهم وضعوك في غير موضعك ومحلك وتسلطوا عليك وتركوا رعايتك
والمراد ان مراعاتهم بقدر حالهم توجب حرمتهم عليك ورعايتهم
فيكون مراعاتك بقدر حالك فوق منزلتهم دون منزلتهم في تأديبهم وتعليمهم

ومنهم من الفساد ظلمك وبغي وزوال الجدة بالفضاء وترك دولة ممتك باب
كلمة الله مع قياس ما قالوا فقوله لا ترفع عصاك عنهم أي لا تدع
تأديبهم وحملهم على طاعة الله ولم يرد الضرب بالعصا ولكنه جعله مثلا ولعل
المراد أن صفحك عن هؤلاء وعفوك عنهم لسبب سابقة تقصيرهم ورياستهم الناس
مذموم لأنه إجراء لهم وإغراء على البغي عليك والاجتراء فالمدح حينئذ
تأديبهم بما يناسبهم وبوقتهم بالسنة تحسينا لها وجزائهم على الإساءة والطغيان
وإن يكن ذلك ظلما لكونه جزاء سيئة بمثلها وهو عين العدل لمن ناب
الازدواج والمشاكلة والمشاكلة لمشية ظهرها تقدم المشاكلة
باللفظ على المشاكل بالكسر وإن كان أكثر بالتدبير أنها من حمل أن
مشي في قوله تعالى منهم من يمشي على بطنه للمشاكلة ومنهم من يمشي
للمشاكلة قوله منهم من يمشي على رجلين ويحتمل أن يكون مخاطبا لما لخبر مذمتهم الا
والاخبار لسفالة قدرهم بأنهم مع كونهم عاجزين من أن الملك من الملوك
من غير سابقة ظلم منك وإذا ظلمتهم يكونون بحسب الظلم خوفا والاختبار
وإذا لم يكن الغرض مجرد الاختبار بكونهم ظالمين كانت منهم غير سبب
فالواجب عليك أن تكون على حذر منهم واحتياطا لتلك الملوك
مع ضعفهم وغفلة منك وأما جواز الابتداء بظلمهم وعدم سكوت عنه
وإنما يعلم عدمه مطلقا من أدلة أخر وفيه في الفقيه في باب النوادر
وهو آخر أبواب الكتاب بإسناده إلى أبي إبراهيم الصادق عن أبيه عن جده
عن علي بن أبي طالب في ذكر أنه قال شيئا لا ثلاث إن أنصفتم ظلموك
السفلة وأهلك وخادمك وكنزك ما يطلق الخادم والذي دونه

على المملوك

على المملوك والمملوك فمنه ما ورد في صحيحة يعقوب بن شعيب أنه سأل الصادق عن الرجل
يكون له الخادم فقال هي لفلان يخدمه ما عاش فإذا مات فهي حرة فتأبق الأمة قبل
أن يموت الرجل بخمس سنين أو ستة ثم يجدها ورثته ألهم أن يستخدموها بعد
ما أبقت فقال إذا مات الرجل فقد عتقت وفي رواية ابن أبي عمير في حديث
فاطمة وعلي عليهما السلام فما لي أراك خادما يعينك حر ما أنت فيه الخادم واحد
الخدم ويقع على الذكر والأنثى لإجرائه مجرى الأسماء غير المأخوذة من الأفعال كما
كحائض وعاتق ومنه حديث عبد الرحمن أنه طلق امرأته فمتعها بخادم
سوداء أي جارية انتهى والإنصاف العدل قال صاحب القاموس والمعنى أن
هؤلاء السفلة إن عاملتهم بالإنصاف والعدل ظلموك فيدل على جواز نقيض
هذه المعاملة وهو عدم العدل فيقول لم ما سبق إلا أن يقال دفع الضرر المظنون
واجب أو أن المراد ترك الظلم وعدم الإنصاف فتأمل

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله على نعمائه المتواترة والآئه المستفيضة المتكاثرة والصلوة على اشرف اهل الدنيا والآخرة محمد وعترته الطاهرة هذه رسالة وجيزة عزيزة موسومة بالوجيزة تتضمن خلاصة علم الدراية وتشتمل على زبدة ما يحتاج اليه اهل الرواية وجعلتها كالمقدمة لكتاب حبل المتين وعلى الله التوكل وبه استعين وهي مرتبة على مقدمة وفصول ستة وخاتمة مقدمة علم الدراية علم يبحث فيه عن سند الحديث ومتنه وكيفية تحمله واداب نقله والحديث كلام يحكي قول المعصوم او فعله او تقريره واطلاقه عندنا على ما ورد عن غير المعصوم تجوز وكذا الاثر والخبر يطلق تارة على ما يرادف الحديث واخرى على ما ورد عن غير المعصوم من الصحابي والتابعي ونحوهما وهو الاكثر وتعريفهم له بكلام يكون لنسبته خارج في احد الازمنة يعم فيه التعريف للخبر المقابل للانشاء لا المرادف للحديث كما لا يخفى فانه طرداً بنحو زيد انسان وعكساً بنحو قوله صلى الله عليه وآله صلوا كما رأيتموني اصلي فبين الخبرين عموم من وجه اللهم الا ان يجعل قول الراوي قال النبي صلى الله عليه وآله مثلاً جزءاً منه ليتم العكس ويضاف الى التعريف قولنا ويحكي الخ ليتم الطرد وعنه مندوحة ثم اختلال عكس التعريفين بالحديث المسموع من المعصوم قبل نقله ظاهر والتزام عدم كونه حديثاً تعسف ولو قيل الحديث قول المعصوم او حكاية قوله او فعله او تقريره لم يكن بعيداً واما نفس الفعل والتقرير فيطلق عليهما اسم السنة لا الحديث فهي اعم منه مطلقاً ومن الحديث ما يسمى حديثاً قدسياً وهو ما يحكي كلامه تعالى غير متحد بشيء منه كقوله تعالى الصوم لي وانا اجزي عليه وفصل ما يتقوم به معنى الحديث متنه وسلسلة رواته الى المعصوم سنده فان بلغت سلاسله في كل طبقة حداً يؤمن معه تواطؤهم على الكذب فمتواتر ويرسم بانه خبر جماعة يفيد بنفسه القطع بصدقه والا فخبر آحاد ولا يفيد بنفسه الا الظن فان نقله في كل مرتبة ازيد من ثلثة فمستفيض او انفرد به واحد فرداً علماً فان علمت

ف ۲۸
۲

آستان قدس

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

نام کتاب: الوجیزه
مؤلف متن: شیخ بهائی — محشی: ...
شارح: ... مترجم: ...
تاریخ تحریر: ۱۲۴۹ — نوع خط: نستعلیق — تعداد سطر: ۲۳
جزء کتب: رجال، درایه — زبان: عربی — عدد اوراق: ۴
طول: ۲۱ — عرض: ۱۱٫۵ — شماره عمومی: ۱۱۲۳۴۹

وقفی / خریداری — تاریخ — وقف / خریداری

ملاحظات

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله على نعمائه المتواترة والآئه المستفيضة المتكاثرة والصلوة على اشرف اهل الدنيا والآخرة محمد وعترته الطاهرة هذه رسالة وجيزة عزيزة موسومة بالوجيزة تتضمن خلاصة علم الدراية وتشتمل على زبدة ما يحتاج اليه اهل الرواية وجعلتها كالمقدمة لكتاب حبل المتين وعلى الله اتوكل وبه استعين وهي مرتبة على مقدمة وفصول ستة وخاتمة مقدمة علم الدراية علم يبحث فيه عن سند الحديث ومتنه وكيفية تحمله وآداب نقله والحديث كلام يحكي قول المعصوم او فعله او تقريره واطلاقه عندنا على ما ورد عن غير المعصوم تجوز وكذا الاثر والخبر يطلق تارة على ما ورد عن غير المعصوم من الصحابي والتابعي ونحوهما واخرى على ما يرادف الحديث وهو الاكثر وتعريفه بكلام يكون لنسبته خارج في احد الازمنة يعم في التعريف للخبر المقابل للانشاء لا المرادف للحديث كما ظن لانتقاضه طردا بنحو زيد انسان وعكسا بنحو قوله صلى الله عليه وآله صلوا كما رأيتموني اصلي فبين الخبرين عموم من وجه اللهم الا ان يجعل قول الراوي قال النبي صلى الله عليه وآله جزءا منه ليتم العكس ويضاف الى التعريف قولنا ويحكي ما ليتم الطرد وعنه مندوحة ثم اختلال عكس التعريفين بالحديث المسموع من المعصوم قبل نقله عنه ظاهر والتزام عدم كونه حديثا تعسف ولو قيل الحديث قول المعصوم او حكاية قوله او فعله او تقريره لم يكن بعيدا واما نفس الفعل والتقرير فيطلق عليهما اسم السنة لا الحديث فهي اعم منه مطلقا ومن الحديث ما يسمى حديثا قدسيا وهو ما يحكي كلامه تعالى غير متحدى بشيء منه كقوله تعالى الصوم لي وانا اجزي عليه فصل ما يتقوم به معنى الحديث متنه وسلسلة رواته الى المعصوم سنده فان بلغت سلاسله في كل طبقة حدا يؤمن معه تواطؤهم على الكذب فمتواتر ويرسم بانه خبر جماعة يفيد بنفسه القطع بصدقه والا فخبر آحاد ولا يفيد بنفسه الا ظنا فان نقله في كل مرتبة ازيد من ثلثة فمستفيض او انفرد به واحد فغريب فان علمت

سلسلته بجميعها فمسند او سقط من اوّلها واحد فصاعدا فمعلّق او من
آخرها كذلك او كلّها فمرسل او من وسطها واحد فمنقطع والمروي بتكرير
لفظة عن معنعن ومنطوي ذكر المعصوم مضمر وقصير السلسلة عال
ومشترك رجالها كلّا او جلّا في امر خاص كالاسم والاولية والمصافحة والتلقية
ونحو ذلك مسلسل ومخالف المشهور شاذّ ثمّ سلسلة المسند امّا اماميون
ممدوحون بالتعديل فصحيح وان شذّ او بدونه كلّا او بعضا مع تعديل
البقية فحسن او مسكوت عن مدحهم وذمّهم كلّا فقوي واما غير امامية
كلّا او بعضا مع تعديل الكل فموثق ويسمى قويّا ايضا وما عدا هذه فمقبول
الاربعة ضعيف وان اشتهر العمل بمضمونه فمشهور وقد يطلق
الضعيف على القوي بمعنييه وقد يختص المشتمل على جرح او تعليق
او انقطاع او عضال او ارسال وقد يعلم من حال مرسله عدم
الارسال عن غير ثقة فينتظم في سلك الصحاح كمراسيل محمد بن
ابي عمير رحمه الله وروايته احيانا عن غير الثقة لا يقدح في ذلك
كما ظنّ لانهم ذكروا انه لا يرسل الا عن ثقة لا انه لا يروي الّا
عن ثقة فصل الصدق في المتواترات مقطوع والمنازع مكابر
والصدق في الصحاح مظنون وقد عمل بها المتأخرون وردّها المرتضى
وابن زهرة وابن البراج وابن ادريس واكثر قدمائنا رضي
الله عنهم ومضمار البحث من الجانبين وسيع ولعلّ كلام المتأخرين
عند الله اقرب والشيخ على ان غير المتواترات ان اعتضد
بقرينة الحق بالمتواترات في ايجاب العلم ووجوب العمل والّا
فيسمّيه خبر آحاد ويجيز العمل تارة ويمنعه اخرى على تفصيل ذكره في
الاستبصار وطعن في التهذيب في بعض الاحاديث بانها

بانها اخبار آحاد ومنبّه على ذلك فتشنيع بعض المتأخرين عليه بانّ جميع
احاديث التهذيب آحاد لا وجه له والحاق الحسن بالصحيح عند بعض ولشرط
الاكثار باشتهار عمل الاصحاب بها وعند آخرين كالموثقات وغيرها
وقد شاع العمل بالضعاف في السنن وان اشتدّ ضعفها ولم ينجبر والايراد
بانّ اثبات احد الاحكام الخمسة بما هذا حاله ممّا لا يخفى لما ثبت في محلّه مشهور
والائمة مضطربون في التفصّي عن ذلك واما نحن في معاشر الخاصّة
فالعمل عندنا ليس بها في الحقيقة بل بحسنه مع سمع شيئا من الثواب
وهو ما تفرّدنا بروايته وقد بسطنا فيها الكلام في شرح الحديث الحادي
والثلثين من كتاب الاربعين فصل الحديث ان اشتمل على علّة خفية
انه في متنه او سنده فمعلّل وان اختلط به كلام الراوي فتوهّم منه او نقل
مختلف الاسناد او المتن بواحد فمدرج او اوهم السماع ممن لم يسمع منه
نسخة او تعدّد شيخه بان يذكر ما لم يشتهر من القابه مثلا فمدلّس او بدل بعض الرواة او كل
السند بغيره سهوا او للترويج ونحو ذلك فمقلوب وصحّف في السند او المتن
فمصحّف والراوي او في اسمه ونسبه اسم آخر لفظا فهو المتفق والمفترق او خطّا
فقط فهو المؤتلف والمختلف او في اسمه فقط والابوان مؤتلفان فهو متشابه
وان وافق الراوي المروي عنه في السنّ او الاخذ عن الشيخ فرواية الاقران
او تقدّم عليه فيهما فرواية الاكابر عن الاصاغر فصل تثبت تعديل
الراوي وجرحه بقول عدل واحد عند الاكثر ولو اجتمع الجارح والمعدّل فالمشهور
تقديم الجارح والاولى التعديل على شرعية الظن كالاكثر عددا او ورعا
او ممارسة والفاظ التعديل ثقة حجة عين وما ادّى مؤدّاها اما متقن حافظ
ضابط صدوق مشكور مستقيم زاهد قريب الامر ونحو ذلك فيفيد المدح
المطلق والفاظ الجرح ضعيف مضطرب غال مرتفع القول متّهم ساقط
ليس بشيء كذّاب وضّاع وما شاكلها دون يروي عن الضعفاء

لا يقبل الا من اخذ بتعميد المرسل اما نحو يعرف حديثه وينكر ليس بنقي الحديث
وامثال ذلك ففي كونه جرحاً تأمل ورواية من اتصف بالفسق بعد صلاح
او بالعكس لا يعتبر حتى يعلم او يظن صلاحه وقت الاداء اما وقت التحمل فلا
فصل انحاء تحمل الحديث سبعة اولها السماع من الشيخ وهو اعلاه
فيقول المتحمل سمعت فلاناً او حدثنا او اخبرنا او انبأنا والثاني القراءة عليه
ويسمى العرض وشرطها حفظ الشيخ او كون الاصل المصحح بيده او يد ثقة فيقول
قرأت عليه فاقر به ويجوز حذف تلك العبارات مقيدة بقراءة عليه على
قول ومطلقة مطلقاً على آخر وفي تمييز الاول على الثاني وفي حكم القراءة عليه
السماع حال قراءة الغير فيقول قرئ عليه وانا اسمع فاقر به او يجوز حذف تلك
العبارات والخلاف في اطلاقها وتقييدها كما عرفت الثالث الاجازة
والاكثر على قبولها ويجوز بحث مشافهة وكتابة ولغير المميز فيها للمعين
بمعين او بغيره او لغيره به او بغيره واول هذه الاربعة اعلاها بل منع بعضهم
ما عداها ويقول اجازني رواية كذا او حذف تلك العبارات مقيدة
بالاجازة على قول الرابع المناولة بان يناوله الشيخ اصله ويقول هذا سماعي
مقتصراً عليه من دون اجزتك ونحوه وفي قبولها خلاف وقبولها غير بعيد
مع قيام القرينة على قصد الاجازة فيقول حدثنا مناولة وما اشبه
ذلك اما المقرونة بها لفظاً فهي اعلى انواعها الخامس الكتابة بان
يكتب للراوي مرويه بخطه او يأمر بها له فيقول كتب الي او حدثنا
مكاتبة على قول السادس الاعلام بان يعلمه ان هذا مرويه مقتصراً عليه — يعلمه
من دون مناولة ولا اجازة والكلام في هذا مع سابقه كالمناولة فيقول
اعلمنا ونحوه السابع الوجادة بان يجد المروي مكتوباً من غير اتصال على

احد الانحا

احد الانحاء السابقة بكتابه فيقول وجدت بخط فلان او في كتاب اخبرني فلان انه بخط
فلان وفي العمل بها قولان اما الرواية بها فلا فصل آداب كتابة الحديث
تبيين الخط وعدم ادماج بعضه في بعض واعراب ما يخفى وجهه وعدم
الاخلال بالصلوة والسلام بعد اسم النبي صلى الله عليه وآله وسلم والائمة
عليهم السلام ويكتبهما صريحاً من غير رمز ويكتب عند تحويل السند حاء
بين المحوَّل والمحوَّل اليه واذا كان المسقط في الاصل قال ويقول عند ذكر المعصوم
فليمد اللام ويفصل بين الحديثين بدائرة صغيرة ومن غير لون الاصل ان
وقع فان كان صغيراً يسيراً كتب على سمت السطر او كثيراً فالى اعلى
الصفحة يميناً ويساراً وان كان سطراً واحداً وهو اعلى اليسار
ان كان اكثر والزيادة اليسيرة تنفى بالحك مع امن الخرق وبدونه
بالضرب عليها ضرباً ظاهراً الا الكتابة لا او حرف الزاي على اولها
والى في آخرها فانه ربما تخفى على الناسخ فاذا وقع تكرار فالثاني
احق بالحك والضرب الا ان يكون ابين خطاً او في اول السطر
فصل جميع احاديثنا الا ما ندر ينتهي الى ائمتنا الاثني عشر سلام
الله عليهم اجمعين وهم ينتهون فيها الى النبي صلى الله عليه وآله وسلم
فان علومهم مقتبسة من تلك المشكوة وما تضمنه كتب الخاصة
رضوان الله عليهم من الاحاديث المروية عنهم عليهم السلام تزيد
على ما في صحاح الست للعامة بكثير كما يظهر لمن تتبع احاديث
الفريقين وقد روى راوٍ واحد وهو ابان بن تغلب عن امام

وحده عن الامام ابا عبد الله جعفر بن محمد الصادق عليه السلام ثلثين الف
حديث كما ذكره علماء الرجال وكان قد جمع قدماء محدثينا رضي الله عنهم
ما وصل اليهم من احاديث ائمتنا سلام الله عليهم في اربعمائة كتاب تسمى
الاصول ثم تصدى جماعة من المتأخرين شكر الله سعيهم لجمع تلك الكتب
وترتيبها تقليلا للانتشار وتسهيلا على طالبي تلك الاخبار فالفوا
كتبا مبسوطة مبوبة واصولا مضبوطة مهذبة مشتملة على الاسانيد
المفصلة المتصلة باصحاب العصمة سلام الله عليهم كالكافي وكتاب من لا يحضره
الفقيه والتهذيب والاستبصار ومدينة العلم والخصال والامالي وعيون
وغيرها والاصول الاربعة الاول التي عليها المدار في هذه الاعصار
اما الكافي فهو تاليف ثقة الاسلام ابي جعفر محمد بن يعقوب الكليني
الرازي عطر الله مرقده الفه في مدة عشرين سنة وتوفي ببغداد
سنة ثمان او تسع وعشرين وثلثمائة ولجلالة شأنه عده جماعة من علماء
العامة كابن الاثير في كتاب جامع الاصول من المجددين لمذهب الامامية
على رأس المائة الثالثة بعد ما ذكر ان سيدنا وامامنا ابا الحسن علي
ابن موسى الرضا سلام الله عليه وعلى آبائه الطاهرين وهو المجدد
لذلك المذهب على رأس المائة الثانية واما كتاب من لا يحضره
الفقيه فهو تاليف رئيس المحدثين حجة الاسلام ابي جعفر
محمد بن علي بن بابويه القمي قدس الله روحه وله طاب ثراه

مؤلفات

مؤلفات اخرى سواه يقارب ثلثمائة كتاب توفي بالري سنة
احدى وثمانين وثلثمائة واما التهذيب والاستبصار فهما من
تاليفات شيخ الطائفة ابي جعفر محمد بن الحسن الطوسي نور
الله ضريحه وله تاليفات اخرى سواهما في التفسير والاصول
والفروع وغيرها توفي طيب الله مضجعه سنة ستين واربعمائة
بالمشهد المقدس الغروي على ساكنه افضل الصلوة والسلام
فهؤلاء المحدثون الثلث قدس الله ارواحهم هم ائمة اصحاب
الحديث من متأخري علماء الفرقة الناجية الامامية رضوان
الله عليهم وقد وفقني الله سبحانه وانا اقل العباد محمد المشتهر
ببهاء الملة والدين العاملي عفى الله عنه الاقتداء بآثارهم وا
لاقتباس من انوارهم فجمعت في كتاب الحبل المتين خلاصة
ما تضمنته الاصول الاربعة من الاحاديث الصحاح والحسان
والموثقات التي منها تستنبط امهات الاحكام الفقهية
واليها ترد مهمات المطالب الفرعية وسلكت في توضيح
مبانيها مسلكا يرتضيه الناظرون بعين البصيرة ويحمده
المتأملون بيد غير قصيرة واسأل الله التوفيق لاتمامه والفوز
بسعادة اختتامه انه سميع مجيب تمت الرسالة الشريفة
في شهر ربيع الثاني سنة ١٢٤٣

اهدائی کتابخانه آیت الله شیخ محمد صالح
علامه حائری بکتابخانه استان قدس رضوی
تیرماه ۱۳۵۱

۱۹۹

روي عن ابيه الاربعين

انه قال رحمه الله وقال من ابيه فقد الاول ان حول المراد

تمنطق به وله توجيهات الاول ان نظر الى الطول الذي المراد والنبذ ادعى ونزها

الذي كناية عن كثرة الاولاد زيادة شهوة الوطء في المرأة والنبذ [illegible] اخواته فقد

منه هنا الذكر باعث لاتفاد النطفة والحمل والتمنطق وهي ليس المنطقة وقوله عمه عليه

بالوطء فيه [illegible] لا تفاد النظفة واحلى الذي [illegible] الا ابيه ارث كثرة متاع ابيه

على الظهر كناية عن تقوية الظهر وشد العضد فالمعنى من طال [illegible] ابيه ارث منطق به وكثرت متاع ابيه

قوة الظهر ودنو العصر يتقادم كلام صاحب القاموس حيث قال فيه المنطقة ما ينتطق به والمراد ان من

حي ابيه ينطق به ارث كثيرا ابيه تقوى بهم الدانس انه في قبيل الولد وابيه والمراد ان العصر في عنت

في الاوصاف الذميمة والاخلاق الرذيلة يتصف الولد بها و بيم عابر ابيه الثالث ان العصر بهم ما يلي

عيوب ابيه وقت اوصاف الرذيلة احاط به شيئا ما وفا باقيا فانه والاسم تخفيه تلك العيوب والمراد

وبه العصر وان كان قريبا من ابه الا انه يجاوز وفاء م الا الرابع ان العصر كثير ودخيل ذكر قبائح ابيه

ومعا ابيه منطق ابغو والقدر لما عتقد ارمى قبل ابيه وهو الحاج الى تقدير المضاف وجعل الباء بمعنى الكلام

روي عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال من عرف نفسه فقد عرف ربه وقد يكفر ان هذا الحديث لا يدل على حلول الدول

كما زعم بعض الصوفية فان قولنا من عرف الوزير عرف السلطان ومن عرف الدليل عرف المدلول يوجه

لا يدل على شيء من ذلك ولا يعرف ذلك ولا يشعر به بل انما يدل على المغايرة فقط وقد يؤول بوجوه

منها ما سمعت من افواه الرجال وبعضها نقلت عن كتب اهل النظر ان سلطان العالم وان قدر ما يعتقده

عديدة بعضها سمعته من افواه الرجال الاول ان من عرف نفسه فقد عرف ربه ان سلطانه واحده ولو كان فيه

بعضها سمعنا بعضها فاول الوجوه الاول ان من عرف ان النفس ليس لها العالم واحد وانه لا تدبر العالم الا بامر ربه

فجملة معرفة النفس والبدن معرفة الرب بمثابة النفس المدبر للعالم واحد وانه لو كان فيهما الهة الا الله

في كل معرفة النفس والبدن عرف ان الرب المدبر للبدن بامره وهو عرف ان النفس لا تكفي

اثنين لا ينفي التعارض والتمانع عرف ان النفس تحرك البدن بامر الرابع انه من عرف ان النفس متصرف في ذرة

الثالث ان من عرف ان النفس عليه فضلا عن العدم الرابع انه قد يعرف ان الرب كذلك ثم منتقل ذرة

لطيفة ان الله ان من عرف ان الله لا يعرف الشيء بحقيقته ولا كيفيته وجهل اني لا في الاعيان ان هذا الرب

خالق مختار لكمال الافاق وكما تتحرك الجسد ولو كان ثم يعرف انه لا يعرف علم المخلوق وجهل ابا عرف ان الرب

عليها شرح احوالات الحبة والارض لا امتناع عدم المخلوق يعد فراغنا عرف انه لا يزال

فيه السموات والارض لا امتناع عن الاشياء بقي بعد فراغنا فنا به لم يزل

النفس موجود وقبل البدن باقية بعد فراغ البدن وقبل العالم وبقي بعده فنا به لم يزل

كان موجودا قبل العالم وبقي بعد فنائه ومن ان مان وي

ولا يزال ان ان وي ان هذا الرب

ان النفس

على اختلاف الروايتين منه

ليستدل ... اقرب ... بالعلم والاعم ...

شيء منه الحمد ... آخر منه ... الى جميع خلق ... فانه ...

منهم ان الريس ... بانه ... الى نفسه لا بد ان بدر ...

عرف ان الريس ... ليس لاحد ...

بالبديهة ... كيفيتها عرف ان الريس ...

قال النبي صلى الله عليه وآله نية المؤمن خير من عمله

... فكيف يكون عملا فانه ... بالعلاج لانا نقول ...

ان يكون ... نية المؤمن ... مطلقا ...

١٩٧

آستان قدس

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

نام کتاب ....

مؤلف متن .... محشی ....

شارح .... مترجم ....

تاریخ تحریر .... نوع خط .... تعداد سطر ....

جزء کتب .... زبان .... عدد اوراق ....

طول .... عرض .... شماره عمومی ....

وقفی / خریداری — تاریخ — وقف / خریداری

ملاحظات ....

[illegible]

[illegible] الى ان [illegible]

[illegible] الشيخ [illegible]

[illegible] الفقراء [illegible]

[illegible]

بسم الله الرحمن الرحيم

[illegible]

يا بلبل [illegible] بالنوى [illegible]

[illegible]

[illegible]

جمع شغف بمعنی ... مجموع البیت ...

الغول هو الاهلاک ...

یا آسل الخد خد الله مع خال ... فی النوع ...

یا ذا الغال الخال ...

وعنبی منک ...

[illegible]

لم تسقِ ... العشاق

... من اسلاف عن الخلخال ...

اتحجوا کم تشوق ...

[illegible]

إنّ قلبي من ... ما يعني
في حبابها جاج فاستقى من ... ما جرى ... بعض
سكر الهوى فأسأل السلسال ... وبعض جامه
فيك خمارًا كالسلسال ... عنابست بعضى ... قبه
از جوف ... مجموع ... بعضى ... معنى ...
كه ضمير مذكور شد ... الا ما هو ... دل ...
در بيت دوم ... طبيعت ... محبت ...
وار ... محذوف ... مجموع ... بسته ...
ارسال ... مجموع ... و بيان ... و ما ... شاف
بعضى ... و علاج ... ما ... الفشاف
تحقيق ... دو ... آن ... حبيل جملة الفشاف
در بيت ... لحظ من وجه جميل ... ما في لحظ
خونريز ... ذي المشتاق ... صيغه ...
... قلب ذي ... و ... شوق ...
حل ينقبل اليه ... خنيه ... از ... جايي
از جوف ... مضاف ... جواب ...
و جمله الف ... مضاف ... المشتاق
ضمير مفعول ... التقبيل ... بعني
از وجه ... و ... از ... شده
وبعضا

ومعنى مجموع ... خشنيه
زينت ... شد ... مشتاق ... جود و
اقتباس ... كالكوكب ... روداماح
از ... آن ... كالا ... في الشيء ...
و آن ... بأغنى الأفلاك ... واح ...
وبجشن ... يا غني ... ولك ... الراح ...
عاشقان ... واح وما في غير ... ذلك ...
مليقة راح ... و ...
بعض ... مجموع ...
مبهم ... در اينست و بعض ... عدان
ببين ... بعض ... نهفته ... عنابث ... عدان
زود ... در آن ... الشفاح
ظرف سبب ... لم يزل يرتاض في جنان ... منك كالتفاح
رحضرت ... من حبي لبستان خد منك ... جمع
من حبي ... از ... مثل ... جمع ... فاح ... بعني
فاح لم يزل ... مضاف ... فاح ... دو ... بسبب
دارم ... موصوله ... تفاح ... تازه ... ورفا ...
ومن ... ومن ... نفسانيت ... فطما اقتيا خفتي
خوش ... مغزت ... ولوت ...
... ميوه ... مثل بالا مني ابو حنتي ... صبا

منذ الجمع فقط ... ونه ظرف

غلّ في التاج داح

ما في التاج

كلمه باده ... ازان ... بعضی ... در ... داد ... ازان زمان

زمان الكلام ... ده ... مشتق ... بعد ... بعضی ...

زبدار كردن ... منسلسله ... عكس ... الفاء ... بود ازان دادن

ازصبا ... بعضی ... ازان ... ازنعمت ... وسرور ... ازان

رجست ... ازان ... دور ... ازان ... بعد ازان ... بعضی

جفا بنده ... اعظم ... ازنوع ... بیده ... انا فانا ...

كه ... ده ... ازان ... انا فانا اعتمد

عاشق ... في قلبي تعمت ... اما ... تاج واعتب

بكون ... وعم ... الشابا المصباح ... تاج

ادوار ... دعي بالشبا ... فاعتمد ... بعضی

دوچار دی آدمعی ... فاقصد بعض ...

ومده مشتق ازتمام بعض ... كردن ... واو دمع جمع ...

ماضی ... ازعنو ... فاعل ... سیاق ... وهو ... مشتق

كنايه ازه ... بادوم و او ... ولايع ... بعضی ازاسه

مضاف ... مضاف باده ... مصباح ولايع ... انجاز ... تعال ... ان الا

تتابع اضافات ... بعضی تاخره بعضی ... كه بحقيقی

كه تحقيق ... خود

پنهان ... دشمن ... بید ... صبر ... سلسله ... يكهات ... في الهوى

وعشق ... ازان ... بنده ... يا ليتني من ديني

كه فوازه ... ازان ... وزن من ... الامي ... ازنوع ... بعضی

پنهان ... بنده ... ان ... وفا ازان ... عوارف

صنع ... دیگر ... قد تعوی ان ... منها ... جيحان ... جيد

حور ... الغفار ... فد تغوی ... ازان ... بعضی ... ابح

الفتاح تاج كلمه ... وحال ... مشتق ... وتاح

ومده ... كردن ... بحسن ... الفتاح ... ثابت

جمع غانيه ... وعلیه ... ازان ... مجموع ... بعضی

عو ... الفتاح ... بعضی ... جمع ... ازان كار

ازشاح ... مشتق ... وتحقيق ... ازان ...

ماضی ... مستقبل ... علامت ... كرده ... ازان

كه علامت ... وتحقيق كه علامت ... ازان ... بعد

ازقبل آن ... ازان عشق ... ومستقبل ... كه ...

زاده ... بنده ... ازجبين كرده ... الفاسي

جانب ... وكار ... دوست ... تجنى عنا فاسی

تعال ... دوست ... ان تجنى الان ... لنا قلبا

ان تجنى الان ... فقاسى القلب

فقاسى للخلان

عادو اصلب [illegible]

عنها بوده که [illegible]

و میماد و نام [illegible]

و ما بعید [illegible]

[illegible]

آنسوی آن [illegible]

شدن کلمه فاد و [illegible]

از ق الفقر [illegible]

از فا [illegible]

[illegible]

آنسوی وقت آن [illegible]

[illegible]

في غراض الوصل [illegible]

فالحشا من كثرة الاسقام [illegible]

[illegible]

از دو [illegible]

[illegible]

[illegible] بو بط

[illegible]

انکه [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

نعلق [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

حال [illegible]

[illegible]

که ... از غرا زدند

سخنوران ... سرایست بمعنی ...

زبان از شغل ... بباب ... باستحسان ... فعل ...

ناله قلبی ... آه ... مثل ... ناله ... فعل ...

ما را فاق القلب ... بمعنی حیران ... بمعنی ...

نادما ... حروف از ... جمیع ... فاده ... بمعنی ...

از ایشان ... آفاق ... عشق ... طرفه ... از ...

که چون ... صفحه ... حروف ... [illegible]

السحاب صفحه ... و حال ... از ... زنان ...

عاشق ... افتاد و دل ... از ... [illegible]

امنیت که ... دل ... [illegible]

و ... عشق و ... [illegible]

ودیدار ... مصطفی ... [illegible]

وزحمت ... صحبت ... غزال ... و ... ماهی ...

در فعل ... بمعنی ... مضاف الیه ... وقال ابن

اختیار بمعنی ... کفته الله المجد ... والکرم ...

بمعنی ... کوارد ... من قبل الاباء ... فاعل ... عیب

ورشکبت المجد والشرف ... لم یکن لهم ... شرف ... العار

فرار ... وان لم یکن لهم آبائهم لم یکن لهم ... بمعنی ...

از جود قوم ... فاعل مشتق از عار ... بمعنی ...

و عار اسم فاعل ... و غیر شعار العار ... از عار عن شعار العار

العار و ... معنی

و معنی ... از ... آن ... خصلت

که ... عشق ... از ... مستقیم

و اختیار ... مدح ... و ... آن ... و ...

بعلوی ... و ... و ... کمالات ...

از ذات ... نقایص و معایب

انتقال نماید جناب سعادت آثار صلاحیت و تقوی شعار فلان او وصی موصی
و قائم مقام شرعی خود گردانید که وصی مذبور مبلغ فلان صرف تعزیه
او نماید و مبلغ فلان در وجه اخراجات حجة الاسلام او مقرر دارد و تتمه
و هر ممات که باقی ماند از اموال او موافق شریعت غرا محمدی بین ورثه تقسیم
و هر یک را حصه و رسد که دارند تسلیم نماید و صیغه شرعیه جاری و واقع
گردید و وصی مشار الیه در کمال رشد و رستگی اقرار وصیت موصی
الیها عمل نماید رحم الله عبدا عمل الوصیه

[illegible]
دوست صادق آن است [illegible]
نور فلاح باشد [illegible]
کند و چون [illegible]
از نقض [illegible]
خوار نکند [illegible]
بنا بر غرض و عوض [illegible]
عاقبت [illegible]
مال و آن کوشیدن و در قضاء حقوق [illegible]
[illegible]

کوبیند میر عبدالله را

مطلوب بود و از و رنجیده و سبب رنجش ظاهر نبود جعفر پیر رقعه با این مضمون بمطلوب نوشته که چند روز است که مطلقه کمینه آنست که برخواطر دریا مقاطر آنحضرت که آئینه گیتی نماست غباری نشسته و در حقیقت آنکه مبدا الطاف متناهیست بر روی این فقیر بسته نه روی آنکه درین معنی بخبر مشاورت جوید و نه یارای آنکه در کنج خمول اصابت نماید آورده اند که والی شیراز هر ساله لشکری مسیفرستاده نواحی یزد را نهب میکرده اند سالی حاکم یزد در دولتسرای ایلچی بوسی فرستاده تا ملاحظه نماید که لشکر امسال خواهد آمد یا نه روستائی مدت چهار ماه تفحص نمود و از هیچ ممر بر نوشوری آگاه نشد و راکد او نیفتاد تا روزی رسید که مدعای مرا به از والی کسی نمیداند بخدمت او باید رفت آخر الامر بخدمت والی رفت زانو زده معروض داشت که حاکم یزد مرا ایلچی بوس فرستاده تا معلوم نمایم که پادشاه اراده تاخت الکند دارد یا نه چون مهم مرا به از شما کسی نمیدانست بنا بر این کستاخی واقع شد والی متبسم شده فرمود که داعیه داشتیم اما برای خاطر تو بر طرف کردم اکنون این حال را به از شما کسی نمیداند که رنجیده اند یا نه مطلوب بر ظهر رقعه نوشته فرستاده است سهل است ز طالب اگر رنجیده مطلوب باید که ز مطلوب نرنجد طالب

در تاویلات کاشی مذکور است

که دوستی را چهار نوع است اول دوستی حقیقیه که محبت روحانیست و آن مستند بود بتناسب ارواح و تعارف آن چون محبت انبیا و اولیا و شهدا و صدیقان بیکدیگر دوم محبت قلبیه است که استناد این بتناسب اوصاف کامله و اخلاق فاضله است چون محبت صلحا و ابرار و دوستداران انبیا و ارادت مریدان بمشایخ و این دو نوع محبت خلل پذیر نیست نه در دنیا و نه در عقبی

و منها

و منها فوائد دنیوی چه صوری و معنوی است سیم محبت عقلیه که مستند است بتحصیل اسباب معاش و تیسیر مصالح دنیویه چون محبت صناع و تجار و خدام با مخدوم و ارباب حاجات با اغنیا چهارم نفسانیه است مثل محبت زن با شوهر و میل طالب بمطلوب مجازی و غیر آن همه

[illegible]

فائده

اما بعد چنین گوید محتاج برحمت ایزدی محمد طاهر المنجم الیزدی که این مقاله ایست
در بیان آنکه عدد انواع موجودات عالم چرا ابجد هزار است و از وجهی که بمطالعه این کمترین
رسید دو جوابی دیگر که از افاضل این فقیر رسید امید که بنظر منظور نظر ارباب
بصیرت گردد و منه التوفیق ابو معشر بلخی در کتاب ادوار فرموده که دور
کل که مشتمل است بر سیصد و شصت هزار سال شمسی و هم او گفته در
احکام و آیات که هر نوبت که مقارنه علویین واقع شود نوعی از انواع که
قبل ازین موجود نبود از صحرای عدم بوجود آید و چون زحل در سی سال
دور تمام می نماید و مشتری در دوازده سال پس در هر بیست سال یکنوبت
مابینهما مقارنه واقع شود جهت آنکه در بیست مشتری باید یک دور
و هشت برج حرکت کرده باشد و زحل هشت برج قطع نموده باشد
و چون چنین باشد در مدت دور کل مابینهما هیجده هزار قران واقع
شود پس در دور کل هیجده هزار نوع از موجودات تقیض وجود مقارن یعنی
موجود گردیده و این باشد معنی هیجده هزار عالم والله اعلم من شرح
ابو معشر گفته که اهل فارس بر آنند که در ابتدای خلق عالم هر هفت کوکب
در اول حمل جمع بوده اند و در آخر بقای عالم همه در دقیقه آخر حوت
جمع خواهند شد و ما بین این هر دو جمع سیصد و شصت هزار سال است
و از اجتماع اول تا وقت طوفان سیصد و شصت هزار سال است تمت

فائده

آورده اند که شخصی بود نام حاتم اصم بغایت پیر و ضعیف و دو تا گشته
بود روزی مریدان گفتند یا شیخ وقت است که زن نکاح کنی تا برای خدمت
کند گفت مرا با زن چکار مریدان الحاح بسیار کردند که البته میباید خواست
شیخ گفت زن درویشی مسکینی یتیمی برای من طلب کنید مریدان
بسیار رفتند و رفتند زنی موافق و لایق یافتند از برای او عقد کردند
چون زن در خانه شیخ آمد بوریا کهنه دید و کوزه شکسته و پاره نان
خشک در طرفی نهاده زن چون بدید روی باو کرد و گفت یا شیخ درویشی
درویشی مسکین و این اسباب که گشته این همه اسباب وارد از

حقانی

مرد

حقانی دور باشد حاتم با خود گفت من پنداشتم زنست اما او خود مرد بوده است
پس بزن گفت چه چهار زاد در روزه در خانه شوهر زن گفت تن صابر
و دل خاشع و زبان ذاکر و راکع و چشم باکی دوام چون شب در آمد
شیخ او را از توحید پرسید گفت اوست یکی نه چون یکی و نه از یکی ملکه
آفرید کار هر یکی شیخ گفت هیچ هیچ نه میسر گفت با عنایت و بزرگی
دانم شیخ گفت با عنایت و بزرگی اله آلت بنده ما را هیچ آلت نیست
زن گفت تن خود را گاو داریم دل را زمین زراعت سازیم و تخم معرفت
بکاریم و با آب دیده پرورش دهیم و بداس رضا بدرویم و بمهر توکل خرمن
سازیم و بچوب طاعت بکوبیم و بباد شوق بر دهیم و بکیل محبت
به پیمائیم و در گنید و به رحمت بریزیم و بدست خوش برون نهیم و با هم
بنشینیم و آن روز که حاصل خود را بیابند ما نیز بهره خویش بستانیم
و با قیامت محمد صلوات الله علیه و آله بدهیم شیخ گفت بزرگی
دانستم با عنایت جلوه کن گفت بدانستی اینک در دل هر مومن ده بوستان است
یکی بوستان توحید دویم بوستان علم سیم بوستان حلم چهارم بوستان
اخلاص پنجم بوستان تواضع ششم بوستان سنت هفتم بوستان
قسمت هشتم بوستان رضا نهم بوستان توکل دهم بوستان رجا
شیخ گفت درین بوستانها چه باشد زن گفت هر باغبانی باید که
سر از بالین خواب بردارد و باغ رود و هر جا خاری سر بر آورد بکند
و بیندازد اول بوستان توحید رود و خار کفر براندازد دوم در بوستان
علم رود و خار جهل براندازد سیم در بوستان حلم رود و خار سبکساری
برکند چهارم در بوستان اخلاص رود و خار ریا برکند پنجم در
بوستان تواضع شود و خار کبر برکند ششم در بوستان سنت
رود و خار مخالفت برکند هفتم در بوستان قسمت رود و خار
حرص برکند هشتم در بوستان رضا رود و خار لجاجت برکند

تخم ورع در بوستان توکل بشو و خار طمع بر کن تا هم در بوستان رجا شو
و خار خوف بر کن حاتم چون این سخن شنید نعره زد و بیفتاد
و آه میزد زن گفت چرا افتاده و آه میزنی گفت بیمارم گفت
منت طبیب میکشم حاتم گفت دارو فرمای گفت بستان
برگ فقر بیخ صبر و هلیله تواضع و بلیله خضوع و در هاون
توبه کن و به رشته توفیق ابار و در دیگ عصمت ریز و آب شوق
بر آمیز و با آتش محبت بجوشان و با مطام ذکر بجنبان تا کف
حکمت بر آید درد و بحیز فکر بپالای و شکر شکر بر آن کن تا چاشنی
حلاوت یابد و در ظرف قناعت کن و به مروحه حمد خنک
گردان و بکف استغفار بر گیر و به نیت توکل باز خور تا معده
عبادت را دو هضم و تصفیه یابد و عمل نیز کند و اخلاط
ضدیت را خارج سازد و بدن را تنقیه کند مغفرت حاصل آید
و از امراض روحانی و جامع جسمانی خلاص یابد ان شاء الله تعالی

نصایحی که امام اولادکس و انجه با تعبیر انیس بنا کرده

کس حمزه را باو

ای پسر قول من بشنو چندان پر که ترا از عبادت حق سبحانه تعالی باز ندارد و طاعت ایزد چندان
اجتناب و عصیان اندازکن که با عقوبت آن دشمنه باشی و بر زبر دست انصاف ستم کن که اگر
روزی کار او در زیر دست تو سازد تا انتقام آوری دوم و ابلیس را کرده دل در مندکان
شاد کن و بر پای حواس و اقبال اعتنا کن و مروت مردم را در وقت غربت او کن
معلوم کن نه هنگام مذلت و خواری که رخت بدو دولت کمک اد میتن
و اندک خود را مقبول بسیار دیگران دان و با جاهلان و نادان منشین و باید
و با مادر و استاد در مقام خدمت و اطاعت باشی و اینست سر انجام محوان

ترا از دعا

که از ادب بگذرست و چون غضب بر تو غالب شود سکوت اختیار کن
و راستی که فایدۀ نیست بر سانند دل مردم مرنجان و از مرگ غافل مباش
که بیگمان پیش رسد با نزاره د خرج کن تا محتاج نشوی و از سودی
که زیان دیگری در او باشد بحذر و باندک چیزی پیوسته دوستی قطع
مکن و چیزی کسی را بلطف امید واکن تا امید بگردان و بنای کار ها بر رفق
و مدارا نه بتهور و غضب و عفو و رحم در تیغ مدارو عدل کن و دنیا را به دفا
دل و بری خلق و ظلم ناکرده غم مخور تا نوا نام مردم بیدی مبر و در خلوت
سخن نگوید و اگر خواهی که پس از مرگ او لاد ترحم کنند بر مردم رحم کن و چون
دانستی که دشمن بتیغ استبداد نتوانی برید بوسه ده و مال بنفقت جمع مکن
که روزگار آن را با دیگر دهد دهنده الغت گوی ستایش صادق را از کف مده
و دوست آنرا دان که عیب تو بتو باز نماید و در بلاها با تو همراهی کند و فتنه های راز
مردم مجو و صاحب نیت باش صادق

ابو زر جمهر حکیم گوید

که زر است و خود پرسیدم که از خدا چه خواهم تا همه چیز داشته باشم
گفت تندرستی و توانگری و ایمنی گفتم در جوانی چه کار بهتر است و در پیری
چه گفت در جوانی دانش آموختن و در پیری بکار بردن گفتم چه
چیز است که در همه وقت ضرور تر است گفت بکار خود مشغول
بودن گفتم کدام راست است که در نزد مردم خوار نماید گفتم عرض هنر
خود کردن گفتم از جوانان چه بهتر است و پیران را چه گفت از جوانان
شرم و دلیری و از پیران دانش و آهستگی گفتم از کدام کس حذر باید

کردن تا از بدی رسته باشد گفت از ناکس و جاهل و سست و خسیس که توانگر شده
باشد گفتم از کارهای عقل چه بهتر است گفت آنکه بدی را از بدی باز دارد
گفتم از زندگانی کدام ساعت ضایع‌تر است گفت آن ساعت که کسی
با کسی نیکی تواند کرد و نکند گفتم کدام تخم است که یکی بکارند و دو صد
بر دهد گفت نیکی کردن در حق نیکان که درین جهان از ایشان یاد
کنند و در آن جهان از حق تعالی ثواب یابد گفتم از زندگانی بهتر چیست
گفت صحت و امنیت گفتم بدتر از مرگ چیست گفت فقر و فاقه
گفتم آن چه چیز است که مروت را تباه کند گفت چهار چیز بزرگان
را بخیلی علما را عجب زنان را بی‌شرمی مردان را دروغ گفتم از مردم
که عاقل‌تر است گفت اندک گوی بسیار دان گفتم دل از چه خیزد
گفت از نیاز گفتم آن چه چیز است که همت را ببرد گفت طمع گفتم
پادشاه را بچه چیز حاجت بیشتر افتد گفت بمردم دانا تمت

اسامی روح مجسم

ابو الهنا خمر می شراب ماء العنب ام الخبائث وقف سخن
لعل صهبا مذاب بادهٔ راح روح افزا آتش تر یاقوت گداخته
سرخاب کیمیا بدن بکر طرب را اکسیر وجود بنت العنب
مستورست دختر رز آب انگور جافر مد
هندی

اسامی ملحد سبز رنگ

عمر الاعاظم منشاء الکبر لب العقل بنت القفیه مادة الجوع
خرم کباه انیس الفقرا جود عظم ورق الخیال اسرار الاطبا
برادر بنگ صوفی ساقه مفکر مخیله حشیش مفرح
مفرد بسیط سبکی بنگ زمرد سوده کبک
پشم شتر معجون سنا پوش حب الخضرا سبز ملکی مضحک

بدانکه

فائده

بدانکه اول کسی که در محامل شبهه افتاد و وسائل تلبیس نهاد ابلیس بود زیرا که
استبداد برای خود نمود در مقابلهٔ نص بسجود لآدم و در اثبات دعوی او ناخیر منه
است که اللّٰه خلقتنی من نار و خلقته من طین کرد در شرح توریه و انجیل
مذکور است که چون ملائکه او را بترک سجود ملامت کردند و گفتند مگر تو خدای
را انکار میکنی یا نمیدانی که او قادر است و عالم هرچه خواهد تواند کرد و هیچ آفریده
را بر کرده او سؤال نرسد ابلیس گفت من مسلم میدارم که خدای من و خدای
همه عالمیانست و قادر و عالمست لیکن بر امر او سؤال نرسد الا مرا شبهه
چند بر فعل و حکمت او وارد شده اول آنکه چون پیش از آفریدن میدانست
که از من چه فعل صادر میشود مرا چرا آفرید و حکمت در آفریدن من چه بود
دوم آنکه چون مرا بحسب ارادت و مشیت خود آفرید چرا بمعرفت خود
تکلیف کرد چون او را در طاعت منفعتی و از معصیت مضرتی نیست
در تکلیف کردن بطاعت چه حکمت بود سیم آنکه چون بیافرید و تکلیف
کرد من بتکلیف او را بمعرفت و طاعت التزام نمودم چرا بطاعت
سجود آدم فرمود و حکمت درین تکلیف حاصل چه بود چهارم چون
سجده نکردم و گفتم غیر ترا سجده نکنم الا ترا مرا چرا لعنت کرد پنجم آنکه چون لعنت
کرد چرا مرا مجال داد که در بهشت روم و آدم را بوسوسه مغرور کنم تا
گندم خورد و او را از بهشت بیرون کنند ششم آنکه چون قادر بود
بر آنکه آدمیان را چنان آفریند که هیچکس ایشان را نتواند فریفتن
و وسوسه کردن با ایشان بطاعت و معرفت او چنانکه محجوب است
مشغول شوند چرا چنین نیافرید و ازچه روی مرا بر ایشان پوشیده گردانید
و مسلط کرد تا ایشان را فریبم حکمت درین چه بود هفتم آنکه
چون لعنت کرد و من از او مهلت طلبیدم چرا مرا تا روز قیامت
مهلت داد چون بر هلاک من فی الحال قادر بود و صلاح خلق در آن

چه آنجا دم هلاک نکرد در شرح الجلیل آمده است که چون او شبهات خود را بجمله
ادا کرد حق تعالی به ملائکه وحی کرد که بگوئید لو اگر آنچه در اول گفتی من مسلم داشتم
که او پروردگار عالمیان است و هیچ آفریده را بر او سؤال نرسد از سر صدق
بودی بچون و چرا مشغول نمیشدی و از سر حکمت سؤال نمیکردی و چون
بتحقیق تأمل رفته معلوم شود که جمیع آراء و مذاهب طلاب و اهواء
و اعتقادات مختلفه از این ظلمات پدید آمد و عموم اختلافات و بانی هر
عبارت و مبانی طرق و اشارات با این شبهات راجع در اسلام

فائده
در کنز الطالب المذکرین آورده که ابلیس رجیم نزد موسی کلیم آمد گفت
ای موسی در وقتی طور و از محرم سر پرده نور چون دیده تو به پرتو نور جمال
حق بیخ منور شد و همان تحیر سخن که از وراء حجاب میشنیدی بچه معلوم
کردی که این سخن حق است موسی علیه السلام جواب داد که به پنج علامت شناختم
که سخن سخن خداوند است اول آنکه کلام مخلوق از یک جهت شنوند و من این کلام
همه جهات من فرو گرفته از چپ و راست میشنیدم و از پیش و پس
استماع میکردم و از تحت و فوق در مسامعم دوم آنکه از هیبت آن کلام لرزه
بر اعضای من نیفتاد و هیچ جزو از اجزای من بر قرار نماند و کلام مخلوق را این
عظمت نباشد سیم آنکه از عرش تا فرش منظور من شده بود و ملائکه و غیر ایشان
را از مخلوقات در وقت القای آن کلام مدهوش دیدم و سخن مخلوق بدین
هیبت نبود چهارم آنکه کلامی که شنیدم که انرا انقطاع نبود و مستدام
انرا از خلل و نقصان مبرا می دیدم و سخن خلق بی انقطاع صورت نبندد
پنجم آنکه کلام خلایق بجز اذن نشنوند و من آن سخن را بجمیع اجزا و اعضا شنودم
و در آن محل همه تن گوش شده بودم و حلاوت آن سخن سراپای را طی کرده بود
یکی از اکابر در این قرآن فرموده

[illegible]

آستان قدس

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

نام کتاب [illegible]

مؤلف متن [illegible] محشی

شارح .... مترجم ....

تاریخ تحریر [illegible] نوع خط [illegible] تعداد سطر ۲۱

جزء کتب [illegible] زبان فارسی عدد اوراق [illegible]

طول ۲۱ عرض [illegible] شماره عمومی [illegible]

وقفی / خریداری تاریخ [illegible] وقف / خریداری

ملاحظات [illegible]

[illegible]

در ولیشان اند و اهل هدایه ایشان اند متقیانند

بسم الله الرحمن الرحیم و به نستعین

منت بی‌پایان خدای را جل شأنه که مستعدان کمال ایمان را
از ظلمات جهالت بیرون آورده بنور یقین کامل
الایمان گردانید و درود فراوان بر سید رسل که ایشان را
براه مستقیم حق هدایت نموده از اودیه ضلالت
رهانید و بر اهل او که هر یک از ایشان بعد از دیگری
بقیام بوصایت و خلافت او قیام نموده امر او
را بتقدیم رسانیدند اما بعد چنین گوید محمد ابن
مرتضی المدعو بمحسن احسن الله حاله این منتخبیست
از کتابیکه قبل ازین نوشته بودیم مسمی براه صواب
مشتمل بر دوازده سوال و جواب ازان دوازده بر
پنج اقتصار شد و بشرایط الایمان موسوم گردید و بالله
المستعان سوال اول چون آنکه این امت یکیست
و پیغمبر یکیست و کتاب یکیست و قبله یکیست پس
این همه اختلاف ایشان در مسائل دینیه از چه جهت
جواب اگر امه و پیغمبر و کتاب همه یکی بود در هیچ اختلاف
نبودی خداپرستان یک فرقه اند از امت و آنان
درویشان اند و اهل هدایة ایشانند متقیانند

واصحاب پیغمبرشان محمد است وکتابشان قرآن
مبین اولئک علی هدی من ربهم اشاره بایشان است
و فرقهٔ ناجیه عبارت از ایشانست و باقیان هوا
پرستان و از شراب ضلالت مستانند گم گشتگان
از راه و مصداق افرأیت من اتخذ الهه هویه نهایند
که طوائف بسیارند و ما صدق والباقی فی النار بهوای
خود را عبد فرق اند و رسل ایشان شیاطین انس
و جن اند یوحی بعضهم الی بعض زخرف القول غرورا
یقولون منکرا من القول و زورا سؤال دوم اهل هدایت
را بچه نشان توان شناخت و اهل ضلالت را بچه
علامت یا ضابطه هست که بان امتیاز میان فرقهٔ ناجیه
و فرقه هالکه توان نمود یا نه جواب بدانکه هر یکی ازین
فریقین را علامتها و نشانهاست که بآن از یکدیگر
ممتاز شوند اما اهل هدایت نشانه علی رأیشان آنکه
اکثر قول ایشان موافق عمل است و اکثر عنایت
ایشان بتقویت یقین و مراقبت قلب و اهتمام
بعلوم باطن و معرفت طریق آخرت و سلوک آن
و بحث در مفسدات اعمال و مشوشات قلوب
مایل بترفه در مطعم و ملبس و تجمل در اساس مسکن
نیستند بلکه خواهان اقتصاد و اکتفا بقلیل اند
همواره حزین و منکسر القلب و مرتاض در باطن و فراخ
و خوشنود متواضع در ظاهر از دنیا معرض و از سلاطین

منقبض

منقبض و مسارعت بفتوی را عیب متعرض نکرد در حال
اضطرار و الحضار و در آن وقت جواب آنکه گویند مطابق
قرآن و حدیث اهل بیت می باشد و بعقل خود در آن
تصرف نمیکنند و اگر حکم آن مسئله از قرآن و حدیث
اهل بیت بایشان نرسیده یا مختلف رسیده باشد
در آن توقف مینمایند و مر احتیاط میفرمایند
و اعتماد ایشان در علوم بر بصیرت و صفای دل
خود است نه بر تقلید آبا و اسلاف سوای تقلید
پیغمبر و آل پیغمبر و همیشه از مجادلات مجتنب اند و اگر
چه جمهور عصر بر آن متفق شده چه اتفاق اکثر
اعتماد را نشاید و ان تطع اکثر من فی الارض یضلوک
عن سبیل الله ان یتبعون الا الظن و ان هم الا
یخرصون و چون در اعمال و اخلاق ایشان نظر
میکنی اکثر از آن شبیه باخلاق و اعمال و اخلاقی می یابی
که از حضرت ائمه معصومین منقول است همواره
تفتیش از احوال پیغمبر و اهل بیت آنحضرت و سیرت
ایشان و کیفیت سلوک ایشان در راه حق مینمایند
تا بایشان اقتدا نمایند چنانکه از پیغمبر پرسیدند
که فرقه ناجیه کدام اند فرمود آنانکه بر آنند که من
و اصحاب من بر آنیم و مراد از اصحاب اهل بیت اند چنانکه
در حدیث دیگر تصریح بآن شده است اما نادر زمان
اهل این طریقه گفته اند کسی که گفته است کجا این طریق
عرق دریا نیفتند هر چه شنوند و بینند حق شنوند

دعوی چند صفحه ادراک شان از حرف معتبر پاک و سر ایشان در قدم
هر بی سر و پا خاک باشد آئینه دل ایشان زنگ و باده توحید ایشان
رنگ ندارد غلام همت آنم که زیر چرخ کبود ز هر چه رنگ تعلق
پذیرد آزاد است و نه عوام اهل هدایت که در اخلاق و اعمال
تشبه بامثال این علما مینمایند و مسائل دینیه خود را از ایشان
فرا میگیرند و محبت ایشان میورزند و خدمت ایشان
میکنند و در قیامت نیز با ایشان محشور خواهند بود چنانکه در حدیث
آمده یحشر المرء مع من احب اما اهل ضلالت شان علمای ایشان بر خلاف
راه ایشانها است اکثر فعل ایشان مخالف قول است و اکثر
اهتمام ایشان بتحصیل علومیست که در دنیا بکار می آید و سبب
زیادتی مال و جاه و تقرب بسلاطین میشود و همیشه مائل بترفه
در مطعم و ملبس و تجمل در اساس و مسکن و غیر آن میباشند و غیبت تمام
بمناظره و مجادله و غلبه بر خصم و افحام و الزام میدارند و بعض
علما اولیا را بسیار میکنند و ستایش خود را بتعریض و تصریح
در مجالس و محافل مینمایند خوشحال و خندان و فرحان بعجب
باطنی و بدخو و غلیظ و متکبر در ظاهر میباشند و در غیبت و جرأت
تمام در فتوی میدارند و مسارعت و مبادرت باین مینمایند
و جواب مسائل از پیش خود و از استنباط از اصول موضوعه
امثال خود میگویند یا از مجتهدین نقل میکنند که معلوم شان
نیست که آن مجتهد این را از کجا گفته و مستند شی چیست
و خود چه قسم کس بوده یا میگویند این مسئله اجماعیست
یا فلان فقیه و فلان کتاب گفته که این اجماعیست
و نمیدانند که اجماع چه معنی دارد و علم بآن چه گونه حاصل

مجوز لها

میشود و سند آن در مسئله چیست و کدام است و اکثر تابع
محدثات امور و بدع مشهوره نزد جمهورند چون در اعمال و اخلاق
ایشان نظر میکنی اکثر از ابعد و مباین اعمال و اخلاق منقوله
از اهل بیت عیان بود هرگز پروای دانستن سیرت ایشان ندارد
و اگر حدیثی و خبر را از این مقوله بگوش ایشان رسد میگویند ایشان معصوم بوده
اند ما کی تشبه بایشان کرده میتوانیم در شان امثال اینها گفته اند که
جمعی تقلید را ز بهر دل انداخته فطرت اصلی را سرنگون ساخته اند
نقل اولیا بسیار کنند هر چه بگوش ایشان رسد انکار کنند بظواهر
نبوت و لوازم آن قانع نباشند و در خود سخن چند بیهوده ربشد
نه طبع شان گذارد که با سر تقلید روند و نه توفیق شان که بوی تحقیقی
شنوند مذبذبین بین ذلک لا الی هؤلاء و لا الی هؤلاء الی بهر طرف ذ جنگ
جمعی مردم کرده اند بگوش که هر چیزی را که در مدرسه هر علم که آموخته اند
فی القبر یضرهم ولا ینفعهم و علامت عوام آنست که در اعمال و اخلاق تشبه
بامثال این کسان و مسائل دینیه خود را از ایشان فرا گیرند و محبت ایشان
ورزند و خدمت ایشان کنند و در قیامت با ایشان محشور خواهند بود
هر که از علما و عوام بفرقه اولی نزدیکتر است در صفات و اخلاق بهدایت
اقرب است و هر که بفرقه ثانیه نزدیکتر است بضلالت اقرب است و هر که
داند اینها را درجات متفاوت است بحسب درجات بهشت و اینها را
درکات مختلف است بحسب درکات دوزخ همیشه انواع آزار از اینها باینها
میرسد و صبر میکنند و از حق سبحانه اجر آنرا امید میدارند سؤال سیم
نشانه اهل هدایت یافته میشود در کم کسی لازم آید که این قوم
بسیار کم باشند و اکثر مردم بر ضلالت باشند جواب بلی این چنین است

نمی بینی که حق تعالی میفرماید و قلیل من عبادی الشکور و جای دیگر در شأن و لکن اکثرهم لا یعلمون
ایشان میفرماید فقلیل ما هم و میفرماید و لکن اکثرهم لا یفقهون
و ما اکثر الناس و لو حرصت بمؤمنین و ان تطع اکثر من فی الارض
یضلوک عن سبیل الله و ما یؤمن اکثرهم بالله الا و هم مشرکون و لقد ذرانا
لجهنم کثیرا من الجن و الانس و حضرت امام باقر سه نوبت فرمود که
مردمان همه بهایمند پس فرمود مگر اندکی از مؤمنان و پس نوبت
فرمود که مؤمن کم یابست و حمران ابن اعین گوید که بحضرت گفتم
فدای تو شوم چه کم ییم ما گروه شیعه اگر بر گوسفندی جمع
شویم او را تمام نتوانیم کرد آنحضرت فرمود آیا حدیث نکنم ترا
بعجیب تر ازین مهاجران و انصار همه رفتند مگر و اشاره بدست
مبارک خود فرمود یعنی سه کس پس گفتم فدای تو شوم چه حال
عمار بود فرمود رحم فرماید خدای عز و جل عمار را بیعت کرد و شهید
شد پس من در نفس خود گفتم چه فضیلت بهتر از شهادت خواهد بود
پس بجانب من نظر کرد و فرمود تو شاید گمان کنی که او مثل آن
سه کس بود هیهات هیهات و مراد آنحضرت از آن سه کس
سلمان و ابوذر و مقداد است چنانکه در احادیث دیگر تصریح باین
شده و در بعضی از آنها مذکور است که اما مقداد پس جستن کرد پس
باز گشت و اگر کسی را خواهی که شک نکرده و در خواطرش چیزی خطور
نکرده باشد در امر حضرت امیر المؤمنین پس مقداد است و پس اما
سلمان پس بخاطرش رسانید که نزد آنحضرت اسم اعظم الهی است اگر بخواند
زمین این جماعت را فرو برد و چنان بود و اما ابوذر آنحضرت
او را فرمود بسکوت و او امتناع نمود در سخن میگفت و حضرت

امام جعفر صادق

امام جعفر صادق فرمود که زن مؤمنه کم یابست از مرد مؤمن و مرد مؤمن
کم یابتر است از گوگرد سرخ پس که دیده است از شما گوگرد سرخ را و حضرت
امام موسی فرموده هر کس که بولایت ما قائل است مؤمن است ولیکن اکثر مردمان
از برای آن شدند که مؤمنان با ایشان الفت بگیرند و هم آنحضرت فرمود بخدای
عز و جل قسم که دنیا و ما فیها بود و نبود او مگر یک کس که بشناسد خدا را
مر آینه رد اگر با او دیگری نبود حق تعالی او را نیز با او یار میگرداند که
میفرماید ان ابراهیم کان امة قانتا لله حنیفا و لم یک من المشرکین تا آنکه
بعد از مدتی حق تعالی او را مونس بخشید باسمعیل و اسحق پس سه کس شدند
آگاه باشید بخدا قسم که مؤمن کم است و اهل کفر بسیارند پس فرمود آیا
همه خلق از برای این آفریده شدند که مؤمنان با ایشان الفت بگیرند و آنچه
در دل داشته باشند با ایشان بگویند پس استراحت کنند و ساکن شوند
و از حضرت پیغمبر منقول است که حق تعالی میفرماید اگر نبود در روی زمین
مگر یک مؤمن هر آینه مستغنی میشدم باو از جمیع خلق و میگردانیدم مر او را
از اهل ایمان دوستی که محتاج نشود بهیچ کس سوال چهارم هر گاه ایمان
منحصر درین فرقه قلیله باشد پس سایر مردمان را کافر توان خواند
جواب ایمان کامل منحصر درین فرقه قلیله است و ایمان را مراتب بسیار است
و بازای هر مرتبه نوعیست از کفر اگر کسی بعد از اطلاع بر مراتب ایمان و کفر
و فهمیدن معانی آنها اطلاق لفظ کافر کند بر کسی که متصف باشد بمرتبه
از مراتب کفر و نوعی از انواع آن بعنوانی که شاید که یک کس مؤمن و کافر
توان گفت باعتبار دو نسبت بدو مرتبه که در مقابل یکدیگر باشند لکن کافر
علی الاطلاق نتوان گفت مگر کسی را که هیچ مرتبه از مراتب ایمان را نداشته
باشد چنانکه مؤمن علی الاطلاق نیز منصرف بفرد کامل میشود و آن کسیست
که هیچ مرتبه از مراتب کفر با وی نباشد و از مؤمن ممتحن و متقی و شیعه

بمعنی خاص نیز گویند و شیعه بمعنی عام شامل هر دو ایشان نیز هست که عبارتست
از قوم غیر محقق و شیعه باین معنی در مقابل عامه و مخالف است و با خاصه مرادفست
سؤال پنجم ایمان کامل چیست و مراد در هر یکی از ایمان و کفر چند و کدام است
جواب ایمان کامل گرویدن و گردن نهادن و سعی در دادن حق خدای
عز و جل است بدل و زبان بی آنکه طبع و هوا را در آن مدخلی باشد از روی علم
و بصیرت بهمه فرمانها از کردنیها و نکردنیها پس در ایمان کامل پنج شرط معتبر است و بوجود
هر شرطی مرتبه از مراتب ایمان محقق میشود و بفقد هر شرطی نوعی از انواع کفر
ثابت میگردد پس مراتب هر یکی پنج است که بوجدان یا فقدان شروط
خمسه محقق میشود شرط اول گرویدن و گردن نهادن و سعی در دادن حق
خدای عز و جل است و این مرتبه اول است از ایمان و کفر مقابل این مرتبه
را انکار و جحود خوانند و آن آنست که نگرود و گردن ننهد و سعی در
ندهد و فرمان خدا را از روی استکبار و علو چون ابلیس لعین که بان کفر بود
سجده آدم کی امتناع نمود چنانچه حق تعالی میفرماید ابی و استکبر و کان من الکافرین
و یا از روی تقلید آبا و اسلاف چون اکثر کفار که چون بایشان گفتند که
بران شوید که خدا فرستاده است ایشان گفتندی بلکه ما در پی آن باشیم
که پدران خود را بران یافتیم چنانکه میفرماید و اذا قیل لهم اتبعوا ما انزل
الله قالوا بل نتبع ما الفینا علیه آباءنا پس میفرماید اولو کان اباؤهم
لا یعقلون شیئا و لا یهتدون و بعضی اگر چه پدران ایشان بی عقل و گمراه
و نادان باشند همچنانکه ایشان بودند و مثال این آیات در قرآن بسیار است
و هر که انکار حق کند از روی استکبار و علو او را ابلیسی باشد و این کفر
ابلیسی هر که از آبا و اجداد و معتقدان معتبران و پیران اهل و ارکان باز
اهل علم کج فهم که علمای خدا و آخرت نباشند اعتقاد چند بگیرد که آن
اعتقاد در نفس الامر ناپسندیده و ناصواب باشد و در ظن دارند

خیر و ثواب

خیر و ثواب پندارد بدان جازم باشد پس هرگاه پیغمبر یا عالم ربانی که نیابت
پیغمبر کند با عتقاد و صواب و سخن حق عرض کند آن اعتقاد کج خود را که
بروی این اعتقاد حق ناداشته گردد و در تخیلات و دروغ خود نشیده
و این تخیلات راست پنداشته گردد تا از بهر دروغ این راست را
قبول نکند و باور ندارد و او هم ظن باشد از کفر شرط دوم آنست
که این گرویدن از برای خدا باشد و اعتقاد بخدا و او برای داشته
باشد نه عصمت خون و مال و جستن سلامت و بهم ملامت بعضی
بدل اعتقاد کرده باشد نه بزبان تنها و عمل فقط و این مرتبه دوم است
از ایمان و کفر مقابل این مرتبه را نفاق خوانند و آن آنست که تن
در دهد و گردن نهد خدای عز و جل را بزبان و ارکان بجهة غرض از
اغراض مذکوره نه از روی اعتقاد قلبی چنانکه اعراب گفتند ایمان آوردیم
حق تعالی فرمود مگوئید گردن نهادیم چه ایمان بدل ایشان نیامده است چنانکه
میفرماید قالت الاعراب آمنا قل لم تؤمنوا و لکن قولوا اسلمنا و لما یدخل
الایمان فی قلوبکم و بعضی اگر چه نماز میگذارند و روزه میدارند اما آن
نه خدای راست بلکه غرضی و علتی راست و هر که کار و ارکان را از جهة
دنیا کند از نفاق نصیبی داشته باشد بلکه هر کار که در شرع با طمع موافق
نباشد بغرضی صحیح که موجب خلاف باشد مثل تقیه در مجلس و از
نفاق بهره باشد و بسیاری از صحابه پیغمبر باین کفر متصف بودند چنانکه
میفرماید و من الناس من یقول آمنا بالله و بالیوم الآخر و ما هم بمؤمنین
تا آنجا که میفرماید ان الله علی کل شیء قدیر و جماعتی بودند از ایشان که
بظاهر و باطن ایمان آوردند و دعوت قبول کردند و تسلیم شدند
اما مریض بودند که رسول خدا کاری میکرد یا کلمه میگفت که عقل ایشان در
سر آن نمیرسید گمانها بخاطر در آوردند و دران گمان آمد شد میکردند
و چون بیکی از اهم صفات خود میرسیدند آن گمانها ظاهر میکردند

ومیگفتند دیدی که دیگر بار چه کرد دیدی که دیگر بار چه گفت چون مؤمنان صادق
میشنیدند باز میگفتند ما میآمدیم و سوگند میخوردند و عذر می‌آوردند تا حق تعالی
این آیه فرستاده قل لا تعتذروا قد کفرتم بعد ایمانکم عذر میاورید که
شما بعد از ایمان کافر شدید پس مرتبهٔ سیم آنستکه طبع و هوا را مانع گردیدن زبان
و کردن نهادن بظاهر نزد و بحق اعتراف کند یعنی بعد از آنکه بدل اعتقاد
کرده باشد بزبان نیز اقرار کند و این مرتبهٔ سیم است از ایمان و کفر را که بازای
این مرتبه است جحود خوانند و آن آنست که حق را دانسته بوده باشد و
انکار کند بجهت حسد و تکبر و یا از تعصب کبار پس هرچه
موافق هوا و طبع و مراد او باشد یا موافق علم و اعتقاد که از علما
و شیوخ خود شنیده باشد باور کنند و بلا کردن نهند و هرچه موافق
انها نباشد باور نکنند و این صفت جهود است که گفتند آنچه
موافق اعتقاد ماست که از شیوخ شنیده‌ایم باور میکنیم و آنچه نه موافق
آنست باور نمیکنیم چنانکه حق تعالی میفرماید در حق ایشان ویقولون
نؤمن ببعض ونکفر ببعض ویریدون ان یتخذوا بین ذلک سبیلا
اولئک هم الکافرون حقا یعنی میخواهند که میان کفر و اسلام راهی خود
راهی دیگر بنهند و بگیرند و راهی دیگر نتوان نهاد و نتوان گرفت که یا کفر
باشد یا اسلام هرکه بیک فرمان خدا کافر شد بهمه کافر شده و در جای
دیگر میفرماید افتؤمنون ببعض الکتاب وتکفرون ببعض فما جزاء من
یفعل ذلک منکم الا خزی فی الحیوة الدنیا ویوم القیمة یردون الی اشد العذاب
یعنی شما یهود که میخوانند کتاب هرآنچه مطابق علم و اعتقاد و موافق
هوا و مراد شماست از قرآن باور میکنید و هرانچه نه موافق علم و
و هوا و مراد و علم و اعتقاد شماست بدان کافر میشوید چه جزا باشد کسی را
که این چنین فعل کند الا رسوائی در این عالم و سختی عذاب در آن
عالم و چندین جا این معنی در قرآن مذکور شده و هر کسی که حق را چه

وجه الاظهار

وجه الاظهار را پنهان کند بجهت غرضهای نفسانی و شهوانی یا بر تقلید آبا و اسلاف
و تعصب ایشان او را از جحود نصیبی باشد چنانکه جهود اوصاف
رسول پیغمبر را میدانستند و میشناختند و از جاهلان عرب پنهان
میکردند چنانکه حق تعالی میفرماید فلما جاءهم ما عرفوا کفروا به فلعنة
الله علی الکافرین یعنی جمال رسول و قرآن را شناختند کافر شدند
بدان و در جای دیگر میفرماید رسول را میشناسند چنانکه پسران خود
را میشناسند و فرقه از ایشان پنهان میکنند حق را و حال آنکه میدانند
یعرفونه کما یعرفون ابناءهم وان فریقا منهم لیکتمون الحق وهم یعلمون
و همچنین بعد از پیغمبران در هر زمانی که بزرگی باشد که ترتیب خلق
تواند کرد هرکسی که فضایل و هنرهای او را از خلق پنهان کند و دروغ
و بهتان و لقبهای ناسزا بر وی بندد و آنچه در وی باشد پنهان کند و آنچه
نباشد بر وی بندد تا عامه در وی نا معتقد گردند در این معنی داخل باشد
و در آنکسی از جحود اثری باشد و بسبب آن ملعون گردد چنانکه حق تعالی
میفرماید ان الذین یکتمون ما انزلنا من البینات والهدی من بعد
ما بیناه للناس فی الکتاب اولئک یلعنهم الله ویلعنهم اللاعنون و رسول
خدا فرمود هفتاد هزار از جهودان امت من تابع دجال گشته شوند و معلوم است
که از این امت بحکم بحسب ظاهر و صورت جهود نشده اند پس این جهودی
بر معنی و صفت است نه بر ظاهر و صورت پس مرتبهٔ چهارم آنستکه انکار و
و کردن نهادن از روی علم و معرفت و بصیرت باشد نه از روی فهم
و این مرتبهٔ چهارم از ایمان و کفر را که در مقابل مرتبه است ضلالت
خوانند و آن آنستکه بحق خدا و رسول خدا را ست نگویند تا معنی را
کج فهم کند و در خاطر دارد یا اظهار نیز کند و خلایق بر آن دارد چون

چون بصیرت با عالم ربانی کمراد خدا از سخن خدا فهم تواند کرد و مراد
پیغمبر از سخن پیغمبر در تواند یافت اینمعنی که مراد خدا باشد و آن اعتقاد
که راست بشد عرض کند آن اعتقاد دیگری مانع این اعتقاد درست
آید و آن فهم کج حجاب این فهم راست شود و اکثر این امت باین کفر
گمراه شدند و حق نیست همه کسی فهم راست کم بخشد و این بخواندن
و تکرار و مطالعه بسیار نسبت ندارد چنانچه میفرماید یؤتی الحکمة من
یشاء و من یؤت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا یعنی می بخشد حکمت هر کرا
میخواهد و هر که را بخشیده شد حکمت پس بتحقیق که بخشیده شد او را خیر
بسیار و حضرت امیر المؤمنین میفرماید الا ان یعطی الله رجلا فهما
فی القرآن یعنی مگر که بخشد حق تعالی مردی را فهم در قرآن و در صدر
اسلام این کفر در جماعتی از جهودان و نصرانیان پدید آمد که در
آفرینش عیسی بخطا اعتقاد کردند و چون پیغمبر آن اعتقاد
که صواب بود بر ایشان عرض کرد فهم نتوانستند کرد پس حق تعالی
این آیتها فرستاد که یا اهل الکتاب لا تغلوا فی دینکم و لا تقولوا
علی الله الا الحق ای اهل کتاب بغلو و افراط مکنید در دین خود و
مگوئید بر خدا مگر سخن حق پس وجود عیسی را مثال زد که ان مثل
عیسی عند الله کمثل آدم خلقه من تراب ثم قال له کن فیکون
باز فهم نکردند تا آیه مباهله نازل شد و حضرت پیغمبر خبر داده است
که در امت من از این جنس علماء کج فهم بر خیزند که مراد سخن فهم
نکنند و خلق را بضلالت افکنند چنانکه میفرماید حتی اذا لم یبق
عالم اتخذ الناس رؤسا جهالا فسئلوا فافتوا بغیر علم فضلوا
و اضلوا و امثال این اخبار بسیار است شرط پنجم آنست که بعد

از کردن نهادن فرمان خدای عز و جل بشروطی که مذکور شد همه کردنیها
و نا کردنیها را بعمل آورد و این مرتبه پنجم است از ایمان و کفری که بازای
این مرتبه است کفر عملیش خوانند و اطلاق کفر بر این در قرآن
و حدیث وارد شده چنانکه حق تعالی میفرماید و لله علی الناس حج
البیت من استطاع الیه سبیلا و من کفر فان الله غنی عن العالمین و در
حدیث نبوی وارد است که لا یزنی الزانی و هو مؤمن و لا یشرب الشارب
حین یشرب و هو مؤمن و لا یسرق السارق حین یسرق و هو مؤمن چه
تارک حج و زانی و شارب الخمر و سارق را کافر گردانیده اند بدین معنی که
باور کرده اند لیکن چون باز نایستاده اند ازان همانا خود نگرویده
اند و باور نکرده اند و کمال ایمان حاصل نشود مگر بتحقیق این مرتبه تا
بباید دانست که هر که یکی از کبایر فرایض که پنج است ترک کند یا یکی از
کبایر معاصی را که هفت است ارتکاب نماید و بر آن مصر باشد از
اصل ایمان بیرون رود چرا که چنین امری که دیگر بخدا راجع شود و اینست
مراد از آنچه گفته اند عمل در ایمان معتبر است و نوعی دیگر از کفر است که آنرا
کفر جهالت خوانند و آن کفر قومی باشد که دعوت و ملت بایشان
نرسیده باشد و خبر از دین و دعوت ندارند و امر کسی در مقابل
این کفر است جز و معنی یکی از مراتب ایمان و کفر است نه مرتبه
از ایمان و این احق است باسم کفر از عملی زیرا که کفر بر این از روی
حقیقت است نه مجاز و هر که امری از امور دینیه و مسائل
شرعیه ضروریه باو نرسیده باشد یا از انفهم قاصر باشد از این کفر
او را بهره باشد و صاحب این کفر اگر تقصیری در تحصیل ایمان
مقابل نشی نداشته باشد او را مستضعف خوانند و عذاب هیچ
صنفی از کافران سبکتر از عذاب این قوم نباشد الریک

اخلاق بوده باشند بلکه باید که این نزاع اصلاً عقلانی نباشد چنانکه خود حق تعالی
میفرماید که و ما کنا معذبین حتی نبعث رسولاً و جای دیگر میفرماید
الا المستضعفین من الرجال و النساء و الولدان لا یستطیعون حیلةً و لا
یهتدون سبیلاً فاولئک عسی الله ان یعفو عنهم و کان الله عفواً
غفوراً و عذاب هیچ صنف سخت تر از عذاب جحود و منافق نیست
و حق تعالی از کفر بعد از ایمان چند جا خبر داده مثل اینجا که فرموده
میفرماید یوم تبیض وجوه و تسود وجوه فاما الذین اسودت وجوههم
اکفرتم بعد ایمانکم فذوقوا العذاب بما کنتم تکفرون و در حدیث نبوی
نیز وارد شده است لا ترجعوا بعدی کفاراً یضرب بعضکم رقاب
بعض و مثال این اخبار بسیار است پس هر که دعوت حق در همه چیز باو رسید
و فهمید از جهالت رست و اگر همه از برای خدا گروید و بدان اعتقاد
کرد از نفاق رست و اگر همه ایمان آورد و بزبان نیز همه را اقرار
نمود و بجای و حق را در هیچ امر پنهان نکرد از جحود رست و اگر همه از
روی علم و بصیرت گروید و درست فهمید و درست شناخت
از ضلالت رست و اگر همه کردنیها کرد و ناکردنیها ترک داد
و مثال نمود از کفر جست و از عصیان خلاص شد و مؤمن صالح عامل صالح خالص
برآمد و پسندیده خدای عز و جل شد که الا لله الدین الخالص
و باز مؤمنان خالص را درجات و مراتب مختلف و ترتیب
بحسب تفاوت فهم و تکالیف و حسن قبول آن و قوت
اعتقاد و زیادتی یقین و صفای اخلاص و کثرت اعمال صالحه
و مواظبت بران و اصابت سنت دران و اکتساب اخلاق
پسندیده در تضاعیف آن و الله المستعان و علیه التکلان
وصلی الله علی محمد و آله اجمعین

هذا مکتوب کتبه الامام الحسن بن علی العسکری الی الشیخ علی بن الحسین بن
بابویه القمی رحمه الله

بسم الله الرحمن الرحیم

[illegible]

آستان قدس

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

نام کتاب ....

مؤلف متن .... محشی ....

شارح .... مترجم ....

تاریخ تحریر .... نوع خط .... تعداد سطر ....

جزء کتب .... زبان .... عدد اوراق ۸

طول ۲۱ .... عرض .... شماره عمومی ....

وقفی / خریداری .... تاریخ .... وقف / خریداری ....

ملاحظات ....

هذا مكتوب كتبه الامام الحسن بن علي العسكري الى الشيخ علي بن الحسين بن بابويه القمي رحمه الله

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والجنة للموحدين والنار للملحدين ولا عدوان الا على الظالمين ولا اله الا الله احسن الخالقين اما بعد

اوصيك يا شيخي ومعتمدي وفقيهي ابا الحسن علي بن الحسين بن بابويه القمي وفقك الله لمرضاته وجعل من خلفك اولاداً صالحين برحمته بتقوى الله واقام الصلوة وايتاء الزكوة فانه لا تقبل الصلوة من مانع الزكوة واوصيك بمغفرة الذنب وكظم الغيظ وصلة الرحم ومواساة الاخوان في حوائجهم والسعي في العسر واليسر والحلم عند الجهل والتفقه في الدين والتثبت في الامور والتعاهد للقرآن وحسن الخلق والامر بالمعروف والنهي عن المنكر قال الله عز وجل لا خير في كثير من نجواهم الا من امر بصدقة او معروف او اصلاح بين الناس واجتناب الفواحش كلها فان النبي صلى الله عليه وآله وصى علياً فقال يا علي عليك بصلوة الليل ثلث فمن استخف بصلوة الليل فليس منا واعمل بوصيتي وأمر جميع شيعتي حتى يعملوا عليه وعليك بالصبر وانتظار الفرج فان النبي صلى الله عليه وآله قال افضل اعمال امتي انتظار الفرج ولا يزال شيعتنا في حزن حتى يظهر ولدي الذي بشر به حيث قال يملأ الارض قسطاً وعدلاً كما ملئت ظلماً وجوراً فاصبر يا شيخي يا ابا الحسن علي بن الحسين وأمر جميع شيعتي بالصبر فان الارض لله يورثها من يشاء والعاقبة للمتقين والسلام عليك وعلى جميع شيعتنا ورحمة الله وبركاته حسبنا الله ونعم الوكيل نعم المولى ونعم النصير

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين وبه

الحمد لله الذي خلق السموات بلا عمد والصلوة والسلام على اشرف العباد محمد وآله الامجاد واما بعد فيقول الفقير [illegible] المنسوب

اخلاق بوده باشند بلکه باید که این نزاع اصلاً عنده نباشد چنانکه خود

میفرماید که وما کنا معذبین حتی نبعث رسولا و جای دیگر میفرماید

في دار المؤمنين الكبرى بادسمى امام لكشمي له ولد بن الامام الائمة المامورين
للارشاد لما كان اكثر الناس الفهم وكان التقوى موقوفا على العرفان اردت
ان اجمع مختصرا في كيفية تصرف يوقف بالتوبة طالبه ولذلك اردت
ان اسميه تجديد الايمان ويتنبه الى الرضا فشرعت في المقصود بعون الملك
المعبود اعلم انه لا شبهة ان من نظر في المكلفات في حال انفسه يجده محمولا
في الغرور وهو نقص فاذا اطلع على نقصانه يشوق في الكمال فيحتاج في طلبه
الى حركة وتلك الحركة تسمى عند اهل الحقيقة سلوكا ولابد للراغب الباحث بستة
اشياء الاول بداية الحركة وبعدها ما هو بمنزلة الزاد والراحلة للحركات
الظاهرة والثالث ازالة العوائق ورفع الموانع من السلوك والرابع الحركة
الموصلة من المبدا الى المقصود تسمى سيرا وسلوكا والخامس الاحوال التي رافقة
للسالك في اثناء السلوك والسادس الاحوال العارضة بعد سلوكه والوصول
وذلك هو نهاية الحركة وعدم الفرق [illegible] هذا الاملا
فنا في التوحيد وذكر والله في ذلك [illegible] مختصر على عدة امور الا انه
فانه ليس فيه بعد وفلذا [illegible] في ستة ابواب ويحمل
كل باب على عدة فصول الا الباب الاخير واعلم ان النفس في مرتبة كل كمال
ناقصة بالنسبة الى مرتبة كمال اخر ولذلك قيل حسنات الابرار سيئات المقربين
فاذا اتضح ما ذكرت فلنشرع في بيان الابواب والفصول الباب الاول في
بداية الحركة وفيه ستة فصول الاول في الايمان قال الله تعالى الذين امنوا ولم
يلبسوا ايمانهم بظلم اولئك لهم الامن وهم مهتدون وهو في اللغة الاعتقاد وفي
الاصطلاح اهل الشريعة هو التصديق بما علم قطعا انه مما جاء به النبي فهو دو

على معرفة النبي وهي متوقفة على معرفة الله القادر العالم الحي السميع المدرك
البصير المريد المتكلم المرسل للرسل والمنزل للقرآن على محمد والمبين للاحكام
على وجه اجمع عليها جميع الامم وهذا القدر مما لابد منه في الايمان ومن نقص منه
لم يكن له ايمان وان زاد فيه زيادة كمال وقد يقارنه العمل الصالح وهو العمل بما
يجب عمله وقول ما يجب قوله وفعل ما يجب فعله والاحتراز عما نهي عنه
ولذا ذكر الله تعالى العمل الصالح مع الايمان في مواضع عديدة كقوله تعالى الذين
امنوا وعملوا الصالحات وليعلم ان للايمان مراتب الاولى الاقرار
باللسان وقوله تعالى يا ايها الذين امنوا عبارة منه والثانية الايمان
التقليدي وهو التصديق الجازم بما يجب تصديقه بحيث يمكن زواله
والثالثة الايمان بالغيب والاية ايمان كايمان الذين قال
الله تعالى في شانهم انما المؤمنون اذا ذكر الله وجلت قلوبهم واذا تليت
عليهم اياته زادتهم ايمانا والذين يقيمون الصلوة ومما رزقناهم ينفقون
الى قوله اولئك هم المؤمنون حقا الفصل الثاني في الثبات قال الله
تعالى يثبت الله الذين امنوا بالقول الثابت في الحيوة الدنيا وفي
الاخرة وهو عبارة عن طمانينة النفس وحصول جزمها الشيء ليكون حصول
الكمال مشروطا بها لان اللازم للثبات كالذي استهوته الشياطين
في الارض حيران فلا يتاتى له السلوك والتحرك فله حركة بما فيه و[illegible]
ذلك الثبات بصيرة باطنية على حقيقة معتقده ووجدان له الفصل
الثالث في النية قال الله تعالى قل ان صلوتي ونسكي ومحياي لله رب
العالمين ومعناها القصد وهو واسطة بين العلم والعمل لانه لا معنى للقصد
المجهول ولا للعمل شيء غير مقصود والقصد مبدء السلوك فلا بد فيه من
قصد شيء معين ولما كان المقصود تحصيل الكمال من الكامل
المطلق لزم ان يكون النية مشتملة على طلب القربة الى الله تعالى
لانه الكامل المطلق فلا بد ان يكون النية وحدها احسن من العمل وحده

فان نية المؤمن خير من عمله وانما الاعمال بالنيات ولكل امرء ما نوى فمن كان
هجرته الى الله ورسوله فهجرته الى الله ورسوله ومن كان هجرته الى الدنيا يصيبها او
امراة يتزوجها فهجرته الى ما هاجر اليه والعمل المقرون بالنية هو المقتضي لحصول
الكمالات قال الله تعالى لا خير في كثير من نجواهم الا من امر بصدقة او معروف
او اصلاح بين الناس ومن يفعل ذلك ابتغاء مرضات الله فسوف نؤتيه
اجرا عظيما الفصل الرابع في الصدق قال الله تعالى يا ايها الذين امنوا اتقوا الله
وكونوا مع الصادقين وهو النطق بما هو مطابق للواقع ويطلق على الوفاء
بالوعد ايضا ومن هذا الاصطلاح عبارة عن الصدق في القول والعمل والنية
والعزم والوعد وجميع الاحوال العارضة له فالصديق من هو ثابت بسبب الملكة
قال العلماء من كان كذلك كان حبيب رب العالمين قال الله تعالى من المؤمنين
رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه وجعلهم مع الشهداء والنبيين والصديقين
والشهداء ووصف الانبياء عليهم السلام بها في قوله تعالى
انه كان صديقا نبيا ولما كان الصدق اقرب طرق الوصول الى المقصود كان
ضروريا لكل سالك الفصل الخامس في الانابة قال الله تعالى وانيبوا الى ربكم
واسلموا له وهي عبارة عن الاقبال الى الله وهي تحصل بثلثة اشياء الاول
تزكية الباطن بتوجيه النفس الى الله تعالى وطلب القربة اليه في جميع الافكار
والخواطر والثاني دوام ذكره وذكر نعمه ومن هو اقرب اليه وما يتقرب الى الله من
منيب والثالث اعمال الظواهر في الطاعات والعبادات قال
الله تعالى وازلفت الجنة للمتقين غير بعيد هذا ما توعدون لكل اواب حفيظ
من خشي الرحمن بالغيب وجاء بقلب منيب ادخلوها بسلام ذلك
يوم الخلود لهم ما يشاؤن فيها ولدينا مزيد الفصل السادس في الاخلاص
قال الله تعالى وما امروا الا ليعبدوا الله مخلصين له الدين وهو لغة تخليص
الشيء عن غيره وههنا عبارة عن تخليص فعل او قول عن غرض دنيوي
او اخروي والقاعه لوجه الله تعالى الا لله الدين الخالص ومقابله من باب

الشرك

الشرك وهو على قسمين جلي وخفي فالجلي كعبادة الاصنام وما ليس مثلها فهو
شرك خفي قال النبي دبيب الشرك في امتي اخفى من دبيب النملة السوداء على
الصخرة الصماء في الليلة الظلماء والشرك امنع شيء من السلوك فمن كان يرجوا
لقاء ربه فليعمل عملا صالحا ولا يشرك بعبادة ربه احدا واذا ارتفع كلا قسمي
الشرك يسهل السلوك والوصول فان من اخلص لله اربعين صباحا
ظهرت ينابيع الحكمة من قلبه ولسانه الباب الثاني في ازالة العوائق والموانع
في السلوك وفيه ستة فصول ايضا الفصل الاول في التوبة قال الله تعالى
توبوا الى الله جميعا ايها المؤمنون لعلكم تفلحون ومعناها الرجوع من المعاصي
من فعل ما يجب تركه وترك ما يجب فعله وهذه التوبة مما يجب على جميع
المكلفين والثانية التوبة عن فعل ما يكره فعله وعن ترك ما يحب فعله فهي توبة
عن ترك الاولى وهي للصوفيين والثالثة التوبة عن فعل ما يباح فعله كالالتفات
بغير الله فهي توبة الكمل ودونه ستنبئ عن العم كما قال صلى الله عليه وسلم وانا لاستغفر الله في كل يوم
سبعين مرة والتوبة الاولى مشروط بشرطين الاول العلم بان الافعال وما
يوصل منها الى الكمال الذي هو عبارة عن النجاة عن العذاب او حصول الثواب
في الاخرة ومرضات الله تعالى والقربة اليه واحد سخط الله تعالى في الفعل وما يوصل منها الى نقص
والحرمان عن الثواب في الاخرة وغضب الله تعالى والبعد عنه الذي هو المراد من اللعن
في الاخرة والثاني التوقف عنه فائدة حصول الكمال وحصول النقصان ومن كان
هذان الشرطان فيه يوجد له بالتوبة والتوبة اما بالنظر الى الماضي او الحال [illegible]
او الاستقبال والاولى يسمى احدها الندم على الذنوب في الماضي يستلزم
الثاني ولهذا قيل الندم توبة والثاني ان لا يقع منه ولا يعزم وهو قد يكون
بالقياس الى نفسه بعصيانه وقد يكون بالقياس الى نفسه بغضبها عرض الملائكة وقد
يكون بالنظر الى الغير باضراره له قولا او فعلا وهذا التدارك موقوف على الفعال

[illegible]

حقه به وهو في الفوز بالاعتذار او الانقياد له بالمكافاة وفي الفي مو
عليه وتحقق او منشر اليه او يل ما نبره وان فقد فليرض اولياءه وجح واه كا
كثير رضاه بما يمكن مما يحصل سواه من شرايط التوبة ترجي في الله
ان يراعي حاله في الاخرة من رحمته الواسعة واما التدارك بالنظر الى حق الله
فبالتضرع والابتهال والرجوع الى حضرته تعالى بالعبادة والرياضة ولا يرجو
بعد ذلك كله ان يرحم في الشتاء فما [illegible]
تفصيل الفقه على قسمين احدهما ترك معصية يكون مباشرا الآن
المباشرة فيه الى الآن والثاني ان يتوفى نكاله ويتدارك نقصان في
اليه والثالثة ايضا على قسمين احدهما العزم على ان لا يرتكب معصية
او معصية لا اختيارا ولا اجبارا والثاني العزم على الثبات عليه ولو بوجه
كالتذرر ولكن جميع ما ذكرنا للنفس في الاثة والامور للامر [illegible]
وترك ان ما علم انه من ملكه لا دفت له وهذه شرايط التوبة التي
من المعاصي وفيه ترك ان ب قال الله تعالى يا ايها الذين امنوا توبوا الى الله توبة
نصوحا عسى ربكم ان يكفر عنكم سيئاتكم وقال انما التوبة على الله للذين يعملون
السوء بجهالة ثم يتوبون من قريب فاولئك يتوب الله عليهم وانما الت
التي هي من ترك الاولى فتعلقها بالنبي ليس لها شرايط التوبة وهي المراد شرايطه ٣
في قوله تعالى لقد تاب الله على النبي والمهاجرين والانصار الذين اتبعوه
في ساعة العسرة واما التوبة الاخص فهي نسيان الدواعي والتوبة عن
الالتفات الى المقصود ولهذا قيل النبي واستعمال نقلتا والثالث
التوبة عن ترك مرتبة ابنتا في ترتبه [illegible] ولهذا عند حسن [illegible] تقيل
حسنات الابرار سيئات المقربين ومن تاب واخلص سره فان الله
يتوب اليه لانه يحب التوابين ويحب المتطهرين الفصل الثالث
في الزهد قال الله تعالى ولا تمدن عينيك الى ما متعنا به ازواجا منهم ١
زهرة الحيوة الدنيا لنفتنهم فيه ورزق ربك خير وابقى وهو ضد الرغبة
والزاهد

والزاهد من لم يرغب بما يتعلق بالدنيا كالمأكولات والمشروبات والملابس والمساكن
والمشتهيات والمستلذات والمراتب وحسن الذكر بين الناس وفي سلطان
ونفوذ الامر وحصول المطالب التي تفارقه بالموت هذا هو الزاهد المشهور
ومن كان تركه ما ذكر من غير طمع الجنة وخوف النار فهو الزاهد الحقيقي ومثل الزاهد
لطمع الاخرة كمثل من يبيع الواحد للمثنى الذي لم يحصل شيئا منه فلمثنى لزيادة الاكل
في ضيافة مضيفه وفي هذا الاصطلاح وهو عبارة عن دفع الشواغل المانعة
عن وصول المقصود الفصل الثاني في الفقر قال الله تعالى ليس على الضعفاء ١
ولا على المرضى ولا على الذين لا يجدون ما ينفقون حرج اذا نصحوا لله ورسوله
والفقير من ليس له مال اصلا او كان ولكن لا يكون على قدر كفايته وفي هذا
الاصطلاح هو من ليس له رغبة في زخارف الدنيا وان حصل له مال لا
يكون له اهتمام في حفظه لا لتجنب او العجز او نحوهما بل للتقرب الى الله بسبب
قلة الالتفات المستلزمة للاقتراب اليه تعالى ووجه الفقير بالحقيقة شعبة
من الزاهد قال النبي الا اخبركم بملوك اهل الجنة قالوا بلى قال كل ضعيف مستضعف
اغبر اشعث ذي طمرين لا يؤبه له لو اقسم على الله لابر قسمه كما قال النبي
لنبيه ان شئت جعل لك جبل البطحى ذهبا قال لا بل اجوع يوما فاشكرك
واشبع يوما فاشكرك وكان المراد من قوله الفقر فخري هذا المعنى الفصل الرابع
في الرياضة قال الله تعالى واما من خاف مقام ربه ونهى النفس عن الهوى فان الجنة
هي الماوى وهي لغة منع الفرس عما قصده من الحركات الى غير المطلوب بل جعله
مطيعا لصاحبه فيما قصده وفي هذا الاصطلاح منع النفس الحيوانية عن مطاوعة
القوة الغضبية والشهوية وما يتعلق بهما مع منع النفس الناطقة عن متابعة
القوى الحيوانية في طلب الاخلاق الرذيلة والاعمال الردية كالحرص في الاموال
واقتناء [illegible] والحيلة والمكر والخدعة والغيبة والغضب والحقد والحسد والفجور
والانهماك في السرور وغير ذلك والنفس التابعة للقوة الشهوية تسمى
تسمى بهيمية وللقوة الغضبية تسمى سبعية التي لها ملكة الاخلاق الرذيلة تسمى

شيطانية وفي النزيه يطلق على مجموع الثلث. النفس الامارة بالسوء ولو كانت
مائلة الى الخير مرة والى الشر اخرى لكن اذا ما كسبت الى الخير ندمت على الشر
ولامت نفسها عليه تسمى لوامة. النفس التي تنقاد للعقل بحيث كان طلب
الخير ملكة لها تسمى مطمئنة. وفوائد الرياضة تنقاد اجتهاد رفع الموانع عن
الوصول الى الحق وهي عبارة عن الشواغل الظاهرة والباطنة ومنها جعل
النفس الحيوانية مطيعة للعقل بحيث تطلب الكمال وتجعلها حمل الثبات
على الطاعة ملكة للنفس الاولى. الفصل الخامس في المحاسبة
والمراقبة قال الله تعالى ان تبدوا ما في انفسكم او تخفوه يحاسبكم به الله
والمحاسبة هي ان يحاسب العبد والمراقبة حفظه وفي هذا الاصطلاح
المحاسبة ان يحسب لنفسه طاعة ومعصية وان كان طاعة اكثر
فليعرف قدر فضل الله عليه مع المعصية من النعم التي اعطاها له من الوجود
وغيره من الجوارح وغيرها من النعم التي لا يمكن احصاؤها كما قال
تعالى وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها ثم ليطلع على قلبه بانشراحه بها
فيعترف على تقصيره في جميع الاحوال وان كان دنيا فليعلم انه
باداء نعمة لو حسن شيئا من العبودة وان كان المعصية اكثر فليتوب ثم
فلو كان طلب الكمال فذلك الى ان لا يصدر عنه الا الطاعة و
مع هذا يعتقد انه مقصر ولهذا قيل حاسبوا انفسكم قبل ان تحاسبوا
لحاسبه وبعد ذنب المعصية يحاسبه الله كما قال الله تعالى وان كان مثقال
ذرة من خردل اتينا بها وكفى بنا حاسبين فيعده ويوقف في خسران
ولا يؤخذ منها عدل ولا يقبل منها شفاعة اي ذنبا الامر ذلك
واما المراقبة فهي ههنا ان يحفظ دائما ظاهره وباطنه حتى لا يصدر عنه
شيء يخطط الجناية مانع عن سلوكه ومناسبة قوله تعالى واعلموا ان الله
يعلم ما في انفسكم فاحذروه فاذا فعل ذلك يصير المطلوب

كما قال

كما قال ... يوفق من يشاء من عباده انه لطيف خبير. الفصل السادس
في التقوى قال الله تعالى ان اكرمكم عند الله اتقاكم وهو الاجتناب
عن المعاصي خوفا من سخط الله ووعيده كما ان المريض العاقل يجتنب
للصحة يجتنب عما يضره ويحذر عن ما يضر حتى يشفى فلا بد للطالب
الكمال ان يحترز عما ينافيه مما هو ممنوع في تحصيله والسير في الطريق
حتى يؤثر ما يقتضي الوصول ومن يتق الله يجعل له مخرجا ويرزقه
من حيث لا يحتسب وغاية القرب الى الله فان من اوفى بعهده
فان الله يحب المتقين. اللهم اجعلنا منهم بحق محمد وآله اجمعين.
انما الخاتمة في السير والسلوك وطلب الحق والاحوال من لك
وهو اللب مشتمل على ستة فصول. الفصل الاول في التوبة قال الله
تعالى وذروا الذين اتخذوا دينهم لعبا ولهوا وغرتهم الحياة الدنيا
اعلم ان كل ذرات مستعدة لقبول فيض الفياض لكن حصوله
موقوف على رفع الموانع ومعظمها الشواغل التي تنبه الى عنه
لا تلتفت النفس الى ما سوى الله والغفلة عن الله فلذلك
الخلع في الوصول المقصود الحقيقي ذلك اما منسوبة الى الحواس افعالها
كرؤية الصورة الحسنة التي تشغل النفس التي عن ربها وسماع
الاصوات المتناسبة وتذكر المشتهيات والمطعومات الحسية
او منسوبة الى الحواس الباطنة كتخيل الصور والاحوال التي لا نفقه
الهوى الذي او توهم صداقة شخص او عداوته او توهم مسرة
او كيفية مفردة او تذكر الاحوال الماضية او تفكر الامور المطلوبة
الآتية او منسوبة الى القوى الطبيعية كالحزن او الخوف او الغضب
او الشهوة او الكبر او الحياء او الحمية اذا انتظار الاخبار دفا

الخلوة

غلبة عدو او اكدر بعين سوء والخلوة عبارة عن لزاله ممنع تلك الملون مع فلابد لصاحب الخلوة من اختيار موضع عمن فيه تلك الازاله ويعد الازالة لابد الا فيه الا لله ويزهد الشوائح ويزهد الغيبة الوارد تحقيقه الذي يتبين تفكر التفكر الذي نزل في انفكر قال الله تعالى اولم يتفكروا في انفسهم خلق الله السموات والارض وما بينهما الا بالحق وهو انتقال الذهن من المبادي الى المقصود ولا يتانى حصول الكمال الا به ولذلك حث الله تعالى به كقوله ان في ذلك لايات لقوم يتفكرون وقال النبي تفكر ساعة خير من عبادة سبعين سنة ومبادي التفكر من الافاق والانفس لقوله تعالى سنريهم اياتنا في الافاق وفي انفسهم حتى يتبين لهم انه الحق اما ايات الافاق فمعرفة هيئة الافلاك والكواكب وحركاتها واوضاعها ومقادير اجرامها وابعادها وتاثيراتها وهيئة العالم السفلي وترتيب العناصر وتفاعلها بحسب الصور والكيفيات وحصول الامزجة واما ايات الانفس فمعرفة الابدان والانفس وهي تحصيل تشريح الاعضاء والمفردة من العظام والاعصاب والعروق ومعرفة احوالها وافعالها كالصحة والمرض ومعرفة النفوس وكيفية ارتباطها بالابدان وانفعال كل منهما من الاخر وهذه مبادي التفكر الذي هو التفكر واما المقاصد فستظهر مما سيأتي وهي الوصول الى نهاية الكمال الفصل الثالث في الخوف والحزن قال الله تعالى وخافون ان كنتم مومنين قيل الحزن على ما فات والخوف مما ياتي في الحزن عبارة عن تالم الباطن بسبب الوقوع في مكروه يمكن تحقق اسبابه او توقع فوات فرصة لا يتانى تداركها او امر مرغوب فيه كذلك فمتى تحقق تلك الاسباب لزم التالم والحزن والخوف فائدة في باب السلوك لان الحزن ان كان بسبب ارتكاب المعاصي او فوات مدة وعطلتها من العبادة او ترك السير في طريق الكمال

يقتضي

يقتضي العزم على التوبة والخوف وان كان من ارتكاب المعاصي في الزمان الاتي وعدم الوصول الى درجة الكمال اوجب الجهد في تحصيل الخيرات والمبادرة في سلوك طريق الكمال ومن كان خاليا من الحزن والخوف يكون ممن قست قلوبهم فويل للقاسية قلوبهم من ذكر الله اولئك في ضلال مبين وكلما يوجب زوال الخوف يقتضي الهلاك افامنوا مكر الله فلا يامن مكر الله الا القوم الخاسرون والخوف والخشية وان كانا بمعنى واحد لغة لكن الخشية ههنا مختصة بالعلماء لقوله تعالى انما يخشى الله من عباده العلماء والجنة خاصة بهم لقوله تعالى ذلك لمن خشي ربه والخشية شعور بعظمة الله وهيبته وخوف نقصان نفسه فهي خوف خاص لقوله تعالى ويخشون ربهم ويخافون سوء الحساب والرهبة قريبة منها كقوله تعالى هدى ورحمة للذين هم لربهم يرهبون وكذا سالك لكن لدى درجة الرضا يتبدل خوفه امنا كقوله اولئك لهم الامن وهم مهتدون ولا تزال لانه في مكروه ولا يرغب الى مطلوب وصاحب هذا الامن يخلو من خشية الا اذا تجلى نور الله فتنتفي الخشية ايضا لانهما من لوازم التكثر الفصل الرابع في الرجاء قال الله تعالى ان الذين امنوا والذين هاجروا وجاهدوا في سبيل الله اولئك يرجون رحمة الله وهو توقع حصول المطلوب بسبب حصول اكثر اسبابها الصورية فرح للطالب لكن الفرح في الثانية اكثر فان لم يكن حصول الاسباب مظنونا ولا معلوما فهو تمنى وان تعذر حصول الاسباب فرجاؤه من الغرور والحماقة وللرجاء في السلوك فوائد كالخوف لانه يوجب الترقي في درجات الكمال والرغبة في طريق الوصول كما قال الله تعالى يرجون تجارة لن تبور ليوفيهم اجورهم ويزيدهم من فضله ويوجب ايضا حسن الظن بمغفرة الله وعفوه والاخلاص ورحمته كما قال الله تعالى اولئك يرجون رحمة الله وعدم الرجاء يوجب اليأس ولا ييأس من روح الله الا القوم الكافرون وكذا القنوط وهو مناف للعبودية لقوله تعالى قل يا عبادي الذين اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله واذا ارتفع السالك الى درجة الكمال تقرر رجاؤه لانه يعلم ان كلما كان وجوده راجيا اوجد وعكس عكسه وبالجملة ينبغي للسالك في السلوك ان يخلط الخوف والرجاء كما قال تعالى يدعون ربهم خوفا وطمعا وليكون بحيث لو وزن خوف المؤمن ورجاؤه لاعتدلا لانه ان كان الرجاء اكثر يوجب الامن افامنوا مكر الله فلا يامن مكر الله الا القوم الخاسرون وان كان الخوف اكثر يوجب الياس ولا ييأس من روح الله الا القوم الكافرون الفصل الخامس في الصبر قال الله تعالى واصبروا

إن الله مع الصابرين وهو لغة حبس النفس عن الجزع عند المكروه وهذا الحبس يمنع
الباطن عن الاضطراب واللسان عن الشكوى وحفظ الاعضاء عن الحركات الغير المعتادة وهو
على ثلثة انواع الاول صبر العوام وهو حبس النفس على سبيل التجلد واظهار الثبات في التحمل حتى يكون
ظاهر حاله عند العقلاء وعموم الناس مرضيا يعلمون ظاهرا من الحيوة الدنيا وهم عن الاخرة هم غافلون
صبر الزهاد والعباد واهل التقوى والحكم لتوقع ثواب الآخرة لقوله تعالى انما يوفى الصابرون
اجرهم بغير حساب والثالث صبر العرفاء فان بعضهم يلتذ بالمكروه اصابه من حيث ان معبوده
نوجه اليه خصه دون غيره وهم المسلكون في سلك قوله تعالى وبشر الصابرين الذين اذا اصابتهم
مصيبة قالوا انا لله وانا اليه راجعون اولئك عليهم صلوات من
ربهم ورحمة الفصل السادس في الشكر قال الله تعالى وسنجزي الشاكرين
وهو ثناء المنعم لاجل انعام النعم ولما كان معظم بل جميعها من الله تعالى
كان هم اقامة شكره تعالى وهي ثلثة اشياء الاول معرفة النعم التي
تشتمل عليها الآفاق والانفس والثاني الفرح بوصولها
والثالث الجهد في تحصيل

تحصيل رضاء المنعم بقدر الامكان بالاخلاص والاعتقاد بالجنان والثناء باللسان
والعمل بالاركان على وجه لايق يجب به او باعتراف العجز قال الله تعالى لئن شكرتم لازيدنكم في الخبر الايمان
نصفان نصف صبر ونصف شكر وذلك لان السالك لا يخلو في حال من الاحوال من شيء يلايم
او غير يلايم فعليه الشكر للملايم والصبر لغير الملايم وقد لم يكن الشكر الا بالجنان او بالجنان او بالاركان
وكان كل منها نعمة من نعمه تعالى والقدرة على استعمال كل منها نعمة اخرى والتوفيق على الاستعمال
ايضا نعمة اخرى فلا يمكن الاتمام شكر نعمة واحدة بل ينتهي الى العجز فليعترف بالعجز فالاعتراف بالعجز
من الشكر شكر كما ان الاعتراف بالعجز عن الثناء ثناء ولهذا قال عم لا احصي ثناء عليك انت
كما اثنيت على نفسك وفرق ما بين الكاملون ومنع الشكر عند اهل التسليم لان الشكر يشتمل على
قيام مجازات النعم على المنعم واذا ارتقى السالك بمرتبة لا يلاحظ نفسه شيئا موجودا على حده
فكيف يمكنه مقابلة من هو عينه الباب الرابع في بيان احوال حادثة للسالكين الملوك
حتى الوصول الى المقصد وهو ايضا مشتمل على فصول ستة الفصل الاول في الارادة قال
الله تعالى واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي يريدون وجهه وهي مشروطة بالشعور
على المراد على الكمال به وعلى عدم حصوله فان كان المراد معدوما ممكن الحصول فارادة
المريد وقدرته معا سببان لحصول المراد وان كان موجودا غير حاضر فهما سببان للوصول
اليه فان حصل في الوصول تاخير فلا محالة تكون الارادة المقتضية منتفية والارادة الباقية
تسمى شوقا وهو يكون قبل الوصول فان كان الوصول تدريجيا فاذا ظهر اثر من آثار الوصول
تسمى تلك الارادة محبة وبالجملة فتلك الارادة لاهل التصفية واما اهل الكمال فارادتهم عين
مراداتهم والارادة منتفية عنهم ولذا قال طالب من طلاب تلك المرتبة اريد ان لا اريد اقول
اريد ان لا اريد الفصل الثاني في الشوق قال الله تعالى ويعلم الذين اوتوا العلم انه الحق من
ربك فيؤمنوا به فتخبت له قلوبهم وهو وجدان لذة المحبة المستلزمة لفرط الارادة والمستلزم
لالم المفارقة وكلما ازداد الترقي في السلوك ازداد الشوق الى الوصول فيحصل لذة نيل
الكمال وينتفي الشوق والالم الفصل الثالث في المحبة قال الله تعالى ومن الناس من يتخذ من دون الله اندادا

يحبونهم كحب الله والذين آمنوا أشد حبا لله وهي ابتهاج بحصول الكمال أو بتخييل حصول كمال
مظنون أو محقق ثابت في المطلوب وبعبارة أخرى ميل النفس إلى ما في الشعور به لذة أو كمال
مقارن بشعوره وقالوا المحبة على قسمين فطرية وكسبية والفطرية موجودة في جميع الموجودات
كما أن في الفلك محبة تقتضي الحركة وفي العنصر محبة لمكان الطبيعي مركوزة فيه تقتضي طلبه وكذا
طبائع الطبيعة أخر كالوضع والمقدار والفعل والانفعال والكسبية موجودة غالبا في نوع الإنسان
وأسبابها ثلاثة الأول اللذة وهي جسمانية وغيرها وهمية وحقيقية الثاني المنفعة وهي مجازية
كالدنيوية التي تكون فانية زائلة وحقيقية كالأخروية الباقية والثالث المشاكلة وهي إما عامية
كالمتجانسين أو خاصية تكون بين أهل الحق كمحبة طالب الكمال الكامل المطلق ويمكن تركيب السبب
من الأسباب المذكورة تركيبا ثنائيا أو ثلاثيا والمحبة المؤثرة مبنية على المعرفة قال الله تعالى والذين
آمنوا أشد حبا لله وقالوا إن الرجاء والخشية والشوق والأنس والتوكل والرضاء والتسليم
كلها من لوازم المحبة لأنها إما أن تقتضي تصور تفضل المحبوب وهو الرجاء أو الخوف عنه وهو
الخشية أو مع عدم الوصول له شوق ومع استقرار الوصول أنس وفرط الأنس تقتضي التوكل وتسليم الأمر
الصادرة عن المحبوب من مقتضيات الرضاء وتصور قصور نفسه وعجزها وكمال محبوبه وقدرته يقتضي
التسليم بأن يعتقد محبوبه حاكما مطلقا ونفسه محكوما مطلقا وإذا زاد المحبة زاد التوجه
إليه حتى يعرض عن ما سواه ويتوجه إليه وإليه يرجع الأمر كله الفصل الرابع في المعرفة قال الله تعالى
شهد الله أنه لا إله إلا هو والملائكة وأولوا العلم قائما بالقسط أول مراتب
شتى كالإجمالي ومن مراتبها كمثل مراتب من سمع أن النار مفنية كل ما لاقاه ومن بعيد
كان قريبا بمعرفة الله تعالى لشهود المشابهة بالشيء مقلدا وأعلا منه من لم يزل الكون دخانا
من بعيد وعلم أنه من مؤثر موجود ومن كان في هذا الباب بهذه المشابهة يستدل استدلالا
بآثار قدرته على وجوده وأعلا منه من كان مجاور النار فاحس منها الحرارة وانتفع به ومن
كان في هذا الباب بهذه المرتبة يشهد من وراء الغيب وعارفا للطف من دراية الحق وأعلى
منه من انتفع من النار بحيث له منافع كثيرة كالطبخ والنضج وغير ذلك وصاحب هذه المرتبة في المعرفة

يكون

يكون ملتذا مبتهجا بها وهذا أيضا من مراتب السالكين وأما مرتبة العارفين فهي
مرتبة من شاهد النار بحيث يرى هذه الموجودات بتوسط نورها ومرتبة أهل اليقين
مرتبة من كان في النار واحترق بها فانتفى وهم من العارفين الكاملين
الفصل الخامس في اليقين قال الله تعالى وبالآخرة هم يوقنون وفي الخبر من
أقل ما أوتيتم اليقين ومن أوتي حظا منه لم يبال بما انتقص من صلاته و
صومه وهو في العرف الاعتقاد الجازم المطابق الثابت وله مراتب
علم اليقين وعين اليقين وحق اليقين ومثل علم اليقين كمثل
مشاهدة الأشياء بنور النار ومرتبة عين اليقين كمعاينة جرمها
المفيض للنور ومرتبة حق اليقين كمرتبة الفاني في النار الفصل السادس
في السكون قال الله تعالى الذين آمنوا وتطمئن قلوبهم بذكر الله ألا بذكر الله
تطمئن القلوب وهو على نوعين أحدهما من خواص أهل النقصان وهو
مقدم على السلوك وصاحبه غافل عن الكمال وهو يسمى غفلة وثانيهما
خواص أهل الكمال وهو بعد السلوك ويسمى اطمئنانا والأحوال المتوسطة
بينهما تسمى حركة وسيرا والحركة من لوازم المحبة التي تكون قبل الوصول
والسكون من لوازم المعرفة التي تكون مقارنة له ولهذا قيل لو تحرك
العارف هلك ولو سكن المحب هلك الباب الخامس في بيان أحوال
سانحة للواصلين وهو أيضا مشتمل على فصول ستة الفصل الأول في التوكل
قال الله تعالى وعلى الله فتوكلوا إن كنتم مؤمنين وهو أن يفوض العبد أمرا
أراده على الله لعلمه بأنه تعالى أعلم وأقدر فيرضى بما قدره ومن يتوكل على الله فهو
حسبه إن الله بالغ أمره فينتظر أنه تعالى قدر له من المصالح ما لا يحصى كالوجود
وسائر الأعطاء فيفعل له في القابل أيضا ما فيه الصلاح والرضاء لأن من
انقطع إلى الله كفاه الله كل مؤنة ورزقه من حيث لا يحتسب وإذا علم
أن كل ما هو بتقدير الله فهو من الله لزمه أن يعتقد أن بعض ما يقع إنما
يقع بحسب شروط وأسباب منها قدرته تعالى وإرادته ومنها ارتكاب

[illegible] ٥

نفس الطالب وارادته فليس ذلك بالكلية منسوبا الى الموحد حتى يكون مرادا له الا الله
حتى يكون قدرا ولا اليه حتى يكون تفويضا فلا جبر ولا قدر ولا تفويض لكن امر بين الامرين
الفصل الثاني في الرضا قال الله تعالى لكيلا تأسوا على ما فاتكم ولا تفرحوا بما آتيكم وهو ثمرة المحبة
ومقتضى سيد الذاكرين لا نظارا ولا باطنا ولا قولا ولا فعلا واهل الظاهر يطلبون رضا الله
حتى لو منعوا من الثواب ومطلوب اهل الباطن الرضا من الله في جميع الاحوال ولا يكرهون
ما يقع عليهم كالموت والحياة والبقاء والفناء والتعب والراحة والفقر والغناء
والشقاوة والسعادة فمتى لا يطالبونهم ويكون محبته لهم راسخة في قلوبهم حتى رضوا
عن جميع مقدرات الله تعالى كما نقل عن بعض العارفين منذ سنة سبعين سنة وفي تلك الايام
لم تقل لشيء كان ليته لم يكن ولا لشيء لم يكن ليته كان فاذا رضي الله عنهم
ورضوا عنه ورضوان من الله اكبر والرضا بالقضاء باب الله الاعظم فينظر
بنور رحمته تعالى اللهم ارزقنا هذه المراتب بحق محمد واله الفصل الثالث في التسليم
قال الله تعالى فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم ثم لا يجدوا في
انفسهم حرجا مما قضيت ويسلموا تسليما وهو ان يسلم الى الله تعالى ما كان
منسوبا اليه بان يقطع النظر عن ملاحظة تعلقه به في الجملة كما في التجلي فهو اعلى
من التوكل لملاحظة التعلق به فيه وفي مرتبة الرضا ايضا لانه كان فيها
ما قدره الله موافقا لطبعه وهنا قد قطع النظر عن الجميع فلا يتصور طبع حتى
يتصور التنفر او الموافقة وقوله تعالى لا يجدوا في انفسهم حرجا مما قضيت اشارة
الى مرتبة الرضا ويسلموا تسليما الى التسليم الاعلى الفصل الرابع في التوحيد
قال الله تعالى ولا تجعلوا مع الله الها آخر وهو الاقرار بالوحدانية والاعتقاد بها
ورد دليل شرطه في الاسماء الذي هو مبدأ المعرفة بان يقول اشهد ان لا اله الا الله وحده
والثاني عبارة عن كمال الايمان كما بعد الايقان بانه لا موجود الا هو وفيه
ويبني لها ويجيء بان [illegible] بقطع النظر عن الكثرة ويعتقد الوحدة
في مرتبة الاعتقاد بانه هو وحده لا شريك له في الالهية في مرتبة الاذعان بانه
هو لا شريك له في الوجود في هذه المرتبة بقطع النظر عن الغير كما مطلقا

مطلقا

آستان قدس

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

(ناقص الآخر)

نام کتاب: تزکیة الازکیاء

مؤلف متن: محمد جعفر استرآبادی ... محشی ...

شارح ... مترجم ...

تاریخ تحریر ... نوع خط ... تعداد سطر ...

جزء کتب ... زبان عربی ... عدد اوراق ...

طول ... عرض ... شماره عمومی ...

وقفی / خریداری ... تاریخ ... وقف / خریداری

ملاحظات ...

سزاوار ... لان المقصود الاعلى من خلق الانسان تحصيل معرفة
الله المعرفة الموصلة الى النعيم الابدي لقوله تعالى وما خلقت الجن والانس
الا ليعبدون وقوله تعالى في حديث القدسي على ما نقل كنت كنزا مخفيا

حسبما يجري والقدر وتنبيها والقضاء منتهية

نفس الطالب وارادته فليس ذلك بالكلية منسوبا الى الموحد حتى يكون جزاء ولا الى الذي الله
حتى يكون قدرا ولا اراده حتى يكون منه رضا فلا جبر ولا قدر ولا تفويضا لكن امر بين الامرين
الفصل الثالث في الرضا قال الله تعالى لكيلا تأسوا على ما فاتكم ولا تفرحوا بما آتيكم وهو ثمرة المحبة
ومقتضى عدم الانكار بالظاهر والباطن ولا قولا ولا فعلا واهل الله يطلبون رضا الله
حتى انه منزه عن العقاب ومطلوب ابرار الناس الرضا من الله في جميع الاحوال ولا يكرهون
ما يقع عليهم كالموت والحياة والبقاء والفناء والتعب والراحة والفقر والغنى
والسعادة والشقاوة من لطائف الطافه بهم ويكون محبته بحار راسخة في قلوبهم حتى رضوا
عن جميع مقدرات الله تعالى كما نقل عن عارف مضى سنه سبعين سنه وفي تلك الايام
لم يقل لشيء كان ليته لم يكن ولا لشيء لم يكن ليته كان فاذا رضي الله عنهم
ورضوا عنه ورضوان من الله اكبر والرضا بالقضاء باب الله الاعظم فينظر الى
بنور رحمته تعالى اللهم ارزقنا هذه المراتب بحق محمد واله الفصل الثاني في التسليم
قال الله تعالى فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم ثم لا يجدوا في
انفسهم حرجا مما قضيت ويسلموا تسليما وهو ان يسلم الى الله تعالى ما كان
منسوبا اليه بان يقطع النظر عن ملاحظة تعلقه به في الجملة كما في التوكل فهو اعلى
من التوكل لملاحظة التعلق به فيه وفي مرتبة الرضا ايضا لانه كان فيها
ما قدر الله موافقا لطبعه وهنا قد قطع النظر عن الجميع فلا يتصور طبع حتى
يتصور الملايمة او الموافقة وقوله تعالى لا يجدوا في انفسهم حرجا مما قضيت اشارة
الى مرتبة الرضا ويسلموا تسليما الى التسليم الاعلى الفصل الرابع في التوحيد
قال الله تعالى ولا تجعل مع الله الها آخر وهو الاقرار بالوحدانية والاعتقاد بها
والا دل شرطه في الايمان الذي هو مبدا المعرفة بان يقول اشهد ان لا اله الا الله وحده
دائما لا عبارة عن كلامه كما يكون بعد الانتقال بانه لا موجود الا هو وفيه دلالة
ويحصل لها وجود بالتوحيد فيقطع النظر عن الكثرة ويعتقد الوحدة ويرتقي
عن مرتبة الاعتقاد بانه هو وحده لا شريك له في الالهية الى مرتبة الاذعان بانه
هو لا شريك له في الوجود وفي هذه المرتبة يقطع النظر عن الغير رأسا مطلقا

مطلقا

مطلقا ويطلق بلسان الحال بهذا المقال اني وجهت وجهي للذي فطر السموات
والارض حنيفا مسلما وما انا من المشركين الفصل الخامس في الاتحاد
قال الله تعالى ولا تدع مع الله الها آخر لا اله الا هو وهو غير التوحيد
لانه عبارة عن صيرورة شيء متحدا مع آخر وليس المراد ههنا ان
لو همه في اتحاد العبد مع الله تعالى الله عن ذلك علوا كبيرا بل
المراد انه لا يلاحظ غيره بل يلاحظ ذاته في كل ما يلاحظ الفصل
السادس في الوحدة قال الله تعالى لمن الملك اليوم لله الواحد
القهار وهي اعلى من الاتحاد لان الاتحاد كما مر صيرورة
شيء متحدا مع آخر فيلاحظ الكثرة فيه وليس الوحدة كذلك وهي
ان لا يلاحظ غيره لا انه لا غير اي ذلك الغير من آثاره كما في الاتحاد
بل يلاحظ عدم الالتفات الى الغير الفصل السابع في الفناء قال
الله تعالى كل شيء هالك الا وجهه وهو ان ينتفي كل ما يتعلق به وما يتعلق
اليه ويرجع الامر كله وليس الفناء في قوله تعالى كل من عليها فان ويبقى
وجه ربك ذو الجلال والاكرام بهذا المعنى هذا ما اردت جمعه في هذا المختصر
الجليل والله المسؤول ان يهدينا الى سواء السبيل وقد فرغت من اتمامه
في العشر الاول من الشهر الثاني من السنة الاولى من العشر الثالث من
المائة الثالثة من الالف الثاني تم بالخير

بقدرته

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذي ابدع بقدرته عالم الملكوت وكون بحكمته
عالم الناسوت والذي خضع لعظمته كل من في عالم اللاهوت والصلاة والسلام على
اشرف خلقه الذي بعث لتكميل نفوس المطلقين وامين من رسلها
محمد وسماه على آله الذين اذهب الله عنهم الرجس وطهرهم تطهيرا
طهرهم بها اما بعد فيقول الفقير الى رحمة ربه الغني ابن محمد جعفر الا
ستراباذي لما كان المقصود الاصلي من خلق الانس تحصيل معرفة
الله المعرفة الموصلة الى النعيم الابدي لقوله تعالى وما خلقت الجن والانس
الا ليعبدون اي ليعرفون وقوله تعالى في حديث القدسي على ما نقل كنت كنزا مخفيا

فاردت ان اعرف فخلقت الخلق لكي اعرف ولكن لما ان تزكية النفوس
وملازمة الخلو من تحليتها بالفضائل ظاهرا وباطنا طلب مني من كان عن الرذائل وتحليتها
هو منا لغيا وكان بعيد زكيا ان اولف رسالة في هذا الباب مشتملة على
لب مسائل الكلام على وجه الايجاز ولبيب طريقة اهل الكشف في طريق
تحصيل مصالح الاخلاق لذوي الاعتزاز ونبطل عن ذلك لضيق مجالي و
تشتت احوالي واضطراب بالي ولكن لما لم يمكن لي التخلص عن اجابة احبة
فشرعت في مقصده وسميتها بتزكية الارواح في قول اعلم وفقك الله تعالى
ان الله تعالى موجود لانه الذي كان ولم يكن معه شيء وان هذا العالم الذي لا
يخلو عن الحركة والسكون المستدعين للمسبوقية بالغير المنافية للقدم الم
مقتضية للحدوث المستدعي لمحدث الواجب بالذات دفعا للدور
والتسلسل وانه تعالى قادر مختار في افعاله اختيارا ذاتيا منافيا لقدم
العالم اللازم على تقدير اتصافه بالايجاب والاضطرار لاستحالة
انفكاك المعلول عن علته التامة وانه تعالى عالم بجميع الاشياء
بالعلم الذاتي لانه فعل الافعال المتقنة المحكمة ولكل الاشياء مستندة اليه
وانه تعالى حي بالحياة الذاتية لكونه قادرا عالما كما مر ولا يمكن تحققهما
بدونها كما لا يخفى وانه تعالى مريد بالارادة الذاتية المخصصة لبعض الاشياء
بزمان وبعضها الآخر بالآخر كما نشاهد في ايجاد الحادثات وامر العباد
بالطاعات في بعض الاوقات وانه تعالى سميع بصير لكونه عالما بالمسموعات
والمبصرات بلا احتياج الى المبادي لافتقاره نقص الذات المنافي
لوجوبه وذلك هو المعنى من كونه سميعا بصيرا وانه تعالى متكلم بالكلام اللفظي
بايجاده في الالات لفساد القول بكون الكلام نفسيا كما لا يخفى
وانه تعالى صادق لاستجماعه الكمالات التي منها الصدق وتنزهه عن
الكدورات التي منها الكذب الابين القبيح وانه تعالى ازلي ابدي
لوجوبه بالذات وانه تعالى واحد لامتناع جميع الممكنات في الذات والصفات اذ
لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا واذا لذهب كل اله بما خلق ولعلا بعضهم على بعض
واللزوم

واللزوم التركيب المستوجب للاحتياج المنافي للغنى المطلق لما ذكر ووجوبه بالذات و
لزوم المحال على تقدير القابلية مرئية بحيز الجسم زاده وتشبيهه بزاده او علمك
لطلبهما مع لزوم تجزيهما او وقوع احدهما بلا مرجح وانه تعالى كاره لنهيه تعالى
عباده عن المعاصي وانه تعالى ليس بجسم لا جوهر ولا عرض ولا زمانا ولا
حالا ولا متحيزا ولا ذا جهة ولذة والم ومعاني زائدة على ذاته لنافي
الكل مع وجوبه بالذات وانه تعالى حكيم لا يفعل القبيح وعادل لا يفعل الظلم
لمنافاتهما مع وجوبه بالذات وتنزهه عن القبائح وان كل بالغ عاقل مكلف
بالنظر لتبين الالهية لوجوب الاجتناب عن القبيح والارتكاب للحسن بحكم العقل
مع ان ادراك حسن الاشياء وقبحها مما لا يتمكن للعقل من جهة كونه مغمورا
بالشهوات ومستورا بغشية الغفلات فكان اللازم على الله تعالى من باب
اللطف بعث رسول يبين لهما ولابد من تشخيص رسول من افضل الخلق
المعجزة بالاتيان بما هو خارق العادة على ادعاء النبوة وكونه واقعا
بمنافاته عن النسخ وذلك لعدم قابليته فكل مكلف يبلغ الاحتلام من
امته بلا واسطة ولعدم التعلم من الناس والارتباط الكامل معه تعالى وكم
القابل لذلك بعد الرسل السابقة الا نبينا محمد بن عبد الله صلى الله عليه وسلم حيث انه ادعى
النبوة واظهر المعجزات كشق القمر وتسبيح الحصى وحنين الجذع واعلاها القرآن
الذي تحدى به فصحاء العرب وبلغاء قحطان وعدنان وبالجملة فلا حاجة معجزات
معجزاته الى البيان وانه معصوم عن المعاصي وترك الاولى في الخطاء وان
لم يكن وتشهد بذلك قوله وما كان محمد ابا احد من رجالكم ولكن رسول الله
وخاتم النبيين وان عليا وصيه وخليفته بلا فصل لنص المتواتر وجعله تعالى
بمنزلة النفس النبي صلى الله عليه وسلم لقوله تعالى فقل تعالوا ندع ابناءنا وابناءكم ونساءنا ونساءكم
وانفسنا وانفسكم للزوم مغايرة الداعي والمدعو ولم يكن ذلك مرادا
بالاتفاق وعن الجاحظ انه سئل عن بعض الصحابة فقال بر فاضل
فعلي عليه السلام فقال انما سئلتني عن الناس فلم تسئلني عن نفسه صلى الله عليه وسلم انه قال لبريدة

لا تبغض عليا فانه مني وانا منه ان الناس خلقوا من شجر شتى وخلقت انا وعلي
من شجرة واحدة ولا يخفى ان الآية المذكورة دليل على ثبوت الايمان له ثم لا يثبت لاحد
من المخالف والموافق انهم اجابوا الى ذلك لعصمته المقتضية للوثوق المناسب
للطف المقرب لتضمنه عدم قابلية من ادعى الخلافة في زمانه لنفسه وسبق اسلا
بالكفر المنافي لنيله عهد الله وايذائه فاطمة بغضبه فدك وضرب الباب على بطنها
الموجب لايذاء رسول الله المفضي لايذائه الموجبين للعن الله تعالى لقوله
تعالى ان الذين يؤذون الله ورسوله لعنهم الله في الدنيا والآخرة
واعد لهم عذابا مهينا والذين يؤذون المؤمنين والمؤمنات بغير ما اكتسبوا فقد
احتملوا بهتانا واثما مبينا وان ولده الحسن وبعده الحسين وبعده ابنه علي وبعده
ابنه محمد باقر وبعده ابنه جعفر الصادق وبعده ابنه موسى الكاظم وبعده ابنه
علي وبعده ابنه محمد وبعده ابنه علي وبعده ابنه الحسن وبعده ابنه محمد المهدي القائم
لنص كل من سبق على امامة اللاحق مع كون كل واحد متصفا بالعصمة الموجبة
للوثوق المناسب للطف المقتضي لنصب الامام ولعدم كون امام
الحجة حيا موجودا غير خال عنه العصر بعد ابيه الحسن الى زماننا هذا لو
عن علمه تعالى لئلا يفوت اللطف وغيبته عنا خوف من الخلفاء اهل الشرك بحث
الغم مع انتفاع الناس بها وان الله يبعث الناس بعد موتهم ويجزيهم
ويدخل الصالحين المتقين في الجنة والظالمين في النار لقوله تعالى
وان منكم الا واردها ثم ننجي الذين اتقوا ونذر الظالمين فيها جثيا ولان
نعيم الدنيا لا يصلح ان يكون العلة الغائية لايصال النعم الى نشأة الآخرة
بسبب تحصيل القابلية بالعبادة ولانه لولا ذلك لما حصل امتثال المطالب
من الظالم قبل من الفتح على الله تعالى عن ذلك علوا كبيرا ثم اعلم ان
تحصيل قابلية وصول الفيوضات الحقيقية الالهية موقوف على تخلية
النفس عن الرذائل ظاهرا وباطنا وتحليتها بالفضائل كذلك وتكميلها
الى حضرة القدس بتضعيف قوتي الغضبية والشهوية على وجه يخضع للقوة
القوة العاقلية بيان ذلك ان للنفس قوى ثلثة الاولى

والشهوية

بعد الامام

والشهوية والثانية الغضبية والثالثة العاقلية ولكل منها ثلث مراتب مرتبة افراط
ومرتبة تفريط ومرتبة توسط فافراط الشهوية الفجور وتفريطها الجمود وتوسطها العفة
وافراط الغضبية التهور وتفريطها الجبن وتوسطها الشجاعة وافراط العقلية
الجربزة والحمل على ترك الاشتغال عما سوى الله وتفريطها البلاهة وحبسها
عما ذكر وعن الطاعات وتوسطها التحقيق وكونها تابعا للحق والاطلاق فان
لاوليها تؤديان الى القبح والاثم واعية الى المعرفة والطاعة وان للتقوى
مراتب ثلث الاولى التوقي عن العذاب المخلد بالتبري عن الشرك وعليه
قوله تعالى والزمهم كلمة التقوى والثانية التجنب عن كل ما يؤثم من فعل او
ترك الصغائر وهو المراد بقوله تعالى ولو ان اهل القرى امنوا واتقوا — حتى
والثالثة ان يتنزه عما يشغل سره عن الحق ويتقطع عما سوى الله بكلية
سره وهو التقوى الحقيقي المطلوب بقوله تعالى واتقوا الله حق تقاته
وان التخلية على قسمين ظاهرية وباطنية اما الظاهرية فهو على قسم الاول
ما يتعلق بالذات وهو بالنسبة الى المرتبة الاولى من النقص الصلوات
عن اخلالها عن الفاظ الشرك وكونه وبالنسبة الى المرتبة الثانية عبارة عن تنزيهه
عن سائر ما يوجب الفسق الخ كالكذب والغيبة والبهتان والقول
بما يكره الناس ونحو ذلك وبالنسبة الى المرتبة الثالثة عبارة عن تجريده مما ذكر
والمباحات بان لا يتكلم الا بما فيه رضى الله الثاني ما يتعلق بالبصر والعين فالكل
بالنسبة الى المراتب الثلثة ومقابلة ما ذكر الثالث ما يتعلق بالسمع
وهذا كسابقه في امكان معرفة مراتبه على حده بالنسبة الى المراتب المذكورة
الرابع ما يتعلق باليد وهو كسابقه فيما ذكر الخامس ما يتعلق بالرجل
وهذا الخ كالسوابق فيما ذكر السادس ما يتعلق بسائر اجزاء
البدن وهو الخ كما السوابق فيما مر وحاصل ذلك بالنسبة
الى المرتبة الثالثة من التقوى ان لا يقع العين ولا ينظر الى

التحقيق

ولا يصغى الى شى ولا يميل بسمع الى شى ولا يحرك اليد ولا يدها الى شى
ولا يحرك الرجل ولا يحركها الا اذا كان فى جميع ذلك رضى الله حتى اذا
حرك لاخذ اناء للطهارة المتيقنة والرجل للمشى الى موضع الخلوة لا يقصد
رضى الله وان لم يكن فيه قصد رضى النفس ايضا بان كان متذكرا اما
الباطنية فهى ايضا على اقسام حاصل بملاحظة القوى الظاهرة لانها
والقوى الباطنة كذلك والقلب الذى هو موضع علاقة النفس
الذى يكون المقاصد حاصلة بسببه فى مرتبة العليا لعلها ان يريدها على
لبس رضى الله واما التجلية الظاهرة فهى ايضا على اقسام فكل قسم ومرتبة
بملاحظة مراتب النفوس تنقسم الى تخرجها بمعاكسة ما ذكر وبالجملة لابد
ان يصرف كل عضو من الاعضاء وكل جزء من الاجزاء فى مرضيه رضى الله
حتى انه لابد من تحريك اليد والرجل ولو للخلوة لقصد كونه موجبا
لعدم اشتغال القلب وصحة البدن وحصول العبادات على وجه
الكمال بدون اضطراب البال ونحو ذلك والتجلية الظاهرة قد يكون
تجلية باطنية مثلا اذا اعمل اللسان فى تعين اسماء الله ورسوله
يكون ذكر اللسان تحلية وللمتخلية تجلية وقس على ذلك نظر العين
الى شى فيحصل الرجم عنه ونحو ذلك واما التجلية الباطنة فهى ايضا على
اقسام منها ان يعرف لنفسه سابقة لان نفسك ساعة من بين عمل
ومن سبقه تربيتها وبالجملة تحصيل هذه المراتب العظمى موقوف على المجاهدة
النفسانية التى المسماة بالجهاد الاكبر وذلك فى غاية المشقة الا بعد
صيرورتها ملكة للنفس فانها الكبرة الاعلى اى تعجب وهذا بعينه
مراد لبعض الشعرا حيث قال عشق اول سركش و خونى بود تا گريزد
وهر كه بيرون نيست بود خلاف لما قال بعض آخر الا يا ايها الساقى ادر
كاسا وناولها كه عشق آسان نمود اول ولى افتاد مشكلها رزقنا الله
هذه المرتبة العليا ولا جعل لنا الدنيا جزءا من العقبا بحق اشرف

الانبيا

وللقلب

آستان قدس

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

نام کتاب: آئینه شاهی ترجمه ضیاء القلب

مؤلف متن: مترجم و ماتن: فیض کاشانی — محشی

شارح .... مترجم ....

تاریخ تحریر: ۱۱۰۳ ق — نوع خط: نستعلیق — تعداد سطر: ۱۶

جزء کتب: اخلاق — زبان: فارسی — عدد اوراق: ۸

طول: ۲۱ — عرض: ۱۱/۵ — شماره عمومی: ۱۱۱۲

وقفی / خریداری: علامه حائری، محمد صادق — تاریخ — وقف / خریداری ....

ملاحظات ....

که بیکرار ... حاصل شده و گاهی بلا از ایشان حکمی شده بخلاف اندیشه در این
هنگام گاه باشد که معلوم نباشد که فرمان مصلحت در فرمان بزرگ کدام است فرمان بجز
جبر تا زرد دهد و گاه حکمی صادر شود که معلوم نباشد که صاحب آنکدام است و گاه فرمان

۲۲۷

ولا يصغي الى شي ولا يعمل السمع الى شي ولا يحرك اليد ولا يدها الى شي
ولا يعرف الرجل ولا يحركها الا اذا الكان في جميع ذلك رضي الله حتى اذا
حرك الاخذ الى للطهارة الخفية والرجل للمشي الى موضع الخلوة الا بقصد
رضي الله وان لم يكن فيه قصد رضى النفس ايضا بان لمان يتبادر كما اما
الباطنية فهي ايضا على قسم حاصل بملاحظة القوى الظاهرة لانها لها
والقوى الباطنية كذلك والقلب الذي هو موضع علاقة النفس
الذي يكون المقاصد حاصلة بسبب المرتبة العليا لعلها ان يتنزهها عن
لبس رضي الله واما التخلية لطهارة فهي ايضا على اقسام لكل قسم ومراتب
بملاحظة مراتب النفوس يشتمل استخرجها بمعاينته ما ذكرو بالجملة لابد
ان يعرف كل عضو من الاعضاء وكل جزء من الاجزاء فيما فيه رضي الله
حتى انه لابد من تحريك اليد والرجل ولو للخلوة لقصد كونه موجبا
لعدم اشتغال القلب وصحة البدن وحصول العبادت على وجه
الكمال كون اضطراب البال ونحو ذلك والتخلية الظاهرة قد يكون
تخلية باطنة مثلا اذا اعمل اللسان في بعض اعداء الله ورسوله
يكون ذكر اللسان تخلية وللقلب تخلية وقس على ذلك نظر العين وللقلب
الى شي فيح ليجتنب عنه ونحو ذلك واما التخلية الباطنة فهي ايضا على
قسم منها ان يعرف للقلب سابقة لان تفكر ساعة خير من عبادة
ستين سنة وبالجملة يحصل هذه المراتب العقل من قوة على المجاهدة
النفسانية التي المسماة بالجهاد الاكبر وذلك في غاية المنفعة الا بعد
سرورها ملكة للنفس فانها الكرة الاعلى الى نجاتي وهذا لعله
مراد بعض الشعراء حيث قال عشق اول سرکش وخونی بود تا گریزد
هر که بیرونی بود خلافا لما قال بعض آخر الا یا ایها الساقی ادر
کاسا وناولها که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها رزقنا الله
هذه المرتبة العليا ولا جعل لنا الدنيا حرمة من العقبا بحق اشرف

الانبيا

بسم الله الرحمن الرحيم

سپاس بی‌شمار به دستان بی‌پایان سزاوار نثار پروردگاری که رسوم شرع زین معاقد
عقل گردانید وطبع طهارت صاحب عقل کامل را تابع عقل او ساخت ودرود نامحدود بر روان
مصطفی که درر صفاها که بکمال عقل وبتمامتر زغیب نکیت فلان بر دخت بر اهل عصمت
وطهارت او که قرة ناصیه شعبه دلیل طاعت نشان نوخت اما بعد چون خاطر نوآموز
از خدمت اهالی فلک سیر وزیر ونه سپهر دین پرور داری سلاله دودمان مصطفوی وسید خاندان مرتضوی
مؤید بتائید رب الارباب آشنای عیش زمانه موید شبنده الشیخ فهد بن [illegible] از لطایف معرفت وطریق
وطرایق حکمت که [illegible] درج [illegible] اناب و [illegible] کمترین چاکران مرتضی المدعو بمحسن قبلی ازین [illegible]
[illegible] شناختی [illegible] الملقب [illegible] وتربیت ادخجگاهم که در سپیله شناخت پروردگار
وربوبیت او در رساله بزبان عربی نوشته بودم وموسوم بصفاء القلب ساختندم [illegible]
انرا بعرض یگانه دهر مناسب دیدم بنابران خلاصه انرا ترجمه ساخته تحفه مجلس بهشت آیین
نمود چون معنی شاهد در جلوه گری بدست نبود نسبت باین پرده موسوم بایینه شاهی گردانید
امید که بعز قبول رسد مقدمه آدمی تا در قید حیات طبیعی است ناچار است او را از فرمان
بر تنبیح حاکم که پروردگار عالم است ناز امعقر ساخته برای تربیت او [illegible]
بر تقویت او [illegible] داده در بروی هر کدام نه خواهد لیکن از حکم مجموع بردن
نتوان رفت اطاعت بعضی موجب صعود بدرجات عالیه وبردن بعضی متعلق نزولست
در درکات هاویه که مجرد [illegible] باطن او نگاهست یکی عقل دوم طبع [illegible] زبیرون یکی
شرع دوم عرف [illegible] ز بیرون آید ودر درون قرار گیرد [illegible] عادت
که بتکرار در موضع جان حاصل شده وگاهی یکی ازینها حکمی کند بخلاف اندیگر در این
هنگام گاه باشد که معلوم نباشد که فرمان مصلحت در فرمان کدام است فرمان یکی
بر [illegible] زد ر هد وگاه حکمی صادر شود که معلوم نباشد که صاحب آن کدام است وگاه فرمان

بری بعضی ضرر رسانند لیکن فرمان بر از حکم او بیرون نتوانند شد پس مضطر شود به پناه بردن
به پروردگار که احکم الحاکمین است تا دفع شر او نماید بنا برین مقدمات
هر کس را ناچار است از شناختن یکان یکان ازین حکام همچنانکه از شناختن نفس خود
که فرمان بر ایشان است و از شناختن مراتب حکام در شرف و فضیلت و از دانستن حکمت
در سلطنت ایشان بر آدمی بسوی مصلحت خود باختلاف ایشان و از جدا کردن حکم
بعضی از بعضی با اشتباه و از شناختن بعضی از نعمتهای احکم الحاکمین که ممد است او را
درین امر و معین است از شناختن چگونگی پناه بردن با و جل جلاله پس این رساله در بیان
این امور نوشته شد و بر ده باب مرتب گردید بر ترتیبی که مذکور شد باب اول
در شناختن عقل عقل بر دو گونه است یکی طبعی که آدمی با خود آورده از جای آفرینش و آن
قوتیست در دل که بان درتواند یافت چیزهائی را که بان نتواند رسید مگر بانشانها
و تدبیرها بکار تواند برد در امور خود بتنهائی و این قوت آدمی را از سایر حیوانات ممتاز میسازد
دوم مکتسب که بکسب حاصل شود و آن قوتیست در آدمی که بان تمیز توان کرد میان مکتسب
کارهائی که در آخرت یا دنیا نفع رساند یا ضرر داشته باشند پس کارهای سودمند اختیار
بجا آورد اگرچه بدنیای او ضرر کند و کارهای زیان رساننده آخرت ترک کند
اگرچه بدنیای او نفع رساند و این قوت نزدیک بزمان بلوغ بهم میرسد

درو ز

در روز برزرگی کم میشود و بعد دانشهای زیست و کردارهای درست که بسیاری عقلی طبع اند نمی
دهند و ززد و فرشتگان او بود و باطل راهنمائی میکنند و این هر چه در مردمان متفاوت
میباشند و بعضی را بسیار کامل داده اند و بعضی را ناقص و بقدر کمی و نقص آن تکلیف کرده اند و بنا بر آن
ازان حساب خواهند کرد باب دوم در شناختن شرع شرع دستوریست الهی که تعیین بنده های آن
فرستاده اند تا هرکه قبول کند و فرمان برد بسعادت ابدی فایز گردد و بلذت جاوید برسد بعضی
از احکام آنرا واجب و لازم شمرده اند هرکه قبول آن نکند و فرمان نبرد سزاوار عقوبت الهی
گردد و محروم از لذت جاوید و بعضی را نافله گردانیده اند که هرکه فرمان برد ثواب یابد
و بدرجات عالیه برسد و هرکه فرمان نبرد عقوبتی برو لازم نیاید و از جمله واجب شمرده اند بعضی را
بمنزله رکن دین و ستون شرع قرار داده اند هرکه فرمان نبرد از دین بیرون رود و از بعضی احکام
بیان روشن نکنند چنانکه کسی بود در زرگی عذر میماند و بعضی را مبهم و مشتبه گذاشته اند تا بنده
کار آنرا بنا زیند و منتهای نمایند هرکه رعایت حرمت آن کند درجات عالیه در آخرت
بیابد و هرکه رعایت نکند از آن درجات محروم ماند بلکه گاه باشد که بنوعی عقابت
نکوان از توفیق یافتن فرمان بری دیگر واجبات نیز محروم شود باز مردمان در فرمان بری متفاوت اند
از همه تفاوت مرتبه حکمی اعتقاد دنیادی یقین و صفای اخلاص و مراتب نیز در دگاه ند بهمه
او امر و نواهی را بعضی چون بعضی بدل و زبان و تن در دادن اسکیر دن
و طاعت میکنند و چنین مردمان حقیق الایمان و بعضی بدل منکر و بزبان اقرار مینمایند چنین منافقان

وفرمان بردد که نه بس هر گاه سلطنت شرع شود فرمان برد و حکام شرع
انقیاد نماید ظاهر عالم که ملک است مقتدای منقاد عالم باطن عالم شود
که ملکوت است محسوسات در سایه معقولات درآید و اجزای بدن کل
حرکت نماید و رغبت در باقیات و صالحات پیشه و زهد در فانیات
پیشه شود ملکات بحصول پیوندد و راحت نفوس پاک حاصل گردد و خیرات
عبادات مکتسب گردد هر روز که بر آدمی گذرد بهتر از روز پیش باشد
بس حق سبحانه و تعالی روز بروز بندگان را هدایت میکند و نصرت
دهد و توفیق بخشد خصوصا پادشاهی که رعیت را بر انقیاد شرع
داشته باشد خود نیز انقیاد نماید محض و لله باشد که بدین سبب بر دل
آن پادشاه از انوار ملکوت فتح مقدار را نازل میشود که دل پادشاه
نیز منبسط شود و او را موفق گشته بر وفا نیات بداند [illegible]
و این پادشاه پادشاه است در آن زمان پادشاه است چرا که او باعث
هدایت جمعی کثیر از رعیت شده [illegible] را از روی هدایت
هر یک از ایشان پیوسته اثر [illegible] رسد و هر گاه سلطنت فرمان
شرع نبرد حواس امیر شود بر عقول و ملکوت مسخر ملک شود و حکم شرع
را انقیاد ننماید عادل روند و در زوال نهند و رغبت در فانیات پدید آید
و زهد در باقیات و صالحات بحصول پیوندد و شر و در عبادات
[illegible] گردد و هر روز که بر آدمی میگذرد بدتر از روز پیش باشد او را
پس حق سبحانه روز بروز بندگان را فرو گذارد و هدایت و نصرت
از ایشان باز گیرد و با جمله خلاف اموری که او مذکور شده رو نماید

نعوذ بالله من ذلک

نعوذ بالله من ذلک **باب ششم** در بیان شناختن خود که فرمان بر
این حکام نیکانه است و آن نفس ناطقه انسانی است که در حقیقت انسان
عبارت از آن است و چون بر یکی از اینها غلبه منقلب است میان عقل
و طبع بمثابه هر یک از اینها که بر او غالب گردد همانا علی ما دعوی آن را
صفت گویند پس اگر عقل بر او غالب گردد مید کاری فرشتگان فرشته شود
بصفت چه عقل و فرشته از یک حقیقت اند و اگر طبع بر او
غلبه کند اگر این غلبه از جهت شهوت باشد بهیمه گردد بصفت و در سلک
چرندگان [illegible] جهت شهوت مایه بهیمیت است و اگر از جهت غضب
سبع گردد بصفت و در شمار آن درآید چه غضب منشأ سبعیت است
و اگر از جهت مکر و حیله و دروغ و فریب باشد شیطان گردد و در زمره
الس چه حقیقت شیطان با این معنی متحد است و نفس را از جهت متابعت
و رغبت فرمان حکام نیکانه چهار مرتبه است اگر حرکتش را یکدار دارد
[illegible] امر کند آن را نفس اماره گویند و اگر از این مقام
فراتر نهد که خود را بر ارتکاب منهیات و اقدام بر معاصی ملامت کند
آن را نفس لوامه گویند و اگر از این قدم پیشتر گذاشته شود و زبان
خواهش بستاند [illegible] که خود را بر خیرات دارد و همواره بر لوح ضمیر
نقشهای پسندیده نگارد آن را نفس ملهمه خوانند و اگر از این مرتبه
هم ترقی کند از حیرت و انقلاب برآید و با عقل آرام گرفته باشد
و بمنزل اطمینان رسیده باشد آن را نفس مطمئنه گویند و باید دانست
که پیوسته در درون آدمی این حکام را با یکدیگر کار زار است و هر یک با دیگری
منازعه و مجادله است و همواره در برابر صفوف فرشتگان صفوف

شیاطین استیلا یابند لشکر خیره شده و جنود شرف و حیات و عدل ناپدید شد
تا حصول اجل و انتهای مدت بعید آنست که در آن حال جنود فرشتگان درو
بر لشکر شیاطین غالب و قاهر باشند و نفس آنست که در خاتمه کار عقلش مغلوب طبع
و مقهور هوا نبوده و قلب چون لحب اهل فطرت صاف و لطیف آفریده شده که
مستعد قبول آثار ملکیت و سلطنت سماوی است اگر برابر لشکر شیاطین
استیلا کند دست ظنون کاذبه و اوهام باطله را از خود کوتاه سازد و شبهه
تلبیسات با کمال و تخلق باخلاق خردمندان را شیوه خود سازد مسند ملائکه
و مهبط فرشتگان شود و اگر پیروی شهوت و غضب که لازمه طبع و هوا است
کند و آمد و شد ابلیس را که در راه دهد بجائی میرسد که زمره شیاطین و ...
اولاد ابلیس گردد باب هفتم در بیان مراتب حکام در شرف و فضیلت شک
نیست که عقل و شرع شریفترین و فاضلترین ارباب حکام باشد از این دو عقل
اقدم و اعظم و اشرف است هرگاه کامل باشد به عقل توان شناخت حقیقت
هر یک از ایشان که ... و با تمیز توان کرد بعضی را از بعضی اگر عقل نبودی شرع نیز
شناخته نشدی و در حقیقت عقل شرعی است در درون آدمی همچنانکه
شرع عقلی است از بیرون او و گرامی تر نعمتی که خدا ارزانی فرموده بندگان
عقل است چرا که اصل مایه زندگی و مایه پایندگی و از او است فهم
و دانش و ... حفظ و بینش راه توحید را بر کشاید توان دید بدرجات
عالیه سعادت ابدی توان رسید و بالجمله مبداء همه خیرات و منشأ جمیع
کمالات عقل است و بعد از عقل و شرع در حقیقت و شرف طبع و عادت است

چه طبع

چه طبع و عادات تربیت بدن میکنند و عقل و شرع تربیت روح و نفس
نیست که بدن از برای خدمت روح آفریده شده پس هر آینه عقل و شرع
افضل خواهند بود از طبع و عادات و نسبت طبع با عادت مثل نسبت
شرع است با عقل چه عادات طبعی است از بیرون همچنانکه طبع عادتی است
در درون و همچنانکه عقل و شرع مدد دیگری میکنند و از یکدیگر قوت
میگیرند تا هر یک بدیگری کامل و تمام میشود همچنین طبع و عادت
طبع و عادات نیز مدد یکدیگر میکنند و از یکدیگر قوت میگیرند تا بحدی
که گویند یکی میشوند و عرف از اینها همه پست است و با این همه نیز
حکم بر همه میکند و بر همه غالب و مستولی است در اکثر مردمان و هر یک
از عقل و شرع امر بمتابعت او میکنند مادامیکه مخالفت نکند با قوانین
ایشان و چون مخالف ایشان شد بنابر ازاله و اجتناب باید کرد مگر آنکه از روی
تقیه و بیم ضرر ظاهر نماید باب هشتم در بیان حکمت تسلط این حکام
بر آدمی بدانکه غایت اصلی از آفرینش انسانست که نفس ناطقه او
آهسته آهسته ترقی کند و بکمالی رسد که لایق اوست و به ... آن
آفریده شده که اگر باشد نفس را در تحصیل آن کمال و منتهای آن
کمال آنست که مبداء و منتهای هستی را همچنانکه هست و فراهم
آورد و جمیع موجودات را در نفس خود جمع کند همه کائنات در عالم
خویش جمعیتی از ایشان به تفرقه مبرا و احدیتی از زنگ کثرت مبرا
از این جهت است که ایزد سبحانه در نهاد او از اصول عوالم سه گانه اعنی

بجهة او

عقل و خیال و حس مثالا که گفته شد از هر یک ازینها نصیبی داشته باشند تا آنکه از زیر روز
هر یک از اعضای و قوای بجای خود بکار نبرد فرماید در رفته رفته حس بوسیخ از فرق
نماید و الا فر المرضیان شود که از گریبان همه کاینات سر بر زنند و از دسر
زنند هرچه از هر کدام سر زنند و در حقیقت جان آسمان و زمین و روح
جمیع موجودات بالا و پائین گردد ولیکن نه جای تعجب است چه حقیقت انسان
با وجود وحدت و بساطت حکم جامعیت دارد چنانچه مشتمل بر اصول
موجودات عالم کون و فساد و یعنی حیوان و نبات و جمادات
و کار هر یک از اینها از و صادر میشود پس نتواند بود در سلوک
راه خدای عز و جل هر گاه بر صراط مستقیم سایر باشند بجائی رسد
که جامعیتش ازین بیشتر و شمولش ازین زیاده تر شود و شنیده است
که به دو بال عقل و شرع باین مقام توان رسید و بدستیاری علم و عمل
این صنعت زیبا توان پوشید و حکمت تسلط طبع بر آدمی آنست که
در مدت خدمت بدن کند و تنبیه بوحی خلقت نماید
آب بینی [illegible] تا روح در آن باستانی تصرف تواند کرد پس هرچه منافی
و مخالف بود دور اندازد و هر چه ملایم و موافق باشد

بخود نزد دنیای

که بخود نزد دنیای سازد و این بعد از کارهای عادت ازینش تواند
رفت و بدستیاری خلاق پسندیده که از وی حصول پیوندد آسمان
تواند شد و فائده تسلط عرف بر آدمی آنست که معاونت و نصرت
او کند و بر سایر حکام اگر چه ایام عرف نبوی مرکب بدان خود
سرکشی نموده و تابع شهوات آن نبوده و مستغرق در لذات فانیه
که مناط مقصد اصلی است و در ذبر و رذیله شده مثلا اگر مردمان از غیبت
و غیبت کنندگان و تجسس عیب جویان ایمن نبودی و از سرزنش اکفاء و قرین
باک نداشتندی خود را از آلات قبیحه و ملکات ذمیمه چندان محافظت
نکردندی و مواظبت بر طاعات و عبادات همچنانکه باید ننمودندی
و ازین معلوم توان کرد که ضعیفا در تکمیل سعداء مد خلی عظیم دارند و مردمان
از دشمنان نفعها میرسد که از دوستان نتوان رسید باب [illegible] در بیان
آنکه با خلاف حکام مصلحت در کدام است عقل هر گاه کامل باشد مقدم است
بر سایر حکام تا او باشد دیگری را حکم نمیرسد پس هر گاه دیگری خلاف
باید کرد حکم او کنند از ذمومان شوند چرا که او اشرف و افضل است از همه
و با شرع موافق است و همیشه سایر حکام تابع وی اند و همچنین عقل تابع شرع ندارد

بشرح صحیح و تمیز چرا که تعارض و اشتباه نزد او نمی‌باشد لیکن این عقل مخصوص
بانبیاء و اولیاء است دیگر اگر این عقل نباشد باید شرع را بر همه مقدم
دارد چرا که شرع قایم مقام عقل کامل است برای کسیکه عقل کامل ندارد
پس صاحب عقل ناقص را باید که تابع شرع باشد لیکن کسیکه شرع را لایق
عقل خود باید باید که عقل خود را مسلوب دارد و طعن در شرع نکند
و بعد از عقل و شرع طبع و عادات است و حفظ این امور را در بدن آدمی کار کنند
برای آنکه از آمدن زیباتر دارد و با آنکه از شرع کسب کمال کنند و تمهای کمال در شرع
که لایق اوست برسد پس هر گاه احکام ایشان با یکدیگر مختلف شود
حکم هر کدام که بیشتر فضیلت دارد مقدم باید داشت چرا که او درین
هنگام بیشتر اطاعت خالق خود کرده و مصلحت از برای آن خلق نموده
بیشتر اقدام نموده از آن دیگر و اگر هر دو مساوی باشند درین غرض
یا بالجمله معلوم نباشد هر کدام را خواهد مقدم دارد چه درین
هنگام اطاعت و عصیان ایشان یکسان است و نزد هر گاه
مدد عقل و شرع بیشتر کند از طبع و عادت است مقدم است
و همچنین ~~شرع بیشتر ایشان یکسان است~~ هرگاه مدد یک

ریکام

یکی از این دو کند که ادخل باشد در اقامت این از آن دیگر مقدم است بر آن دیگر و بالجمله
چون غرض از وضع احکام در این آن است که عالم ملک خدمت عالم ملکوت کند و شهوت مسخر مسخره
عقول گردد و نفس انسان کمالات افزوده در دنیا مکتسب بوده تا در آخرت مرفه و بهره‌ور
دارین و از عقوبت رستگار گردد پس هر گاه که ترتیب این امر کند و شعور باین رساند باید
کرد هر چه حق باشد و زیان رساند نباید کرد و هر چه نه سود دارد و نه زیان یکسان باید شمرد
باب د در بعید اگر دانی احکام از یکدیگر باشتباه هر کسیکه از احکام با تعیین بر فطرت صحیح و هدایت
ذات محفوظ اند از آمیختن بغیر و سایر آفات واقعند بر حد محدود تا اصل محمود و هیچیک کمالات را
هست مشتبه نمی‌شود و بغیر خود دگرگون که حقیقت آن در بستن شناخته باشد چه در بعضی مردمان نفس
شبیه بعقل که او را بر طلب فضول معاش میدارد و آنرا عاقل هم در رشد میکنند و همچنین در احکام
شرعی احکامی است که در هم بعضی در میان آن شرع است یا اجتهاد خطا یا فراگرفتن از غیر اهل و آن هر دو را جمع بهوا
و طبع میشود بسیار که آدمی او را عقل را خوب ملتبس سازد و شرع را از اراده‌اش درست فرا گیرد تا درین مشتبه
نیفتند و هر گاه یکی از ایشان از فطرت و صرافت بیرون رفت و با دیگری آمیخت و آن هم محل اشتباه
شد شقوق متعدد است که حاصل میشود و از ضرب هر یک در چهار دیگر پس هر کس شرع را از راه بهر
داد و صیای او سلام الله علیهم که از خطا و زلل معصوم‌اند و بجهت ارشاد و هدایت خلایق موضوع‌اند فرا
گیرند اگر چه بواسطه باشد و هیچیک از احکام را نگذارد که در آن تصرف کند یعنی طبع و عادت و غیر
بنا نهد و بعقل ناقص خود در آن اجتهاد نکند و تاویل به اشتباه را روا ندارد و از اشتباه
شرع بهر ملک از بوقت خلاص میشود و اگر این کار استعمال احکام شرع نیز برد و بهر سر او ارشاد گیرد کند
با خلاص نیت و در راه مستقیم شود و بهر یک ملک شد و آداب و سنن را بجا آورد و از جمیع شبهات
بپرهیزد و اگر اینها را نخواهد گردد نظر کند در امرائی که برآوردن حکم میکند و به چند اگر نظر او درین
حکم مقصور است بر حق حق و مراعات حال آخرت او میکند و اگر چه در صورت کار دنیا باشد بداند
که حکم عقل خالص است البته متابعت او کند و شکر حق بجا آورد و اگر نظر او مقصور است بر دنیا بداند
که آن که طبع صرف است یا طبع آمیخته بشیطنت یا هوا یا عقل مشوب بیکی از اینها یا شرع مخلوط
بهوا یا عرف غیر معتبر عقلا یا عادت ردیه سفها و بر هر تقدیر البته آن امر را ترک کند
و پیروی نکند و اگر نداند که منظور چیست و از او حیرت رو دهد و تمیز باید که رجوع بعقل کامل
کند اگر میسر شود و الا تضرع و زاری بدرگاه باری برد و از جناب الهی مدد طلبد

جبر محض

خود با هدایت لم یزلی نادی سؤال نماید و زنهار که بی تأمل در آن اقدام ننماید
پیش از آنکه حقیقت حال بر او ظاهر شود چرا که بسیار بود که شیطان کفر محض را در صورت
شرع در نظر صاحبش جلوه داده و او را بدین اشتغال دستگیر گشته باشد پس هر کس از الهامات
که در نزد هر خاطری که در دل او خطور کند تفتیش نماید که آیا الهام فرشته است یا وسوسه
شیطان هر چند آن خاطر در صورت عبادت باشد و تفتیش بدین کند از آنچه که مذکور
شد باب یازدهم در یاد کردن بعضی از نعمتهای احکم الحاکمین که در این امر مهم است
و معانی هر بنده را ناچار است از آنکه بداند که او را پروردگاری است دانا و آفریننده
توانا که او را خلعت هستی بخشیده و خلعت سروری کرامت فرموده و چشم بینا و گوش شنوا
عنایت کرده و زبان گویا و جوارح توانا ارزانی داشته و دل بیدار و عقل خبردار رهبر
گماشته که خیر را از شر جدا کند و نفع را از ضرر تمیز دهد و بداند که محتاج است باو در جمیع
دقایق و ممات او و در مراتب سلوک دار بقا و مغفرت به تیسیر و عنایت او و در
امتثال اوامر و نواهی و عصمت و رعایت و باز داشتن از نواهی و بداند که پوشیده نیست
بر او هیچ امری از امور چه خورد و چه کلان و چه آشکار و چه پنهان پس هر گاه این مراتب را
بعلم الیقین دانست باید بعین الیقین مشاهده نماید کار خود را بجای کشد که هرگز از یاد و
کار خود غافل نشود و در هیچ حال او را فراموش نکند بلکه در اکثر اوقات و معظم حالات
بفکر و ذکر او اشتغال داشته باشد و در رعایت احوال او را خواهد ~~در رعایت احوال او را~~ و در گفته
آنان با او شوق جوید و در ضمن متفرقات با او مناجات و مکالمه نماید و در صنوف حالات
با او مناجات کند و آهسته آهسته در مشاهده مراقبه بجایی رسد که یکباره از ماسوای او منقطع و با
او متصل از همگنان ناز و با او متصل شود و چون باین مقام عالی مستعد شود حق تعالی
او را بخود نزدیک گرداند و بجوار خود رساند و قدر او را ارجمند و رتبه اش بلند گرداند
و او را در مسلک اولیای خود درآورد و با اصفیای خود همانند و در زمره ملائکه محشور
سازد و بلذات ابدی و سعادت سرمدی بنوازد باب دوازدهم در چگونگی توجه
بجناب الهی در حدیث ائمه طاهرین وارد شده که بهترین وسیله بنده را بجناب الهی
در مستجابیت دعا و ظفر یافتن بر اعدا اخوان در جهاد اصغر که جنگ با دشمن ظاهر است
و فداه در جهاد اکبر که جنگ با دشمن درونی است توسل جستن است بحضرت خاتم انبیا

انبیا و سرور اصفیا و سایر ائمه هدی یعنی الی آخر انجام یاد کردن در مناجات
با حق تعالی پناه و عزت ایشان طلبیدن و حجت و مدعا چه در ازمنه سابقه و امم سالفه که هر دار
در توسل بدیشان بوده هر گاه که کسی را مصیبت عظیم رو میداد یا دشمنی رو مینهاد یا کاری دشوار
میشد یا گناهی سر میزد یا غمی و اندوهی میرسید یا ایام سختی داد از میکشید بجناب
عزت ایشان متوسل میشدند و بنامهای نامی ایشان تبرک میجستند همیشه مرهم دلهای
خسته ایشان بوده اند و هموار قفل آرزوهای بسته ایشان میگشوده اند موسیه انبیای
سابق از انوار ایشان مقتبس بوده اند و هیچ رسولی بغیر ارواح ایشان توبه میسر نبوده
توبه آدم از برکت اسم مبارک ایشان پذیرفته شد و کشتی نوح بدستیاری ایشان از غرق
خلاص گردید و ابراهیم خلیل بهمین دستیاری ایشان بمرتبه خلت رسیده و موسی کلیم
ببرکت وفا بعهد ایشان برتبه اصطفا یافت و عیسی بن مریم بنیروی ولای ایشان
برتبه روح اللهی رسیده و بروح القدس در بهشت جاودان از باغهای بهشت ایشان فوج بر
چیده پس شیعیان امت مرحومه که امت ایشانند و فرقه ناجیه که منسوب بدیشانند
بر این شیوه اولی ترند که پناه بدیشان در توسل جویند بجناب الله و ایشان را شفیع خود بسازند
در آن بارگاه پس چنین هر یکی از ایشان کار بسته شود باید که تضرع و زاری بدرگاه باری جل
و بگوید بار خدایا اگرچه من بنده گنهکارم و از شرم و خجالت گناه روی سؤال ندارم و ما بر
وجاهت بزرگان درگاهت و برجمعیت و قرب مقربان بارگاهت آنچنانکه بفضل و مرحمت خود
محبت ایشان را در دل من نهاده و روح مرا بدیشان شناسا داده یعنی محمد و علی و فاطمه
و حسن و حسین و علی بن الحسین و محمد بن علی و جعفر بن محمد و موسی بن جعفر و علی بن موسی و محمد بن علی
و علی بن محمد و حسن بن علی و الحجة القائم صلوات الله علیهم اجمعین که مرا از عصیان خطا نگاه
دار و نفس مرا از شیطان و هوا در پناه آر و گناهان مرا بیامرز و دشمنان مرا مخذول و منکوب
گردان و فلان مهم مرا بلطف و رحمت خود ابن ثنا و بند را با هزار آنچه قبر ایشان نزد
تو از آن برتر است که دعای کسی که متوسل بدیشان شده باشد رد کنی و او را خیبر کرده باشد

[illegible]

٢٣٤

بسم الله الرحمن الرحیم

بدان ای برادر عزیز که [illegible]

[illegible]

نوعی و اوی [illegible] کل احوال

الهی سلسله حضرت [illegible] و [illegible] تمام [illegible]

دعوات الزکاة حضرت [illegible] یعنی [illegible] تمام نفعی [illegible]

وسیل قرآن اوی [illegible] یعنی [illegible] تمام [illegible]

فعلیه که [illegible] الله [illegible] یعنی [illegible]

ولا قوة الا بالله [illegible] یعنی [illegible]

نقش [illegible] حاصل [illegible] مقام [illegible] یعنی

تو اهل [illegible] سبحانک [illegible] مقام [illegible]

الا انت سبحانک [illegible]

مقام [illegible] و بالوالدین [illegible] الا الله [illegible]

این اوقات [illegible]

ویکر [illegible] یعنی [illegible]

بذکر لا اله الا الله [illegible] یعنی [illegible]

فلباکی [illegible] حق نماید و [illegible] یعنی [illegible]

در این [illegible] یعنی صفا و نور [illegible] یعنی

اوقات [illegible] لا اله الا الله [illegible]

مدا و مت نماید بذکر لا اله الا الله [illegible] در این [illegible]

در این [illegible] و [illegible] و [illegible] و ذات

آستان قدس

کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

نام کتاب: مفاتیح الغیب ...

مؤلف متن .... محشی ....

شارح .... مترجم ....

تاریخ تحریر .... نوع خط نستعلیق تعداد سطر ۲۲

جزء کتب اخبار زبان فارسی عدد اوراق ٤

طول ۲۱ عرض ۱۱ شماره عمومی ۱۱۱۳۲۱۵

وقفی / خریداری .... تاریخ .... وقف / خریداری ....

ملاحظات ....

الرحمن الرحیم جنة من الله العزیز الحکیم لفلان بن فلان ...

لا تفعل ...

۲۳۶

بسم الله الرحمن الرحیم

مفتاح ششم استخاره برقاع است و سید ابن طاوس و اکثر
متأخرین علماء رحمة الله علیهم این نوع را بهترین استخارات
میدانند در کتاب احتجاج منقول است که حمیری عریضه نوشت بخدمت
صاحب علیه السلام و پرسید که اگر کسی در امری متردد شود میان کردن
ونکردن و دو انگشتری بگیرد و بر یکی بنویسد بکن و بر دیگری بنویسد مکن
پس هر دو را پنهان کند و چند مرتبه طلب خیر نماید از حق تعالی بکند
پس یکی از آنها را بیرون آورد و بآن عمل کند آیا حکم استخاره دارد حضرت
در جواب نوشتند که آنچه عالم اهل بیت علیهم السلام در باب استخاره مقرر فرموده
و رقعه‌ها باز کردن دو نوشته است یعنی چنین باید کرد مؤلف گوید که این نوع از
استخاره بچند طریق وارد شده اول آن است که کلینی و شیخ طوسی و سید
و دیگران رضوان الله علیهم بسندهای معتبر از هرون بن خارجه روایت
کرده اند که حضرت امام جعفر صادق صلوات الله علیه فرمود که هرگاه امری
را اراده کنی شش رقعه کاغذ بگیر و در سه تا از آنها بنویس بسم الله
الرحمن الرحیم خیرة من الله العزیز الحکیم لفلان بن فلانة افعل
لا تفعل پس آن رقعه‌ها را در زیر مصلای خود بگذار و دو رکعت نماز بکن

افعل در سه رقعه دیگر بنویس بسم الله الرحمن الرحیم خیرة من الله العزیز
الحکیم لفلان بن فلانة لا تفعل پس آن رقعه‌ها را در زیر مصلای خود بگذار
و دو رکعت نماز بکن و چون فارغ شوی برو بسجده بگو استخیر الله برحمته
خیرة فی عافیة پس درست بنشین و بگو اللهم خر لی واختر لی فی
جمیع اموری فی یسر منک و عافیة پس دست بزن و رقعه‌ها
شورش کن بسیکه بکر مخلوط کردی و یکیک از آنها را بیرون آور
و ملاحظه کن اگر سه افعل پیاپی درآید پس بکن آن کار را که اراده کرده
و اگر سه لا تفعل پیاپی بیرون آید پس مکن آن کار را و اگر بعضی افعل و بعضی
لا تفعل برآید تا پنج دفعه بیرون آور اگر افعل بیشتر است عمل کن و اگر لا تفعل
بیشتر است ترک کن و احتیاج نیست بیرون آوردن رقعه ششم مؤلف گوید
که بجای فلان بن فلانه هرگاه اسم خود و مادر خود می‌نویسید و بدانکه غسل
در این روایت وارد شده است و بعضی از علما در این استخاره
ذکر کرده‌اند باعتبار اینکه در استخاره مطلقه که در متن خود ذکر کرده‌ایم واقع
شده است و شاید بد نباشد و در هر غسل در نمازهای حاجت نیز شاید
مؤید تواند شد و اگر قصد زیارت ائمه علیهم السلام نیز در آن غسل بکند
شاید در آن احوط باشد و ایضا تعیین سوره در نماز وارد نشده است
و بعضی سوره حشر و سوره رحمان را ذکر کرده‌اند باعتبار آنکه در نوع دیگر
استخاره

استخاره وارد شده است و شاید بد نباشد و اگر در هر رکعت سه مرتبه قل هو
الله بخواند چنانچه بعد از این مذکور میشود و الظاهر بد نیست و ظاهرا هر سوره که بخواند
خوب است و آنچه در روایت واقع شده است که اگر در سه هم درآید افعل و لا تفعل باید پنج بیرون
آورند اشکالی دارد زیرا که در بعضی از صور احتیاج نمیشود به بیرون آوردن پنجم مثل
آنکه اول یک لا تفعل درآید و بعد از آن سه افعل یا بر عکس یا آنکه دو افعل برآید
و یک لا تفعل و یک افعل یا بر عکس و ظاهر نیست که مراد آن باشد که احتیاج به بیرون
آوردن ششم هرگز نمیشود که احتیاج به پنجم نیز در بعضی از شقوق نشود و احتمال دارد
که در این همه صور پنجم را باید بیرون آورد تعبداً که فایده‌اش بر ما معلوم نباشد اما
بعید است و ایضا باید دانست که اگر مختلف بیرون آید و یکی بیشتر باشد از حدیث
تفاوت در خوبی و بدی در میان صور آن ظاهر نمیشود و بعضی از علما باعتبار رجحان
نمود بیرون آمدن هر یک را توالی آنها تفاوت در مراتب خوبی و بدی قرار داده‌اند
مثل آنکه اگر سه افعل در چهار رقعه بیرون آید بهتر است از آنکه در پنج رقعه بیرون
بیرون آید و همچنین لا تفعل در بدی و اگر دو افعل پیاپی و یک لا تفعل و یک افعل
بهتر است از آنکه اول لا تفعل بیرون آید و بعد از آن سه افعل و بر این قیاس
سایر شقوق نیک و بدی معلوم میشود دوم آن است که سید رضی الله عنه از طریق
عامه از ابن مسعود روایت کرده است که او در استخاره این دعا میخواند اللهم
اللهم انک تعلم و لا اعلم و تقدر و لا اقدر و انت علام الغیوب اللهم ان علمک
ما یکون کعلمک بما کان اللهم ان عزمت علی کذا و کذا فان کان فیه خیرة لی فی الدین
و الدنیا و العاجل و الآجل فیسره و سهله و وفقنی له و وفقه لی و ان کان غیر
ذلک فامنعنی منه کیف شئت پس بسجده برود و صد مرتبه بگوید

اللهم انی استخیرک برحمتک خیرة فی عافیة پس در سه رقعه بنویسد خیرة
من الله العزیز الحکیم لفلان بن فلان افعل علی اسم الله وعونه و در سه رقعه دیگر
بنویسد خیرة من الله العزیز الحکیم لفلان بن فلان لا تفعل والخیر فیما
یقضی الله و در زیر سجاده می گذارد و چون از نماز و دعا فارغ میشود یک
یک از آنها را بر می آورد و هر یک که بیشتر بر آمد و بآن عمل می کند و مؤلف
گوید که بجای علی کذا و کذا حاجت خود را تعبیر بگوید و اگر بنویسد بگوید علی الله من الذی
علمت یا فلان بن فلان اسم خود و پدرش را بنویسد در همه رقعه‌ها و این روایت
اگر چه از طریق اهل سنت است اما مؤید روایت اول است و بعضی روایات اول که
از طریق شیعه است اولی است و اگر این دعا نیز بخوانند بد نیست بهم الکست که بار رسیده
از طرق می الفان نقل کرده است از جابر بن عبدالله انصاری که از اکابر صحابه است
گفت که حضرت رسول خدا ما را تعلیم میکرد استخاره در امور چنانچه تعلیم می نمود ما را سورهای
قرآن را و میفرمود که هرگاه احدی از شما اراده کاری بکند دو رکعت نماز بکند بغیر از فرض
واجب پس بگوید اللهم انی استخیرک بعلمک و استقدرک بقدرتک و اسئلک من فضلک
العظیم فانک تقدر ولا اقدر وتعلم ولا اعلم وانت علام الغیوب اللهم ان کنت تعلم ان هذا
الامر خیر لی فی دینی ومعاشی وعاقبة امری وعاجل امری وآجله فاقدره لی ویسره لی ثم بارک
لی فیه وان کنت تعلم ان هذا الامر شر لی فی دینی ومعاشی وعاقبة امری وعاجل امری وآجله
فاصرفه عنی واصرفنی عنه واقدر لی الخیر حیث کان ثم رضنی به پس سید گفته است که بعضی از
مشایخ رحمهم الله گفته اند که چون این نماز را بکند و این دعا را بخواند شش رقعه از کاغذ
قطع کند و در سه تا لا تفعل بنویسد و سه تا بکن مخلوط کرداند و در میان آستین خود بگذارد
پس سه تا را یکایک بدر آورد و اگر همه افعل باشد آن کار را بکند با طیب خاطر و اگر دو تا افعل
باشد دیگر لا تفعل باکی نیست که آنرا بکند پس است از شق اول و اگر همه لا تفعل

در رقعه لا تفعل

بالله

باشد حذر کردن او است و اکثر تحکم که دارد مترجم گوید از فحوی احادیث ظاهر
میشود که این نماز و دعا برای مطلق طلب خیر است بدون آنکه عمل بآن و آن علما
که سید از بعض مشایخ نقل کرده است جزو آن نیست و در روایت دیگر ندیده ام
پس بهتر نیست که بنحو اول عمل آورند و اگر خواهند این دعا را نیز بخوانند چهارم آن
که بار رسید قدس سره در فتح الابواب گفته است که بمن رسیده است از بعض علما در کیفیت
استخاره که در سه رقعه بنویس بسم الله الرحمن الرحیم خیرة من الله العزیز الحکیم افعل و در سه
رقعه دیگر بنویس بسم الله الرحمن الرحیم خیرة من الله العزیز الحکیم لا تفعل و رقعها را در
زیر سجاده بگذارد و دو رکعت نماز بکند و در هر رکعت بعد از سورهٔ فاتحة الکتاب سه مرتبه
سوره قل هو الله احد بخواند پس سلام بگوید و بگوید اللهم انی استخیرک بعلمک تا آخر دعا که مذکور
شد پس بسجده برود و صد مرتبه بگوید استخیر الله العظیم پس سر از سجده بردارد و پنج رقعه را بیرون
آورد اگر افعل سه تا باشد بکند که صلاح تو در آن است و اگر لا تفعل سه تا باشد نکند که خیر تو در نکردن
آن است ان شاء الله تعالی پنجم آن است که بار رسید رضه از شیخ ابوالفتح کراجکی ره نقل کرده است
و او بسند خود از هرون بن حماد روایت کرده است که حضرت صادق ع فرمود که هرگاه
امری را اراده کنی شش رقعه بگیر و در سه رقعه بنویس بسم الله الرحمن الرحیم خیرة من الله العزیز
الحکیم و در روایت دیگر العلی الکریم لفلان بن فلان افعل کذا ان شاء الله و نام خود را و پدر خود را
و آن کاری که میخواهی بکنی بنویس و در سه رقعه دیگر بسم الله الرحمن الرحیم خیرة من الله العزیز الحکیم
لفلان بن فلان لا تفعل کذا ان شاء الله و چهار رکعت نماز بکن و در هر رکعت پنجاه مرتبه سوره قل
هو الله احد و سه مرتبه سوره انا انزلناه بخوانی یعنی بعد از سورهٔ حمد و رقعها را در زیر سجاده
خود بگذار پس این دعا را بخوان اللهم انی استخیرک بعلمک وتقدر ولا اعلم ولا اقدر وانت علام الغیوب
اللهم بک فلا شیء اعظم منک صل علی آدم صفوتک و محمد خیرتک و اهل بیته الطاهرین ومن بینهم
من نبی وصدیق وشهید وعبد صالح وولی مخلص وملائکتک اجمعین وان کان ما عزمت
علیه من الدخول فی سفری الی بلد کذا و کذا خیرة لی فی البدو والعاقبة ورزق تیسر لی منه فسهله

ولا تغیّره و نحسا فیه وان کان شراً فاصرفه عنّی و بدّلنی منه بما هو خیر منه برحمتک یا ارحم
الرّاحمین پس ده مرتبه بگو خیرة من الله العلی العظیم پس سجده برو و در آن فکر
بگذار و حاجت خود را از خدا طلب و در روایت دیگر وارد شده است که بعد از
آن رقعها بر فتن آورد نجوی که در روایت اوّل مذکور شد مؤلف گوید که این دعا
سفر وارد شده و اگر در خصوص ارادهٔ امر دیگر داشته باشد باید که بجای امن الدخول فی سفری الی بلد
ارادهٔ ص
کذا و کذا الحاجت را ذکر کند و اگر ارادهٔ سفر باشد بجای الی بلد کذا و کذا آن سفر
و آن شهر را که اراده دارد ذکر کند و بر هر تقدیر عمل بروایت اوّل بهتر است و اگر
خواهد این دعا را نیز اضافه کند و بدانکه سید ابن طاوس رضی الله عنه چنین این استخاره را بهترین
استخارات میداند و مدارش بر عمل بر این استخاره بوده است چند امر غریب از تجربهٔ این
استخاره نقل کرده است اوّل آنکه بعضی از ارباب مناصب به نوبتی مرا طلبید و من در
جانب غربی بغداد بودم و دو روز در آنجا ماندم هر روز استخاره کردم
که او را ملاقات کنم و هر استخاره یا سه لا تفعل متوالی آمد یا در چهار رقعه سه لا تفعل
و ظاهر شد که خیر من در ندیدن او بوده است و بعد چنین اتفاق بسیار شده مگر از جانب
خداوندی که عالم الخفیات است دوم آنکه در ایامی که در دار السلام بغداد اقامت
داشتم وارد شهر حلّه شدم و بعضی از اقارب من تکلیف نمودند مرا که بدیدن بعضی از حکام
حلّه بروم و چنانچه اتفاق افتاد که یکماه در حلّه ماندم و هر روز که ارادهٔ ملاقات او میکردم
در اوّل آن روز و آخر آن روز استخاره میکردم برای دیدن او و در همه استخارات
سه لا تفعل آمد تا آنکه پنجاه استخاره در عرض آن مدت کردم و در همه سه لا تفعل
برمی آمد و معلوم شد که خیر من در آن بوده و عقل باور نمیکند این را که پنجاه استخاره
کسی برای یک مطلب بکند و بر سبیل اتفاق بدون ارادهٔ قادر علی الاطلاق همه بد بیاید
سیم آنکه تا حالت تحریر این رساله پنجاه و سه سال از عمر من گذشته است و تا حقیقت
استخاره بهم ظاهر شده پیوسته در امور خود استخاره کرده ام و در همهٔ آنها خیر خود بوده در

بافته ام

بافته ام مؤلف گوید که استخاره مرا با آن دلالت کرده است و همیشه سعادت
دنیا و عقبای خود را در آن یافته ام مؤلف گوید که فقیر نیز در انواع استخارات
تجربه های بسیار کردم و از جمعی برادران و صلحا و خویشان و دوستان خود امور
غریبه در این باب شنیده ام خصوصاً این استخاره و استخاره بمصحف مجید والله
الموفق نقل من رساله مفاتیح الغیب مرحوم ملا محمد باقر مجلسی اعلی الله تعالی مقامه

[illegible]

روز زیاد نفسند کر در [illegible]
[illegible] از [illegible] ماحرم [illegible]
[illegible] معتمد [illegible]
جمعی از علماء [illegible] المؤخر والبی [illegible]
جایز نیست [illegible] نحو [illegible] آنکه [illegible] نفت [illegible]
[illegible] و [illegible] نفت [illegible] در [illegible] جایز نبود [illegible]
بعد از [illegible] نفت [illegible] جایز نیست
[illegible] النقی

[illegible]

الحمد لله [illegible] سیدنا محمد المبعوث و آله [illegible]

[illegible]

اهدائی [illegible] آیت الله [illegible]
علامه حائری [illegible] آستان قدس رضوی
[illegible] ۱۳۵۱

[illegible]

۲۰۴۰
[illegible] ۶۱۲۵۳